

Nr. 1, vol. 1.

1935.

ŽVAIGŽDĖ - The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR. PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$1.00. SINGLE COPY 50 c.

Kovas m. -- March, 1935

VAUSROS' FOTOGRAFIOS

Entered as second class, No. 10, Post-Office Dept. Office under
105 of March 4, 1919.

1904—1934

30 Metų Spaudą Atgavus

Tomas I

Pranaičių Julės ir bendraleidėjų leidinys,
„Zvaigždės” spauda Philadelphia, Pa., 1935.

ALP2217

30 METŲ SPAUDĄ ATGAVUS

Šitas knygas leidejai dedikuoja garbingai atminčiai
organizuotų knygnešių ir knygų leidėjų, sugebėjusių per
keturiasdešimtis metų vykinti Vysk. M. Valančiaus
planus:

sudargiško kun. M. Sederevičiaus su jo padejėjais:
S. Kušelevskiu, Dom. Miklium, J. Antanavičium, J. Angrabaičiu,
J. Bielinu, kun. Ant. Vytartu ir k;

prof. Petro Kraučiuo ir jo moksladraugių 'aušrininkų
kunigų: - A. Radaušio, S. Gimzausko, S. Petriko, S. Norkaus,
A. Grinevičiaus ir k;

"Šviesos", "Apžvalgos", "Varpo", "Ukininko", "Tėvynės
Sargo", "Žinycios", ir "Dirvos Žinyno" skleidėjų-tvarkintojų:

(daktarų: J. Kauko, A. Buloto, P. Matulaičio, J. Gaidžio, V. Kudirkos)

teis. A. Dubinsko, kunigų: Tumo-Vaižganto, Turausko-Raseinių

Magdės; ir didi mūsų bičiuliai anuomet prof. Ed. Volterį
neiškiriant.

Draudžiamos spaudos įkūrėjas.

BENDRALEIDEJAI

Teisėjas Motiejus Čepas
Liet. Valst. Aukščiausio
Tribunolo pirmininkas
Vysk. Petras Bučys
Dr. M. Bagdonas
Antanas Kalvaitis (L. kons. Chic.)
Pralotas Jonas Naujokas
Rektorius
Vilkaviškio Seminarijos
Kun. Jonas Balkunas
Prel. Mykolas Krušas
Kan. Fab. Kemėšis
Kun. Matas A. Pankus
Kun. Juozas Saulinskas
Kun. Jonas M. Vaišnoras
Kun. Magnus Kazėnas
Kun. Norbertas Pakalnis
Kun. Alexandras P. Baltutis
Kun. Jeronimas Vaičiūnas
Kun. Dr. Juozas Končius
Kun. Anicetas Linkus
Kun. Ignacas Valančiūnas
Kun. Jonas Ambotas
Kun. Pranas Juškaitis
Kun. Kaz. Paulonis
Kun. Pranas Virmauskis
Kun. Petras Vanagas
Prof. J. Tamošaitis
Adv. Jonas Bagždžiūnas - Borden
Adv. J. B. Gailius
Dr. Bladas Vencius
Dr. Ignas Stadulis
Dr. Vincas Krikščionas
Dr. Jonas Waluk
Dr. S. Biežis
Kun. Juozas Židanavičius
Kun. Ignotas Kelmelis

Vysk. Teofilius Matullonis
Vyskupas M. Reinys
Pulk. P. Žadeikis (L. kons.)
Adv. P. Daužvardis
Telsėjas F. B. Bradchulis
Dr. Alexandra Račkus
Kotryna Račkienė
Dr. W. C. Dorosavage,
Kun. L. Valcekauskas
Vytauto ordino kavallerius
Kun. Jonas Kasakaitis
Antanas Kazlauskas
Prelatas Juozas Miliauskas
Kun. Ignas Albavičius
Kun. Kaz. Stuzko, C. S. C.
Kun. Juozas Svirskis
Kun. Antanas Briško
Kun. Jonas Kartavičius
Kun. Antanas Karužiškis
Kun. Pranas Vaitukaitis
Kun. Juozas Aleksinas
Kun. Jonas Karalius
Kun. Juozas Paškauskas
Kun. Ignacas Zimblys
Kun. Antanas Sinkevičius
Kun. Sil. Remelka
Kun. Antanas Ežerskis
Kun. Aleks. Skripka
Kun. Jurgis Inčiura
Adv. F. J. Bagočius
Adv. Kaz. J. Kalinauskas
Dr. Albertas Vallbus
Dr. Jonas Bučnis
Dr. Matas J. Vinikas
Dr. Jonas Poška
Dr. Antanas Kapočius
Petras Mullolis
Jonas Žemantauskas

Prel. A. Dambrauskas
Prel. Jurgis Narijauskas
Kun. Pranas Juras
Kun. Jonas Švagždys
Kun. Pranas V. Strakauskas
Kun. Jurgis Paškauskas
Kun. Jonas Kripas
Kun. St. Stonis
Kun. Juozas Lietuvnikas
Vyt. Banaitis,
Liet. pilietybės referentas
Prof. A. Kaunas,
Aušros gim. inspektorius
Kun. Mykolas Kemežis
Kun. Jonas Kinta
Kun. Jonas Laurinaitis
Kun. Petras Laumakis
Kun. Juozas Millauskas
Kun. Ant. Vaškėlis
Andrius Kižis
Vincas Kvetkauskas
Antanas Sutkus
S. E. Vitaitis
Ksaveras Strumskis
Klemensas Steponavičius
Leonas ir Marija Ginkevičiai
Juozas Ambraziejus
Rapolas Kručas
Adėlė Smalls
Petronė Jurgellutė
Marė Draugellutė
Juozas Kavaliauskas
Antanas Mockevičius
Agota Sutkaičiutė

Dr. Mot. Nasvytis
Inž. Bronius Banaitis
Prof. Kazys V. Banaitis
Jezuitų gimnazija Kaune
Prof. Ed. Volteris
Adv. R. John Urevich
Kun. J. F. Baltaševičius
(Boll)
Kun. Kazys Urbonavičius
Kun. B. F. Gauronskas
Kun. Myk. F. Daumantas
Kun. Juozas J. Valantiejus
Kun. Jonas Bakanas
Kun. Antanas Petrauskas
Kun. Jonas Lincevičius
Dr. Antanas Petrika
Kun. Sim. Draugelis
Dr. Stasys Mockevičius
Dr. J. S. Message
Dr. Antanas Bacevičius
Dr. Jonas Mešlys
Adv. A. O. Shallna
Vaist. Justinas Kullis
Jonas Mollušis
Juozas Jonėkis
Morta E. Rodnitė
Paulina Petkus
Mykolas Norkunas
Antanas Mikalauskas
Juozas LeVanda
Juozas B. Šallunas
Juozas Garšva
Motiejus P. Ballas
Povilas Gustas
Mykolas L. Vasil

NUO LEIDEJU.

Trisdešimties metų mūsų spaudos laisvės sukaktuvėms (1934 m.) paminėti ruošiamose knygoose buvo manyta pagarsinti ir pilniausią Amerikos lietuvių išleistųjų knygų sąrašą su enciklopediniu rašytojų bei leidėjų aprašymu. Bet įvykinant tą sumanymą atsirado kliutys. Pasižadėjęs rašytojai talkininkai, daug laiko suaikvojus, savo pažadėjimų neišpildė, kiti visai atsisakė nuo to darbo vardan saviškių burelio (partijos) taktikos ar kitokių priežasčių. Patsai „Aušros“ lapų fotografiškas atspaudimas surado šiek tiek pritarėjų vien po ilgiausių ir įkičiausių prisikalbinėjimų, daugelio laiškų rašinėjimų. Tas viskas kelis mėnesius laiko suaikvojo.

Sukaktuvių metams baigianties dar vis reikėjo laukti kitų pasižadėjusių bendrleidėjų spaudos lėšų įnešimo. Tad, kad neužvilus uolesniųjų bičiulių, pirmiaus užsimokėjusių, leidžiamame žadėtasis knygas — „30 Metų Spaudą Atgavus“ keliuose tomuose. Pirmame tome be sukaktuvių proga kun. A. Miluko pasakytų kalbų, talpiname fotografijas 4 „Witolioraudos“ lapų, 1883 m. „Aušros“ 150 lapų, 10 sukaktuvinio

(1903 m.) „Varpo“ lapų ir 1885 m. „Priešaušrio“ *) 28 lapų fotostatus. Kiti tomai išeis kiek vėliaus.

Prie progos reikia čia pareikšti padėką kun. J. Kasakaičiui, Pittsto'no klebonui, daug padėjusiam prikalbinti bendrleidėjų didesnį burelį.

*) „Lietuvos Bičiوليو“ ir „Priešaušrio“ autorium buvo aušrininkas kun. S. Gimžauskas, kuris „Aušroje“ pasirašydavo L. B. Vargomačiu arba +?

KUN. A. M. MILUKO GROMATA.

Gerbiama „Žvaigždės“ Redakcija:

Spaudos atgavimo 30-tų sukaktuvių metuose (1934) delei sumanyto „AUŠROS“ puslapių fotografijų spaudinimo ir Amerikos lietuvių bibliografijos ir man prisidėjo klausytis visokių kalbų, kurių ne viena bene buvo pamušta norais tą darbą apsunkinti, sutrukdyti. Kad neiškiltų bereikalingi ginčai, polemikos, nepaisiau jų. Bet keliuose atvėjuose teko išgirsti ir nuo bendraleidėjų pastabos, kurių negalima praleisti tylėjimu... Komunistinio savaitraščio „Naujoji Gdynė“ No. 17 (1934) „Homo Sapiens“, kaip jis pats man pareiškė, daug pasidarbavęs socialistinės ir komunistinės krypties literaturoje, rašo, kad: „Kun. Miluko paskaitoje „Draudžiamos Spaudos Įkurėjas“ perdaug buvo garbinamas vyskupas Valančius“... „Kun. Milukui, kaip dvasiškiui, rupi pirmiausiai vyskupo geroji pusė pažymėti“... Toliaus rašytojas prisimena Valančiaus ginčą su Daukantu... Rašytoją paremdama „Naujos Gdynės“ redakcija irgi prisimena „klerikarizmo pionierius“ ir tt.

Į tai atsakydamas atkreipiu kritikų atydą, kad ta trumputė paskaita tai ne monografija apie vysk. Valančių, nei literatinė jo raštų apžvalga, vien prisiminimas spaudos sukaktuvių meto ir informacija mūsų rašytojams ir kalbėtojams, kur ir kokių rašytojų knygose jie imtų savo studijoms medžiagos. Apie tos paskaitos „bešališkumą“ liudija ir tas faktas, kad ją pakartoto be jokių komentarų in extenso kone visi Amerikos lietuvių laikraščiai, išskyrus komunistų ir socialistų leidinius.

Pačiose spaudos sukaktuvėse po paskaitų Cornish Arms viešbutyje teko išgirsti nuo gana rimto dalyvio abejojimą apie tikrą tvirtinimo (žiur. šių knygų pusl. 48), jog sulyg A. J. Znavykučio „suskaitos“ į „20 metų po Valančiaus mirties Tilžėje buvę išleista per du milionu visokių liet. knygų egzempliorių“... Pa-

našų puse lupų pareikštą abejojimą ir kitur teko išgirsti. Taipgi ne vieną kart atsėmusė į ausį pareiški-
mas, buk aš per daug išpučias „draudžiamos literatu-
ros“ reikšmę. Todėlei čia manau reikalingu daiktu pla-
čiau prisiminti apie anas „Zanavykučio“ statistikos“
knygas.

1900 m. „Vienybės Lietuvnikų“ spaustuvėje at-
spaudinta brošura: „Suskaityta arba Statistika visų liet.
knygų atspausių Amerikoje nuo pradžios lietuviškos
Amerikon emigracijos iki 1900 metų. Surengė J. Jo-
nas (sk. kun. J. Žilinskas Red). Išleista kaštais Pary-
žiaus parodos Fondo“. Įžangoje autorius rašo: „Šįmet
(1900), berengiant ant Visasvietinės Paryžiaus Parodos
Lietuvišką Skyrių, kuriame lietuviai nori parodyti sa-
vo smarkiai kylančią literaturą... Išrinktas Paryžiaus
parodos komitetas Amerikoje nutarė pasinaudoti iš at-
likto jau darbo p. A. J. Zanavykučio, nupirko nuo jo
500 egz. jo „Statistikos“, prie kurios papildžius surašą
knygų išleistų Prusuose nuo 1896 iki 1900 m., sprendė
prisegti surašą visų liet. knygų, išėjusių Amerikoje iki
kovo mėnesiui 1900... Knygiui, „statistikas“ berengiant
darbe gelbėjo kiti Paryžiaus komiteto nariai, ypač ap-
dirbėjai Parodos reikalų — kun. A. M. Milukas ir D-ras
J. Šliupas“... Surašą apleistų knygų prisiuntė pana Mar-
ta Zauniutė“...

Kurie atsimenta anuos laikus, negali pamiršti smar-
kių ginčų tarp „Paryžiaus Parodos Komiteto“ nekurių
narių, beje kun. J. Žilinsko ir Dr. Šliupo. Dr. Šliupas
aibį priekabių atrasdavo prieš klerikalų pusės atstovo
kun. Žilinsko sumanymus ir prieš juos trukšmingai
spaudoje reaguodavo. Bet prieš Zanavykučio „statis-
tiką“ nei Šliupas nei jam paklusniausioji anuomet
„Vien. Lietuvnikų“ redakcija nepakėlė jokio protesto.
Vadinasi pripažino tą darbą sulyg anuometinių sąlygų
gana kompetentiškai atliktu. Tad jei anuomet, Dr.
Šliupo karingo prieš katalikus nusistatymo metu, ata-
tiko tikrenybei „Statistikoje“ skelbiamos žinios, kodėl
jos turėtų virsti perdėjimu, išputimu vysk. Valančiaus
įtakos, man dabar pakartojant iš jų niekeno neužgin-
čytas žinias?

„Statistikos“ knygelėje ant 55 puslapio straipsnyje
„Sumetimas kruvon egzempliorių ir pinigų“ skaitome,

jog nuo „draudžiamos spaudos“ pradžios iki 1900 m. Prusuose atspausa 3,705,250 egz. lietuviškų knygų ir laikraščių, ir už juos užmokėta „pilnų rublių Prusuose“ 1,384,109. Su šitokiom skaitlinėm 1900 metais mes Amerikos lietuvių „Paryžiaus Parodos“ Komitetas vardan visos Lietuvos skundėme civilizuo tam pasauliui rusų biurokratų nepateisytiną mūsų raidžių draudimą! Ar dabar jau turime tų viešų pareiškimų išsižadėti, kad kartais per daug „neišgarbinti“ „dvasiškio“ „pionieriaus“ Valančiaus?...

Prie Valančiaus gyvos galvos sulyg Zanavykučio „Suskaitos“ Tilžėje atspausa buvę:

1872 m. — 17,000 egz., 1873 m. — 45,000 egz.,
1874 m. — 57,000 egz. ir 1875 m. — 48,000 egz.

Valančiui mirus sulyg to paties autoriaus Tilžėje atspausa:

1876 — 48,000	1886 — 52,000
1877 — 36,000	1887 — 169,000
1878 — 46,000	1888 — 188,000
1879 — 23,000	1889 — 141,000
1880 — 7,000	1890 — 148,000
1881 — 23,000	1891 — 206,000
1882 — 51,000	1892 — 201,000
1883 — 37,000	1893 — 167,000
1884 — 60,000	1894 — 224,000
1885 — 78,000	1895 — 181,000

1896 m. atspausa 190,000 egz. įvairių knygų. Karaliaučiuje gi Artungo spaustuvėje nuo 1871 iki 1890 m. atspausa 370,000 egz. liet. knygų. „Aušrai“ užgesus (1886), tais ir sekančiais metais M. Jankus išleido „Garso“ 13 numerių po 500 egz.; mėnesinuko „Sziešos“ išėjo 1886 ir 1887 m. pas E. Veyerį ir Arnoldtą po 1,000 egz. ir tiek pat 1890 m. pas Schoenke. Mėnesinis „Varpas“ pradėjo eiti 1889 m. 1,000 egz.; nuo 1890 m. ėjo po 800 egz. iki 1894 m., paskiau po 500 egz.; „Apžvalgos“ (du sykiu į mėnesį) ėję 7 metus (1890—1897) iš kart po 1,000 egz., paskutiniaisiais dvejais metais po 800 egz. „Ukininkas“ pradėjo eiti kas mėnuo 1890 metais 1,000 egz., 1895 m. ėjo du syk į mėnesį, vis po 1,000 egz. „Tėvynės Sargas“ — mėnesinis pradėjo eiti 1896 b. 1,000 egz. Ant puslapių 5—10 „Suskaitos“ autorius

išskaito 465,000 lietuviškų knygų, daugiausia per dėkono Zabermano tarpininkystę išleistų. Kaip mūsų bibliografai (Biržiška, Tumas ir kt.) savo paskelbtais tyrinėjimai parodė, vysk. Valančius daugiausiai pasinaudojo tuomi Varmijos vyskupijos katalikų kunigu, savo ir kitų „draudžiamas“ knygas spausdindamas užsienyje. Sapienti sat.

P. S. Apie pirmutinius žingsnius rengimosi prie Paryžiaus (1900) parodos skaityk 1893 m. „Varpo“ No. 4, 1901 m. „Tėvynės“ No. 34, „Amerikos Liet. Profesionalai ir Kronika“ No. 2, pusl. 115—7, „Kun. A. Kaupo Laiškai“, Pranaičių Julės leidinys.

Terp vargū, sopulī, be rasos ir žvaigždēs,
Musū mēlynos akys apteko kraujais;
Kam jas smertis užmerkē, laimingas ilsēs,
Širdies nebekruvīs vargais...

Nei vaitoti, nei verkti nepratę visai,
Vien atstatom krutiņę apkaltą ledū!
Ne be žado širdies mes kokie milžinai,
Bet dušią išreikšti sunku!

O, kaip kartais sunku! Ar kas norint supras?
Bet gana! Ne be garso mus vėtros išgriaus!
Užgiedokime, broliai, sau dainas linksmas!
Kaip vyrai keliaukim toliaus!

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris,
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Musū kovos ir kančios, be ryto naktis
Dėl jų nesuprantamos bus.

Maironis.

IS PIRMOJO PASMERKIMO LIET. SPAUDOS

...''Už platinimą užrūbežyje išleistų knygų ir brošiūrų... už pažinimą ir susinešimus tuo tikslu su Tilžės dekanu Zabermanu... atlikimą slapto reikalo pas Zabermaną ir nuvežimą jam pinigų... atkaklų neprisipažinimą... savavališką išėjimą iš tėvynės, gyvenimą Prūsijoje svetima pavarde... dažname gabenime Kauno gubernijon knygų ir brošiūrų... (1870 areštuotus) ...aš pasmerkiau: kunigus: Antaną Brundą, Vincą Norvaišą, Praną Butkevičių, Kazimierą Eitutavičių, Motiejų Kaziliauską, Praną Struopą, bajorą Simoną Kulakauskį ir valstietį Stanislovą Račiuką, politiniu atžvilgiu suvis neištikimus ir krašto gerovei kenksmingus, ištremti apsigyvenimui aštrioje policijos priežiūroje: Brundą, Struopą ir Kaziliauską Archangelsko gubernijoje, Norvaišą ir Kulakauskį Tomsko, Butkevičių Tobolsko ir Eitutavičių Viatkos; valstietį gi Račiuką Tomsko gubernijoje; ir pinigus, išleistus vežant Vilniun areštuotus šiai bylai reikalingus asmenis išreikalauti iš visų patrauktų bylon asmenų turto... Pasirašo: Generolas Adjutantas Potapov.''

Draudžiamos Spaudos Inkurėjas.*)

Besiartinant trijų dešimtų metų spaudos atgavimo sukaktuvėms, iš anksto paruošiau šį raštelį Amerikos lietuvių laikraščiams, kad atkreipus mūsų visuomenės dėmesį į vieną svarbiausiųjų mūsų tautos perijodą. Geresniam garbingo tos veiklos pažinimui Žvaigždės žurnalo redakcija pasiryžo tam tikrose rinktinėse knygoje — „30 Metų Spaudą Atgavus“ — atspausdinti kuo daugiau (kiek susidomėjus tuomi visuomenė parems) 1883 m. Aušros ir kitų fotografijų. Tų knygų spausdinis apie 1000 egzempliorių. Aušros puslapių klišės po knygų atspausdinimo bus pavestos Lietuvos Universitetui. Tuomi mūsų tautos aukščiausiajai mokslo įstaigai manoma prisiminti, kad pasiskubintų vykdyti savo pirm keleto metų nutarimą atspausdinti visų ketverių metų Aušros fotografijas. Vardai šitų knygų prenumeratorių bus jose paskelbti.

Visi kilnesnieji lietuviai, kokiame pasaulio krašte jie negyventų, šių metų gegužės mėnesio 7 dieną linksmi minės garbingos mūsų pergalės sukaktuves. Tą dieną pirm 30-ies metų (1904 m.) rusų caro, suvirš šimto milijonų slavų ir azijatų pono, valdžia turėjo atšaukti savo paskelbtą 1865 m. karą mūsų raidėms, kuriomis mūsų tėvai naudojosi šimtus metų, pasiskoline jas, lyginai kaip ir kitos civilizuosotos tautos, nuo senovės lotynų.

*) Kun. A. Miluko paskaita 1934 m. balandžio mėn. 12 d. Jennings Hall, Bklrooyn. N. Y.

Visokių pasakų pripasakota apie galinčius, kurie priverbę galingos Rusijos ponus likviduoti tąjį mūsų raidėms, išties mūsų raštams karą. Nemėginsiu pakartoti šitoje paskaitoje tas pasakas. Užteks prisiminus, jog to karo pradžioje atsirado vyrų, mokėjusių suraminti puolamus žmonelius, pataikiusių šiaudinėse pastogėse įtaisyti nepergalimas tautinės sąmonės tvirtoves, sumaniusius pasekmingo apsigynimo planus.

Greitu laiku (1868—69 m.), visi žinote, iš Tilžės skrenda tukstančiais “Perspėjimai,” “Prajautimai,” “Iš teisybės,” “Šnekesis,” “Vargai” ir kitos garsios brošiūros, kuriomis 70 metų žemaitis, visą Lietuvą moko, kaip savąją kultūrą apginti. Negana to. Pasekmingam kovos laimėjimui visados ir visur gelbėdavo daina, giesmė. Žemaičių ir Lietuvos Ganytojo artimesnieji: jaunesnieji dvasiškiai, “Palangos Juzės” — siuvėjai, “Antanai Tretininkai” — mokytojai, “Šaulėniškiai Seneliai” — ubabai elgetos pradeda dainuoti “Atsisveikinimą su Lietuva ir Dauguva.” Greitu laiku visoj Lietuvoj, abipus Nemuno, nuo Šešupės iki Dauguvos, iš visų jaunų krutinių pradeda išsiveržti skundas:

“Anei rašto, anei druko mums turėt neduoda;

Sako: tegul bus Lietuva ir tamsi ir juoda!

Kad tu, gudai, nesulauktum. Nebus, kaip tu nori.

Bus, kaip Dievas duos, ne tavo prisakai nedori.”

Netrukus ne tik jaunuoliai, bet ir senesnieji, kurių brangiuosius žiaurus prispaudėjas ištrėmė “už Uralo, žemės galo,” išsklaidė “ne po savo šalį,” dantis sukandę, baigė nemirštamojo “Anykščių Šilelio” autoriaus giesmę:

“Neįveiksi, sunau šiaurės! mūsų širdys tvirtos,

Seniai yra išmėgintos, seniai keptos, virtos.

Neįveiksi! ant mus širdies trupės tavo peiliai!

Ledai sutirps ant krutinės, tu pats teksti eiliai!”

Sunkaus gyvenimo vargais, nelaimėmis, persekiojimas išgudrinto vyro pamokyta tauta neteisingiems prispaudėjams nugalėti pasirenka pasekmingiausią ginklą — draudžiamąją spaudą. Taip rusai ir jų siundytojai lenkai vadino mūsų raštus, Prusuose ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse be caro cenzūros leidimo spausdinamus.

Pirmuosius “draudžiamuosius” raštus išrašė ir jų plačiausiam paskleidimui kelius gudriausiai nutiesė irgi tas pats vyras. Septynerius metus rusų žandarai ir šnipai sekiojo jo pėdas, jį patį ir jo padėjėjus net užsienyje kamantinėjo, už pinigus ir pačių lietuvių tarpe rado išdavikus, bet tikro įrodymo “senam žemaičiui” prasikaltimo caro valstybei negalėjo padaryti.

Mirdamas jis paliko kitus: Sederavičių ir jo padėjėjus, atsirado aušrininkai, vėliau Varpo. Apžvalgos, Tėvynės Sargo darbininkai. Valančiaus kaulai seniai jau kapuose ilsėjosi, o “su jo leidimu” šimtų šimtai knygų ir knygelių iš užsienio nešė šviesą Lietuvos žmonėms.

Giliau mūsų kulturinius karus tyrinėjęs prof. V. Biržiška rašo, jog jis “pažinęs rusų griežtą pasiryžimą surusinti lietuvius tiek pats, tiek jo padėjėjai pagamino visą eilę politinių brošiūrų, kur buvo suformuotos šių laikų Lietuvos skriaudos ir apčiuopiamai buvo nurodyta keliai, kaip jos reikia prašalinti...”

Ruošdamiesi prie 30-ties metų spaudos atgavimo sukaktuvių, privalome savo domę atkreipti į vyrą, kurį visi mūsų praeities žinovai pripažįsta, jog mūsų istorijoje sunkiausiais laikais žmonių švietimui ir lietuvybės idėjos skleidimui jis daugiausiai pasidarbavo. Jis buvo vyskupas Motiejus Valančius.

Valančius gimė 1801 metais vasario 16 dieną, Salantų parapijoje iš tėvų ukininkų. Keturioliktų metų tėvai atidavė Motiejų mokyti Kalvarijos dominikonų mokyklon, kurią baigė 1821 m., išėjęs visą 6 klasių kursą. 1822 m. stojo į Varnių kunigų seminariją ir 1828 m. liko išventintas kunigu. Savo jaunas kunigavimo dienas pradėjo mokytojavimu Mozyriaus apskrities mokykloje. 1834 m. perkeltas Kražių gimnazijon, visų mokinių mylimas ir gerbiamas, atostogų metu mėgdavo lankytis įvairiose Žemaitijos apylinkėse, kad pažinus savo kraštą, žmones, arčiau ištyrus jų budą, papročius. 1840 metais liko pakviestas profesorium į Vilniaus Dvasiškąją Akademią, o 1842 m. su tąja mokslo įstaiga iškeltas į Petrapilį. 1845 m. po sunkios ligos grįžo į Žemaitiją ir liko paskirtas Varnių seminarijos rektorium. Rektoriaudamas ragino jaunimą mokyti, kad paskiau liktų naudingais tėvynės sunumis, neštų jai naudą. Žymi kun. Valančiaus įtaka buvo ir broliams kunigams. 1848 m. atspausdino savo svarbų veikalą "Žemaitiu Wiskupiste" dviejose knygose. 1850 m. palikęs Žemaičių vyskupu, reikalavo, kad kunigai prie bažnyčių įsteigtų ir globotų pradines mokyklas mažiems vaikeliams. Vyskupo ir jo kunigų raginami žmonės perpietėmis arba šventomis dienomis vieni nuo kitų pradėjo mokyti skaityti. Savo senatvėje susilaukė patrijotas vyskupas tos paguodos, kad lietuviai gėdino vienas kitą, jei kas nemokėjo skaityti...

Valančiaus bendradarbis kun. A. Baranauskas (vėliau vyskupas), sakydamas pamokslą jo laidotuvėse 1875 m. birželio 1 d., galėjo liudyti, kad "sodiečiai, pradžioje jo vyskupavimo nieko nemokantys, karštu jo žodžiu ir darbu paraginti, išmoko skaityti, taip kad šiandieną negut tik retas ir tai tarp senųjų iš abiejų lyties knygos neskaityti ir nesidžiaugia dievobaimingais uolaus savo Pjemens veikalais. Prasiplatinus apšvietimui, visi didieji

prietarai ir nežinia išnyko, kaip nakties tamsybės prieš saulės spindulius.”

Ieškodamas priemonių, kaip pasekmingiau pakėlus žmonių apšvietimą, Valančius suprato, jog savo tikslo nepasieksias be karo prieš girtybę. Labai buvo liudnas anuomet padėjimas Lietuvos žmonių; kas kaimas karčiama, o kur karčiama, ten netik laikas ar turtas, bet ir protas liaudies nykte nyko. Vyskupui visu uolumu ėmus skleisti blaivybės idėją, teko nekartą susidurti su rusų vyriausybe, kuriai blaivybė buvo visai nepageidaujamas dalykas.

“Musų Raštų Istorijoje” prof. M. Biržiška sako: “Valdžia vyskupą už tokius darbus bemaž kuo į Sibirą neištrėmė, jam visai tą darbą kliudė, bet vyskupas vis dėl to savo tikslą priėjo: kiek laiko bent Žemaičiuose, ir net visoje Kauno gubernijoje, buvo nustota gerti valdžios leidžiama degtinė, ir tuo budu visas tas Lietuvos kraštas buvo paruoštas platesniam švietimo darbui. Vyskupas blaivybės dalykais rupinosi atsidėjęs ir labai plačiai; rupinosi, kad visose parapijose būtų įsteigtos žmonėms mokyklėlės; mokytojai, varydami švietimo darbą, ir su vaikais kalbėdavo apie blaivybės reikalingumą žmonėms.”

Anot Aleknos, liaudies mokyklas kurti kunigus ragindamas Valančius “tiems, kurie uoliai darbavosi parapijinių mokyklų steigime ir palaikyme, rašinėdavo padėkos laiškus, nestropiems tame švietimo darbe išreikšdavo nepasitenkinimą... Vyskupas stengėsi prie parapijinių mokyklų palaikymo pritraukti dvarininkus, teisingai samprotaudamas, jog jie turi priedermę padėti savo valstiečiams-baudžiauninkams švietimosi dalykuose. Valančius dažnai rašinėdavo laiškus į dvarininkus, prašydamas juos steigti parapijines mokyklas.”

Dvarininkai savo antagonizmu užvylė Valančių, kaip skaitome “Musų Raštų Istorijoje”:

“Paremiamas buvo žmonių laisvės dalykas ir sykiu buvo bijomasi, kad nesutruktų tos ekonominės ir kultūrinės sąvaržos, kurios pirmiau rišo “žmogelį” (taip Lietuvos ponai vadindavo lietuvius baudžiauninkus. Red.) su dvaru, kad “geras, bet tamsus žmogelis” visai neišsprustų iš bajorų įtakos. Rēmė žemininkai (ponai. Red.) žemaičių dvasininkų švietimo darbą..., bet sykiu ir su baimė žvalgėsi į vadinamuosius “chlopomanus,” kurių nestoka buvo tarp studentijos, kunigų ir net žemininkų! Galvodami apie “chlopomaniją ir demagogines tendencijas,” žiurėjo jie šnairuodami ir į vyskupą Valančių su jo aplinkybe.” (33 p.).

Per blaivybę pakėlus šalies gerovę, per mokyklas ir mokytojus išmokus žmones skaityti, Valančiui prisiėjo ir daugybę knygų parašyti, kad būtų kas skaityti. Iš savo raštų jis neieškojo sau nė pelno, nė garbės. Nevisados net dėdavo ant raštų savo vardą; parašęs knygą, kartais dovanodavo ją leidėjui, kuris paimdavo visą pelną ją pardavinėdamas. Autorius tenkinosi tuo, kad knygos žmonių skaitomos.

“Tos knygos,” anot M. Biržiškos, “taip platinosi žmonėse, tiek daug jų ėjo į to meto žmones, jog didysis spaudos leidinių Zavadzkiio knygynas Vilniuje turėjo įsisteigti savo knygyno skyrių Žemaičių gilumoje, vyskupo sostinėje Varniuose” (36 p.); per vieną dešimtmetį, nuo 1855 iki 1864, buvę “išleista beveik 300 knygų” (40 p.).

Pagal Baltramaitį, nuo 1533 iki 1845 m. buvo atspausdinta per 312 metų — tik 298 liet. knygos, o per 30 metų (1845—1875 m. Valančiaus mirties metai) buvę atspausdinta 552 knygos. Per 30-ties metų Valančiaus darbavimosi lietuvių raštų skaičius buvęs dukart didesnis nei per tris šimtmečius prieš jį.

Pagal Alekną, prieš spaudos uždraudimą “didelė kliūtis lietuviškų knygų spausdinime buvo stoka cenzorių,

mokančių lietuviškai. Paduotos Vilniuje spausdinti lietuviškos knygos kartais labai ilgai gulėdavo cenzuroje." Valančius keletą kartų mėgino prašalinti tą kliūtį, rašęs švietimo ministeriui, kurio žinioje buvo knygų cenzuravimas, bet šis Valančiaus prašymus atidavęs vidaus reikalų ministerio nuožiurai, o tas išmėtinėjęs netvarką, įsakęs tokiais reikalais kreiptis į vidaus reikalų ministeriją... Lietuviškas knygas cenzuravo popas iš Pažaislio Valančiaus rankraščiai išgulėdavę cenzuroje per metus.

1922 m. Švietimo Darbo 36 nr. prof. Vac. Biržiška rašo: "Į tos kovos (už savąją kultūrą) priešakį paties gyvenimo buvo stumiamas vyskupas Valančius, ir jis gerai supratus, kokia nauja sunkenybė užgulė ant jo jau nebejaunų pečių, nesikratė jos, bet atvirai į ją stojo.

Kaip lietuviybės gynėjas — jis buvo vienintelis lietuvis rašytojas ir veikėjas, kuris tuo laiku vienas galėjęs sužadinti tą atsispjrimo prieš brukamas rusiškas raišdes jausmą, be kurio ką tik iš baudžiavos atleisti lietuviai ukininkai galėtų pasiduoti rusų valdžios įtakai ir kovodami dėl naujų ekonominių gerybių pamiršti savo pilietines pareigas... Valančius stoja į kovą ir sumezga pirmutinę, kad ir siaurose ribose, aktingą lietuvių politinę programą, kuri viešpatavo iki pat Aušros laikų, kada liko formuluota nauja tautinė programa, kiek ankščiau jau užgimusi atskirų naujos kartos inteligentų tarpe..."

* * *

Pasiklausykite keleto trumpų ištraukų iš tų Valančiaus politinių brošiūrų.

a) Iš "Prajautimo":

Klausimas. Kas tai yra maskoliai?

Atsakymas. Yra tai žmonės savo raugu dvokiantys, viršininkai truputį pasiskutę, burliokai barzdoti, it ožiai.

Kl. Ar geri yra maskoliai?

At. Giliojoj Maskolijoj sako esant ir gerų žmonių; sako, svečius su džiaugsmu priimant, vaišinant, mylint; bet pas mus atvažiuojantys vos ne visi niekam nedera.

Kl. Ko važiuoja Lietuvon maskoliai?

At. Vyresnybė, šalin pavariusi visus viršininkus katalikus, atsiunčia iš Maskolijos savo žmones. Vienus, kad Lietuvoje kraštą valdytų; kitus, kad jos vaikus mokytų; trečius, kad jos vaikus gadintų, ir ketvirtus, kad katalikus saugodami vargintų.

Kl. Atsiųsti maskoliai ar gerai valdo?

At. Reik žinoti, jog maskoliai niekuomet nemyli savo tėvynės; to tik daboja, kad jiems būtų gerai, kad jie pinigų gautų. Jeigu tokie yra tikrajai Maskolijai, ką gi sakyti apie Lietuvą, kurią patys žino esant svetimą? Čia jau bet kas supras, dėl ko maskoliai yra lupikai, dėl ko apdeda perdideliais mokesčiais, kuriais nebeturtingą padarė visą Kauno gybėrniją; dėl ko gyventojų reikaluose neima nė plunksnos, kolei reikalą turįs neužmokės.

Šioj gadynėj visi viršininkai ima didžias algas; todėl gačniai važinėjas, muša kortomis, gyvena iškilmingai ir geria be galo. Jeigu kas ir dveja tiek jiems mokėtų, nebūtų gana. O tokie žmonės argi gali dailiai kraštą valdyti?

Kl. Kas yra žandarai?

At. Žandarai yra tai prasti burliokai ar žydai į kariuomenę paimti, paskirti į žandarus ir pastatyti miesteliuose.

Kl. Kam gi juos viršininkai pastatė?

At. Pastatė, idant dabotų bet kurio žmogaus.

Kl. Ar gerai daboja žandarai?

At. Tiems, kurie juos pastatė, rasi, ir gerai daboja; bet katalikams yra tikra Viešpaties Dievo rykštė; nes nė vienam neleidžia liuosai atsidvėsti, nė vienam, kaip norint, pašnekėti. Lenda visur: į karčiamas, į žmonių, ponų, bajorų namus, pagaliau į bažnyčias. Visur to tykoja, idant kuri žmogų įkastų. Vos ką paregėjęs, tuojau praneša aukštesniems viršininkams, tie vėl nieko nesiklausdami aptartą deda į kalinę ar uždeda štruopas. Kai kurie žandarai burliokai yra ir geri; bet žandarai žydai į maskolių tikėjimą krikštyti, yra nedoriausi. O tačiau daug jų yra tarp žandarų.

b) Valančius apie maskolių užsimojimus. (Kat. Baž. Varguose.)

“Jei maskoliai norėtų iš jusų atimti “Aukso Altorių” ir kitas maldų knygas, negalėtumėt jų atiduoti. Senuose amžiuose pagonys ieškojo švento rašto knygų; Katalikų Bažnyčia visus žmones, tokias knygas pagonims atidavusius, palaikė atstojusiais nuo tikėjimo. Musų maldų knygos nė trupučio nėra priešingos vyresnybei; jeigu tas atima be pinigų, padaro neteisingai, yra paprasti plėšikai. Žandarai knygas užvis iš moteriškų išveržę, patys parduoda žmonėms.

Kad vargų su biauriais žandaraus neturėtumėt, išeidami iš bažnyčios paslėpkite. Jei bažnyčioje pradėtų grobstyti, pakelkite didį klegesį, nes užpuolė jus Dievo namuose plėšikai.

Jusų taip pat nelaimingoje gadynėje maskoliai išspausdino Vilniuje lietuviškai maskoliškomis raidėmis: Aukso Altorių, Evangeliją ir kitas knygeles. Bet spausdinami išmetė kai kuriuos katalikų šventuosius ir apleido maldeles už Šventąjį Tėvą su Vyskupu; žodžiu sakant, pagadino tas knygas tikėjimo daiktuose. Todėl Katalikai, nors pažintumėt maskolių raides, vienok niekuomet

nepirkite tokių knygų, nei skaitykite, nes galite suklysti tikėjime. Jeigu kuris pirko, tegu sudegina.

Dar maskoliai išspausdino keletą knygelių suvisu maskoliškai, Katalikų tikėjimui butinai priešingu; tas antmeta jūsų vaikams, mokyklose esantiems, ir liepia skaityti. Jeigu vaikai, namo sugrįždami, parsivežtų, tėvai katalikai turi neskaitydami jas sudeginti. Dar savo vaikus turi persergėti, idant priversti tokias knygeles skaityti, niekuomet jomis netikėtų ir žinotų esant pilnas melagystės.

Maskoliai spausdina lietuviškai maskolinėmis raidėmis Kalendorių. Regėjau jų vieną; pradžioje, rodos, padėtas jūsų Vyskupo parašas, tačiau tas Kalendorius didžiau pridera maskoliams kaip Katalikams. Užvis pridurai to Kalendoriaus pilni yra daiktų priešingų Katalikų tikėjimui. Tur būt, Vyskupui pasirašius, pridėti. To dėl Katalikai niekuomet nė vieno tokio Kalendoriaus nepirkite, nei skaitykite.

Nors slaptu mokykite savo vaikus lietuviško rašto iš senų jūsų knygų. Tegul kiekvienas vaikas turi knygas, lotiniškomis raidėmis spausdintas. Kad tos būtų ir brangios, (Tilžėj pigiai perkamos yra), tačiau pirkite, duokite vaikams ir liepkite iš jų melsti lig gyvos galvos.”

* * *

Kas nori arčiau tas pirmąsias “draudžiamos spaudos” kregždutes pažinti, teskaito Docento J. Tumo veikalą: “Motiejus Valančius Žemaičių Vyskupas, Maskoliams Katalikus Persekiojant.” Kaunas, Žinijos Bendrovės 18-tas leidinys, 1929. Šitą paskaitą ruošiant be išvardytų veikalų pasinaudota A. Jakšto surinkta medžiaga pirm 20 metų knygutėse apie 10 metų spaudos sukaktuves.

SPAUDOS ATGAVIMO SUKAKTUVES.

Spaudos atgavimo sukaktuvės, kaip buvo garsinta New Yorko lietuvių laikraščiuose (Tėvynėje, Vienybėje, Amerikoje) paminėta Cornish Arms Hotelio salėje gegužės 7 d. Į vakarą atvyko lietuvių net iš tolimesnių Long Island salos vietų. Visiems susirinkusiems pagerbti mūsų kultūros apgyvenėjus buvo malonu matyti savo tarpe ir Lietuvos Generalių Konsulų pulkininką Žadeikį su žmona. Vakarą vedė kun. A. Milukas, padedamas p. Ievos Mikolainienės, a. a. Petro Mikolainio žmonos. Visus susirinkusius sužavėjo ir jų upą pakėlė Brooklyno garsus dainininkas Hofmanas, p. Sakui akompanuojant, padainavęs Petro Armino parašytą "Kariškąją lietuvių dainą." Vakaro vedėjas priminė visiems, kaip prieš 50 metų Petras Kriaučiunas, visų žandarų pramintas Lietuvos karalium,

mokė gimnazijos lietuvius tose gaidos lotynų kalbos pamokose.

"Tegul giria šlamščia užia,
O mes trauksim į karužę.
Sustiprinkim šiandien dvasią"
ir t. t.

Prie tokio publikos pakilusio upo p. Ambraziejnui, dr. V. Kudirkos laikų veikėjui Kapsų šalyje, labai pasisekė paskaita apie Suvalkiją — "Suduva drausmės metu," parašyta pagal aušrininką Mašiotą. Paskaitą pabaigęs, p. Ambraziejus deklamavo V. Kudirkos eiles — "Ne tas yra didis." Panelėms M. ir J. Dapkevičiūtėms padainavus Ks. Vanagėlio "Kur banguoja Nemunėlis," kun. Milukas skaitė savo paskaitą "Lietuviai ir 40 metų drausmė," kuri Tėvynės redakcijos dėka buvo laiku pasiųsta visiems lietuvių laikraščiams, kad galėtų įdėti šių sukaktuvių savaitės laidoje.

Susivienijimo Liet. Amerikoje sekretorius dr. Vinikas padėjo prelegentui, nusiskundusiam gerklės skaudėjimu, ir gražiai perskaitė didesnę paskaitos dali

Dainininkas Hofmanas, turėjęs tą vakarą dainuoti vienoje radio stotyje, dar padainavo porą dainelių ir dr. Kudirkos Lietuvos himną, kurį visi atsistoję kartu su juo dainavo.

Dvejas poeto Vaičiaičio eiles apie Lietuvos šalies brangumą deklamavo p-lė Bortkevičiūtė, o dr. Kudirkos "Varpas" ir A. Jakšto "Mylėkimės" gražiai atpasakojo Amerikos redaktorius p. Vilniškis. Kun. J. Balkunas, turėjęs skubėti į Hartford, Conn., atpasakojo kai kurias dalis savo pa-

skaitos apie "šeštos dešimties metų lietuvius." Po tam ponia Mikolainienė jausmingai deklamavo Turčinskio pagarbos eiles aušrininkams. Ją sekė p. A. B. Strimaitis su paskaita apie "Visados gyvavusią lietuvių tautinę sąmonę," sustatytą pagal dr. Jusaicio "Lietuvos istoriją." P-lė Jurgeliūtė skaitė paskaitą apie "Lietuvos atbudimą."

Vakarą užbaigė Lietuvos konsulas pulk. Žadeikis savo trumpa kalba. Visi dalyvavusieji džiaugėsi galėję taip gražiai pakrykštauti spaudos atgavimo 30 metų sukaktuvėse, surengtose bertaininio žurnalo Žvaigždės redakcijos, padedant kitų kelių laikraščių redakcijoms ir Rutų Rateliui.

LIETUVIAI IR 40 METŲ DRAUDA.

Nebeužtvenksi upės bėgimo,
Norint sau eitu ji pamažu;
Nebsulaikysi naujo kilimo,
Nors jį pasveikint butų baisu.

Naujos idėjos — darbas ne vaiko:
Užtvenktos mēto audros žaibus!
Nebsturēsi bėgančio laiko:
Vaikas tik stabdo jo veikalus.

Broliai Lietuviai! auštančią dieną
Musų nors sunų vis-gi išvys;
Griaukime amžiais užverstą sieną,
Norint gailėtus jos beprotys!

Amžiais apleista kelias tėvynė,
Jos atgimimą jaučia dvasia.
Ginkim, ką musų protėviai gynė!
Žadinkim brolius meile gilia!

Ginkim liežuvį, žemę, jos būdą!
Stokim į darbą kaip milžinai!
Laimina Dievas pabertą grūdą,
Laimina vaisių: gema šimtai...

Tais musų atbudimo dainiaus žodžiais pradėsiu šio vakaro paskaitą apie „Lietuvius ir 40-ies Metų Draudą“.

(Kun. A. M. Miluko paskaita spaudos atgavimo 30 metų sukaktuves minėjant Cornish Arms Hotelio Sve-tainėje, New Yorke, 7 d. gegužės, 1934 m.)

Lietuvių tauta 1865 metais, kuomet Rusija užgynė mūsų raides — raštą, įsakydama, po didžiausia drauda, imtis rusiškųjų, pasišiaušėliui caro biurokratui atrodė artima mirties. Jos merdėjimą reikiant išnaudoti ne lenkų, bet rusų naudai. Išnykstančios šiaurvakariuose (Sieverozapadni Kraj — taip valdiškai imta mus vadinti) lietuvių tautos šalyje turėjęs nuokti pageidaujamas rusų politikos vaisius „objedinenije Rosyi“ — Rusijos apvienijimas. Ne kitaip manyta ir Vokietijoje, kurios praktiški mokslininkai pasiryžo savotišku budu, rusams pritardami, išnaudoti lietuvių kaimininės tautos merdėjimą. Savos kultūros išdui padidinti jie suskubo „miršiančių“ lietuvių dvasios turtus paveldėti, rinkdami dainas, pasakas, padavimus, patarles, užrekorduodami „išnyksiančios“ kalbos gramatikos formas ir tt.

„Turim susiedus negero elgimos,
Kurie tik laukia mūsų numirimo.“

— skundėsi pirm 50 metų aušrininkas dainius. Lenkai irgi neparodė mums sąjausmo. Jie ėmė pasiuteliais-litvomanais vadinti tuos lietuvius, kurie ryžosi kuomi nors savo tėvynės vargus palengvinti. Artimiausiųjų, buvusios Žeči-popolitos piliečių ainių, taip užvilta Lietuva per savo Maironį tinkamai atsakė, gražindama jiems pavadinimą litvomanais...

Pirm nei pradėsiu gilintis į laimėtosios karės fazes, dėkingumo skatinamas ačiu tariau tiems mūsų laikraščiams, kurie per savo skiltis mums padėjo pasiryžime — kelti aikštėn tautos sunkius vargus ir darbus praeityje. Paskai-

tą apie „Draudžiamos Spaudos Įkurėją“ patalpino: „Vienybė“ ir „Amerika“ Brooklyne, „Tėvynė“ New Yorke, „Darbininkas“ Bostone, „Amerikos Lietuvis“ Worcesteryje ir „Garsas“ Wilkes Barre'je ir Chicagos lietuvių dienraštis „Draugas“. Paskaitų paskelbimus patalpino visi Brooklyno laikraščiai: „Amerika“, „Vienybė“, „Laisvė“ ir „Naujoji Gdynė“*)

„Tėvynės“ Redakcija savo 18-ąjį šių metų numerį paskyrė „30 metų spaudos atgavimo sukaktuvėms.“ Be vedamųjų dviejų straipsnių (suaugusiems ir jaunuoliams) apie „spaudos sukaktuves“ randame perspausdintas Dr. Vinco Kudirkos eiles „Varpai“ ir apysaka „Cenzūros Klausimas“, taipgi perspausdintus iš 1914 m. „Lietuvos Žinių“ straipsnius J. Vileišio ir O. Pleirytės-Puidienės „Spaudos Jubiliejus ir Jos Jubilatai“. Ten irgi randame paveikslus daktarų: Kudirkos, Basanavičiaus ir Šliupo.

* ♦ *

Po 1830 metų sukilimui, Lietuvos sulenkėję bajorai su Vilniaus universitetu prysakyje, pasiryžo sulenkinti ir lietuvius kaimiečius per liaudies mokyklas, pirmiaus vien bajorams skiriamas. 1863 metų maištui numašinti Vilniun atsiųstas Muravjovas generalgubernatorius ėmė steigti rusiškas mokyklas, įvesdamas jose greta rusų lietuvių kalbą, kad tuomi užkirtus lenkų propagandai kelius. Neturėdamas tam tikrų

*) Šitoji paskaita „Lietuviai ir 40 m. Drauda“ tilpo visuose viršminėtuose laikraščiuose, kurie irgi patalpino labai prielankiai parašytus sukaktuvių vakaro aprašymus. Išgirančios korespondencijos tilpo dar ir Chicagos dienraštyje „Naujienos“ bei Clevelando „Dirvoje“.

knygų jis kreipėsi į lietuvių kalbos žinovą Varšavos universiteto docentą Mikuckį. Šis pareiškė lietuvių kalbai išreikšti geriau tinkant rusų, o ne lietuvių iki tol naudojamas lotynų raides. Mikuckio nuomonę parėmė ir mokslavyris Gilferdingas.

Muravjovas įsakė Vilniaus cenzūros komitetui leisti spaudon lietuvių knygas vien rusų raidėmis. Jo įpėdinis Kaufmanas 6 d. rugsėjo 1865 m. aplinkraščiu uždraudė spausdinti ir pardavinėti lietuvių knygas „lotynų-lenkų“ raidėmis. Tą draudą, užgirtą ministerių tų metų rugsėjo 25 dieną, caras užtvirtinęs sekamčiais metais.*)

*) Vidaus reikalų ministeris Valujev 25 d. rugs. išsiuntinėjo Lietuvos gubernatoriams šį slėptiną paliepimą (N.141):

„Vyriausias Šiaurės ir Vakarų Krašto Viršininkas pranešė man, kad jis, norėdamas veikiau sulieti Žemaičius, Lietuvius ir Latvius su to Krašto Rusais ir praplatinti tarp to krašto gyventojų rusišką kalbą ir artimas jos tarmes, davęs tų gubernijų viršininkams rodą išleisti tokius prisakymus.

1. Uždrausti visiems tipografijų, litografijų ir chromolitografijų savininkams spauzdinti savo spaustuvėse lotyniškai-lenkiškomis raidėmis visokius žemaitiškus ir lietuviškus raštus.

2. Pasinaudot visokiais prigulinčiais nuo gubernijų viršininkų įrankiais ir užkirsti kelią atvežimui, pardavinėjimui ir platinimui kokių nors būdu paminėtų pirmame punkte raštų.

3. Apgarsinti šitą prisakymą visiems tipografijų ir litografijų savininkams ir knygų pirkliams, ir jei kas peržengtų, tai atimti uždraustus raštus.

Pripažindami iš savo pusės, kad yra naudinga įvesti augščiau minėtieji prisakymai ir pavestojė Jusų Malonybei gubernijoje, laikau už garbę pranešti apie tai Jums, Maloningas Pone, idant atliktumėte šitą dalyką.”

Po 40-iai metų, 1904 metų gegužio mėnesyje, Rusijos senatas atrado, kad caras jokių „aplinkraščių nepatvirtinęs ir jie neturį priverstinos teisės”.

Lietuviškos rusų raidėmis knygos pasirodė dar prie Muravjovo. Per visus draudos metus jų išleista 165000 egzempliorių. Lietuvos žmonės, turėdami užtektinai vysk. Valančiaus rūpesčiu išleistų knygų, ne greit pajuto apie jų uždraudimą. Aušrininkas prel. Prapuolenis pirm 20-ies metų, dešimtmetinėse spaudos atgavimo sukaktuvėse, prisipažino patyręs apie tai tik nuo kun. Šederevičiaus, kuomet šis pradėjo skleisti Prusuose spausdintąsias lietuviškas knygas.

Muravjovo ir jo užpaka'lyje stovinčių rusų politikų užsimojimas ant mūsų raštų atnešė vaisius, kokių jie visai nelaukė. Leiskite ir apie tai prisiminti Maironio žodžiais:

Kas Vilniuje budamas stabo nematė,
Kurį Muravjovui maskoliai pastatė?
Bet pats Muravjovas pastatė sau kitą,
Tvirtesnį už rausvąjį Suomių granitą:
Jo vardas per amžius nemirs.

Herostratis garso jieškojo sau tyčia,
Uždegęs Epheze Dijanos bažnyčia,
O šis ir sapnuot nesapnavo,
Kad, Lietuvai spaudą užgynęs ir raštą,
Sau vardą įgys ir sužadins tą kraštą,
Kursai jau menkai bekvėpavo.

Lietuvi! Jei saulė ant tavo dangaus
Kada užtekės, tu nespiauk ant žmogaus,
Nors tavo netroško jis labo!

Tiktai parašyk; kas prieš tiesą kariauna,
Pats rankomis savo užmanimą griaua
Tą žodį iškalk ant jo stabo!

Lietuviškos raidės skaudžiai nepatiko
Didvyriui; nemaž jis paleido skatiko,
Kad jos Lietuvos neapšviestų;
Bet vargšės kelius naktimis sau atrado,
Ir, rupinant Dievui, ant jų nėra bado
Gyventojams sodžių ir miestų.

Kaip vaisių užgintą po Lietuvą gauda
Iš Prusų slapčia pargabentus raštus,
Bet veltui sargyba ant sienos bešauda
Jie eina, kaip vėsulas eina platus!
Jie žadina mūsų užmirusią šalį
Ir niekas jiems kelio užkirsti negali.

Šnipai Lietuvoj veltui uosto ir skraido
Lietuvis už knygas nukęst nesibaido,
Bet pats neišduos paslapties!
Kas, degdamas meile tėvynės, spaudina
Tas knygas už sienos ir žmonėms dalina:
Tamsios besiklauski nakties!

Pirm dvidešimties metų (1914), Lietuvių žinių Nr. 87, dar prie rusų cenzūros, J. Vileišis tvirtino mūsų raštus pasmerkiančiu įstatymu buvus ne ką kitą, tik vidaus dalykų ministerio aplinkraštį, išleistą 1861 metais rugsėjo 13 d., pažymėtą Nr. 141, kurį sulyg ministerį Miliutiną caras patvirtinęs žodžiu 1866 m. Visi rusų aukštesniųjų valdininkų aplinkraščiai jokios teisų vertės neturėję. „Aišku“ — tęsia Rusijos įstatymų žinovas, ką gali padaryti valdininkai ir neturėdami legalio teisėto įsakymo.

Išėjo tat aikštėn labiausiai dėlei inž. Maciejausko bylos su kunigaikščiu Šachovskiu, vyriausiu cenzūros prievaizdu, kursai buvo paliepus konfiskuoti išleistąjį Maciejausko žemlapį lotynų raidėmis. Maciejauskas patraukė cenzorių teisman, reikalaudamas gražinti 1,200 rubrių nuostolių. Byla tęsėsi ketveris metus, pagaliaus 1904 m. 10 d. gegužio „susirinkus visiems kasacijos senato departamentams... liko nutarta, kad šie (raides draudžianti. Red.) aplinkraščiai nėra buvę caro patvirtinti ir kaip toki neturi priverstinės teisės ir todėl leidžiama Antanui Maciejauskui ieškoti nuo Šachovskio nuostolių”. (ibidem)

* * *

Vyskupas Valančius, negalėjęs atvirai priešintis valdžios leidiniams 1868 m. kalbinamas atsisakė duoti aprobatą lietuviškų pamokslų knygoms pareikšdamas rusų raides suvis netinkant lietuvių kalbai. Negana to. Jam pasisėkė surasti budą ir kelius mūsų knygoms, Prusuose spausdintoms, paskleisti. „Liet. Raštų ir Raštininkų” knygoje (pusl. 62) skaitome, Valančių sudėjęs Tilžėje 8,000 rublių lietuviškoms knygoms spausdinti. „Aušros 40 metų Sukaktuvių” knygos, rašydamos apie Jurgį Bielinį (Bieliką) primena, jog Valančius nevien davęs tam vyrui nunešti Tilžės spaustuviminkui 3,000 rublių, bet ir prikalbinęs jį, besiprašantį į seminariją, palikti knygnešiu.

Be minėto Bielinio, kurį suėjau Tilžėje 1902 metais, man teko gerai pažinti dar du kitu knygnešiu, paties Valančiaus prikalbintu tarnau-

ti mūsų visuomenei, gabenant iš Prūsų spausdintas lietuviškas knygas. Plačiau apie juos rašoma „Ginamos Literatūros Platintojai“ straipsnyje viršminėtose knygose. Ten rasite dabar jau mirusių: J. Steponkos ir Serapino, Valančiaus knygų platintojų, liudijimą, jog tik jų žinia vyskupas sumokėjęs 25,000 rublių Tilžės spaustuvininkams. Plačiau apie tai rasite straipsnyje „Draudžiamos Spaudos įkurėjas“ 1934 m. „Žvaigždės“ Nr. 2-me ir Doc. Tumo „M. Valančius, maskoliams katalikus persekiojant“ — knygoje.

* * *

Penkiasdešimtais metais mūsų liaudis, vilkdama baudžiavos jungą, nusižaidė vien savo liudnas dainas dainuodama, pasakas sekdamas, mįsles, patarles pakartodama, nemokėjo dar savo knygų skaityti. Gyvenimo gi jai skirta buvo neužilgo stoti baigiamčių ištautėti bajorų vieton, palikti tautiškos sąmonės tvirčiausiais palaikytojais, tautinės literatūros mecenatais ir pagaliaus nepriklausomybės sėklų sėjikais. Iškalbingai liudija apie apverktiną apšvietimo stovį mūsų šalyje tuo metu S. Daukanto laiškas, rašytas 1845 m. į Valančių, dar Varnių seminarijos rektorių. Daukantas skundėsi, jog esąs tautai blogas ženklas, kad į du metu visoje Lietuvoje teišparduota jo Abecėlės tik apie pusketvirto šimto egzempliorių.

Po vienuolikos metų, Valančiui panaudojus visą žemaičių vyskupo sosto įtaką, šalies kulturai pakelti, visai kitokia buvo Lietuvos žmonių išvaizda.

1856 m. Valančius, reikalaudamas paleng-

vinimo rusų cenzūros, nuolat varžančios lietuviška spaudą, galėjo rašyti Vilniaus apskričio mokslo globėjui: „Tamstai žinoma, jog mano vyskupijos gyventojai, apie milijonas žmonių... kiekvienas moka skaityti bent iš maldaknygės“.*)

* ♦ *

Kad geriaus įvertinus Valančiaus nuopelnus mūsų tautai tuomi apšvietimo paskleidimu, atsiminkime, kokiais keliais ėjo kitur liaudies švietimas.

Anglijos „Foster's Elementary Education Act“, įsakeš jog „henceforth schools should be established in every school district throughout the country“ (mokyklos turi būti įkurtos visos šalies kiekvienoje mokyklų apygardoje), paliko įstatymu vien 1871 metais. Anglijos valstybė po to įstatymo paskelbimui išleidusi 8 dešimtis milijonų dolerių pradžios mokykloms, pirm to pasitenkino vien mažmožiais (nuo 1830 iki 1850 m. iš valstybės išdo žmonių mokykloms paimta vien 3 milijonai dolerių). „Until the beginning of the XIX century there was no government system of Primary schools in England — iki XIX amžiaus pradžiai Anglije nebuve valdiškųjų pradžios mokyklų“ — skelbia informacijos visokie šaltiniai.

Amerikos Jungtinėse Valstijose šviesiaus buta. Pensylvanijos Valstijoje 1834 priimta viešųjų mokyklų įstatymas, bet tą įstatymą du kart (1854—1893) reikėjo patobulinti, kol jis galėjo tinkamai žmonijos labai veikti. Pras-

*) „Spaudos L. ir Am. Liet. Org. Sukakt.“ psl. 50.

kleiskite istorijos lapus, o išvysite kaip penkiasdešimtais metais Massachusetts's ir New Yorko valstijose deliai Know Nothingų — fanatiškai tikiybines agitacijos nekurioms mokykloms buvo atimta parama.

Paimkime Jungtinių Valstijų 1860 metų oficialią cenzą. Ką jis parodo?

1860 metais viešųjų (pradžios)	
mokyklų visoje šalyje suskaityta	107,880
Kartu visokių mokyklų rasta	----- 115,224
Visose tose pradžios ir augštesnėse	
mokyklose mokino profesoriai ir	
mokytojai (-jos)	----- 150,241
Mokinių buvę	----- 5,477,037
Kurių visų išmokslinimas	
kainavęs	----- \$34,717,112
Jungtinėse Valstijose anuomet ėjo	
4,051 laikraščiai (su tiražu)	-- 928,000,000
Bažnyčių buvę	54,000,
kuriuose galėję sutilpti	----- 18,974,576
žmonės. Bažnyčių vertė apskaityta	
siekusi	----- \$178,398,432

Visos šalies turtas (real and personal) tais 1860 metais cenzo buvo įvertintas \$19,089,156,-289. Bet tarpe visų (valstijų ir teritorijų) 27,489,561 laisvų gyventojų rasta 1,126,575 analfabetai (467,023 vyrai ir 659,552 moterys). Bet dar čia ne viskas. Nepamirškite, jog tas 8-asis Jungt. Valst. cenzas buvo dar belaisvių laikuose. Jungtinėse Valstybėse 1860 m. buvę 3,593,760 vergai — „colored slaves”, irgi be-moksliai.

Taigi kuomet Žemaičių Vyskupijoje visas milijonas žmonių išmokę galėjo savo maldų kny-

gas skaityti, Jungtinėse Amerikos Valstybėse buvę penkis kart tiek raides nepažįstančių — analfabetų.

Kaip Valančius į dešimtį metų įstengė išplėsti apšvietimą, plačiai rašo jo biografas Aleksa knygoje „Valančius“. Plačiai apie Valančiaus liaudies švietėjų Palangos Juzių-siuvėjų, Antanų Treininukų-Pranciškaus III-jo ordeno narių, Šiaulėniškių Senelių-elgetų rašo knygos „Valančiaus Darbai“ Pranaičių Julės leidinys.*)

*) A. Jakštas (Dambrauskas) savo prakalboje prie Baranausko „Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva“ naujos laidos kalba apie daugybę Lietuvos mylėtojų apšviestųjų šešiasdešimtuose metuose: „Kaip šiandien, taip ir tuomet (1859 m.) ėjo karšti ginčai apie tai, ką daryti, kad Lietuva taptų laiminga“. — 1883 m. „Aušros“ No. 6-m (l. 181-2) skaitome irgi apie tą plačią darbuotę tautinėje dirvoje. „Aušros“ redakcija, atsižvelgdama į Rusijos politikos nepaprastai žiaurius vykintojus, negalėjo išvardinti nei Baranausko, Jauniaus nei kitų. Užteko vien pasakyti: „Iš gyvųjų raštininkų ir giesmeninkų čia negalima nei vieno paminėti. Atremdama tvirtinimą, buk lietuvių tauta apmirusi, „Aušra“ rašė:

„Prūsų Lietuvoj yra klaidinga žinia išsiplatinusi ir vokiškuose raštuose, ypačiai Konverzacijos žodynuose (ensiklopedijose), priimta, juog lietuviai neturi nei jokios rašliavos ir juog mūsų vienintėlis dainininkas tesus Duonelaitis. Nesuprantame, iš kur didžioji nežinė tame dalyke galėjo atsirasti. Mes turime šaunų skaitlių giesmininkų ir dainininkų jau seniai atstojusių iš šio svieto. Tik reikia paminėti Duonelaitį, Stonevičių, Dijonyzą, Pošką, Strazdelį, Valančių, Antaną Juškevičių, kurie visi kartu ir patrijotais buvo. Kožnas iš šiųjų tai daugiau, tai mažiau yra per savo amžių rašęs, ir jų veikalai yra dar kur-ne-kur iš dalies randami, jie visi laukia naujo išleidimo. Iš raštininkų tik šiuos tepriduosim: Daukantą, Širvydą, Valančių, Daukšą, Šrubauskį, Ivinskį, Olševskį, Čerskį, Pabrėžą, Gailevičių,

Prasidėjus 40 metų draudai, lietuviams deliai jų žinomo nuolaidumo gręšė pavojus ir per didelio susiartinimo su rusais, kurių valdžia, neseniai (1861) paleidusi žmones iš baudžiatvies, mėgino lošti jų bičiulių rolę, buvo vilku avies kailyje. Musų broliais vadindamiesi akyplēšos lenkai ar neįstengė sunaikinti musų valstybės ir tautos galybę, musų lietuviškas žemes be karo prisivavinti, musų genijus (Mickevičius, Kas-

Grossą, Kassakauskį, Rupeiką, Jacobį, Meškaitį, Kelkį. Tai tik viena dalis lietuviškai rašiusiųjų. Tarp tų visų raštininkų nepaminėjau nei vieno, kurie budami lietuviškais patrijotais svetimose kalbose apie musų giminės nusidavimus ir budą rašė ir labai daug rašė, ir kurių veikalai taip pat didelios vertybės dėl musų pačių yra, kad ir prašalaičių kalbose į švietą išleisti. Iš gyvųjų raštininkų ir giesmininkų čia negalim nei vieno paminėti, nes čia ne tam vieta. Daug rašo lietuviškus žodynus, daug rašo lietuviškus kalbamokslus, arba jau turi išrašę ir laukia tik geresnio laiko dėl išspausdinimo. Daugiausiai rašo lietuviškoji kunigystė, kuri atsimuodusi (iš miego atsibudusi) jau nebeskirias su savo kalba ir gimine; ji pažįsta lietuvišką kalbą iš pat šaknies, dėl to kad ne vien kalbos mokslą, bet ir šiaip visą apšvietimą lietuviškoj kalboj gavusi. — Maskoliškoje Lietuvoje atrandi pas kunigus ir bajorus čielas bibliotekas lietuviškų knygų. Čia tai gauni suprasti, kad lietuviai turi savo literaturą ir ne yra tame dalyke užpakalyje kitų giminių pasilikę, kaip kad prašalaičių nežinė bando mislijančiam švietui pranešti. Rašo šimtai lietuviškai ir kožnas nori savo dalelę prie lietuviškos literatūros pridėti. Lietuviškoji inteligencija, lietuviškai kalbančioji, skaitos taip pat ne dešimtimis, bet šimtais. — Susieina bajorai ir mokyti, apšviesti lietuviai į draugystes ir kalba tarp tavęs lietuviškai ir nei vienam tai nerodos dyvinai. Kalba nevien namie, bet ir tarp svetimų, svetur, savytarpyje lietuviškai, norint ir visi svetimas kalbas pažįsta ir jas vartoti galėtų.”

ciuškas) prisivilioti. Ar ne tą patį mūsų tautai padarė ir vokiečiai prusus ištautinę? Ogi šimtai, tukstančiai mūsų išmokslintųjų ruses, lenkes, net rusiškai kalbančias žydes vedę, ar ne tais pačiais pavojaus keliais nuėjo?

Mickevičius savo „Vilijoj“, man ding, nevisai teisingai skundėsi ant lietuvaikių. Daug teisingiau savo priekaištus darė Lietuvos bernužėliams Maironis, dainuodamas.

„Lietuvės neieško, kaip vilnys Dubysos,
Sau meilės už kalnų, girių tamsių;
Bet meilę ir širdį atranda ne visos,
Nes bėga lietuviai nuo jų.

Kur Temza, Laba, Amazonė plačioji,

Ten skursta lietuviai nuvargę keliais.

Kur Varšavos miestas, Maskva tolimoji,

Ten spaudžia juos mokslais giliais.

Lietuvės, kur vilnys Dubysos banguoja,

Sau rutomis pina geltąsias kasas;

Kad pradalgės grėbia, graudžiai uždainuoja,

Bet širdį jų kas besupras?

Ir eina tos dainos per Lietuvą mūsų,

Kaip Nemuno mielo blaivioji vilnis.

Joms pritaria balsas nuo Kuršo ir Prusų;

Jų klausos nutilus naktis.

Kaip rausta jurginai ir rutos žaliuoja

Ir pina Dubysos pakrančius margai,

Taip žydžia lietuvės, bet liudnai dainuoja,

Nes spaudžia jų šalį vargai”...

* * *

Turime pripažinti, jog gudrusis žemaičių senas vyskupėlis laiku pramatė tą pavojų susibičiuliavimo su rusais, iš baudžiavos paliusuo-

tojais, pasirupino, kaip įmanydamas, numaskuoti naujus bičiulius ir, akcentuodamas tikybinį jų skirtingumą, atsiekė savo siekio.

„Maskoliai griebės smarkių priemonių“ — rašo docentas Tumas*) — „Žemaičių vyskupo akcijai niveliuoti. Ar ta akcija pateisina tas priemones? Taip. Rusijos valdžia, kuriai buvo pavesta suvaldyti svetimų tautų gyvenamieji pakraščiai, pajuto pavojų iš nedidelės trijų milijonų lietuvių tautos. Ji buvo planingai organizuojama į nepaliamą kovą su imperijos valdžia nenuveikiamu ginklu — religiniu fanatizmu“.

Kokiose gyvenimo sąlygose Valančius šį darbą darė ir kaip jis dėl tautos labo nesibijojo savo laisvę ir gyvastį statyti pavojun, galite persitikrinti iš anos gadynės tyrinėtojo (V. Biržiškos) ir kitų istorikų raštų, kurie rašė apie tų laikų katalikus Rusijoje (pav. Catholic Encyclopedia).

Pasiklausykite paties Valančiaus žodžių iš jo brošūros „Katalikų Bažnyčios Vargai Lietuvoj ir Žemaitijoj“:

„Kaip įmanydami, turite saugoti savo vaikus nuo maskolių mokyklų, nes tos yra įstatytos jums perversti į maskolių tikėjimą... nartinkitės nė prie vieno maskoliaus; nebuvokite pas juos, nei gerkite, nei valgykite drauge... Jei kame yra popai, pas tuos nelandžiokite, nevadinkite jų kunigais, rankų jiems nebučiuokite. Vos

*) Doc. Tumo „M. Valančius, maskoliams katalikus persekiojant“ I. 117.

juos pamatę, bėkite šalin, nes tie veikiau piktą, kaip gerą gal jums padaryti...

Jeigu taip reikia tolintis nuo maskolių, kągi dabar sakyti apie jus, Lietuvos ir žemaičių mergaitės, kurios vaikščiojate pas juos dienomis ir naktimis pagal, su jais brotaujatės, už jų ištekate ir išsižadate, pagaliau, savo tikėjimo. Užtikra, didžiau jums reikia rykštės, kaip žodžių.

Dar kita, sukalbėjusi su maskolium ir pasižadėjusi už jo tekėti, eina pas gimines ir kunigus, tarsi pasirodyti. O tegul kurs iš tų pasako: „Ką tai dirbi, prapuldysi savo vėlę ir vaikų. Pamesk tą norą.“ Vos tokius žodžius išgirdusi, bėga tuojau pas savo mylimąjį maskolių ir viską apsako, nes didesniai jau myli savo maskolių, nekaip gentis ir kunigus. O tas rašo pas vyresnybę, kad teisybę pasakiusius baustų. Nors motina iš grabo atsikėlusi sakytų įsimylėjusiai mergaitei: „Neik, mano vaikas, už maskolio, prapulsi pati ir tavo vaikai“, tačiau ir tos nepaklausytų.

Maskolių įstatymai negina mergelėms, einančioms už maskolių, palikti savo katalikų tikėjime; šios tačiau, norėdamos didžiau vyrams įtikti, priima maskolių tikėjimą.

Oi, mergaitės, kurios taip darote, kaip išturėsite sąžinės graužimą? Norėsite vėl katalikės būti, bet nebegalėsite. Dabos „jūsų kličvaitai, popai lig sveiku; neleis vaikščioti į bažnyčias, o mirimo valandoj, kad ir šauksitės katalikų kunigo, niekas neprileis. Taip mirsite padukime, savo galvos plaukus draskydamos“.. (l. 80).

Paskaitoje „Valančius ir mūsų Kultūros Palaikytojai“*) anuomet plačiau įrodžiau, kaip tam mūsų Mozei pasisekė iš keliaujančių siuvėjų ir maldingų tretininkų padaryti pasekmingiausius „klaidžiojančius mokytojus“, kurie sunkiausiai laikais... „išmokino Lietuvos liaudį skaityti savas knygas ir padėjo mūsų tautai apginti savąją kultūrą nuo kenksmingų rusicizmo užnašų“. Šiandien irgi tinka jūsų dėmę atkreipti į tų Valančiaus Lietuvos žmonėms šviesti pašauktųjų darbininkų veiklos programą, plačiai S. Kušlevskio paskelbtą 1879 metais knygoje „Missija“. Pakartosiu čia kelis sakinius:

„Taip tada mano brangūs broliai ir seserys, žinokite jog tiktai mokydami skaityti vargdienių vaikus, sėdami širdyse jų sėklą krikščioniškų dorybių, dalydami aniems dovanai dvasiškas knygeles, apšviesdami jų tamsų protą, atgaivindami apmirusį tikėjimą, žodžiu sakant, darbuodamies apie laimę ir išganymą artimo, tegalima užpeľnyti missijonorių vainiką dangaus karalystėje. Imkimės drąsiai prie to švento Apaštališko darbo. Visi darbuokimės tame didžiausiam reikale; vieni turėdami laiką mokykim vaikelius, kiti ukvatykim prie mokslo, kiti vėl duokime grašius ant spaudimo, pirkimo ir dalijimo vargšams dykai knygelių, kožnas kuomi tik galėdami prisidėkime prie to dieviško darbo, idant

*) Žiur. „Spaudos Laisvės“ ir Am. Liet. Organizuo-
tės Sukaktuvės“ 1.41—33.

visi drauge galėtumėm įgyti ir naudotis apaštališkais nuopelnais. Labiausiai jūs esanti valno stono, pasišventantys Dievo tarnystei, atsižadėkite tinginiavimo, negaišinkit veltui laiko, eikite į sodžius- kaimus, grįčias pavargėlių mokykite vaikus skaityti, platindami krikščionišką šviesą, kuotikriausiai pelnysite sau amžinos šviesybės gyvenimą dangaus karalystėje. O jeigu nukentėtumėt prispaudimus, tai už tas sunkenybes apturėsite kankinių vainiką; padėję viltį Dievuje, eikite linksmindamies prie to švento darbo, žinodami, kad už tą apaštališką procę bus gausiai brangus užmokesnis...

Jūs tad nekaltos panos ir mergaitės, skaisčios rojaus lelijos, jei tik turite liuosą valią, nesėdėkite nei miesteliuose, nei sodžiuose ir kaimuose dykystėje, bet su ukvata imkitės prie mokymo vargdienių vaikų; kiek išmokysite pavargėlių skaityti, tiek Aniuolų globėjų tų vaikelių aplankys jus valandoje mirimo. Nesirupinkite apie maistą ir apdarą, tą viską suteiks jums gaspadorius, kurio grįčioje procevosite...

O brangiausias Žemaičių ir Lietuvos dukterelės, išgirskite tą verksmingą balsą skęstančios tamsybės tėvynės jusų; šitai žodžiai Karaliaus Pranašo (Ps. 94) šaukia jus: „ne užkietinkit jusų širdžių“, neužtraukit ant savęs dieviškos bausmės, bet tegul žemė ir dangus džiaugiasi iš jusų darbų, tegul busiančios kartos augština jusų vardus, tegul giminės giminėms apsašo garbingą jusų procę. Jūs malonios mergaitės, karštu savo pasišventimu šioje liudnoje ga-

dynėje galite daug prisidėti prie apgynimo mūsų šalies...*)”

* * *

Prof. Vaclovos Biržiškos raštuose „Musų Senovėje” (I, l. 7—9, 17—21) galite pasiskaityti kaip tarėsi rusų valdininkai savo slaptuose dokumentuose anuomet apie Žemaitijos ir visos Lietuvos vadą.

„Spaudos Laisvės ir AM. liet. Organizuotės Sukaktuvių” knygoje, šimtai lapų prirašyta apie Valančiaus padėjėjų darbus, skleidžiant iš užsienio knygas. Vienas tų sumanių ir apukrių darbininkų, ilgesnį laiką gyvenęs Tilžėje, po A. J. Zanavykučio vardu rupestiškai surinko ir atspausdino „Statistiką visų lietuviškų knygų atspausdintų Prusuose nuo 1864 iki 1896 metų”. Sulyg tą raštą per 20 metų, po vysk. Valančiaus mirties, (1875—1895) Prusuose buvę atspausdinti visokių lietuviškų knygų du milijonai ir 79 tūkstančiai egzempliorių, neskaitant laikraščių: „Aušros”, „Šviesos”, „Apžvalgos”, „Varpo”, „Ukininko”, „Tėvynės Sargo” ir k.

Uolus „draudos” meto tyrinėtojas p. Ru-seckas išleido du „Knygnešio” tomu su aprašymais mūsų knygnešių darbų ir vargų. Bet ir tose ilgo ir rupestingo jo darbo knygoje toli ne viskas išvardinta. Daug knygų reiktų prirašyti, kad bent paviršutiniai suminėjus šimtų šimtus tų karžygių, kuriuos Valančius pašaukė naujan darban — Lietuvai šviesti ir nuo surusininimo apsaugoti.

*) Skaityk „Vysk. Valančiaus Darbai”, Pranaičių Julės leidinys.

Po pergalei triumfuojantiems nedera mums šiadien perdaug jaudintis „draudos” padarytomis žalomis. Geriaus pritiks, trumpai jas to perijodo dainiaus žodžiais paminėjus, atkreipti savo atydą į naudą, tautos įgytą, visiems lietuviams per 40 metų dirbant bendrame nusistatyme prieš abelną priešą. Bene turėdamas mintyje „Pasikalbėjimo Giesmininko su Lietuva” vyrų (1856 m.) gražiausius sumanymus, „Jaunosios Lietuvos” autorius rašė:

Gyvatos pradėdami rytmetį šviesų,
Tiek daug padarysią tikėjos!
Bet žmonės jų siekį ir augštą, ir tiesų
Sulankstė, kaip siulą verpėjos.
Užmanymai gražūs be vaisiaus paliko,
Atrasdami ginčą tiktai.
Išjuokdami žmonės juos priešais sutiko,
Krutinę apdavę šaltai.
Tikėjos prikelti kapus Gedimino
Ir kalbą senovės gadynės;
Užtai litvomanais visi išvadino
Ir net piktadėjais tėvynės.
Kame jų draugai, tiek iš ryto žadėję?
Ar skursta, paskendę varguos',
Ar linksminas, puotų stiklus pamylėję,
Ar šąla Sibyro snieguos'!
Jaunuomenė mūsų, gražiausia viltis,
Maskolių mokyklose žuva;
Nes mokslo sodybose miurkso naktis,
Kurioje ji doriškai puva.
Po visą Europą visur atgimimas,
Tiktai Lietuva — nelaiminga!

Maskolių nežmoniškas užsikirtimas
Suvaržė ją pančiais vargingą.
Ją žudo liga, o gydyklos užgintos:
Nuodus vien begalima gerti!
Švenčiausios teisybės ir tiesos pamintos,
Vien leista žaizdas jai atverti.
Užginta jai prosenių šventas liežuvis;
Jai uždrausta mokslas ir raštas;
Net motinos vardą užmiršo lietuvis,
Ir jam Lietuva — ne jo kraštas!
Iš vargo jis bėga į svetimą šalį
Ir plaukia Atlanto marias;
Ne auksas jį traukia: mylėti jis gali
Tik savo žaliąsias girias.
Taip Burba pabėgo, Basanis ir šliupas,
Milukas... ir daugel kitų!
Varguoliai ir ten nebe vygėse supas,
Ilgėdamos savo kraštų...

Pirm „draudos“ buvome pakrikę, priešų suskaldinti į Kaunijos, Vilnijos, Suvalkijos, Mažosios Lietuvos šalis. Nevidonų prispausti daugelis nematė reikalo rupintis reikalais, kokie iškiltų ne jų apygardoje. Tėvynės, savo krašto, savo kalbos, savo žmonių meilė pasitenkindavo, paliesdama savuosius, savo kaimą, savo apygardą.

Žavėtinai gražiai apie „Metų Laikus“ pasakojo nemirštamasis Duonelaitis Pašešupio apygardos tarme. Jam lygus nuo šventosios gražbylys ir sava tarme pradėjo garbinti „Anykščių šilę“. Musų Herodotas Daukantas savo krašto tarme rašė savo raštus. Prof. E. Volteriui, 90-ais metais musų didžiausiam bičiuliui, nemaž laiko reikėjo suaikvoti rankiojant iš Petrapilės

lietuvių studentų perrašytojus „Lietuvos Istorijos“, kuri tuomet buvo spaudinama Plymouthe „suvalkiečių“ tarme.

Gimžauskas ir savotiškai rauduoja „Pralidos murus pravažiuojunt“. Dar savotiškiau sielojosi dėl savo „klapatų, bėdų“ giesmės „Pulkim ant kelių“ autorius Drazdelis.

Ir genialus Valančius, išmokinęs visą Lietuvą knygas skaityti, argi ne savaip žemaitiškai rašė? Sulyginkite jo paskiausius raštus, jo politines brošuras, per kun. Zabermano tarpininkavimą 68-ais ir 69 ais metais išleistas su naujaisiu, — po 60 metų, — docento Tumo tų pačių raštų leidimu. Musų dienų rašytojas chicaigiškis Jurgelionis andai „Laisvoje Mintyje“ net literatinį chamizmą primėtinėjo „žemaičių Vyskupystės“ 90-ų metų išleidėjui už tai, kad šis nemokėjęs įkainuoti Valančiaus žemaitiškos tarmės grožybių, nevykusiai jas pakeisdamas banaliais rašomosios kalbos terminais. Spaudai tą Valančiaus veikalą į rašomąją kalbą perrašė irgi žemaitis kun. A. Burba, tik ne iš Valančiaus apygardos*)

Nenoriu čia vienos ar kitos musų kalbos tarmių išgarbinti su kitų skriauda. Atkreipiau vien jusų atydą į įvairius musų žymesniųjų rašytojų raštus, kad įsitikintumėte, kaip nejučiomis „40-ies metų drauda“ mus, ir nevisada norinčius, paskatino išsižadėti savo brangenybių vienos visų lietuvių, ir žemaičių su dzukais ne-

*) Skaičiusiam Švietimo Ministerijos Knygose „Musų Naujoji Literatura“ straipsnį „Futurizmas bei chamizmas kitur ir pas mus“ aišku, kad „Laisvosios Minties“ rašytojams nepatogu minėti chamizmą. Red.

išimant, rašomosios kalbos naudai. Šitame „40 metų draudos“ perijode viena visam kraštui rašomoji kalba, paskiaus ir vienokia rašyba ar statrašas įsivyravo ir pas mus, pamokė visus tėvynės mylėtojus laikyti jas didei brangiu daiktu, turtu, kurio mažiausias įžeidimas, net ant jo užsimojimas mus erzindavo. Šių žodžių rašytojui teko pažinti šis jausmas visai netikėtų dalykų susiklojimu.

1898 metais, kuomet budamas Šenadorio lietuvių parapijos vikaru, pradėjau leisti „Dirvą“ ir jos knygeles, teko pareiti į artimesnius sątykius su „Aušros“ pirmuoju redaktorium ir leidėju Dr. J. Basanavičium. Pasimirus tuomet vyriausiam „Dirvos“ rėmėjui kun. Burbai, bičiulių patariamais rengiausi išleisti velionės raštus, kuriuos pardavus, pelnas turėjo būti pamatu jo vardo stipendijos. Dr. Basanavičiui, kurio „Medega mūsų tautiškai vaistinkystei“ atspausa Nr. 2-me „Dirvos“ ir atskiriose knygelėse, prašant, atidėta kun. Burbos pagerbimas tolesniam laikui. Kad geriaus suprastumėte „Dirvos“ leidėjo keblumą, turite žinoti, jog to žurnalo prenumeratorių nebuvo daugiausiai, vos kelios dešimtys. Vyriausias šelpėjas kun. Burbas, pažadėjęs užmokėti už 11 kiekvieno numerio egzempliorių, jau buvo po žeme. Leidimo lėšoms apmokėti galimybės laukta vien iš vikarijato nedidžiausių įeigų (anuomet Šenadorio vikaras dar neturėjęs teisės kalėdoti). Dr. Basanavičius prisiumtęs „Liet. Trakiškų Studijų“ ir kitus rankraščius pridėjo 100 rusiškų rublių ir daugiaus žadėjo... tik su viena sąlyga... Jis reikalavo savos skirtingos rašybos... O tuomet jau

mes (Lietuvoje ir Amerikoje) baigėme susitinkinti užvesti vienodą — Kriaušaičio rašybą. Brangus buvo „Dirvai“ sądarbininko Basanavičiaus vardas, labai pageidautini atrodė jo pažadėti pinigai, bet, sutikus su jo paduotoms sąlygoms, butų reikėję įnešti dissonansas į patrijotinį rašytojų ir leidėjų nusistatymą, prie kurio prieita ne be vargo. Nenoromis prisiminė Lietuvos inteligentų suvažiavimas Antano iš Bugnų tėviškėje (1893 m.), kur Dr. P. Matulaitis Jankui ir Co. daug karčios teisybės pasakė... Kunigai Kaupas ir žilinskas, iškart Basanavičiui pasidavę, greitu laiku atšaukė savo žodį... Tik vienas Bačkauskas bepaliko prie savotiškos rašybos. Dr. Basanavičiaus tų laikų korespondenciją galima pasiskaityti 1924 m. „Žvaigždės“ Nr. 3-me.

* * *

Metai po metų vienoda rašyba, vienoda rašomąja kalba laisvai be cenzūros skleidžiama spauda darė geros įtakos mūsų tautai. Nejučiomis atsirado pas mus pasiilgimas laisvesnės žemės, laisvesnių žmonių, pagaliaus ir laisvos, nepriklausomos Lietuvos. Dar 90-ais metais pradėjome paskui Jr. Joną Amerikoje dainuoti:

„Te nuo dainų garsių
Meilė širdžių narsių
Atgis, pabus.
Meilė senos kalbos,
Liuosybės prigimtos,
Tironų n'apkantos
Sukels jausmus.“

Nepalyginamojo, „sulyg Jaunių, Anykščių Šilelio” autorius 1883-ais metais sužavėjo visus savo eilėmis „Aušros” pirmame numeryje:

„Giedu dainelę — savo giesmelę
Apie rupesnius, vargelius
Lietuvos krašto; ne taip iš rašto
Giedu senųjų žodelius.
Kalnai ant kalnų, o ant tų kalnų
Kalnai ir maži kalneliai —
Tenai Lietuva per amžius buvo,
Kaip sako mūsų seneliai...”

Ilgiems ir sunkiems „draudos metams” tas pats vyras tinkamesnę ir pasekmėmis daug svarbesnę sugalvojo giesmę atsisveikindamas „Lietuvą ir Dauguvą”. Jis irgi, rasi ir pats nesijausdamas, du didvyriu pastumėjo mūsų tautos garbei ir madaui dirbti. Daugeliui jau žinoma, jog Jaunius, garsusis išmokslintame pasaulyje mokslavysis, žemaitis, pradėjo gilintis į kalbotyros mokslus, iškart bene norėdamas mokliškai ginčytis su Baranausku. Ir man pačiam neseniai teko nuo vysk. Bučio išgirsti, jog, jei ne Baranauskas, ir kitas mūsų tautos pažiba, mokslavysis, gamtininkas, matematikas, teologas apologeta, publicistas, šalies atbudimo dainius, mūsų universiteto garbės profesorius pral. Dambrauskas kitais keliais būtų nuėjęs.*)

*) Kad Baranauskas nemažai įtakos darė ir „Aušros” įkurėjui galima suprasti iš jo paties (Basanavičiaus) žodžių. Savo autobijografijoje „Liet. Raštų ir Raštininkų” knygoje (l. 177) Basanavičius apie savo pirmą kelionę Maskvos Universitetan kalba: „Vėlesniaime laike man teko didesnes ir mažesnes keliones atlikti, bet nei viena jų neįsispaudė dvasion mano taip aiš-

Savo eile Dambrauskas, ištremtas šiaurėn, tolimon Ustiužnon, padeda mūsų Dr. Pietariui, Basanavičiaus draugui, savo vietoje tarp tautos darbininkų atsistoti. Ištrėmime budamas Dambrauskas paruošė visų lietuvių plačiai skaitomus „Gyvenimus šventųjų“.

Jakšto, pagal L. Kundraitį parašyta „Giesmė Prasčiokėlio Nemokančio rašyti“ 1884 m. „Aušroje“ paragino šimtus mūsų jaunuolių uoliaus rupintis liaudies švietimu. Kitas veikalėlis iš jo „Dainų Skrynelės“, draudos metu dažnai

kiai, kaip ta pirmoji. Kauną ir Vilnių, apie kuriuos tiek man buvo tekus skaityti, dabar akimis savo regėjau; ant Nemuno kranto apdumojau graudžiai ne vieną kruviną atsitikimą su kryžiokais, ties Vilijos krantu užniuniavau „Wilija naszych strumieni rodzia“, kurią dar gimnazijoje budamas taip tankiai buvau dainavęs... Ir vėliaus per kožnas vakacijas pakelėje visados Kaune ir Vilniuje apsistodavau ir su laiku gerai susipažinau netik su istoriškėmis mūsų liekanomis šiose pylėse, bet ir su kitais tvirtesniais lietuviais (Baronas, Jaunius ir kitais)... Gi „Gabijos“ — rinktinėse knygosė, Baranausko atminčiai pagerbti išleistose Krokavoje 1907 m., skaitome Basanavičiaus pareiškimą:

„Mane saviepi traukė jisai savo dainiškuoju talentu, kursai „Anykščių Šilėlyje“ buvo teip puikei, rasi gražiau ir už Ad. Mickevičiaus, Lietuvos gamtos aprašyme, apsireiškęs, o prieš kurį netik lietuviai, bet ir svetimtaučiai galvas nulenkia... Ypatingai su neužmirštinuoju Lietuvos dainiumi man teko, rodos, 1874 ar 5 metuose susipažinti, kada aš, vakacijos pradžioje iš Maskvos grįždamas, Kaune apsistojau, „Anykščių šilėlio“ autorių pažinti geizdamas. Sekančiais metais, per kiekvienas beveik vakacijas, aš pas jį ant trumpesnio, ar ilgesnio laiko budavo apsilankau; kartą bene dvi dieni buvau jo svečiu.

A. a. Ant. Baronas buvo tai žmogus neišpasakytai mandagus, malonaus budo, didžei meilus; jei jam kas patikdavo, tokiam iš širdies gilumo išreikšdavo meilę

dekliamuojamas, besiveržiančiam nusiminimui
pergalėti — „Ačiu, ačiu“, baigiasi stanza:

„Ir už priespaudą skriaudėjų besarmačių,
Ką ant gero mums išėjo,
Ačiu, ačiu“.

* * *

Minėdamas „40 metų draudos“ laimėjimus, savo pareiga jaučiu čia prisiminti ir draugijas, kurios užsimezgė, skriaudikams mus spaudžiant, o paskiaus išbujojo, užaugo ir Lietuva susilaukė nuo jų gražaus vaisiaus, gražių žolynų savo kulturai iškaišyti. Tai dvi šv. Kazimiero draugijos: viena Kaune, kita Amerikoje ir „Tėvynės Mylėtojų Draugija“. Šios pas-

ir sympatiją. Mudviejų kalbos, kiek atsimenu, sukinėjosi daugiausei apie lietuvių, kaip tuomet, apie ją suprantama buvo, apie lietuviškos kalbos atgaivinimą, apie jos grožybes ir kitas panašias temas. Atsimenu, kartą aš jam karštai dkeliamavau kun. Sim. Norkaus lietuviškai išguldytą pradžią Syrokoslės poemos: „Urodzony Jan Dęborog“, kitą kartą — to paties autoriaus ir vertėjo „Margi“ „Margier“). Kun. Baronas su dideliu džiaugsmu išklauses, labai gyrė vertėjo kalbos skaislumą ir puikų išguldymą. Per kitą vakaciją, rodos 1878 m., aš jam kartą ilgai pasakojau apie senovės Sudavijos pilekalnius, kuriuos tuomet buvau Suvalkų gub. aplankęs, ir Kryžokų tame krašte kariškas keliones, savo tą gana platų referatą dar pilekalnių mapa paaiškindamas. Baronas man karštai dėkavojo, prašydamas ir tolyn pilekalnių tardymu užsiiminėti.

Jisai vėl, iš savo pusės, mane, kaippo svečių, budavo vaišina tulomis labai senomis lietuvių dainomis įvairiuose dialektuose, kurias jis gerai dekliamuot, arba ir dainuot mokėjo; dekliamavo kartais ir kai kurias savo paties daineles... Kaip „Anykščių Šilelio“ autorius Ant. Baronas liks lietuvių literaturoje, iki ta literatura bus literatura vadinta, ir iki Lietuvoje neperstos skambėję mūsų kalbos balsai...”

kutinės įsikurimą ir veiklą nuodugnai aprašė A. B. Strimaitis „Spaudos Laisvės ir Am. Lietuvių Organizuotės Sukaktuvių“ knygoje. Ji išleidusi „Dr. V. Kudirkos Raštus“ (6 tomuose), „Jono Jonilos (kun. Žilinsko) Raštus“, „Lenkų Apaštalavimą Lietuvoje — prel. Prapuolenio“ ir kit. — iš viso 36 veikalus.

Pirm trisdešimts kelių metų, dar Dr. Pietariui nepadarius savo „debut“ mūsų raštijoje, „Obrusitelių“ ir daugelio kitų apysakų autorius Dėdė Atanazas (Kun. Pakalniškis) buvo mūsų Dickensu, kartu ir vyriausiu perijodinės mūsų spaudos ramsčiu. Sunkiose priespaudos ir nusiiminimo dienose jis su Tumu ir kitais draugais sukūrė, šaukdamiesi Lietuvos globėjo pagelbos, draugijėlę knygoms ir raštams skleisti. Visi žinote, jog ta šv. Kazimiero draugija, po šiai dien veikianti, paskleidė mūsų liaudyje apie 600 įvairiausių rusies knygų, keliuose milijonuose egzempliorių, neminint daugelio laikraščių, žurnalų. Ta draugija ir šiadien sumaniai veda lietuvių PRIMAS Jakštas-Dambrauskas, net ir mitros nepageidavęs dėl jos.

1902 m., kuomet Kun. Tumas dėliai daugybės nepergalimų kliūčių pavedė mano ir Kun. Kaupo globon „Tėvynės Sargą“, 4—5 to laikraščio tilpo ilgesnis straipsnis „Naujas Užmanymas“, kuriame sumanyta „iš mūsų davatkų sudaryti maudingiausia organizacija — lietuviškai tautiškos presos apaštalystė (kuri)... galėtų padėti knygas spausdinti, galėtų per savo pasišventimą sumažinti kaštus spausdinimo“... Dėliai viršminėto straipsnio, lygiai kaip ir 1895

metais dėliai vienuolių mokytojų, kilo visokių ginčų*), kurie nusitęsė kelis metus. Bet atsiradus keletui energingų lietuvaikių, tų metų rudenį nuvykusių į Šveicarijos Ingenbohli lavinčius, jau mums spaudą atgavus, užsimezgė šv. Kazimiero vienuolių mokytojų draugija, kurios suvirš 300 narių šiandien mokina tukstančius Amerikos lietuvių vaikučių ir kurių dalelė (burelis iš 100) tą patį kultūros darbą dirba Lietuvoje. Praeitą metų Lietuvos valstybė pagerbė tų lietuvaikių darbą, suteikdama aukštą ordeną nevien tos draugijos įkurėjai, bet ir joms padėjusiai amerikietei pedagogei. Apie tai rašė daugelis Amerikos laikraščių.

* * *

Kad ne „40-ies metų drauda“, ar būtų išsivystęs visoje grožybėje nemirštamojo Maironio genijus? Maironis dar prie savo gyvos galvos susilaukė, kad jo patrijotines ir kitas eiles giedojo, dainavo Lietuvos žmonės savo dvasiai sustiprinti kovose už tautinės kultūros išlaikymą. Anglijos valdininkų leidinys, kurį kaip tinkamiausią informacijos raštą skleidžia ir Lietuvos konsulatui, apie šį mūsų dainių rašo: „Maironis... prophet of Lithuanian renaissance, scholar, lyric, novelist, author of Young Lithuania... Maironis is not read but sung by his countrymen“, vadinasi ir sulyg Anglijos žvalgų „Maironis lietuvių atgimimo (geriaus tiktų pasakyti — atbudimo. Red.) pranašas, mokslinin-

*) Žiur. 1895 „Varpas“, Nr. 4, ir „Vienybė Liet.“ 1895 metais.

kas, lyrikas, sakmininkas, Jaunosios Lietuvos autorius... Maironio tautiečiai ne skaito bet gieda jo poezijas”.

Didžiausias mūsų dainius genijus Adomas Mickevičius troško, bet nesusilaukė panašaus pripažinimo. „Ogdybym kiedy doży! tej pociechy Aby te księgy zblądziły pod strzechy”, jis rašė.

„Mickevičiaus poezijos užklydo į šiaudines pastoges, kuomet Maironis, Kudirka, Žilinskas ir kiti paskelbė jas lietuvių kalba. Basanavičius, dar studentas, aplankydamas Mickevičiaus slėnį Kaune, lenkiškai niuniavo „Vilija, naszych strumieni rodzica”...

* ♦ *

„40 metų drauda” davė galimybės ir kukliam Zanavykijos bažnytkaimio klebonui kun. Sederavičiui patriotizmo ir šventumo dorybėmis nušviesti mūsų horizontą, vertu Didžiojo Valančiaus įpėdiniu palikti ir paruošti šimtus abejos lyties partizanų burelių, kurių devyza buvus:

„Kurie mokys vargdienėlių vaikelius skaityti,
Tokių vardai bus knygoje dangaus užrašyti.
Jūs panelės ir mergelės, eikit prie to darbo...
Po grįteles, kamarėles vaikelius mokykit...
Brangus auksas ir sidabras, bet mokslas
brangesnis*)
Saldus cukrus, saldus medus, bet mokslas
saldesnis.”

Tokie obalsiai skleista dešimtyse tukstančių knygelijų, kun. Sederavičiaus pagalbininko,

*) „Spaudos L. ir Am. L. Org. Suk.” l. 52.

S. Kušelevskio baigianties 7ai dešimčiai praeito amžiaus metų. Kuomet įnirtęs priešas gaudė knygeles, gąsdino slaptųjų mokyklų mažiulėlius mokinius, nužeminti tretininkai, rudu škaplierium prisidengę, visoje mūsų šalyje, žandarų neįžiuromi, užsidėjo pareigas:

„Mokinkit vargšų vaikelius,
Platinkit tarp žmonių šviesą,
Kad tarp jų gyventų tiesa.
Paskubinkit eiti į sodžius
Gritelėse pavargėlių
Mokyti skaityt vaikelį.“*)

Lygiai gražios ir maudingiausios visai šaliai įtakos darė tais (1879) metais paskleisti S. Gimžausko tukstančiai „Lietuvos Bičiuolių“. „Aušros“ pirmuose numeriuose skaitome: „Lietuvos Bičiuolis“ tai kiaurai patrijotiška knygutė, užtai taip meilu ją skaityti... Kadangi jau pernai lietuviai tą knygutę išgraibstė ir jinai nebegau-
nama pirkti, tai čia mėgjsiu skaitytojus įvesdinti į jos įtalpą“. 1883 m. „Aušros“ dvejuose numeriuose daug lapų (75—78, 108—110) pripildyta atpasakojimu „Lietuvos Bičiuolio“ įtalpos ir pakartojimu jame tilpusių eilių, kurias jau tuomet dainuota visoje Lietuvoje.

Kaip Jaunius nušvietė Kauniją darbuodamasis tarp klierikų, taip ir Suvalkijoje tarp gimnazijos mokinių sukūrė skaisčiausią Lietuvos meilę Jauniaus ir Gimžausko moksladrau-

*) Ibidem l. 51.

gis, paskiaus žandarų pramintas Lietuvos karalium, Petras Kraučunas.

Pagaliaus „Aušroje“ prabylęs Basanavičius, „Varpe“ Kudirka tai vis mūsų didvyriai, iškilę daugiausiai, pasidėkojant „40-ies metų draudai“. Dr. Kudirkos veikla plačiausiai aprašyta 1924 m. „Vincu Kudirkos jubilėjiniam „Varpe“ — sudėtinėse knygoose.

Apie Basanavičių irgi daug laikraščiuose ir knygoose rašyta. Menkas Lietuvis, kuris mažai apie tai girdėjęs. Tokių čia nėra, taigi liausiuos mūsų didvyrius ir jų darbus išvardindamas, baigsiu „Draudos“ meto įvykius atpasakoti.

Pirmutinis inžinierius Petras Vileišis pradėjęs klabinti į rusus valdininkus ir 1877 m., gavęs leidimą, išleido lotynų raidėmis knygeles „Jurgis Stefesonas“ ir „Pas mus ir kitur“. P. Vileišis, kur jis nebuvo, ilgus metus vis prisiminė rusų išdidiems valdininkams apie Lietuvos raštus. „Iš tolimos Rusijos kampų“ rašė P. Puidienė 1914 „Liet. Žiniose“ siuntinėjo nesiliaudamas rankraščius cenzūros komitetan, barškino be paliovos į kietai uždarytas duris, iš už kurių atsiliepė galų gale aštrus perspėjimas, kad „liautųs, nes gali būti išvytas kaipo inkyrus žmogus“... Dirbo, tarnavo Lietuvai, kiek pajiegė, kaip mokėjo, atiduodamas savu laiku gal ir perdaug“... tęsia ta pati rašytoja, pasiguosdama, jog „praėjus dešimčiai metų... Petras Vileišis dingo užmaršos bangose... Jį užmiršo visi, nes jis dirbo ir pirmyn einančio laiko nuveiktas tyliai pasitraukė iš tautinės pirmyneigos kelio,

užleisdamas vietą kitiems. Gal nebemokėjo pasiekti jaunosios kartos keliais?"...

Inžinieriui Petruui Murzai 1878 m. leista išspausdinti kalendorių lotynų raidėmis.

Negavo 1898 m. laidimo spausdinti lotynų raidėmis lietuviškus elementorius ir leisti lietuvių laikraštį ir kun. J. Balvočius (vėliaus pagarsėjęs pirmiausiai Amerikoje rašytojas Gerutis).

1895 metais lietuvių kaimiečių veltui paduota 4 prašymai carui, 5 carienei, 10 prašymų vidaus dalykų ministeriui, kad liautųsi draudę mūsų spaudą. Niekas nelaimėjo ir Antanas Smilga prašęs leidimo spausdinti „Unininkams Kalendorius“ lotyniškai-čekiškomis raidėmis.

* * *

Pirmas valdiškai pranešė Rusijai apie galutiną nepasisekimą lietuviškų knygų rusų raidėmis Žemaičių vyskupijos administratorius vyskupas Beresnevičius 1881 metais. Budamas Peterburge jis prašė vidaus dalykų ministerijos, kad prašalintų 1866 m. „draudą“. Vilniaus generalgubernatorius Totlebenas parėmė vyskupo prašymą. Švietimo ministeriui nesutinkant, leista tik išspauduoti 13,000 egzempliorių Seno ir Naujo Altoriaus, Zavadzkiego Vilniuje atspausdintų 1879 m. lotynų raidėmis. Antru kartu klausimą valdiškai iškėlė 1890 m. Mogilevo arkivyskupijos administratorius prelatas Daugėla, prašydamas spaudos gražinimo.

Pagaliaus subruzdus daugeliui lietuvių inteligentų visur prisiminti reikalingumą spaudos gražinimo, pasidalino rusų valdininkų nuomonės. Vieni pasisakė už, kiti prieš prašalinimą draus-

mės. Vilniaus ir Varšavos generalgubernatoriai patarė gražinti spaudą.*) Griežtai priešinosi lenkų sėbras švietimo ministeris Zengeris. Peterburgo Mokslo Akademijos pirmininkas kunigaikštis Konstantinas pareiškė, kad butinai reikia gražinti lietuvių spaudą. Akademijos ir Varšavos su Vilniū generalgubernatorių pareiškimams persveriant Zengerio nuomonę, vidaus dalykų ministeris Pleve 1903 m. patarė ministerių kabinetui, kad šis leistų Rusijoje spausdinti ir iš užsienio gabenti lietuviškus leidinius lotynų raidėmis, cenzūros praleistus. Zengeris vis dar mėgino priešintis, sakydamas, kad spaudą atgavę, Lietuvos inteligentai sukelsią žmonėse tautinį susipratimą ir kenksmingą Rusijai separatizmą. Zengeriui taip įkalbėjo endekai lenkai, kad užkirtus lietuviams kelią ir palaikius juos savo globoje.

*) Paskui 1903 m. „Varpo“ N. 4—5 pakartojame Vilniaus general gubernatoriaus Sviatopolk Mirskio dalį raporto:

„Maskoliškos raidės nepriėjo lietuvių rašliavoje, nors vyresnybė visokiais budais stengėsi nubaidyti juos nuo lotyniškai-lietuviškų raidžių ir brukte brukto lietuviškuosius valdžios raštus, išleidžiamus maskoliškomis raidėmis. Tie valdžios raštai, pigių-pigiausiai pardavinėjami ir net dykai davinėjami, nesiplatino. Ne vyresnybės buvo išleistos maskoliškomis raidėmis vos dvi ar trys lietuviškos knygelės, bet ir joms nepasisekė. O užsienyje spausdintos lietuviškos knygos, nors brangiai įperkamos, su dideliu pavojumi gabenamos, kur pakliuk, atiminėjamos,*) platinos Šiaurės ir Vakarų

*) Muitinyčiose buvo perimta lietuviškų knygų: 1891—93 m. 37,718 egzempliorių, 94—96 m. — 40,335 egz., 97—99 m. — 39,024 ir 1900—02 m. — 56,182; kiek buvo policijos išgaudyta, nėra žinoma.

Zengeriui paslydus iš švietimo ministerio vietos, lenkai nustojo didžiausio savo sėbro kliučių statyme lietuviams. Vasario mėnesyje 1904 m. ministerių komitetas nutarė leisti Rusijoje lietuviams spaudą lotynų raidėmis, o tų metų 24 balandžio (7 d. gegužio) caras patvirtino tą nutarimą ir „40-tų metų drauda“ spausdinti Rusijoje lietuviškas knygas lotynų raidėmis pasibaigė.

* * *

Jog lietuviai mokėjo panaudoti spaudos atgavimą, geriausiai įrodė prof. E. Volteris savo apskaitymu pirmos dešimties metų (1904—1914) mūsų leidinių. Sulyg p. Volterį, per tą dešimtį metų Lietuvoje buvę atspausa 2,550 knygų, skaičiuje 5 milijonų egzempliorių, kuomet per

krašte dešimtimis tukstančių, ir to platinimo nesuturėjo nė kalėjimai, nė baudimai pinigais... Be to, turiu dar pasakyti, kad dabar nė pati vyresnybė, nė vietinė valdžia nebeturi jokių įnagių kovai su gabenamomis iš užsienio knygomis....

Svarbu laikyti savo globoje tautiškas lietuvių kilmą, kursai spruste sprusta iš vyresnybės rankų. Tuo tarpu dabar lietuviai minta dvasišku užsienio spaudos penu, slapčia gabenamu, ir per tai be mūsų cenzūros priežiūros ir vyresnybės globos... Negalima abejoti, jog, leidus lotyniškai-lietuviškas raides Maskolijoje, kils šiaupus sienos lietuvių rašliava. Ši rašliava eis lenktyn su užsienio; ji galima prižiūrėti ir derinti su vyresnybės tikslais ir užmanymais... Jeigu lietuvių spaudos klausimas pasiliks vyresnybės permanomas po senovės, tai aš tvirtai tikiu, jog ilgainiui visą tauta gali teip subrusti, kad pati vyresnybė turės nemaža vargo... Mums reikia leisti lietuviams jųjų lotyniškai-lietuviškosios raidės dėl to, jog nė jokia galybė negali suturėti kas-kart vis didesnio lietuviškų knygų platinimos."

tris šimtus metų, nuo spaudos atsiradimo pas mus, iki 1904 m. atspausta 2,208 knygos.

To garbingo spaudos atgavimo 30-ies metų sukaktuvėms paminėti „Žvaigždės“ leidėjai pasiryžo išleisti šįmet knygas užvardintas „30 metų Spaudą Atgavus“. Papildžius, kas buvo ap-leista, ar ne pilnai nušviestą pirmesniuose panašiuose leidiniuose („Aušros 40 m. Sukaktuvėse“, „Spaudos Laisvės ir Amerikos Liet. Organizuotės Sukaktuvėse“) šitose knygose bus mėginta plačiau nušviesti „Aušros“ periodo darbuotė. Geriausias aušrininkų pagerbimas, tai įrodymas jų darbų. Norime parodyti „Aušros“ knygeles, geriaus pasakius jų fotografijas, kad jos padėtų mums pažinti Basanavičių, rašiusį „homines historiarum ignari pueri sunt — žmonės istorijos nežinantys tai vaikai“, padėtų pažinti visą tą eilę garbingų vyrų, kurie „Aušrai“ raštus rašė ir kurie, kaip antai Petras Kraučunas ir jo draugai, „Aušros“ knygelėms į Lietuvos žmones pareiti kelius taisė. Pažinę tuos didelio pasišventimo ir darbo vyrus ir mes, anot Jablonskio, pasiragisime aušriškai dirbti tautai ir tėvynei.

Kadangi fotografiškam knygų spausdinimui reikia didelių lėšų, tad „Žvaigždės“ redakcija į šį „Aušros“ ir aušrininkų pagerbimo darbą kviečia visus, kurie išsigali ir supranta jo svarbą ir prakilnumą. Knygas tas atspausdinus, „Aušros“ fotografijų klišės bus pavestos Lietuvos Universitetui, kurio senatas jau seniai nutarė išleisti visų „Aušros“ knygelių fotografijas, bet dėliai visokių priežasčių iki šiol negalė-

jo nei pradēti vykinti tą savo pasiryžimą. Kurie apmokēs lēšas bent vieno „Aušros” lapo klišeī padaryti, tų vardai bus knygose garsinami bendrleidējais. Tokie tas knygas gaus vien už spaudos lēšas. Sulyg žinovų apskaitymą galima busiā kiekvienā įmokėjusi 5 dolerius, garsinti tų jubilėjinių knygų prenumeratorium ir bendrleidēju, apmokėjusiu lēšas vienam „Aušros” puslapiui fotostatuoti. Baigsiu paskaitą, išreikšdamas viltį, kad visi čia šį vakarą atsilankiusieji ir su mumis dėliai spaudos atgavimo krykštaujanti, turēs noro ir galimybės prisidėti prie „Žvaigždės” sumanytojų knygų — „30 Metų Spaudą Atgavus” išleidimo. Knygų prenumerata ir bendrleidėjų įnešimus priima redakcija ir „Rutų Ratelio” narēs, kurioms ypač malonu butų kuodidžiausia vardu skaitlių ir šį vakarą užrašyti. (Kuriems neparanku įgyti paskaitoje paminėtas knygas, tie gali daug medžiagos apie „draudos metus” rasti šių (1934) metų „Žvaigždės” žurnalo NN. 2 ir 3-me.)

„AUSROS“ ATSIRADIMAS

(Sulyg Višteliauską ir Basanavičių.)

Pirm 30-ies metų A. J. Višteliauskas-Vištelius „Aušros raštininkas ir šelpėjas“ paskelbė „apie apsireiškimą Aušros“ šį raštą:

„Vienybėje Liet.“ ir „Lietuvoje“ radau sumanymą apvaikščioti dvidešimtmetines sukaktuves nuo laiko apsireiškimo „Aušros“ ir su pasigėrėjimu dvasioj turiu pagirt tą mislį, nesa menkiausias apsireiškimas paminėjimų apie veikalus savo giminės, apie jos garbę ir apie atliktus veikalus sentėvių mūsų, ir gyvų sąnarių gentiškų, vis palengvėle stiprina lietuviškąją apmirusią dvasią ir kelia ją į augštį — ant kurnio pirma buvo iškilus... Tuomi labiau pasigėrėjau ta mislia paturėjų gentiškos dvasios, arba patrijotų — kad ir mano dusavimai dvasiški ir kuniškį kentėjimai ir silvartavimai, ir išmesti skatikai nepražuvo benaudiškai, o prieg to visko ir ištarti žodeliai neišnyko — kaip balsas šaukiantis girioje ar ant pustynės!

Čia atkartoju, ką jau nesykį sakiau gyvu žodžiu ir raštais, kad ir aš pats tapau pabudintas darbuotis gyvu žodžiu a. a. gimdytojų savo, o iš dalies skaitydamas raštus nors svetimoj kal-

boj, minėtinais garbingųjų raštininkų, kaip tai T. Narbuto, A. Mickevičiaus, Lelevelio, Kondratavičius, I. J. Kraševskio ir kelių kitų. Tie garbingieji mūsų gentainiai — nors kalbiškai buvo susilenkavę, bet dvasiškai nesusilenkinę pasiliko iki savo myrių. Garbė jiems už jų darbų ir triūsų netik dėl giminės mūsų ale ir dėl visos žmonijos atliktus!...

Ką kišas užgimimo „Aušros“ negaliu savintis užperėjimo tos mislies, tą užperą įbruko man į dvasią D-ras Philosophijos, garbingasis I. J. Kraševskis, apsilankant pas jį Drezdene 1880 m. Man bekalbant apie nykimą giminės mūsų ir liežiuvio, jis ištare šiuos žodžius: „Giminės neturinčios savo istorijos, literatūros nė vadovo, visuomet išsigentina ir nyksta.“ Toliau pridėjo: „Norint sulaikyt giminę nuo išsigentinimo uždekit giminišką laikraštį nors lengviausios trašos įturio, o pamatysit kas atsitiks!“ Tuomet aš prašiau, kad da ką parašytų apie Lietuvą ir mano prašymas pagimdė „Kunigą“, tai yra kunigaikštį Margirį Jurgį. (Miela man Margirį paminėt, ba mano teta buvo ištėkėjusi į Margirius už jaunikaičio). Sugrižęs iš Drezdeno, nešiojau su ta mislia iki Jurgis Mikšas neapsigarsino pas mane su gromatėle su monogramu „Georg Mickschas“ ant savo popieros. Po apturėjimo mano atsako išnyko „Georg Mickschas“, pasidarė Jurgis Mikšas — draugas sanskritiško Rikšas (Meskinis Lokis). Tegul pasakys Pranis Stankevičius, jo giminaitis, arba pats Mikšas, kaip tai buvo „Aušra“ pagaminta. Man rodos, kad

Mikšas mūsų raštų neišmetė į šaslavyną. Mikšas rašė pas Dr. Basanavičių antru atvėju ir aš susirašiau, ir taip toliau „Aušra“ tapo sutverta. Tiesa — vardą davė jai be pasiklausimo manęs Dr. Basanavičius. Aš norėjau duot vardą „Žinyčia“ arba „Zindavysta“, arba „Žibintuvas“. Taigi nemislykit, kad aš tame dalyke kam garbės pavydžiu! Tegul sau kaip kam patinka rašo ir šneka apie užgimimą „Aušros“ aš neužginčysiu. Pasakiau teisybę — ir gana to. (1903. „Vienybė Lietuv.“ Nr. 23).

**Dr. Basanavičiaus „Aušros“ Genezis“*)
straipsnyje skaitome:**

„Aušros“ įsteigimo mintis siekia 1881—82 metų, to butent laiko, kada man teko susisiekti su Andr. Višteliausku ir Jurgiu Mikšu, su kuriais mane į pažintį suvedė mano patriotiški straipsniai, kaip „Kam teks tėvynė mūsų“ ir kt., Einaro, „Naujame Keleivyje“ 1880 m. apskelbti. Rods pradžia ir progą tai minčiai išplėsti davė mano geras draugas, genialis kalbų žinovas, didžiausias Prūsų lietuvių bičiulis d-as Jurgis Sauerveinas, kursai 1882 m. padavė Klaipėdos „Lietuviškoje Ceitungoje“ sumanymą organizuoti Prūsų lietuvininkams „Lietuvišką draugystę“ populiariams raštams leisti su tikslu, kad tuos lietuvininkus nuo germanizacijos pavojaus gelbėti, juos apšviečiant ir tautišką susipratimą jų

*) Kauno „Lietuva“ 1923 Nr. 48, 1923 „Žvaigždės“ Nr. 12 ir „Aušros“ 40 m. sukaktuvėse .

tarpe platinant... D-ro Sauerveino projektas pagimdė didoką tame pat laikraštyje diskusiją... Šernius (redaktorius) buvo karštas lietuvis patrijotas ir uoliai rėmė iš pradžių mūsų sumanymus... Bet... jisai menkai turėjo piliečio drąsos santykiuose su vokiečiais: vengė kad neužkabinus, nekirkinus vokiečių net tais atvejais, kada buvo minėta žiaurus darbai ne šios dienos vokiečių, bet jų pranokėjų Prusuose... kryžiuočių.

Taip apskelbęs keliuose „Liet. Ceitungos“ numeriuose mano straipsnį „Apie įsteigimą Ragainės pilies“ ir pradėjęs spausdinti mano 1880 metais rašytą ilgesnį straipsnį „Apie senovės Lietuvos pilis“, po 3 ar 4 numerių tolimesnę straipsnio tąsą nutraukė ir atsisakė spausdinti tik todėl, kad buvo čia dažnai minėti žiaurus, barbariški kryžiuočių darbai Lietuvoje ir kad mano „žemaičių“ kalba nepatikusi vienam-kitam „Lietuviškos Ceitungos“ skbaitytojui. Užgautas tokiu šerniaus pasielgimu ir netekęs laikraščio, kuriame galima būtų buvę savo raštus, kurie, kaip man tuomet rodėsi, galėjo but naudingi Prūsų lietuvininkams apšviesti jų praeitį, kad sustiprinus jų tautišką sąmonę, susipratimą ir sulaukyti tokiu budu, kiek galint, germanizacijos tolyn žengimą, aš priverstas buvau pastatyti klausimą apie įsteigimą tam tikro laikraščio, aplančiai imant, visai Lietuvai šviesti.

Susižinojęs su Višteliausku ir gavęs iš jo jau pirmiau eiles: „Op, op Nemunėli“, „Lietuviškoji kalba“, „Tiesos zerkolas“ ir kt., turėdamas taipgi mano gero draugo kun. Sim. Norkaus

eilių pliuoštą — tarp kitų Kondratavičiaus „Margerio“ vertimą — radęs Višteliausko pritarimą laikraščiui leisti, kaip ir paties Šerniaus, kurs paturėjo sumanymą — steigti atskirą laikraštį, galop gavęs Jurgio Mikšo prisižadėjimą pridaboti to laikraščio spausdinimą ir pasirašinėti atsakomuoju prieš vokiečių valdžią redaktorium, aš prirengęs visą raštų medžiagą pirmajam numeriui ir davęs naujai sumanytam laikraščiui „Aušros“ vardą, įsakiau Mikšiui paduoti raštus spaudon, ką jis Ragainėje Albano bei Kybelkos spaustuvėje ir atliko. Pirmųjų laikraščio numerių spausdinimui buvo mano, Višteliausko ir Šerniaus sudėta 340 markių, kurių turėjo užtekti keliems numeriams spausdinti...

Visi šitie dalykai buvo mano ranka rašyti. Apie Kraševskio „Vitolioraudą“, Višteliausko lietuviškai verstą, kuri buvo neseniai spaudoje pasirodžius, recenziją palaikę parašęs manęs nesiklausdamas, laikraštį įkišo J. Mikšas: jis joje tą Kraševskio veikalą išgirdamas, ją su Homero „Iliada“ ir „Odiseja“ ne su Biblija palygino, tokiu budu užgaudamas tikybinius ne vieno — ypač kunigų — jausmus ir pastaruosius sukekdamas prieš laikraštį.

Pirmasis „Aušros“ numeris pateko Pragon, rodos, apie kovo 15 d. 1883 m.; patsaigi laikraštis buvo mano redaguotas iki 7 Nr., kuriam raštai mano buvo prirengti, bet jis atspausdinta jau Jonui šliupui prie „Aušros“ pristojus. Tai tokia buvo, trumpai kalbant, „Aušros“ genezis. Tokiu tad budu, kaip iš pasakyto matoma, man su Višteliausku kaipo literatams ir su Mikšu su-

sitelkus, teko mums trims prie užtekančios Lietuvos atgimimo aušros, kurią mūsų laikraštis nešė, artimiausiai stovėti. Savo „prakalbą“ baigdamas, aš buvau išsitaręs: „Kaip auštant nyksta ant žemės nakties tamsybė, o kad taip jau prašvistų ir Lietuvos dvasia“! Dabar 40 metų praėjus nuo „Aušros“ įsteigimo, tik gērėris tenka, matant šiandien, kad ta dvasia lietuvių tautoje taip gražiai prašvito ir kad mūsų, jos įsteigėjų, velijimas ir noras jau visiškai išsipildė... sulaukus nepriklausomos Lietuvos!

„Aušros“ įkūrėjas Dr. J. Basanavičius.

„AUŠROS“ IR KITOS FOTOGRAFIJOS:

(4 „Witolioraundos“ lapų 150, 1883 m. „Aušros“
lapų ir 10 sukaktuvinio (1903 m.) „Varpo“ lapų.)

WITOLORAUDA.

GIESME ISZ PADAWINI

L I E T U W O S

PER

J. I. KRASZEWSKI

LENKISZKAY SURASZYTA.

LIETUWISZKAY ISZGULDE

su iszreiskimais nepaprastu žodziu

J. A. W. LIETUWIS.

Asz padalinsiu dainu dainoles,
Asz dainu bernuolis;
Asz atdarysiu dainu ekrynales,
P'aleisiu ir tluaboli.

POZNANIUJE.

KASZTU DRO J. I. KRASZEWSKIO.

Spausduwaj wardu J. I. Kraszewskio (Dro W. Lobiaskio).

1881.

LIETUVOS

LIETUVOS

20 WITTELI
10 MYLISTAI

GARBINGIAUSIAMJAM IR WISŪ-MYLIMIAUSIAMJAM

LIETUVOS NUNYLETUJŲ

DAKTARŲ PILOZOPIOS J. I. KRASZEWSKIŲ

RASZTINIKUJ-POETAJ IR GIESMINIKUJ

GIESMIŲ GIESMELIŲ IR DAINŲ-DAINELIŲ

ANT SZŁOWINGIAUSIOJO

JUBILEUSZO

PENKESDESZIMTS-METINES LITERATISZKOS PROCIOS.

1829 - 1879.

LIETUVOS

LIETUVOS

1881

IEIGA.

I.

Prastais žodžiais pas prastas szyrdis žmoniū einu
Su giesmele, nuliudęs, klabinu į dusią
Ir klausau, trokszte trokszdams didžiausio stebuklo,
Ar nutirpusęs szyrdis giesmele pajudins?
Ar senowes Diewū ir Tewū paminejims
Iszpraszys nors aszara, iszmels ats'dusima?

II.

Prastais žodžiais asz giedu senowiszkas giesmes.
Iszaugo jōs ant tawo, o Lietuwa, žemes,
Garbawodawo drąsą, gedą, cnatą, wiera,
Ir Tēwus jusu łopszyj su jomis supdawo.
Giesmes tai su motinos pienu yra žjstos,
Kraujais musziu, aszarom's nełaimiu maudytos.

III.

Tos paczios giesmes, kurias seni Burtinikai
Ant szermenū jusiszkiu Tewū giedodawo,

Pas altorius jusiszkiems Diewams paszwęntintus;
 Giesmes — sakalai, kurios po padangems jūsu,
 Pakol saule prie giedraus oro priszwiesdawo,
 Drutos, linksmos ir wałnos sawi lakstydawo.

IV.

Bet jau amižiai praszoko — Szwentnyczios sugriautos,
 Ismukusę grabwietę sunaus žagre aria,
 Ir pilis apželusios senatwia sukłupo,
 Ir wilkai stugauja ant kunigaikszczio dwaro, —
 Ant wołū piliu, žaizdos ronū užgyditos,
 Tupi kaip baubliai žali ažułai ir puszis.

V.

Kłausykit giesmes! Giesme ta isz grabo kilo;
 Senū gadyniū jūsu dėjas jums iszgiedos;
 Ta giesme rytū-žemej jus sentowius mato,
 Ir jū balsu į szyrdis waikū atsilepia:
 Tai giesme užgimimo, linksmybes ir musziu,
 Senos supynes, senū kapiniū Lietuwos.

Lenkisz kay raszyta 2 Spaliu m. (Oktoberio) 1841 m.

N. 1.

AUSZRA,

Laikrasztis, iszleidziamas

per

Dra. Bassanawicziu.

„Auszra“ iszeina Ragainej 20. kozno menesio formate knygutes
arkuszines in 8, turinczios 16 laksztu.

Preke: ant metu arba 12 N. 2 Mk = 1 rub.,

ant 1/2 metu arba 6 N. 1 Mk. = 50 kap.

ant 1/4 metu arba 3 N. 50 Pf. = 25 kap.

Apgarsinimai, spaustuwej „Auszros“ priimami, kasztuoja uz
kozna pusiau dalita eilute po 20 Pf. = 10 kap.

Apsisteliuoti galima „Auszra“ prie wisu wok. ciech. pustu
nuo 10. majaus szio m.

Ragainej, Kowinis 1883.

Del redakcijės atsiliepia J. Mikszas Ragainej.
Spaustuwe Albano & Kibelkòs.

AUSA

Pas aitorius jusi...
 Giasmes — sal...
 Pakol sode pra...
 Drotas...
 Laikrasti, isleidiama

Bel jau...
 ismukumi...
 ir pilis...
 ir milki...
 Ant kow...
 T...
Dr. Bassarwiczin.

Wisokią prową redakcija pasilaiko.

Ausara, isleidiama...
 apskaitines...
 Lykel...
 ant...
 ant...
 Apatelinioti...
 uno 10...
 (ankla...)

~~~~~
 Raskinai, Kowinis 1883
 Del redakcijos...
 Spausdintu...

Priekalba.

Homines historiarum ignari semper sunt pueri.

Zmones nusidawimū nepazinstantiejte wis yra waiškai.

Jau trisdeszimt ir penki metai praejo nuog to laiko, kada atsirado pirmas lietuviszkas laikrasztis. Jei mes tą keliū metų tarpą sulyginsime su ilgomis eilemis metų, kuomet mūsų tauta (gimine) wisokeis wargais ir sunkenybemis prispausta, negalejo ne mislyti apie sawo alpstancios dwases atgaiwinimą ir dwasiszką peną, tie praszokusieji trisdeszimt ir penki metai pasirodys mums kaip wakarykszte diena! Per ilgus tuos amzius mūsų gimine teip buwo paniekinta ir prispausta, jog už tiesą dywitis reikia, kad tik per wieszpatiės malonę jiji iki szei dienai dar gywa liko! Senowes gadynese apgywenus kone dwigubą žemes plotą, ji szendie taip didei wisose szalyse susimažino, jog prilygsta tiktai szeszeliui senosios mūsų Lietuwos! Tas sunykimas mūsų tautos nusidawe ipaczei del to, jog daugumas Lietuwitū parubežiuose su kitomis tautomis gywenančitū, pasisawino per ilgus amzius swetimas kalbas. Zmones patys neiszmirė drange su iszmirimu tose szalise lietuviszkos kalbos — jie liko, tik priemę kitą, swetimą kalbą tapo ar Wokjeczeis ar Slowenais. Teip wisi mokinti keliauninkai, kuriems teko Prusus aplankyti, sako, jogei typas tikros Prusijos gywentojū, pagal iszweizdi ne prilygsta wokiszkam typui, nors szios dienos Prusijos gywentojū dide dalis tik wokiszka kalba. Mes wel

gerai žinome, jog daugybe szios dienos Wokiecziū Prusijoj paeina isz Lietuwiū, kurie atsizadeje nuo sawo gražiosios kalbos swetimai tautai teko. Teip lyginai einasi Lietuwoj ir kitose parubežiuose: Lietuwa pamaželiu nyksta, nes nyksta jos kalba! Suskaiityti wisas priežastis, kuriū del Lietuwa susimažino ir taip baisei sunaikinta tapo, butu dabar per ilgai. Cze mes tik tiek paminesi turime, jog rasi didžiausia priežastis to wiso pikto yra ta, kad apie Lietuwiu apszwietimą per lietuwiszką kalbą, tie, kuriems priguletu tai daryti, rupintis nesirupjna. Szendien wisi mokinti wyrai, kurie musu gywenimą ir jo sunkumą pažinsta, wienu balsu sako, jog tie musu kaimynai, po kuriu waldzia musu gimine yra, warą ant to, idant mes ne szendien, tai už metu kitu, pawirstumem ar in Wokieczius, ar wel in Siowenus (Lenkus ir Gudus). Jeigu mes dabar paklaustumem, kas per nauda butu del wokiszkystes ir slowenystes, mums atsizadejus nuog sawo numyletos kalbos lietuwiszkos ir garbingos musu praeitines, kaimynai musu negaletu duoti mums ne iszmingingo, ne teisingo atsakymo. Juk ir mes esame tokiepat žmones, kaip ir musu kaimynai, ir norime wisomis teisibemis, prigulincziomis wisai žmogystei, lygei su musu kaimynais naudoti. Tarp tokiu teisybiu pirmutine butu ta, kad Lietuwoj Lietuwei mokslą ir apszwietimą lietuwiszkose mokslincziuose gautu. Szendie mes wisi gana gerai numanome, jog iszkašos (szuiles) su swetimomis mokslo kalbomis daugiausei Lietuwius pawerczia in swetimas ir atskiria waikelius nuog ju gymditoju. Ar ilgai dar teip durnos, negali tikrai žinoti, bet, kaip galima iszmanyti, nužiurint ant weikašu musu gadynes Lietuwiu troszkawimai ir noras ne weik dar iszipildys! . . .

Laimingesnio del Lietuwas laiko ateinant beukuriuodami, turime mes patys rupintis apie sawo dabar nykščzius reikalus: ką mokslinczios nedaro, tai mes patys atlikti turime. Kuniszko maisto nestoknodami, pirmucziausej turime rupintis apie dwasziszką szwiesą. O szis szwiesos atgabenimas yra tai didei swarbus dalykas!

To delei tegul bus garbinamas tas Lietuws myletojas, kursai pirm trisdeszimt ir penkiu metu insteigdamas laikraszti „Lietuwninku Prieteliu“ pradejo rupintis apie iszplatiniama tarp broliu dwasiszskos szwiesos. Paskiau atsiradesis laiszkas, o per ilgus metus per garbinga professoriu Kurszati Karaliaucziuje iszleidziamas „Keleiwis“ platino Lietuwoj, kaip imane, dwasiszka szwiesa ir zines isz wisatinio mokslo. Pradzioje 1878 m. pradejo Klapedoj, naujas lietuwiszkas laikrasztis „Lietuwiszka Ceitunga“ szalip „Keleiwio iszeiti, kursai 1880 m. kitam reditojui. p Eynarui, teko ir tapo „Naujuoju Keleiwio“ pramintas. Skaitlius skaititoju su laikraszcziu skaitliumi dauginosi ir didinosi. Szie tai laikraszczei tur nuopelnus Prusu Lietuwoj per prilajkina lietuwiszkos kalbos ir per naudinguma sawo rasztu. Dar iszeina ir polytikiszkas „Konzerwatywu Draugistes Laiszkas“ Prekule. O galiausei bus nuo 1. aprilio sz. m. Ragaines mieste po p. Eynaro redymu, kursai isz „naujojo Keleiwjo“ Draugystes iszstoja, „Keleiwis“ pas knygu spaudintojus Albaną & Kibelką iszduodamas, kursai pagal jo gruntawotojo, p. professoriaus Kurszaiczio dumą ir welijima toliaus redoms taps, koktaj prie „naujojo K.“ nebgalejo nusiduoti.

Pripažindami nuopelnus tu laiszku mes cze dabar neminesime apie juju polytikiszkas paziuras ir nuomones. Kas del Lietuws yra arba butu naudinga, kas wel jai galetu uzkenkti, apie tai kiekwienas kitoniszka suprantą ir numano, ir uz sawo darba gali duoti atsakima wien sawzinei sawo. Stodami in pulka sawo garbingu draugbroliu — laikraszcziu, pirmucziausei turime pasisakiti, koks musu mieris ira.

Palikdami aniems laiszkams tą triusa apie Lietuws apszvietima per dwasiszka moksla, mes nekliudisime isz pradziu ir uzrubezines polytikos. Musu laikrasztis, wiena tik karta ant menesio iszeinas, tegul apims tą wieta, kuri dirwopais guli. . . .

Trumpai sakant, laikrasztis musu bus tik swietiszkas, ir pagal isztekliu ir pajegas musu, atgabcs zines tik isz wisatinio mokslo. Tas zines suteikdani

skaititojams sawo, mes daugiausei rupinsimies iszpaltinti tarp broliu žines apie sawo gimines (tautos) senowes weikalus, o teipogi apie reikalus musu, kaipo Lietuwiu, sziose gadynese.

Kaip kiekwienas Zmogus atsimindimas wisą sawo giwenimo begi, atsižiuredamas atgalios mato ir numano, kas jis ira buwes ir kuomi tapęs, supranta, koku sawo inpatibiu delei jis tapęs toks, o ne kitoks; taip ir wisa musu gimine (tauta) turetu atminti ir pažinti praejusi laiką, kuri ira giwenus ant szios Lietuwos žemes, ir wisus laimingus ir nelaimingus atsitikimus, kurie sziokiu ar tokiu budu padare musu giminę tokią, kokią szendie regime ir pawede ję tiems wargams, kuriuose mes giwename.

Jau daug szimtu metų praejo, kaip paliowe Lietuwos giedruotose padangese spindejus žwaigzdele, kuri musu tewu tewams szwiète; tamsi, neperregima ukana apsiaute musu linksmą senoweje žemę; wisokie wargai ir sunki, o ilga werguwe iszdilde isz atminties musu paminejimus laimingesnio ir newargingo gywenimo; užmirszome, kuomi mes senoweje buwome, ir tikt retoj jau dainoje ar pasakoje randi paminklą minawotą isz praeitines musu. . . . Liko dar kalba musu garbinga, apie kurią mes galime drąsei su mokintu wiru isztarti: „Die Sprache ist unsere Geschichte“. Szeip — wiskas pragaiszo, o ir tas musu wienutelis skarbas — kalba, teipogi niksta;

Musu tad ipatingiausias ir didziausias rupestis bus duoti pažinti musu broliams Lietuwoj nusidawimu senowes gadines ir weikalu musu garbingu sentewiu, kuriu darbus ir tewiszkes meilę užmirszę nežinome mes patis, kuriu tewu esame sunus bei nepoczei (anukai, wajku wajkai). Jei kožnas geras ir patogus sunus guodoja sawo tewus ir tewu tewus, tai ir mes, Lietuwei, szios gadines turime sekti pawizdj geru sunu senowes Lietuwos; todelei pirmiu pirmiausei turime pažinti juju senowiszką giwenimą, buda, dabą ir tikibę, juju darbus ir rupesczius; nes ju giwenimą pažinę, pažinsime geriaus juos, o juos pažinę ir patis pasizinsime.

Toliaus apie darbą „Auszros“ kalbedami. turime paminti ir tai, jog mes ne užsimirszime rinkti ir ap-
raszineti wisokiūs lietuwiszkus senowes paminklus ir
liekanas (kas liko), isz kuriu galima pažinti giwenimą,
buda, daba, senowiszka tikibe musu seneliu. To delei
rinkejai danu, pasaku irtt. paminklu pagal wertibe ir
swarbumą ras musu laikrasztije wietos sawo darbams.

Pasakodami apie praeitine senowes, mes nepralei-
sime progą nepasikalbeje su skaititojeis apie reikalus
musu tautos szioje gadineje. Naudingi wel pamokinimai
ir žines ar tai isz noturos arba prigimties mokslo, ar
tai isz ukes wedimo (agronomijos), ar tai isz waisti-
jimo (daktaristes) irtt., ras musu „Auszroj“ wisuomet
patalpos wietą.

Pažinti placzia su myletojais musu kalbos ir su
mokinziauseis musu laiko Lietuwos wirais turedami,
mes ketiname pakwiesti juos ant darbo in musu „Auszra“;
o tikimes, jog jie meilingai priims pakwietimą.

Szitus sawo pažadus iszpilditi isz gilumo szirdies
noredami, mes ne troksztam del sawes kitokio pelno
ir naudos, wienat kad musu žodzei pultu ant gražios
dirwos ir atnesztu szinteriopa dwasiszka nauda Lietu-
wai. . . Su wieszpaties pagalba mes kiek pajegdami
ir inmanidami triusimes ir ruoszimes, tos dumos bu-
dami, jog ir musu darbas gali buti naudingas.

Kaip auszrai ausztant nyksta ant žemes nakties
tamsybė, o kad taipjau praszwistu ir Lietuwos dwase!

Toks musu troszkawimas ir noras.
Pragoj. B.

Kyrowas, Ruasi, Laiswei ir Prizai.
Gada in piki Totorai
Lietuwos dabin padonei.
Daugeli kraujo
Ir labai dawa plati Lietuwos, kasdien
Daug aus kamin ingjoli, tojgani unimė aus gada
Nones kainingi dawo turtingi, kas senoni
Niekur nedawo wazija, kasdien

Lietuwôs senowês paminejimas.

Giedu dainele — sawo giesmele
Apie rupesnius, wargelius
Lietuwos kraszto; ne teip isz raszto,
Giedu senuju žodelius.

Kalnai ant kalnu, o ant tu kalnu —
Kalnai ir maži kalneli —
Tenai Lietuwa per amžius buwo,
Kaip sako musu senelei.

Ten miszkai¹ snaude, ten meszkas gaude
Kasdien Lietuwei isz seno;
Uže, braszkejo medžei nuog wejo,
Ten kur Lietuwei gyweno.

Ant smilekalnio, ant pilekalnio
Aužuolai szwęti kerejo
Ir tie diewaiczėi, kokius Žemaiczėi,
Kokius Lietuwa turejo.

Tol' už Dauguwos² kraszta Lietuwos
Smaline žeme užgawo;
Sziaurej Baltmares,³ pietuos Juodmares
Lietuwa aprubežiawo.

Kyjowas, Rusai, Liatwei ir Prusai,
Gudai ir pikti Totorei,
Lietuwa pažinę, wainiką pynę —
Lietuwius dabn padorei.

Ir labai buwo plati Lietuwa,
Daug ana žemiu ingijo! . . .
Zmones laimingi buwo turtingi,
Niekur nebuwo wergiju.

Wieni didžiūnai buvo GALIUNAI,
Ant wyresnybes iszrinkti,
O kiti saldžios klause ju waldžios —
Wisi mažiukais wadinti.

— Amžei sukako, kaip senei sako,
Ir kitaip wirtu Lietuwoj:
Augo didžiūnai, augo GALIUNAI,
Zmones wergijon pekliuwo.

Swietas suspaustas, aszaroms pranastas,
Prapult ant amžiu ketino.
Gawo kantrybę, meiles stiprybę
Tikybę szwenta pažino. . . .

Aužuolai griuwo, diewaiczei žuwo,
Krito ne wiena žinyczia!
Ponus užtojo, mokslo dastojo
Lietuwoj szwenta bažnyczia.

Upej szwentojoj griekus mazgojo —
Po krikszto žmones uekaltus
Skyre bažnyczia — wyrus trinyczia,
Moteris numetais baltais. . . .

Ńors ponai spaude. bažnyczia glaude
Lietuwoš prastus žmoneles
Po sawo sparnu, kaip tikrus tarnus,
Kaip tikras sawo aweles.

— Amžei sukako, kaip senei sako,
Lietuwoj wisaip ats'ejo:
Jos sudraskyta waldžia sukrito,
Daugeli kraujo praliejo. . . .

Miskai iszgriuwo, medžei supuwo,
Ir nuogi laukai paliko;
Piewn žalumas, jawu brandumas,
Kasmets prapnole, isznyko.

Zmones prispausti, pradejo jausti
Dažnai ir bada ir marą —
Diewas gelbejo ir prižadejo,
Kad atsiuns laiką mums gerą.

— Sztai diena auszta, nakt's iszlauiata
Nyksta tarp letu žmoneliu . . .
Bet koks mums žodis tiesą parodys,
Koks kelewedis wes keliu?

Nesibijokim, neeimantuokim* —
Diewas, ko reikia mums, žino,
Kad bus per sunku del sawo ranku,
Mumis pagelbet ketino. . . .
1862 m. A. B.

---

* Miskas, gire; ² Dauguwa, Duna, Dūna, upe inbeganti
in Rygos juriu intaka, priklausancia prie Baltmaru, baltuju arba
auszrinu juriu; ³ Baltmares, auszrines mares, jures; ⁴ GALIUNAI,
gimine Galioniu, waldonu Lietuwos; ⁵ dažnai, tankai; ⁶ elmannoti,
dejuoti.

Lietuwiszkoji Kalba.

❶ brangi lietuwiszkoji
Szwenta kalba prigimtoji!
Už žemczingus tu brangesne
Ir už wiską meilingesne.
Pats wieszpatis kwapu sawo
Ir atweręs žodzius tawo,
Isz balso wisprigimimo
Prie pasauliu sutwerimo.
Tu danguje karaliauji,
Liaupsint Pramžiu nepaliauji,
Skambedama tarp szwentuju

Jau nuog amžiu amžinuju.
Musu pratku gimdytojei,
Rytu žemes gywentojei,
Tawo žodžeis kalbedawo,
Pirmneng czionai atkeliawo.
Tu tukstancziu metu czesą
Praleidai kaip dienos szwiesą
Ir laimeje ir warguose,
Bet wis tuos' pacziuos rubuose.
Lindija mums tawo dainos
Giesmes, raudos, mytai seni —
Kad be jokios tu atmainos
Amžiu amžius jau gyweni.
Wersmes, upes — žemes gyslos —
Niamuno, Dunos ir Wyslos;
Piles, kalnai. klonei, plynės
Rejszk senas tawo supynes.
Tawo žodžeis mus seniejie
Sentewei garbingiausiejie
Garbino tewus senuosius
Ir wisus diewus sawuosius.
Ir maldomis ir giesmemis,
Tu pacziu giesmiu wersmemis
Giedodawo, dainuodawo,
Linksmindawos ir werkdawo.
Nes ir laimej ir bedoje
Irgi diewop szaukt maldoje,
Wisad, wisur tu szaunesne
Ir žodzinose gausingesne.
Tu esi tarp daugio szimtu
Kalbn swiete da garbintu
Ir seniausia ir gražiausia,
Turtingiausia ir szwelniausia.
Kiek isz juju mes pažinstam,
Nei wienoje ne iszwistam
Zodziu teip szirdingai meiliu,
Neigi isztarmeje teip dailiu:
Tews, tewelis, tewuželis,
Motinele, brožuželis,

Sunitelis, dukružele,
Bernitužis, mergužele.
Tawo garso škambejimą
Girdint dwasia mums perima,
Lig kad kankliu waitojimai,
Lig dangiszki giedojimai,
Bet del žmogaus neteisingo
Buwai rusti ir baisinga,
Nuo wieno tik balso tawo
Neprietelei drebedawo.
Darbimetij, girioj, lauke
Tawo garsai szwelnei plaukia,
Griaudus, lindni, nuobodingi,
Arba linksmi ir juokingi.
Ar werpejos prie rateliu,
Ar skalbejas prie priudeliu.
Pasakojos apie diwus,
Pabuklus giwus — negiwus.
Apie milžiniszkus skarbus
Užkeiktus — ar Mildos darbus,
Jaunumenes karalaites,
Szirdingos meiles diewaites,
Kaip ję seniu seniausiuose
Buwo siuntes diews laikuose
In Lietuwa, idant žmones
Lietu saudoron mašones. . .
Daugel kalbu jau prazuwo,
Daug suiro ir — sugriuwo;
Kitos kitaip apsirede —
Ir jaunos senas suede. . .
Jau ir tawę, senutele,
Musu brangia motinele,
Jaunosios su skara maro,
Da giwą in grabą waro. . .
Tawo waikus pagadino,
Jaunas szirdis pripildino
Neprietelius neteisibems
Ir wisokiomis baisibems. . .
Jau wieni senei paware,

Kiti peike, keike, bare,
Treti suwis užsigino
Ir po kojomis pamine.
Tu paszaleis drebedama
Meldies diėwop dusaudama
Už prigimties sawo waikus,
Paklidusius . . . piktus . . . paikus.

J. A. W. L.

Simanas Daukantas,

Lietuwos rasztininkas.

Musu mokintiejiė žmones moka apsakiti giwenimus rasztininku swetimu krasztu, žino gerai, ką jie paraszė, tuomi tarpu giwenos musu¹ tantos (gimines), rasztininku jiems ira labai mažai žinomos. Neszneku apie tilius raszitojus dajū ir giesmic, bet ir paties wiskupo Woloncziauskie giwenimą ir akstina darbsztumo retas teiszgal apsakiti. Nekitaip ira ir su musu gilei mokintu, nuomoningu, labai darbszcziu Simanu Daukantu. Nerupestis mokintuju wiru apie sawo kraszto raszliawą,² užmarsztis kalbos sentewiu, iszsižadejimas tewines (tewiszkes) daleidzia nugrimzti ir szwiesiausiems musu kraszto žmo- uelis in tamsą, in užkertę, isz kur darbszti ranka tikro Lietuwio in daug metu begali isztraukti ant eiksztės ir, per tiek metu anam rasztininkui dulkese klaksojus, welei spinduli szwiesos suteikti ir pagarbinimą sawuju.

Už tataigi noredamas wieniems paroditi, kad ira doru wiru ir tarp musu žmoniū, kitusgi ragindamas insižiureti ir insigilinti in wekalus kitu Lietuwos ir Lietuwiu miletoju, o ant galo kad inkwepti atluszusiems ir abejojantiems Lietuwiams meilę tewines, — asz pasižadejau cze labai trumpai aprasziti giweną, kanczią ir weiklumą Simano Daukanto, atidedamas ant tolesnio laiko asgarsinimą itin³ plataus raszto apie jo giweną ir wekalus.

Simanas Daukantas gimęs 28. d. spalinio menesio⁴ 1793 metnose Kiwiliu kaime, Inlaku parakwijoje, Telsziu

pawiete (walstijoj). Pangejės jis eme lankiti mokslawietę Kalwarijoje. Po to Daukantas pastojo in Wilniaus uniwersitetą, ten tikrai jis atsidawe istorijai⁶ ir apleido⁵ uniwersitetą apturejės priewardi kandidato pilozopijos. Werta pamineti wieną atsitikimą isz gwenos jo uniwersitete

Kaip pirmiau taip ir ant pradžios szio amžiaus Lenkai turejo didelę intekmę ant Lietuwiu; Lenku wietininkais Lietuvoje buwo kuningai katalikai, pasinere lenkiszkame tewiszkume (patrijotisme); jie tai tikejosi Lietuwius perkalbese pasiwersti in Lenkus, priimti Lenku kalbą; to delei tai jie itin (labai) tankei ir po bažniczios sakidawo pamokslus lenkiszkai. Kaip kitur Lietuvoje buwo, teip ir dar wargiau wiko (ejo) Lietuwiams po didžiuosius miestus: wisur girdejosi lenkiszka kalba, o musoji buwo kojomis sumindžiota. Wilniuje wieną kartą, kada kuningas miszias laike, meldesi bažniczioje keli musu žmones; greta ju stowejo ir Daukantas. Po misziu kuningas pasake musu žmonems nesuprantamoje kalboje pamokslą; žmonelei atidžei⁶ kuningo žodžiu iszklause iszejo isz bažniczios, sawitarpij skundes ant nupuolimo sawo wadowu, kad jie, žmones, nei begali girdeiti sawaip sakant pamokslu, nei beturi knigu, isz kuriu galetu apsiskaititi apie daiktus reikalingus krikszczionuj.

Tą snekesi ir skundą per szali girdejės S. Daukantas. Tokie žodžei jo gerą szirdį kaip peiliu perwere. Jis pasižadejo nuog to laiko giwenti wien tiktai delei gero sawo žmoniū, atpilditi sawo krupsztejimu ir stanga tai, ko Lietuwiu kuningai ir kiti mokinti Lietuwos waikai nedaro.

Irgi jis sawo apžadus dorai iszpilde; nes apleidęs uniwersitetą jis per wisą sawo amžiu dirbo nuoszirdžei delei Lietuwiu gero; jis nei paczios newede — kadangi jis megdawo sakiti, jo paczia esant Lietuwa, o waikais — weikalus sawo tautos.⁷ Del gero sawo žmoniū bedirbdamas, jis padejo sawo sweikata ir mantą (turta).

Pabuwojės už rubežiaus Wokietijoj, Prancuzijoj ir Anglijoj apsilankidamas po garsias knigines (knigi-

czias) ir jieszkodamas recziu retesniu rasztu, atsineszan-
cziu prie istorijos musu tantos, Simanas Daukantas
prarado daug turto, už tatai namon isz uszrubezes par-
wažiawes, turejo jieszkoti duoną užsidirbti. Taigi jis
gawo wietą Rigoje kancelerijoje kares gubernatoriaus
1825 m. In dewinerius metus jis nukilo in Petropilę ir
apsistujo prie senato. Czejis turejo daugibę darbo, nes,
trukstaut dangiu amatininku (uredininku), jis turejo;
kas dien už kelis atidirbti. Kiek 'tai laiko jam pra-
rijo kancelerijos bergždinei darbui.

(Dar ne wiskas).

¹ giwena, giwenimas. ² raszliawa, literatura. ³ itin, labai;
didel. ⁴ spalnis menesls, oktoberis. ⁵ istorija, nusidawimai. ⁶ ap-
leisti, prastoti; panlekinti. ⁷ atidzei, dabotingai. ⁸ tanta, gimine.

Aple senowes Lietuwos piles.¹

Raszo Jonas Bassanawiczius.

Tas pilims laukuos, ka nuog amziu niukro,
Krizius apsenes, ka prie kelto stukso,
Kruwa akmeniu sukriauta prie tako —
Wis giwenima Lietuwiu² apsako. . . .

Retai kuriam isz mus neteko wisam sawo giwasti-
je regeti nors sik teip wadinamą szendie pilekalni, pil-
kalni, kiti patis neregeję rasi nors girdejo esant musu
žemeje tokius kalnus. Ne wienj kalnai tur szendien
toki wardą; daugumas ira Lietuwoj ir kaimu, kurie nuo
žodžio „pile“ wardus aptureję, k. t. Pilupei, Pilupenai,
Pilekalnei, Piliunai irtt. Wienok szendien retai kursai
žino, kas tai ira pilekalnis, kas ji ir del kokios prie-
žasties supilęs. Musu gadines žmones regi juose pa-
minklą praejusiu ir senei užmirsztu kariu ir musziu;
nekuriuose wien kampuose placziosios musu Lietuwos
pasakoja, jogei szitie pilekalnei supilti per Szwedus arba
Zuwedus kariu laike su Lietuwa ir Lenkais septinio-
liktame szimtmetije. Kiek ira tiesos szitose pasakose,
tolian paregesime ir suprasti galesime isz žodžiu gar-
bingiansio Lietuwos wiro, wiskupo Woloncziauskie:

„Zmoniu pasakos apie ju pilimą per Szwedus galejo isz to kilti, jo jie (Zuwedai) ant tu kalnu, kaipo už kitus auksztesnius, sargibę pilde ir stebejos, ką darą pamuszti Zemaiczei.“

Pilikalnei arba piliu kalnai turi toki wardą nuog to, jog tenai ant tu wietu, kur jie szendien riogso, senowes gadineje buwo piles, t. i. twirtos, apkastos ir apipiltos wietos del apsiginimo nuog neprieteliu. Pagal wisu senowes raszitoju liudijimą Lietuwei deszimtame ir wieniuoliktame szimtmetyje o dar ir paskiau netureję teip apgiwentu wietu, kaip szendien, miestais wadinamu. Giweno jie girese daugiausei wiensedžeis, ir pakolei nepriwalę su baiseis neprieteleis teriautis, netureję nei piliu arba twirtiniu. Baisios kares pirmiau su Normanais (Zuwedais) ir Mozurais, o paskiau su Wokieczais, iszmokino Lietuwius ir piles statiti ir jose apsiginimo jieszkoti. „Pile“ arba „pilis“ paeina nuog žodžio „pilti,“ ir kas nors wieną sik matę pilekalni, tas gerai numaniti ir persiluditi galejo, jog tas kalnas aiszkei supiltas arba apipiltas ira. Grekonis arba Rimijonis tokes pat twirtines wadino „polis“; negalint ju kalboje atrasti szakni szito žodžio, reikes dumoti, jogei „polis“ teipogi paeina nuog musu žodžio „pilu, pilti“, ir kila isz tos žilosios gades, kuomet musu gimine (tauta) ir aukszcziau paminetos gimines artimoj kaiministej Arijoj, senoj wisu musu tewiszkej, dar Azijoj giweno. Grekoniszkoji Atenuose Akropolis, lietuwiszkai iszguldant asztri arba smaili pile, nuog to mat teip wadinas, jog buwo supilta jiji ant auksztos, smailios ir labai staczios uolos, liginai teip, kaip daugumas piliu supiltas buwo ant auksztu pakriausziotu kalnu, ant kuriu ne lengwa turejo buti neprieteliams užkopti.

Apwazinejus daugel užsilikusiu iki szendien pilekalniu senowes Užgiriniam Trake ir isz arti in juos prisiziurejus, nebuwo galima nei užtemiti, kokiū būdu ir kokiose wietose intaisiti tapo. Wisos tos wietos, kur szendien niukso musu pilekalnei, labai ira gražios ir kiekwienam patinkamos, taritum musu garbingi prosenei (sentewei, praboczei) ticzia del akies grožio jas del

piliu iszsirinkę. Wisos jos randasi ar ant auksztu upes krantu, daubu ir duburiu, arba wel ant auksztu kalnu, ant kuriu szendien užkopęs gali apžwelgti didelį plotą musu brangiosios žemes wisokeis jawais žaliuojantį, o senoweje -- traszkančjomis giriomis apželusį. Musu praboczei (sentewei), isztisai, buwo girininkai; giwendami daugiausei paupeis ir paupeleis, arba trakinuose kalnuotosios dalies Lietuwos, jie ir piles sawo steige³ daugiusei paupeis, ne tiktai del apginimo cze jau esančiu aprubes⁴ giwentuju, bet ir del to, jog buwo daug lengwiau pilę intaisiti ant upes, ežero ar daubos kranto. Tokios piles — szendien pilekalnei — guli ar santakoj tarp dwieju upiu, kur jiedwi in wiens-kitą inteka, arba wel alkunese ir wingiuose upes, kuri isz dwieju arba triju pusiu jes apsiaupdama geriausei ir smagiausei pileje susirinkusius senoweje nuog neprieteliu gine. Jei wel kur randi pilę ant daubos ir mažo upelio kranto, tai lengwai dar ir szendien gali užtemiti, jog senoweje užtwenkus tą mažą isz kalnu tekantį upelį galejei wisą daubą sklidinai pripilditi wandenim. Teip senowes Peleniu pilej, ant Aistos daubos kranto intaisitoj, szendie gali aiszkei pamatiti, toli nuog paties pilekalnio, auksztą ir platų paczioj dauboj skersą pilimą, kurį jau szendie upelis pragriauže, bet kursai senoweje, sulaididamas wandenį, užplukdįdawo wisą daubą. Tokiu tad budu ir wanduo musu upiu: Nemuno, Szeszupes, Dubiosios ir kitu, nedaleisdamas musu neprieteliu arti prie piliu ir gilin in musu žemę, gelbejo musu seneliams su Krizokais kariauti ir lengwino ju per wirsz sunkų kareiwiszką darbą. . . . Kitos piles riogsojo ant wirszaus auksztu kalnu; tokius pilekalnius dar szendie gali regeti senowes Naujoj Pileje, dabar Rudamina wadinamoj, Klebiszkije ir t. t. Szitu piliu wolai supilti apskriczei ant wirszaus smailiu kalniu, ir tik isz wienos arba isz dwieju pusiu galima dar ir szendie užtemiti senowes duriu wietas. Wel jeigu reikejo pilę taisiti ant pailgo kalno, wolą supildawo tik skersai kalno nugaros, ir atidalįdawo tik gerą sklipą prie paties galo kalnino.

Tokius pilekalnius galima szendie matiti Kaupiszkiuose, Naujinelej ir kitur.

¹ Szitas rasztas buwo pradetas buti spandinamas, „Lietuwiszkoj Ceitungoj“ 1882 N. 32, bet kadangi nebuwo galima toliaus spaudinti, jis cze patalpinamas. Red. ² Žodziu „Lietuwis“, „Lietuwei“ wadinu wšus lietuwiszkos kilties žmones, be jokio skirtumo, ar tai giwena Prusu Lietuwoj, ar Zemaiczinose, ar Aukštojoj Lietuwoj, ir ar jie patis sawą wadin Lietuwinkais, Zemaiczais, ar Auksteczais (Aukstoczais) arba Kalninelis. ³ steigti, gruntawoti. ⁴ aprube, kampas.

(Dar ne wiskas).

Musu knigos.

Witoloranda, giesme isz padawimu Lietuwos, lenkiszka per J. J. Kraszewski suraszita. Lietuwiszka iszgulde su iszreiszkimais nepaprastu žodziu J. A. W., Lietuwis. — Poznaniuje. (Kasztu dro. J. I. Kraszewskio). Spaustuwej wardu J. I. Kraszewskio (dro. W. Lebinkio) 1881. Prekis 3 m. arba 1 rubl. 50 kap., gaunama pas knigininką Županski Poznaniuje (Posen) 320 puslapiu.

Kas Grikonams Odisseja su Ilijada, Rimijonams Enejida, Zidams senasis testamentas, krikszczionims naujasis testamentas — tai mums, kaipo Lietuwiams, szita giesme Witoloranda, pirmoji dalis anos didziosios epopejos wardu Anapielas. Tai czisti ir tikri Lietuwos padawimai, kurius drs. pilozopijos J. I. Kraszewskis isz Lietuwiu burnos surinkęs, lenkiszka suraszęs ir sawo kasztu spaudinęs. Witoloranda — szwenti ir giwi musu gimines padawimai, — wietoms taip smutna, jog raudoti gali. Mokslas joje begalinis ir kokie nuženkliniai, truputi giliaus apdumojant, del szio czešo! Lietuwos gimines tradicija, Witoloranda iszreiszkia mums sentewin musu senowiszka wiera, darba, buda. Cze gali tai matiti, jog tarp wisu teip ano kaip ir dabar.

nikszcio czeso pagonu nebuwo, nei ira gražesnio budo
moraliszkuose apsiejmuose kaip pas senowes Lietuwius.
— Progalij Witoloraudos ira darodita, kur rojus gu-
lejes, kokią kalbą Adoms su Jewa rojuje kalbejusiu, isz
kokio medžio gintaras, sakai randamiejie Baltmariu
pakraszcziuose, tekejes. — Witoloraudos rasztas ira labai
aiszkus, litaros gražios, lotiniszkos. Nieks szes knigas
nedes isz ranku kaip tik wel ir wel isz naujo skaititi,
jeib insigilintu in sawo seneliu senowiszkąę tikibę, pa-
girtinąjį budą ir gražųjį dabą. Kožnas tai tirs skai-
tidamas knigas. Welitina ira, kad kiekwienas sawo
gimines szlownąę praeitinę ir gražiąę kalbą miłis Lie-
tuwis Witoloraudą įsitiektu; kad ji butu dwasiszakai
suwargusiems Lietuwiams ant naudos ir ant pasisti-
prinojimo ju silpnosios dwases; kad ji po wisą Lietuvą
iszsiplatintu ir butu pažinstama; kad įpacz abejojantiems
apie lietuwiszką kalbą priduotu mažumelį drąsos ant prisi-
pažinimo, jog ji ira ju prigimtoji kalba; kad atszalusiuose
Lietuwos waikuose uždegtu meilę delei musu garbingo-
sios praeitines: tuomi tai atsiligitu ir rinkejo ir isz-
wertejo sunkioji proce, padetoji toj Witoloraudoj; tai
priduotu iszgulditojui patikrinimą, kad jo darbas nenuo-
prosnas ir kad kaszta ne be reikalo iszleista, o sikiu ji
ir paragintu ir antridwi dali Anapielians isz gułditi ant
musu liežuwio. Nei wienos kitos knjgos nebutu rasi
tokios wertos rasti Ljetuwoj meilingas szirdis ir prii-
mamos buti in kerczią lig koks milimas sweczias, kaip
szi Witolorauda. — Ne wien duona juk žmogus gal
giwas buti ant žemes, reikia jo dusziai n'atbutinai ir
dwasiszko maisto.

Klausikit giesmes! Giesme ta isz grabo kilo!

Senu gadiniu jusu dejas jums iszgiedos.

Ta giesme rytu žemej jus sentewius mate,

Ir ju balsu in szirdis waiku atsiliepia:

Tai giesme užgimimo, linksmbes ir muszių,

Senos supines, senu kapiniu Lietuwos.

(Isz ineigos).

M.

Jaunasis Robinzonas, pasiskaitimo knigeles, lietuviszkai suraszitos E. Radziuno, mokiotojo Tuseinius. Klaipedoj spauditos pas Holcą bei Szernų 1883. Prekis 50 Pf. arba 30 kap.

Gražus pasirodimas lietuviszkoj raszliawoj, kad ir apie wisokius wisuotinus atsitikimus isz aplinkines ir toľumo pradedama rasziti. Nes ikisziol tik giesmiu ir maldu knigomis tegalejom apsieiti. Wienok tuomi nenorim sakiti, kad szios jau butu be reikaľo arba atliktu. Teisibę sako wiens iszdawejas „waiku knigeles su abrozdeleis“ lietuviszkoj kalboj, jog waikai wos pereje abc-knigutes. tuojaus kimb in giesmiu ir maldu knigas, kur szeip kitko neira. Tuo tarpu waikai noredami atrasti knigose daiktus ir kitiems pasakotinus, o nerazdomi kartais neliuob nei toľiaus mokišis. — Szios naujosios knigutes mums reiszka, kaip žmogus pradzioje giwenęs, kaip jo giwenimas ir wisas ukiszkas pasilaikimas dien isz dienos gerinęsi, kaip saw reikalingiausius rikus ir padarines su czesu isz prigimtinio stono in kulturą eidamas insitaisęs. — M.

Isz lietuviszkos literaturos. — Lietuwei be trianksmo ir szauksmo, patilomis — diewui dekui — ruosziasi apsukrei ir gatawojasi in dwasiszką kową. Sztai gawom žinę isz Warszawos, kad p. M. Dowojna-Silwestrawiczius, giwenantis Dowojnawoj pas Raseinius, rasze in redakciją Wędrowieco (keleiwio), jogei pulkelis pilologu ir miletoju praeitines ir jos paminklu apsiemes paraszit ir iszdrukawodint gramatiką ir žodina lenkiszka — lietuviszką. Sako, jog ruosziasi jau aplink tą darbą apstus skaitlius toľulu wiru. Kunigas p. Miežitawiczius (nepasakita isz kur) turis jau gatawą žodina (priliginantį kalbas) lietuviszkai — liatwiszkai — lenkiszka — maskoliszką, sa daugibe priezodziu ir miniu arba mįsliu lietuviszku. Profesorius lietuviszkos literataros dwasiszkoj seminarijoj Kaune, p. Baranowskis, turi paraszita gramatika lietuviszkai,

apie kurią jau senėi žinom. Ten pat procewojās del lietuwiškos literatūros lietuwiškai kunjgas p. Jawnis. P. Dowojna - Silwestrawiczius rankiojās lietutawiszkus daiktus ir ketinās drukawodint lietuwišką kalendorių, iszleizdintą seniau per Lauriną Iwinskį. Tasai Iwinskis, stropus tirinetojis, palikęs po smert žodiną ir kelis kitus auksztos wertibes suraszus lietuwiškaj kalboj, esanczius ant pardawimo už labai pigią prekią. Skaititojai „Auszros“, kurie ką žinotu apie szio raszutininko literarizšką palikimą bei apie tai, kur suraszai jo su žodinu ira, ira meilingai užpraszdami, nors kokią žinę „Auszros“ redakcijai prisiusti. J. A. W. L.

Žodelis del Prusu Lietuwninku. Dabar jau wisas swietas pripažino, kad lotiniszkosios litaros (skaititines, raszitines, raszmenes) geresnes ir grėzesnes ira ir akiu teip negadina. Tik Grikai, kelios slawiszkos gimines (Maskolei, Bulgarai) ir Wokieczi tur apart kitonizskas teip raszto kaip drukos litaras. Szeip wisos didžiosios swieto gimines wien lotinizskas litaras wartoja, k. a. Anglikonis (Inglijonai, Englendirėi), Prancuzai, Spanijolai, Žuwedai, Norwegei, Ulantiszkei, Wengrai, Lenkai, Czekai, Liatwei, bewėik pustreczio milijono Lietuwiu, Italiszkei, Amerikos gimines irtt. — Szweicarijos wokiszkiejie kantonai iszmete sawo rasztns ir spaudinimus gotizskoms (wokizskoms) litaroms ir nuo pradzijs 1883 m. pradėjo wisas knigas ir laikraszczius lotiniszkoms litaroms drukawodint. O ir paczioj Wokietijoj ira sudumta pamazėliu gotizskasias isznaikinti; nesa isz sikio negalima to padariti, kadangi daug patrotkos turetū biblijotekos (kniginiczos) ir knigininkai prie inwedimo isz sikio nauju litaru. Tas sudumimas nusidawe jau pirm keliu metu. Ir isz tos priezasties ira pradeta jau wisas mokslingasias knigas lotiniszkoms litaroms iszduoti. Kupczi drukawodina sawo gromatas, apsakimus lotiniszkoms litaroms; ant pusto bewėik wisi formularai (ženklai) naujiejie ira lotiniszkoms litaroms; in swetimą žemę gromatą siųsdamas turi užraszą lotiniszkoms raszitinems padeti. -- Musu kaltibe ira, jus n'natbutinai in liguį lotinizskąj raszta

pratinti. Nes tik labai diwinai ir negerai butu, kad jus wienu pasiliktumbit bestowj su gotiszkomsioms skaititinems. Gotiszkasis rasztas labai kampuotas ir wingiuotas budamas didei žmogaus žiurą silpnina arba ir powisam po poros dešimčių metu pagadina. Kad sawo akis czeditumbit, tai inwestumbit lotiniszkas litaras in wisas spaustuwes ir jums nebutu reikalinga akiniu stiklu. Rasi atsiliepsit, jog sunku ira lotiniszka druką skaititi, kadangi nepriprasta, arba bene sakisit, nemokame ar nepazįstame tokiu žodziu. Tokiu labai retai tebus, kurie nepazįtu ar nenoretu pažinti mokītis 24 ne daug kitokiu litaru. Wieną laiszka atsileidus perskaiczius jau antrasis lengwiau eis, o potam inprasis, kad ir patis džiaugsites. Tik pabandikite. Juk ir musu rankos rasztas ne wokiszkas, bet lotiniszkas ira; taigi kodel turetū druka kitokia buti negu rank-rasztis?

Isz Lietuwos.

Pradžioje gruodžio m. isziunte Prusu Lietuwei peticiją ikj Prusu kultaus ministro (už apszvietimą rupinancio) v. Gosslerio in Berliną, su mažne 8000 pasirasziusiu prawardžiu isz Klaipedos, Szilokarcziomos, Tilzes, Ragaines, Pilkalnio, Pakalnes bei Labguwos pawietu, praszidami, kad wel isz naujo asztriaus prisakitu daleidimo ir paliepimo pildimą, kad kudikei mokslawietese wieras dalikus prigimtoj, t. e. lietuwiszkoj kalboj gautu mokītis. Szwiesiausiasis j. m. Prusu karalius buwo iszleidęs paliepimą, kad Lietuwu kudikiams butu pawelitas wieras mokslas prigimtoj kalboj. Ale esam patirę, kad tas paliepimas tikt menku budu te pildoms ira, nesa kudikei szuiles czese daugiaus lietuwiszka kalbą užmirszt, ne kaip prisimokin, kadangi tamp tankei mokintojei in szuiles wietas siuncziami, kurie wos lietuwiszakai mok. O mes isz szirdies gilibes welidami sawo broliams wisokj pasisekimą praszome dar didziosios apweizdos, kad suteiktu szitai procei gausingą dagą.

Swetur.

Nesenei pabaigoj sausio m. 1883. m. iszejo isz Petropiles manipestas duodas žinę, kad jomilista aukszciausias ciecorius Aleksandras III. bus karunawotas gegužės menesije Makswoje (Muskawoje); tatai pradziugino tasai balsas wisus, teipogi ir Lietuwei tur wiltį, kad szwiesiausias ciecorius per sawo karunawonę sugražis walnastį Lietuwiams spaudinti lietuwiszkas knigas lietuwiszkais rasztais, kaip buwo wartojama mažne trejetą amžiu.

30 d. sausio m. 1883 m. mire Petropilej kataliku metropolitas arba aukszciausiais wirszinikas wisu kataliku Maskolijoje, Antanas Pialkauskis, 86 metu senis. Metropolitu budams tankei buwo gelbetoju pawargeliu ir siratu, už tat ir rados jisai didžioj paguodoj ir garbej tarp musu žmoniu.

Ž. — L. C.

Gruodžio menesij buwusiojo meto tape Rusijoje triszimtmetine szwente suwienijimo Siberijos su Maskolija praleista.

Adeso (Odessos) kampe esąs badas; ne wien žmones saw maisto stokoja, bet ir galwijams paszaro truksta; arklei, karwes po tris rublius parduodamos.

— Czepat nesenei ir wiens 147 metu senis pasimiręs, palikdamas 115 ir 85 metu senu sunu su daugibe waiku waiku. Iki sawo mirio stiprus buwęs ir nei arelkos nei taboko neliubijęs.

Widurij sausio mesio szį met mire princas Karolas, brolis Wokietijos ciecoriaus ir Prusijos karaliaus Wiliaus I., 82 metu senas.

Gale praejusiojo meto ir pradzioje naujojo meto iszgastingos nelaimes swiete atsitiko. Wisu pirma ira twanai baisingi pietinioj Wokietijoje minawotini; ipacz tos žemes tape tikros paskandos atlankitos, per kurias Reino upe su sawo mažesniomis upelemis traukia. Wisus bewaik pilimus wanduo paplowe. Didzios dalis daugibes miestu anose paszalese tape iszpustitos ir rasi kur 2500 žmoniu sawo namu ir pastogiu nustoko. Wisame swiete del anu nelaiminguju ira piningu renkama

ir išz Amerikôs wien 600000 markiŋ arba 300000 rubliu parejo. Dabar girdîma, jog tokie pat twanai ir sziaurinej Amerikoj kelis miestus uzplukdino, daug pabriku iszpustijo, gelzkelius iszplowe ir didelius tiltus paneszê. Iszkada neredu dide ir daug bedos per tai atradus.

— Nesenei nudege mieste Berdiczewo (Ukrainoj) cirkus, kur sakoma apie 400 žmoniu ugnij nuogla smertj radê. Republikoj suwienituju žemiu Amerikos, mieste Milwaukee nuplendejo bais didele gaspada, kur beweik 100 žmoniu galą gawês.

Auszros I. num. intalpa.

---

1. B., Priekalba, laksztas 3.
2. A., B. Senowes Lietuwos paminejimas, giesme, l. 8.
3. J. A. W. L., Lietuwiszkoji kalba, giesme, l. 10.
4. J. S. Kuoksztis, Simanas Dankantas, Lietuwos rasztininks, l. 13.
5. Jonas Bassanawiczius, Apie senowes Lietuwos piles, l. 15.
6. Musu knigos, l. 18.
7. Isz Lietuwos, apzwalga, l. 22.
8. Swetur, apzwalga, l. 23.

Rankraszczius del Auszros redakcija Ragainej
priima.

N. 2.

Ragainėj, balandinis.

1883.

AUSZRA.

Laikrasztis, isleidžiamas keliū Lietuvôs mylëtojū.

„Auszra“ iszelna Ragainėj 20. kožno mënëσιο pormate knygutës dviarkuszinës. — Preke. ant metū arba 12 Nr. 2 m. = 1 rubl., ant 1/2 metū 1 m. = 50 kap. Atskirus Nr 20 pf. = 10 kap. Apgarsinimal, spaustuwėj „Auszrôs“ prlimami, kasztūja už kožna pusiau dalytą eilute po 20 pf. = 10 kap. — Nū 1 liepôs m. gal „Auszra“ prie kožno ciecor. karal. pusto apsteliūjama buti.

Kalbôs dalykuose. *)

„Puse — daugiau už wiską.“

„Tai yr dywins žodis, tai iszmintings rokūtojis!“ — wiens arba kits musū skaitytojū su tikru apjūku szauks ir mus per paikus laikys. Tegul ir jūkiasi — tikt teisybę tur ansai, kurs užmanē szitą dywinąjį žodelį, „kad pusē daug daugiau yr už wiską“ — butent pagirtasis senasis Grykonū giesmininkas Hesijodas, gyvenęs į 800 m. pirm Kristaus.

„Puse — daugiau už wiską!“ Jieszkokim iszguldymo. Man rodos, buk asz wieną tą iszguldymą suradęs. Tai, idant ir taw parodyčiau, miëš skaitytojau, eiksz su manim ir kłausyk wieno papasakojimo.

Pirm kokio czëso, — bene per kaltybę anū brančių žmoneliū, kurie wis nor sawo dywinąjē wiernybę ir sawo wokiszkąjį „patrijotismą“ tuomi, rodos, paliecowoti, kad jie wisokius nekałtus ir tankei wierniausius žmones kaip neprietelius wokiszkosios waldziôs ap-

*) Wislab, kas cze sakyta apie wokiszką kalbą musū mokslinciose (szuilëse), tą pat galima sakyti apie maskoliszką kalbą Lietuvoje. Kaip cze teip ir tenai tur musū walkai menką naudą isz mokslincziū, nës per swetimą kalbą iszguldomo mokslo jie nesupranta, o ir pacziôs swetimôs kalbôs permantyti ir pramokti negali. — Apie maskoliszkas Lietuvoj mokslinczias rasi neužilgo placziaus pasikalbësime. Red.

skundžia, — kaip jau pirmo keli baurus apskelbimai, taip dabar ir *ta* dywinoji mislis buvo išsiplatinus, buk ir *Wendai* (Serbai), labai wierni ir pakajingi ciecoriaus padonai, tokie „prieszgynei ir ant maiszto linkstą žmonės“ ēsa, kokius anie sawo pacziū pagirtojei, sawo pacziū wiernybės paliecowotojei, weik wisur meilyja iszrasti, butent idant, priesz tokį jūdą abrozą, puikioji szwiesybė jujū pacziū gėrybės jū gražiaus gautu szwiesti, o idant, apskelbiamiems ir po žmoniū akiū papeikiamiems ēsant, jie patys tam tarpe jū lengwiaus tokią kalbą isznaikjį galėtu.

Kaip *Wendai* — pakajinga giminė, ale tikt smarkus vyrai — priesz tokius apskelbojus apsigynė (daug smarkiaus, ne kaip Lietuwninkai nesenei priesz sawąj!), tai rasi po tam dar syk papasakosiu. Cze tiktai tą wiėną dalyką minawosiu, kad ir *ta* mislis buvo išsiplatinusi, buk *Wendai* wisai menkai wokiszka mokinami ir prisistengia priesz wisą wokiszka mokslą. Tai pons geeimrots Szneideris Berlyne, labai mokjts ir iszmintings wyr, pagal sawo tikraję pareigą, su sykiu wisai isz netycziū nukeliawo į *Wendū* kampa ir pasirodė szuilėse (mokslynycziose), idant tą dalyką perjieszkotu. Keles nedeles po jo keliawimo ir asz į aną kampa atsilankiau. Tai keliūse ir *man* pažjstamūse kiemūse tą palinksminancziaję žinę gawau, kad ans pons geeimrots labai pakajings buwęs su wiskūm, ką jis anūse mano mielujū prieteliū kiemūse radęs — kad jis, lenkiszka mokėdams, ir kelis žodžius su kudikeis lenkiszka kalbėjęs, ir kad kudikei, dėl gentystės tarp lenkiszkos ir wendiszkos kalbės, jį ir gerai suprātę. Numanyk, aukszcziausieje ir *tikrieje* ponai daugiausei labai meilingai su žmonėmis apsieina — jū auksztesni, jū meilingesni — kaip musū pons ciecorius pats dūda paweikslą, ir *tai* tiktai tokie pusponei, kurie su rustumu ir barimu tokį swarbumą po akiū žmoniū pasirupint procewojas! Wisi žmonės džiaugsmo pilni buwo ir linksmi kryksztawo, kad pons geeimrots tus apskelbimus per neteisius iszradęs ir jū szuiles ir kudikius ir mokjtojus pagyręs. O tōs garbės, to gyriaus ir labai yr wertj

— tai asz juk pats žinojau. Nėsa mokytojei man porą syk buwo pawelyję, drauge buti prie jų mokšto, ir džiaugtis tū linksmųjų kudikėlių, kurie, gywasties ir mokšto užsigeidimo pilni, lenkty n už kits kitą ar atsiliept, ar giedot, ar szejp mokytojui sawo darbą parodyt norėjo. Ak, kaip gražu buwo, mokytojį wienam akies mirksnyj wendiszakai, kitam akies mirksnyj wokiszakai klausiant girdėti; ir sztai kudikis wis teip greitai, kaip mokytojis, isz wienos kalbės į kitą lyg perszokti, ir wiszą ant klausimo isz wienos kalbės į kitą perstatyti mokėjo — lyg kaip gerai mokjts arklis wienam akies mirksnyje po zowadės riszczią, po riszczios žinginę ir po žinginės wėl zowadą pradeda pagal tai, kad iszminčius jotojis jam tiktai lengwiausiąj ženkleį arba mojj dūda! *Tai* yr džiaugsmas, tokią szuilę matyti, ir kudikius teip linksmai giedojant ir skaitant ir perstatant girdėti. Diewe žegnok anus mokytojus! ale man weik aszaros weržias į akis, atsimentant kitū tokiū mielū kudikėlių, kurie teippat norėtu teip linksmai mokjtis, kurie teippat tą paczią galybę tur, kurie teippat tur mokytojus tarp sawęs, lyg teip daug galybės o ir meilės turinczius — ale kurie — — —

Ak, ne galiu ir ne noriu pabaigti, ką asz sakyt ketinau, bet aszarėlės, kurios tiktai į akis įsiweržusios buwo, jau ir isz akiū iszsiweržt pradėjo, graudžei atsimentant tū tukstancziū mielū kudikėlių, kurie *ir teip* linksmai krysztauti ir sawo sutwertojui lyg wyturėlei pagiedot norėtu, ale — ne gauna. -

„Ale“, sakys mieliejie skaitytojei, „jei anie Wendū kudikei teip tobulai ir wokiszakai mokėjo, tai bene mokytojei wis bus wokiszakai, o *tiktai* wokiszakai, jūs mokinę? Nėsa musiszkiejie, kurie juk jau bewaik wienintelei wokiszakai mokinami, *tie tikt* teip daug wisai nemoka, *tie* negal isz wienos kalbės į kitą perstatyti, *tie* rods skaityti labai gražei mok, ale, kad klausai, „kas tai?“ — tai tankei nieko nežino“.

Atpencz, mano miels prieteliau, tie kudikei, kurius asz senei žinojau teip gražei wokiszakai mokant, ir kurius dabar musū aukszcziausioji szuiliū wyriausybė

per tokio gyriaus wertus iszpažino, tie daug *menkiaus* czėso prie sawo wokiszko mokslo buwo wartoje, — tie, tikri Wendai budami, ir isz prigimtiės wos wieną žodį wokiszka mokėdami, prie tikrū Wendū, sawo mokytojų, *pirma* buwo *wendiszka*, ir *labai daug wendiszka* mokinami. O, *juo* daugiaus, *juo* ir *dar* geriaus po akiū pono geeimroto ir wokiszkoj kalboj, ir wisokiūse mokslūse, mėginami budami, sawo dalį atliko. Kodėl tai? *Todel* kad jie *pirma* sawo kalboje buwo pamokiti, — *todel*, kad ir paskui wiską tiktai su tikru iszguldymu buwo iszsimokinę — o *todel*, kad tokiu budu wiskas, ką jie buwo iszsimokinę, ir wierōs mokslas, ir wisoks swietiskas mokslas — lyg gywai jiems po akiū stowėjo, lyg gywai jujū szirdyje gyweno. Ar tu nenori wieryti? Tai, miefs skaitytojau, eiksz wieną mylę toliaus su manim, kur kits mokytojis kitą budą tur. Nėsa tarp Wendū *Frankfurto* walsczuje gywenancziū (Lygnico walsczuje wėl *wisai* kitaip stow), po labai meilingais ir tikrai apszwiestais szuilrotais, mokytojei piņą walnybę tur, prigimtąją kalbą pagal sawo sąžinę wartoti kaip jiems pasirodant naudingai ēsant, bile kudikei mokinias ir wokiszka, kiek jiems reik. Szuilrotai patys mokytojus graudena, idant, minau, nemislytu, buk tai jū pareiga ēsant, prigimtąją kalbą iszspausti, o idant, minau, nieko nesuprasto nemokitu, bet wiską ir tikrai prigimtoj kalboj iszguldytu. Tai ten, jei koks mokytojis nusizengia priesz sawo kudikiū kalbą ir — protą, tai jis tiktai pats kalts. Tikt rods keli randasi, ir gimę Wendai, kurie kas zin pas *kokius žmones* (nėsa wyriausybė to wisai nepraszo) isiszlaistyti norėdami, weik wisą wendiszką mokslą nustatē ir weik wienintelei wokiszka temokina. Juk ir, kaip tarp Lietuwinkū, teip bene wisur tokie Jūdōszei randasi, kurie uš porą trecziokū sawo kalba ir giminę pardūda, o, už dar porą, bene ir sawo pacziū gimdytojus muszt norėta! Ne kožnas toks durnius, ale gimdytojū giminę ir kalbą paniekinti, tai tikt *weik* teip daug yr', kaip sawo sentėwius garbingai žemėje gulinczius apgėdint ir paniekint.

(Dar ne wiskas).

Ar New...
Waiotat it stonant?
Ar Balm...
Ar danguj gywenat? I.

Op! op! kas ten? Nemunėli!
Ar tu manėš szauki?
Ar tik tykų wandenėlj
Pluszkendams saw plauki?

Ar tu mano dwasiōs girdi
Graudulingą raudą,
Ir jauti, kaip skaudžei szirdj
Krutinėj man skauda —

Isz didžiausio nuliudimo —
Ir kancziū daugybės,
Del tewiszkės sunykimo
Garbės ir didybės?

Asz girdejau dwasioj — tawo
Bylōs slapti žodžei
Widuj wilniū susiubawo
Graudžei ir nūbodžei —

Ar gal liūdni balsai traukia
Dwasiū pratkū musū —
Užmirsztū, — ar diewai szaukia
Lietuwōs ir Prusū? —

II.

Kur jus dingot, seni diewai,
Wisugalingiausi,
Ir jus, karžygiszki tėwai,
Musū garbingiausi?

Ar Nemuno dumburiūse
Waitojat ir stenat?
Ar Baltmariū wardeniūse?
Ar danguj gywenat?

Ar eterū*) gilybėse
Skendate ir tirpstat?
Ar auksztybiū auksztybėse
Anapieliaus**) wirbstat? . . .

Apsireikszkit mums 'senūse
Paweikslūse kuno,
Senoj szlowėj — nors sapnūse
Tarp trenksmū Perkuno!

Mes — jus' waikai — alpstam, wystam
Kaip nustelbtas diegas;
Wiens po kito nūlat nykstam
Kaip sapnas . . . kaip sniegas

Attolinkit nū mus' wartū
Pragaro baisybę!
Traukkit isz smerties silwartū,
Inkwėpkit twirtybę!

Ak mes į smert jus mylejom, —
Ko dėl mus apleidot?
Ko dėl dūdat piktadejam —
Naikjt mus ir laidot?

III.

Girdziū užma! . . . kas tai yra? —
Prajowai! stebuklai! . . .
Žemė dreba . . . Žwaigzdės byra
Ir reiszkias pabuklai . . .

Isz skandėliu amziu uku
Guseis oru sklėsta,
Plaukia, dairo . . . bet anuku^{***})
Jau nebepazišta, —

O! paziuo wiena — kita,
Trecia ir ketwirta,
Ale kozna sunaikita,
Swirstanti, netwirta . . .

Kiek cze geneziu ir giminiu
Wienu sykiu spieczia!
Kiek cze laiko begaliniu
Amziu kruwoj szwieczia!

Kiek cze niekad neregetu
Wadowu — galincziu!
Kiek uzmirsztu . . . negirdetu
Galwoziu — mislincziu!

Kiek cze meiles, kiek cze dailiu
Paweikslu wienybės,
Tarp tu begaliniu eiliu
Ir pulku daugybės!

Kokie stumens milziniszki,
Weidai stebuklingi —
Liudni, ale karzygiszki,
Kaip Kowo rustingi!

Diewai! kokie ju dywini
Szarwai, ginklai, rubai!
Ak! ak! wisi jie kruwini —
Baisingi dwigubai

Plaukia, plaukia . . . sztai jau stoja
Ties kapis ant tako . . .

Stebėkis, jie tawęs moja —
Klausyk, ką taw sako!

IV.

„Jaunadwasi, ko dusauji
Uksmėj dumū gojaus
Rymodamas? — Ko geidauji?
Gal dangaus ar rojaus

Ir garbės jū ir didesniū
Už Krėzuso turtū
Ir kad Pramžius****) taw ilgesniū
Metū cze pridurtu?

Idant džiaugtis isz tū skarbū,
Kaip karalius, puikei —
Slogit — žmones ir be darbū
Žujoti, kaip zuikei?

Užwerk duris szirdyj sawo
Ir užkamszyk plyszius,
Idant ten n'uzmestu sawo
Spąstū turtas kliszius.

Žinai, jog priliko Pramžius
Wisiems syk uzmigti
Ir wiską į amžiū amžius
Apleist ir palikti —

Werksmus, wargus ir silwartus,
Linksmybes ir bėdas
Ir pro amžinasties wartus
Eit į musū pėdas, —

Tfām pat keliu pro szį swiętą
Už miglū . . . dewesiū —

Wienaip į tą paczia wietą —

Isz cze sawo czėsu. . . .

Skarbū, turto ne geisk godžei:

Zinai koks jū wertis, —

„Pinigai yr galwažudžei,

Gywastis ir smertis!“

Negeisk dangaus cze budamas,

Paskiau jį įgysi,

Jei ant žemės gywendamas

Ant jo užpelnysi

Negeisk rojaus, nės sargs wardu

Aržūlst) stow pas wartus

Jo su baisium ugnies kardu

O waisei jo kartus. . . .

Negeisk garbės, nės ji traukia

Puikėis — kreiwais keleis

Peklon — pas Ausztra††), kurs kaukia

Tenai su prieteleis. . . .

Tawo rojus, garbė, dangus

Ir wisokie skarbai

Szirdyj, dwasioj — bus teip brangus,

Jei bus geri darbai;

Sutwertoji jei garbįsi —

Tewus ir giminę

Ir tewiszkę sawo gisi

Priesz wilkū kaiminę;

Jei n'uzmirsz mažuteliū

Dwasioj broliū sawo

Szelpti mokslū trupinėliu:

Tai augs garbė tawo!

Jeį darbūse nepailsi
Ir neabejosi:
Tai aukszyn akylai kilsi
Ir turtings pastosi!

Karžygiszkas wardas tawi
Ne weltui priskirtas —†††)
Tad kaip lapė ir liuts sawi
Buk protings ir twirtas.

Kas kam yr cze lemta Laimės,
Nieks to neiszdildįs;
Laiswės, džiaugsmi, bėdos, baimės
Perdem iszsipildys.

Neiszwengsi prilikimo,
Nori ar nenori. . . .
Tad jei geidi iszganymo —
Wis „,memento mori!“†††††)

Jau gaidgystė — dwasioms laikas
In atilsį! . . . Tada
Wieszpatyje lik saw sweikas —
Ats'mink mus' wisada.

* * *
Ak! jau nykst kaip sapnas blaiwus
Tamsoj matyms cielas,
Baisings, skaudus, wienok gaiwus
Ir saldus ir mielas. . . .

Erelnycziocje 19 d. sausio 1883. J. A. W. L.

*) Eteras, mėlinasis oras, dangus. **) Anapieltus, senapilė, gerujų gywenimas po smercio. ***) anukai, waikū waikai. ****) Pramžius, praamžinasis diwas. †) Aržūlas, mytiszkas pikta dwasė, kuri pagal pasaką musą seneliū rojaus wartus sergėjo. Tu-

lose Užgirinlo Trako (Suwalkū gub.) wietose ir medį aužūlą arba
 ažulą (quercus rob.) wadina aržuļu. Szitas medis buwęs, sako,
 paszwęstas Perkunui. ††) Ausztras — wardas wieno milžino ir
 prawardė musū laiko keliū Lietuwiū. †††) Wokieczii armijoj Lie-
 tuwei wisados buwo ir yra stipriausi kareiwei. Maskolljoj Lie-
 tuwei iszdalinėti wisūse regimentūse, bet kuriam regimente (pulke)
 apscziausei yra Lietuwiū, tas regimentas placziausia kareiwiszka
 garbę užsipelnes, kaip mums pasakojo tuliejie Maskolia apicierai
 Bulgarijoj, paskutine karę su Turkais minėdami. Lietuwis ir už
 swetimus kranjį sawo lieja, kowon kaip liutas žengdamas, su žo-
 dziu: „žut ar but!“ ††††) memento mori, atsiminkie miršes. B.

Lietuwa.

LIETUWA! tu brangi žeme senū bocziū) musū,
 Mieta motyna Žemaicziū, Lietuwiū ir Prusū,
 Pakol tawo sparnai swetnus wisus mumis szilde,
 Nieks nuo tawęs mus neskiede, nieks musū nedilde.
 Užauginai daugel waikū sawo krute szilta,
 Kol gywa, nuo kudikeliū buwai ne užwilta:
 Wisi delei wardo tawo galwas sawo gulde,
 Nieks isz musū su sawo wale tawęs neprapulde.
 Bet užkilo szalti wejai, smarkios audros wirto,
 Sniegas krito, szalczei spaude, smarki krusza kirto;
 Ir sustingo sparnai tawo, ir plunksnos padiero,
 Ir užwirto pusniū pusnes, jau tawęs nebiera . . . .
 Ir sustingo rankos musū, sudžiūwo liezuwis,
 Mes be tawęs atpstam, tröksztam kai be wandens zuwys.
 Waikai tawo iszblaszkyti po wisus paswieczius,
 Padalyti in Lietuwiuis, Prusus ir Kursziczius.
 Ir Lietuweis nebwadinas jau tawo swietels,
 Tawęs atsimėn ne didis Lietuwiū burelis;
 Kur Dauguwa, kur Newieža, Jura, Niamuns teka,
 Wiens gudžiuoja, kits lenkuoja, kits wokiszkaiz szneka.
 Kurs paniures arti tawo szaltos szirdies kenczia,
 Tas teb'kalba lietuwiszkaiz, tawo wardą szwenczia;
 Nors tamsi jin naktis siauczia, nors nepažinst sawęs,
 Jis nejieszko swetur szwiesos, jam gerai prie tawęs.
 Kaip tu szildei sawo waikus, teip jis tawę szildo:
 Pasūlikdams Lietuwninku tawo walę pildo*

*Ir tauk, kolei nuszwis dangus, nusibitaiwys oras,
Kol nustos buise smarkybe pust wejas nedoras,
Kol praszwis baltā dienele, papus drungni wejai
Ir nuwirs nuo musū žemiū wisi priwertėjai.
Auszra brekszta, tek auszrine, szwiesa matyt duodas,
Tiktai stankos po padanges debesys dar juodas.
Tekek, saule, szwiesk ir szildyk, tirpyk ledus, sniega,
Prikelk musū žemę szwentą isz teip ilgo miego;
O Lietuwiams duok iszwysti wisą sawo szwiesą,
Duok mums laimę wel dastoti ir pažinti tiesą.
Tu Aukszcziusias ant auksztybiū, redyk musū szirdes:
Tegul wargū, nedorybiū nieks tarp mus' negirdes;
Duok liuosybei ir dorybei amžinai gywėti,
Duok Lietuweis wisiems gimti, augti ir pasėti.*

1883. m.

J. Mielowara.

*) Bocezi, tēwai, sentēwei.

Apie senowes Lietuwos pilies.

1)

Pradžia 1. numeryje.

Kokie tai turėjo buti aukszti pylimai ir wola
tū piliū, kurios riogsojo ant upiū krantū bei auksztū
kalnū, isz to gali dar szendien suprasti, jog jie dabar
praėjus jau kokiems szesziems szimtais metų dar yra
tokie status ir aukszti, jog szendien ne lengwa ant jų
užlipti, nors jau wisokiomis žolėmis ir wisokeis kren-
mais apžele. . . Auksztis nekuriū pilekalniū dar szen-
dien per trisdeszint ar asztūnesdeszint pėdū laiko! Ne-
kurios senowes didelės pilies — kaip Pelėniū — yra szi-
teipo įtaisytos: Ant daubės kranto riogso aukszcziiau-
sias pailgas pylimas, o tarpe jo ir pacziū daubės kra-
sztū liekti lygumės plotas į du szimtu pėdū ilgio ir kone
tiek pločio; ant paties kraszto daubės kranto tesiasi
žemesnis į stūmenį aukszcziio wolas ir apie szimtą pen-
kesdeszint pėdū ilgio. Pamatas ir wirszus didžiojo
woło laiko į tris szimtus pėdū ilgio, o jo auksztis į
szeszesdeszint pėdū. Isz tolo, bewaik i warsnas nūg

didžiojo wolo, yra į stūmenį auksčio wolas ir į keturis szimtus penkesdeszimt pėdų ilgio. Tarpe szitū dwiejū wolū yra teipogi didelis lygumōs plotas, ant kuriōs senowėje, rasi, buwo pastatytos medinēs trobos, kuriose sargyba gyweno.

Gilioje senowėje musū prosenei nepažinojo plytū ir plytinių murū, to dėlei wisi seniausiujū piliū wolai yra supilti isz žemiū, arba sukriauti eilėmis isz akmeniū ir žemiū ir apipilti žemėmis. Isz lauko wofus tūs aptepdawo storai moliu, o paskui tą molio plutą apdegindawo, apkriaudami małkomis wisą wolo szoną. Ant tokio aptepto moliu, apdeginto, stataus ir slidaus kałno nē jokiu budu neįmanydawo neprietelius užlipti isz lauko ir widun pilēs įsiweržti, įpaczei geležineis szarwais apsirėdęs; proseniams wēl musū buwo labai smagu, už wolū pasislėpus gintis ir szaudyti į neprietelių. Dar ir musū laikė ant keliū pilekalniū — įpatingai Łakinškius — iszsiliko nekuriose wietose tokios molio plutos slidžios ir kietesnēs už akmenį... Kitose pilėse wieton wolū, arba ir į paczius wofus, įleisdawo statinius, t. y. įleisdawo gilei į žemę ir sustatydawo wienus pagal kitus auksztus aržūfū (aužūfū) kamēnus; wirszutinis gałas juju turėjo buti smailyn nutasztytas, o auksztumas juju į keturesdeszimt ar penkesdeszimt pėdū laikē. Iszardyti ir iszgriauti szitus statinius sunku buwo, ir įgrėbti su jais įtaisytą pilę buwo ne lengwa. Szendie dar gali rasti wietomis puwesius szitu statiniū wolūse pilekalniū. Mums patiems neteko matyti, bet senowēs raszytojei liudyja, jogei apie nekures piles iszkastos buwsios didelei gilios ir placzios grabēs, wandeniu sklidinos, o kures pereiti teipogi buwę sunku. Nekuriose pilėse, kaip patys Kryžoku rasztinikai pasakoja, buwsios auksztos medinēs trobos ir aukszti boksztai (turmai, koryczios), isz kuriu Lietuwei į Wokieczius szaudindawę. Priesz musu gadynēs armotas (kanūles) tokios senowēs twirtos piles nieko negiliātu; bet penkiems ar szesziems szimtmecziams atgalios, kūmet musu prosenei ir patys Wokieczei szaudyklėmis isz lanku ir kilpiniū szaudē, jos labai gerai apginti galėjo nūg

neprieteliu. Tankei patys Lietuwei, regėdami pilė nūg Wokiecziu neaplaikyse, sudegidawę ją, idant ji Wokiecziams nepatektu. To dėlei labai tankei atsitinka skaityti senowės metraszcziuse (kronikose), jog tułoji pilė, kelis syk sudegita ir iszgriauta, wěl pridurmai trum-pame laike atnaujita ir atstatyta tapus. Ir n'ier ko stebėti parsigabenimui ir prirengimui reikalingos medegos dang laiko nereikėjo, nės medzei, keleis glėbeis neapkabinami, cze jau ant wietos, prie paczios pilės, į padanges ramstės, o darbiniku wisumet buwo per wirszu: nesa kaip liusybę sawo tewiszkės, sawo tikybę (wierą) ir prigimtą kalbą apginti nūg Wokiecziu buwo dēl musu proseniu dalykas szwentas, teip ir piles striunyti (budawoti) ir prie ju įtaisymo dirbti ęjo kiekwienas — senas ir jaunas — su didziausiu noru, ir isz wiso pawieto (kreizo). Dar ir dabar pasakoja, jog tułosios pilės wołai rieszkucziomis, arba kepurėmis supilstyti ir suneszioti, arba wěl jog wiena nakezia tułoji pilė supilstyta ir įtaisyta tapus! Ar musu laike tenka nors kur Lietuwoj pamatyti tokią tarp žmoniu wienybę, tokią tewiszkės meilę (patrijotismą), kaip senowėje?...

Murinės pilės Lietuwoj dang wėliau atsirado. Prosenei musu kas mielą dieną su Kryžokais Wokieczis kariaudami ir muszdamies, tankei ing ju werguwę papuldami, iszsimokino nūg Wokiecziu ir plytas degiti, ir murus isz plytu bei akmeniu lipiti; pasprusdami isz wokiszkos Kryzoku werguwės ir Lietuwon sugriždami jie tą kruwinu prakaitu ir kancziomis nupelnytą mokslą ir broliams sawo įteikė. Tokiu tai budu atsirado Lietuwoj ir kryžokiszkai įtaisytos pilės, ir kareiwiszki ginklai, ir wisokie geležinei szarwai ir daugel kitu seniau nepazįstamu daiktu ir padaru. Jan kone pradziėje keturioliktojo szimtmečio, įpaczei didziuju Lietuwos kunigaikszcziu, Algierto ir Keistuto, laike (1330—1382 m.) randame Lietuwoj keles murines, labai stiprei įtaisytas piles. kaip Kaune, Wilninje ir tułose Panemunio wietose. Po sunum Keistuto, Wytautu, tokiu muriniu piliu da daugiaus atsirado; paskiau wěl, priėmus Lietuwiams krikszczioniu tikybę ir karėms su Wokieczis

Kryžokais pasiliowus, ir pilės, įpaczei medinės ir zeminės, tapo apleistos: medinės trobos, kur pastatytos buwo, sutreszo, supuwo ir isznyko per metu metus, o piliu kałnai, arba pilekałnei, dar ir iki szei dienał wjomis apsipūsę niukso, tarytum, nebylei ir liudni liudytojei senei pragaiszusiōs garbės kareiwiszko musu tēwu triuso ir kruwinu su Kryžokais karioniu. . . .

Pirmucziausei pilės Lietuwoj atsirado parubežese nūg Mozuru, o wēliaus nūg Wokiecziu pusės; ko tolyn paskesniūse metuše Kryžokai Lietuwon lindo ir jōs widun weržesi, kardu ir ugnimi wisą pustydami, to tankiau pradėjo prosenei musu widuj zemės piles arti wiens-kitōs statyti, jeib jose apsigynimas lengwesnis rastus. Kožnas cze lengwai suprasti ir namanyti galēs, jog artybėje tokiu piliu ramiau buwo gywenti, nekaip widugiryj arba widulaukyj, kur Wokieczei Kryžokai isz netyczyu užklupę wisus ir wisą galėjo su menku triusu isznaikyti ir iszdegyti, ar į sawo werguwę iszgabenti. Gywenant wēl arti pilės galima buwo wisūmet tikėti pagalbōs cze jau ēsancziōs sargybōs, ir wēl namus pametus weikiau nūg Kryžoku pabėgti ir pilės widuje pasislėpti. To dėlei ilgainiu (su czėsu) prie piliu atsirado szeip jau paprasti gywentojei papilionimis wadinami, o per ilgus metus czejau atsirado, teip isz lenkiszko wadinami, miestai ne wien Lietuwoj bet teip lyginai ir kitose zemėse. Ko tankiau pradėjo Kryžokai zemę musu naikyti ir plėszyti, to labiau musu prosenei turėjo budresneis tapti, įpaczei Kryžoku parubežese, idant dienał ir naktį nūg užpūlimo neprietieliu saugotusi. To dėleigi wisūmet priwalē turėti įpatingą sargybą, kuri apreiksztu gywentojams prisiartinimą Wokiecziu Kryžoku. Musu prosenei buwo įtaisyti įmėgę tokį pasergėjimo gywentoju ženklą, apie kurį tēwai musu dar ir szendie daug papasakoti gali. Ant aukszcziiausiu wisame pawiete kałnu, kurie ir per tankumynus giriu isz toło matomi buwo, įtaisydawo *stiebus*, t. y. įkasdawo auksztas kartis, arba storus, ilgus, lygius medzius, kuriūs apsukę sziaudais, aptepdawo derwā (smalā). Prie szitu stiebu, sustatytu wisoje Wo-

kiecziū parubežēje, per dienu dienas ir naktis sargai būdējo. Pamatēs dabar sargas Wokieczius Kryžokus per rubeziū ī musu zemē īsiwerzūsius, uždegdāwo stiebā, o jo gaisras jau dāwē kiekwienam gywentojui žinē, jog reikiā weikei ar nūg Kryžoku *sleptis*, arba wēl rengtis su jeis kariauti ir nūg ju apsiginti. Tokiu stiebū daugumas buwo, dēl togi wienam užsidegus, kiti teipogi uždegti tapo ir wisam pawietui tūmi apsakytā, jogei Wokieczei jau po Lietuvā skraido. Ļabai tankei, kaip galim isz senowēs rasztu matyti, didelei gailā buwē Kryžokams, jog jie īlindē ī Lietuvā turtu plēszi ir wislab naikinti, Lietuwiu jau neužtikē ir kaimus tuszczius atradē, nēs wisi gywentojei, apsaugoti giriose nūg ju ir pelkēse arba ir pilēse paspējē pasislēpti, o Wokieczei su nuliuduse szirdžia ir tuszcziomis rankomis turējē namon grįžti.

Duisburgas pasakoja, Lietuwij buwēs szitoksai sergėjimo budas. Isz kiekwienu pawieto susirinkdāwē paeiliū po keletā wyrū kareiwiu, kurie wisā septyndienį (nedēlę) arba ir mėnesį wisā turēdāwē ant sawo maisto gywenti pilēje ir saugoti wisā pawietā, o reikale ir apginti nūg užpūlimo Kryžoku. Szitā Lietuwiu paprotį zinodami Kryžokai giriose tankei paslāpta tykodāwē ant sargybōs wyrū ir jūs grįžtanczius apspiesdāwē ir iszmuszdāwē. Teip tas patsai raszējas pasakoja, wienā syk Wokieczei dasižinojē, jog Bisēnōs pilēs isz asztūnesdeszimt wyrū ēsanti sargyba, pabaigus sawo septyndienį, turēsenti namon grįžti; draugbrolis Kryžoku Fridr. v. Liebencelle, vicekommendatorius, (wietinīkas waldytojo wieno per Kryžokus užplēsztu kampo, komturijōs) isz Ragainēs, draugbrolis Albertas von Ora ir brolis Th. von Aldenburg drauge su dewyniolika kitu Kryžoku ir szeszesdeszimt szejp szarwūtu wyrū, paslāpta apsiaupē isz wisu pusiu Kalkiemio laukūse musū sargybōs wyrus, ir kone wisus užmuszē; tik trys isz wisu sunkei suzeisti isz Wokiecziū Kryžoku wyliaus iszsprudē. Tokiu atsitikimu daugybę galimā butu, norint, apraszyti. — Sargybōs wienōs termynui pasibaigus, ant jōs wietōs kiti wyrai stodāwē. o po to wēl

kiti, ir teip per kiaurą metą sargyba nesiliowe, ipaczei parubežėje gulinciose pilėse.

Isz Wigando ir kitū senowės Wokiecziu raszytojū pasakojimū, regime, jogei ir daugelis keliū, ipacz wieszkelei, buwo turejē parubežēse teipogi sargybas. Paminėsim, jog wieną syk Keistutas įsakęs, idant szimtas penkesdesimt wyru isz kaimo Szalawės wieszkeliu sargyba laikytu. Tū tarpu wokiszka Kryžoku szejmyna isz Ragainės, per Nemuną persikeldinus, susitarē eiti į Lietuvą ant grobiu (kas tampa sugrėbta) ir plėšzimu; susitinka jie su musiszkeis, kurie persigandę pasmuko ir pametē sawo skydas (skutas) ir szaudykles. Tankei bet atsitikdawo ir teipo, jog pawieszekelyj wyrai musu sargybōs nedorus Kryžokus isz netyczyū uzklupę, smarkei jiems kailį iszperdawo, ir daugumas krikszczioniszkū kareiwū pražadawo tankumynuse lietuwiszku giriu. (Dar ne wiskas.)

Simanas Daukantas,

Lietuwōs rasztininkas.

Pradžia 1. nūmeryje.

Bet ir kancelerijoje sėdėdamas S. Daukantas wiena pradžia mislyjo apie naudą sawo broliū, krupsztėjo ir žudēsi dėlei jų mokslo. Kaipogi ką isz Rygōs persikėlęs į Petropilę jis apgarsino „Prasmą Lotynū kalbos“ 1837 m. I keletą metų jis paraszē „Abecelą delei kudukeliū Lietuwū“, tolesnei 1846 m. jis iszleido „Gywatas didėnijū karwaidū.“ Kornėlijaus Nepoto lotyniszka raszytas, ir „Dainės Žemawczyū pagal žodžius dainininkū iszraszytas“, 1847 gi metų apgarsino „Pamokymą apie auginimą taboko“ ir „Parodymą kaip apynius auginti“; 1848 m. jis iszleido į swietą „naudingą bicziū knygele“, ir 1849 metų paraszęs „Pamokstus apie daiginus waisingū medziū“ apgarsino. Yra dar jo raszytas „Palangōs Petras“, bet nežinau, kada jis yra iszdūtās ir kur butū gaunamas; nēsa ta knyga tikrai kad jau wisiszka panyko.

Tarp tų wisų weikalų, nepaminėjau „*Budą senovės Lėtuvių Kalnienų ir Žemajčių*“, 1845 m. iszdūtą; ta knygtė szį laiką teip apgarsėjo, kad tuli swetimū krasztū žmonės jau tai dēlei musu kalbės isztyrimo, jau tai dēlei pažinties su musū kraszto žmonių pobūdžiu, tą knyga skaitė ir wisūse sawo rasztūse primena. Teipogi cze turiu pridurti, kad jis apie 1850 m. paraszė itin pļaczei *istoriją musū gentės*. Ta istorija patolei gulėjo rankrasztyje Kauno seminarijōs knyginėj; pirmąjė dalį jō istorijōs asz ketinu, jeigu man isznesz sweikata ir turtas; kitą metą iszspaudinti ir teip padaryti prieinama dēlei wisū akywujū (akytujū) Lietuwiū; o lengwa-palengwa asz ir kitas jōs dalis apgarsinsiu.

Petropilėje begywendamas S. Daukantas iszsipazino su kuningu Motiejum Wołoncziauskiu. Ta pažintis turėjo dēlei S. Daukanto labai karčią iszeigą, už tatai pasižiurėkime, kaip tai atsiėjo.

Kad Wilniaus wyresniajė seminariją apie galą 1840 metų Maskoliū wyresnybė perkėlė į Petropilę, tai ir kuningą Wołoncziauskį, buwusį szlaitą (sznari) wyresniosiōs Wilniaus seminarijōs, nuskyrė į szlaitus naujosiōs Petropilėje dwasiszkōs akadēmijōs; cze jis skaitė teologiją (moksłą apie Diewą) ir arkēologiją (senowystes moksłą) szw. raszto. Petropilėje M. Wołoncziauskis pergyweno lik 1845 m.

Sawo nūmoniū ir protingu darbsztumu S. Daukantas mokėjo patraukti prie sawęs szlaitą dwasiszkosiōs akadēmijōs ir ragino jį rasztyti maļdu, giesmiu szwentu knygas. Kada Wołoncziauskis jō patarimo pakļausė, tai S. Daukantas galėjo wienu-wienai ukės ir istorijōs lietai atsidūti. Daukantas ant Wołoncziauskio įtekėdino juk ir į sawo gerą, gryną, aiszkią kalbą, kadangi ans ēmė stengtisi teip pat gerai rasztyti, kaip kad raszė S. Daukantas. Bet lenktynėms beraszant, kada M. Wołoncziauskis pasimate, nepasieksęs nei ant mislies nei ant grožio kalbės sawo mokintojō tamē dalyke, jis ēme Daukantą skaugėti. O per tai turėjo ir Daukantas įkristi į wargą, ką tūjau pamatysime.

Popiežiui norint, M. Wołoncziauskis paliko Žemaičių vyskupu 1849 metūse, ir ateinantį metą jis turėjo įsiszwešdinti Petropilėje. Oze atwažiawęs Wołoncziauskis pasikwietė sawo pirmnyksztį draugą pas sawę ir akyse daug kuningū melde teip nūjėgnū ir darbsztū žmogū mesti kanceleriją, o waziūti į Lietuvą pas wyskupą į Warnius, kur jis lengwei galėšes darbūtisi ant naudōs sawo gentės. Warniūse abudu raszyse, wiens swietiszkas, antrasis dwasiszkas knygas; Daukanto weikalus pažadėjo M. Wołoncziauskis teipogi iszspandinti. Daukantas alkeliawo į Žemaičius ir suderėjo su Wyskupu kasmetinēs algōs du szimtu rubliū.

Bet tiktai ką Daukantas apsigyweno Warniūse, kaip wyskupas jį nuslogino daug sunkeis darbais: jis liepė, kad po tris adynas kas dien Daukantas skaitytu kuningai Kodaniui, kurs buwo apakes; jis jam uždėjo ant pecziū nasztą raszymo wieno lenkiszkaizemaitiszko žodyno. Tolesnei Daukantas per trejus metus wyskupą Žemaičių iszmokino wokiszkaiz kalbėti, teip kad ans dabar galėjo nuwaziūti ant apłankū į Kursą ir ten wokiszkaiz prasznekinti jo gļobai pawestas aweles. Tolesnei Daukantas turėjo wyskupui perrasztyti lenkiszkaizprancuziszkaiz žodyną. Už tiek Daukanto darbo wyskupas pirmąjį metą užmokėjo iszderėtą algą, bet ateinacziūsius ketwerius metus sumażinęs tą algą jis bemokejo po szimtą penkesdeszimt rubliū. O kad ant galo penktujū metū Daukantas apsirgo, tai wyskupas nedawė jam nei arkliū nuwaziūti prie waistininko, bet jis turėjo karszcziū perimtas ir su užimtu kaklu pacztōs (pusto) arkleis jieszkoti saw gydytojo.

[Dar ne wiskas.]

Skruzdeliū Atsilankymas.

Ar žinote jus Praiā Vermelḡą į ketures myles nūg Rio-Janeiro? Toje tai szalyje pirm keliu metū turėjau mažą namelį, kurį buwau pirkęs nūg wieno Portugalijono. Tas namas buwo didelei apleistas ir necziuinus²); jame jau buwo persiwaisinę wisokeriōpu kir-

mēliu ir wabalū, jogei asz neatsidrašinai cze įsikurti. To dėlėlė pirmiū-pirmiausei rengiausi wisus kampus ir wisas sienas apwalyti; bet laimingai man teip atsitiko, jogei mano nama, wieton manęs, apwalė kas kitas ir wisai netikėtinu budu. Wiena rytą waiksztinėjau daržė, lukuriūdamas arklio, kurį įsakyta buwo pabañojus maniep atwesti, — po walandėlės regiu tekinau bėganczius tris murinus³⁾, kuriė buwo daržė darbu užsiėmė. Bėgo jie kaip padukė, rėkdami: „As formigas! As formigas! (skruzdėlės! skruzdėlės!)“ — Pasiskubinau wieton, kur jie stapterėjo. — Lysė zemės, kuri buwo po mano akių, paneszėjo⁴⁾, tarytum, į koki krutuliujanti gywą daiktą; wisa ta lysė galėjo buti palyginama į jústą isz milijardū skruzdėliu, kurios per muro plyszį į mano daržą įsiwerzė. Dirsterėjės per murą, pamacziiau, jog ta jūdūjanti, einanti szenlink armija, tėsėsi smilczitū keliu teip toli, kaip gali užmatyt akys. Płotis tės skruzdėlinės jústos buwo į pėdą, o apie ilgį . . . tūjauš iszgirsite. — Ką cze daryt? Ta wisa armija slinko gana greitai ir regimai mano namonlinkui. Nebuwo galima ką ilgai laukti; sugriebęs tad szlūtą pradėjau, kiek pajėgdamas, atszławinėti. Kiekwienu szlūtės užgawimu tukstanczius skruzdėliu mecziiau į szalį, bet man tas darbas teip lyginai sekėsi, kaip kad mėgįtum sziaudū pundelin-uzkiszi Nijagarą⁵⁾! — Kad, stiprei man šu szlūtą bebraukiant, pasisekė pertrankti skruzdėlinę jústą, akymirksnyj tą paczią wietą apgulė wėl kitos tolyn einanczius skruzdėlės, kurios tūm pacziu keliu trapkė, kaip ir pirmutinės, szalin nuzertos. Ilgai nelaukiant, persiliudyjau, jogei tokiu budu asz jas neįweiksiu; rikterėjau tad į wirėją (kukorių) kad atnesztu katilą werdanczio wandens. — Pradėjau jas žudyti. Kožną kartą, wandeniu jas beapszutinant, tukstanczei ławonū plaukė szalin, ir asz buwau jau įgawęs wiltį (lukestį) jogei tą skruzdėliu armiją pasiseks sułaikyti, arba wėl atgalios sugražįti. Ale weftu! Ateinanczius skruzdėlės ėjo drąsei szenlink per ławonus sawo bėndrū⁶⁾ . . . per wandeni ir garą . . . artynlink ir artynlink! . . . Iszliejau paskutini jau wandens łaszą ir pradėjau dumoti, ką cze dar weikti

kad iszgirstu balsą manę szaukiantį. Buwo tai balsas mano artimiausio kaimyno, senio Sennoró Bënito, kursai į manę žiūrėjo, stowėdams už daržo wartū. — „Ką weiki, kaimyne?“ pratarė jis wartus atkėldamas ir daržon įžengdamas, „naikini tu geriausius sawo prietelius! Mes cze skruzdeles wadiname bençao (pałaiminimas).“ „Tai man daitus pałaiminimas, n'ier ką sznekėti,“ suszukau įpykęs; „jus norite, rasi, kad asz joms acziu?) sakycziau už tatai, jog jos wisus mano namus subiaurįs ir sugriauz wisus mano rakandus?)? — „Ale jos rakanđū ir nedasilytės?); tie joms nereikalingi . . . . Jos jieszko ko kito . . . . Joms rupi kirmėlės, worai ir jujų kiauszinėlei — nēsa tūm wislab geriausei mėgsta jūdosios skruzdėlės. Pas mus tie mylimi sutwėrimėlei neapwaliausius namus kù szwariausei¹⁰⁾ iszwało. To dėlei skruzdėles mes wadiname pałaiminimu . . . .“ — „Ar tu dabar matei,“ surikau, pradėdams suprasti kaimyno kałbą, „tai szitos skruzdėlės eina, isz gero sawo noro, namus mano apwalytu?“ — „Gali žinot! Ir apliūbs jos tawo namą, kad bus daitu paziurėti. Dar szį wakarą, į sawo namus įėjęs, neberasi nē wieną kirmėlę, nē worą.“ — „Sakykitegi man, isz kur jos ateina, tos nekwestos namū apweizdėtojės?“ — „Isz tenai!“ atsakė Brazyljonis, nurodydamas su ranka kałnolink, wardu Korkovado, kursai tolybėje bestuksodamas, iszweizdėjo, tarytum, jūda dide warpnyczia. — „Ką? Nūg to tolimo kałno?“ paklausiau nusistėbėdamas. — „Tikrai teip,“ atsakė senis „eina jos, tarytum, wiena isztisa jūsta ilga, bekeliaudamos nūg pat kałno. Pamatysi dar didesnes skruzdėliu mynias¹¹⁾, kaip pagywensi musu szalyj kelis metus.“ — Wislab man buwo tai nauja girđėti, jog asz nusistėbėdamas stapterėjau, nužwelgdamas ant wirszunės skruzdėliu kałno Korkovado, atstaus nūg musu į koki dwi myli, ir apdumodams, kiek tai reikėjo akruzdėliu, idant be pertraukōs ju jūsta, į pėdą ploczio, sutektu į dwi myli! . . . — „Eik szę dabar ir paziurėk ant ju pradziōs darbo,“ pratarė Brazyljonis, imdamas manę už rankōs. „Už tiesą! yr ant ko paziurėti.“ — Tikrai, buwo ant ko paziurėti! Murinai pažindami

skruzdeliu būdą, atidarinejo wisas duris ir langus. Kaip bežiurint skruzdeles namus pripildė; sienos, lubos ir grindys (asla) nūg skruzdžių pajūdo, — lindo jos į anksčiausį plyszelį! Per duris ir langus lindo be paliowōs naujos juju gaujos, pripildidamos — tarytum wadowui liepiant — wisą buto widū. — Kirmeles, worai ir kiti wabalelei, netiketai iszgazditi, buwo meginę pabegti, nedumodami gintis nūg užpūlimo neprieteliū — bet wełtu! Kiekwieną juju bebėgantį wijosi burys skruzdeliu; o dasiwijus su truckszmu apspiete isz wisu pusiu — po walandelēs neliko nūg tu nabageliū ne ženklelio . . . Kur ne-kur didis, to delei drąsesnis, tułasis kwarkwabalis, atsiremęs kerczioj, milžiniszkaie meginio gintis; bet sztai apgultas per skruzdeliu gaujas isz wisu pusiu, turejo pasidūti. — Už tiesą! buwo tai tikras užplaukimas Hunnū po waldzia Atillōs¹²⁾! — „Neaplenks jos ne wieno kampuczio,“ kalbejo Sennor Bonito, žiuredamas į skruzdeles su linksma szirdzia. — „Žiurek, žiurek,“ suszuko jis, „ta nauja dalis skruzdeliu armijōs turejo at-rasti dar kokį naują gywūlelį!“ — Ilga skruzdeliu eile tū tarpu įgrėbē lowōs uždangalą — ir toj pat walandelėj pasirode ant jōs didelis woras (tarantula), kursai su sawo swarbumu butu galejēs ant syk sutruszkiti ma-žiū-maziausei kokį szimtą neprieteliū sawo. Milžino di-dybe negelbejo jį nūg užpūlimo skruzdeliu armijōs; kaip weik jis, pabegdamas nūg uzkriteliū, nusileido žemyn, wel nauji pulkai jį apgule, tarytum, iszalkėjusios gaujos wilkū ar wanagū . . . Greicziau, kaip pasakyti ga-lima, milžiniszkas woro kunas sudraskytas tapo į mažus szmotelius ir isznesziotas į wisas puses. — „Tą pat pa-matytumei Paramaieke, Suryname ir kitose wietose,“ — tare Brazyljonis szypsodamasis. „Ten yra tokia skruzdeliu weisle, kurias wadina ‚wisitatoreis¹³⁾‘, nesa jos pasirodo tik wieną kartą į du ar tris metus. Bet kaip jau ateina. tai daro tokį redą wisoj kolonijoj, kaip da-bar pas tawę. Suryname macziau skruzdelynus į sze-szias pedas auksztus, o apaczioj turinczius į szimtą pedu ir dar daugiau apwālumo. Ale žmones tenai del skruzdeliu yra labai meilingi; nieks joms neparein į kelia—

nes jeigu pareitu, taptu sukandžiotas iki kranjo, noris butu apsiredes storais drabužeis.“ — „Ar bene jos bus didesnes už szitas?“ asz paklausiau. — „Kiek tiek didesnes. Bet ir musiszkes kanda!“ — Teip mums besikalbant, gawan žina, jog arklys mano jau pabałnotas — turejau to del, nors su didžiu gailescziu, apleisti tolimesni iszweizdi skruzdeliu triuso. . . . Kaip wakare sugrijau, neuzspejau namuse ne wienos skruzdels. Iszejo jos teip, kaip buwo atėjusios. Wienutelis zenklas juju atsifankymo liko tik iszmetyti ant žemes sparnai bei kojosp wabatu ir kieti nagai tarantules.

Bartnikuse, 1882 m.

J. Bs.

1) Rio-Janeiro (isztalk žaneiro) yra wyriausis miests Brazylijos, pietinėj Amerikoj. 2) neczininus, nepulkus, nedailus. 3) murinal, jūdiejie žmonės. 4) paneszėti, lygintis. 5) Nijagara, wandens pulis tarp ezeru Erie ir Ontario Kanadoje (sziaurinėje Amerikoj); wandu plankdans placzia srowe (i szezis szimtus metru) isz pirmutinio ezero į antraji, pūl žemyn isz aukszcio penkesdeszimt ir keturiu metru. 6) bendras, drangs. 7) aczin, dėkui. 8) rakandai, rykai, dalktai. 9) dasilytėti, pakrutinti. 10) szwariausei, czyszciausei. 11) mynios, pulkai. 12) Hunnu gentė senowėje gyweno Azijoje, už upės Wolgós. Ketwirtame szimtmetyje po Kristaus jie Eiropa iszpuustyjo baisei smarkaudami, ale ir patys weik isznyko. 13) wisitatorius, peržinrėtojas.

Apraszymas žemes turtu.

Rasztas P. L—o.

Sylos szioje pasauleje turi didele galybę, ir kiekwienu sawo prilikima, teip kad daigtai — tai waisei anu pasauliniu sylu — yra wienu kitiems reikalingi. Ta teisybę mes matome ant kiekwienu žingsnio, norint tankei gwerūjame (dumojame) prieszingai. Netelp kur is kenkia piuwoms, kaip jis neleidžia, kad kriminal pakastu szaknis medziū ir žoliu; arszėnikas (žiurkzolis) užmusza žmogū, bet ir ne nū wienos ligos gydo. Ant swieto wisakas priklausu taisykliu ir turi likima. Wisas sątwaris wienmulis, nedailus, krupuliūtas: kalnai isz akmeniū, akmenyje primaiszyta sidabras, auksas, diemantai; druskynūse randame druska su smellezia; auksas žiburiūja smiltyje — gysliūtas waris — akmeniui samaiszcio szwino, szpato, putnago (kwarco) ir kitū dalykū; ten wėl ūla su moliu Tai wis žmogus gali pelnyti del sawo reikalū. Kaip tai galima pasinaudoti priegimties daigtus, mokina mumis mokslas, taigi ma-

toma, kaip tas mokslas wisiems naudingas. Jeigu mes nenuleisime ranku, bet pulsime prie mokslo, tai pakils musu krasztas, atnesz mums nauda, pakils musu kalba, newienas uzgiedos nauja giesmele, newienas atras gelezi, druska sawo kraszte ir mokēs isz ju pasipelnyti. Kas reikalaus parako, galēs ji pats pasidirbti nepirkes, jei tik turēs medegą reikalingą; gelezi rasime apsczei apie Papile, o druska apie Twērus (Žemaičiuose). Tiktai žinokime, kad daig-tai randami priegimtyje neyra tyri (czysti), jie sumaiszyti, sutirpe, suwirēje i kupetą — taigi jus atskirk, isztraukk isz ju saw reika-lingus dalykus ir isz to pelnyk. Swietas pasijutes, kad galima gauti grynus daigtus isz teip sukrautu, isteigē (uzdejo) dirbtuwes (pabrikas), ir isz anos medegos traukia nauda patys dėl sawes ir dėl kitu. Tai matydami mokinti žmonēs omē sawes klausti, ar ne-butu galima palengwinti darba žmonēms norintiems pažinti wisą satwarij (sutwērimą), turtus priegimties. Isz to tai kilo paskirsty-mas wisu satwario i dalis dėl lengwesnio isitēmyjimo dalykū. I pir-mąjį teip padarytą skyriu telpa akmenėi ir žemēs. Isz tikro tie grūmulai, kokius tiktai galime matyti, yra akyse moksio sudėti isz mažuciu daliu, wadinamū pirmokais (atomais). Paimk kokį norint ar granytą ar norint ir diemanta ar kitą kokį dalyką tōs weislės; perwarē jį per ugnį, karsztį, gausime sądelinės dalis nebeapanaszias i pirmutinį daigtą: isz raudono gal (rasl) gausime baltą ar mėliną ar szwiesu kitą akmeniuką, ar skystimą, ar smirdintį garą, ar kwe-pintį, be jokio skonio, rugsztu, ugū (kartų) ar saldu, žodžiu sakant ne-tokius dalykus, kaip kad buwō ans pirmutinis daigtas, kurį turėjome rankoje. Imkime pawelkslā — antai ūla mirkoma wande-nyje, kaip ilgai nori, nedūda pelno, nei atmainu; bet iszdeginta bei aplieta wandeniu pawirsta i baltus pelenus, o prie to jei mes sugausime tū buriu garą, rasime jame twaikā. Kitus sziokius ne-tokius priemaiszczius k. a. žolgalius, žwyra, druska butumēme ūloj radę priesz jōs iszdegimā — nēs jū deginant žolēs sudegē ir garu iszlėkē wandū, teipogi žwyra ir druska apskalkino gabalus (szmotus), apraukē lywa. Norint teip tai akmeniū sukrautines gauti dalis, žiuoma reikia turėti nepaprastą ugnį, bet labai dikta, kurioje tirpsta naugēs (metolai), kaip antai platina, geleziš. — Wandeniu nei-weiksi akmeniū, weltui butu darbas jūmi wersti putnaga (kwarca) i smiltį, i pelenus; gali wandenyje mirkyti, kiek nori, marmorā, ūlū, neiszgausi skalkiū, isz ūlōs negausi nei twaikōs nei pasipu-tancziū (jweikiant wandeniui ūlū) skalkiū, jei bent numazgosi ap-nesztus maurus. — Nosis weltū ūstys akmenį, nepajus grauzulo nei smarwēs, teipogi ir liežuwis nesupras kartumo, nei saldumo, nei jokio skonio; pirsztaiği pajus tiktai žiurbimā, dailumā, riebuma (talg), ar liežuwi akmū pritrauks kaip kad norėdams prisisurbti (kreida, muilas). Tai dabar jau matome atskyrū akmeniū nū kitu weisliu: 1) akmū netirpsta nei wandenyje nei įlaidžioje (lengwioje) ugnyje, ir 2) neturi skanumo.

Nepatalpjsime i ta weisle kitū dalykū, k. a. sallertra, druska, kumparwosa, kosa (aluņa), sakalo druska (glauberinė druska). Jaugi

mes randame salletroje, druskoje ir kumparwose sziokius netokius priemaiszczius, bet mes ant to neapsistojame, mums reikia daugiaus ko, taigi padarykime tūs dalykus tvrais. Szeip reikalas emė spausti, kad swietas apmislytu, kaip ju daugiau gauti — isz to kilo dirbtuwės (pabrikos). Norėdami gauti tyra kumparwosa, gawo geleži, norėdami gauti kriszpolą gawo wari. Teippat atsirado ir druskos, k. a. sakalo druska, kosas ir kitos, isz kuriu emė pelnytisi. Gautą druską lengwa buwo padaryti tikra, kadangi ji tirpsta lengwei wandenyje. Antrapus buwo liežuwis wadowu ten, kur nieko negalėjo parodyti akys, teip sunku atskirti sutrintą sabetrą, druską, szarmą, sakalo druską — nės tie daigtai tada wisi balti, bet liežuwis wados parodo esant surais, kitus karczei neskanais, kitus ugels ar rugszczels. Prie to wiso neprimirszkime jweikimo ugnes; nieko nepadaro ilaidi, paprasta ugnis, girdisi wien czirszkėjimas (salletra), traszkėjimas (druska), bet atmainū nematome, karsztuojigi ugnis žinoma sutirpina. Teip tai ganname atskyrū antrós weislės drusku 1) druskos lengwei tirpsta wandenyje, 2) neis-sileidžia papraszoje ugnyje, ir 3) yra tai suros, tai karczios ar ngios, tai rugszczios neskanios. (Dar ne wiskae).

Knygos apie Lietuvą.

Julius Lippert. Die Religionen der europäischen Culturvölker, der Litauer, Slaven, Germanen, Griechen und Römer in ihrem geschichtlichen Ursprunge. Berlin 1881.

Paskutinėis metais Wokiecziu mokiti wyrai triustis pradėjo apie musū kalbą tas jų triustas paskirtas dėl mokslo turi ir dėl musū pacziū truputį naudós, nors kalbą musū per tai netaps nė mantingesnė (bagotėsnė), nė twirtesnė. Kiti wėl musū praeitinės ir dėjd isztirinėtojai, labai mažai weikalus musū pažidami, tankel tyrus melus raszo ir sunkei pažeidžia senowės Lietuvius, jūt weikalus ir tikybę. P. Lippert's, kurs pagal sawo prawardę regis paeinas isz Lietuviu, apraszė aukszczia minawotoj knygoj tikybes senowės Lietuviu, Slowėnū, Wokiecziu, Grykū ir Rymionū. Jojo tas apraszymas Lietuviu tikybės patwirtina tik, jog nereikia raszyt apie tai, ką pats raszėjas nepažista priderinczei ir neiszmano. Wisa Lietuviu tikybė apraszta ant penkiū laksztū! Pats raszėjas žino tik warda Perkuno ir Žeminės; kitus wardus diewū ir diewaicziu, o teipogi kelis mytus raszėjas regia negirdėjes. O didelei gaila, kad jis raszydamas apie musū tikybę neperžiūrėjo senowės rasztus Wasselio, Schützo, J. Leono, Grunawo, Hartknocho ir kitu. Nanjesniūse rasztūse Kotzebuės, Jono Voigto ir kitū butu teipogi at-radęs nors ką apie musū tikybę. Lenkiszkoje kalboje jis butu radęs platesnį apraszymą Narbuto, Kraszewskio ir kitū rasztūse, o lietuwiszkoj — rasztūse S. Daukanto. Semdamas žinę apie musū tikybę isz raszto p. Lipperto tulasis praszalaitis dūmos, jog tikrai Lietuvei buwe tokie nabagai, kad jų tikybė buwus tokia menka.

Bet jeigu kursai bus tokios dumos, tai wien per kalte p Lipperto, kursai patingejo, ar nenorejo pazinti musu senowiszka tikybe. Tai sybe mes turime pripazinti, jog senowes Lietuwiu tikybe neyra dar iki szei dienal priderinczei isztirineta ir apraszta, kadangi dangumas senowes mytu liekti nesurinktas ir iszbarstytas musu pasakose. Regis dar ilgai reiks laukti su apraszynu musu tikybes, iki nebus wislab surinkta, kas prie jos priklauso. O ir apraszymas tos tikybes pasiseks tik pacizam mokytam Lietuwiai, pazjstancziam priderinczei wisa praetine musu ir suprantaucziam dwase senowes Lietuwos.

Tikybe musu garbingu proseniu yra didei swari, kaip del musu pacziu; teip lygei ir del wisatinio mokslo; ji yra pamatu wisu senowes tikybiu! Gryku ir Rymijonu tikybe paeina isz fikybes musu; Wokieczei ir Slowenai Eitropon uzplaukdami ir Lietuwius senowes isznaijdami, pasiskolyjo tacziau nug musu sentewiu didesna dalj tikajimo anose zilose gadynese. . . . Sziós dienós mokytam Wokieczini ar Slowenai rasi j galwa neljstu ta duma, jog wisas sziós dienós eiropejiskas apszvietimas isz pradziu pradziu paeina nug Lietuwiu! O wienok teip yra, ir bus rasi neuzilgo pripazinta uz telsybe. . . .

Pragoje.

Bassianis.

Isz Lietuwos.

Didesne ne kaip uzdetojui „Lietuwinku Prieteliaus“ prigul garbe *E. Iwinskiui*, kurs pirm trisdeszimt szeszciu metu uzdejo kasmetini raszta wardu „Kalendorius arba metskaitlius ukiszkasis“, kurie pirmasis numeris iszėjo 1846 m. ir nu to laiko lik 1863 m. iszedawo kiekwienais metais. Kalendorius, kuriame buvo patalpinamos wisokios naudingos zinios, pasakos, giesmes, dainos (tarp tu bus gana atminti tik toki zemczuga, kaip „Aykszcziu Szilelis“) irtt., buvo laikomas, drasei galima sakyti, pas kiekwiena Lietuwj, mokanti skaityti, ir atnesze mums neiszpasakytą dwasiszka pelną. — Laurynas Iwinkis mirė pernai *Milwidose*, Kurszenu parakwijoje, Sziauliu pawiete, pas pana Radawiczaitę, (pagal kita praneszima pas p. P. K. Godlewski Gryszkiskiuše Sziauliu paw.). Jis paliko uzbaigta, bet dar ne su wisum sujieszkota zodyna *lietuwiszkai-lenkiszka*. Paome ji pas sawę p. Krauczunas, mokytojas lietuwiszko liezuwio Senapiles (Marijampoles) gimnazijos. Pasiliko dar turtingi materijotai del lietuwiszkos prigimtinės nomenklaturės (wardu suraszo) ir daugel kitu literariszku

darbū. Wienū popieriū yra dwi skryni, kuriedwi sudėti pas tēwiskainį p. Godlewski (nū Sziauliū į wakarūs arti Amaliū stacijōs Liepojaus geležinkelio). Tēwiskainei Zemaicziū sudeda piningus ant pastatymo paminklo ant grabo Iwinskio, o p. Moro, sekretorius marszialkōs bajorū Sziauliū paw., suraszē jo gywatą ir žadėjo spausti laikraszcziūse. Užraszas ant paminklo žada buti lietuwiszkas. — Małonu butu Lietuwiams kad wienas, ar kitas turis žinias apie pałaimintus triusus ir gyvenimą to musu patrijarko laikraszcjystēs suteiktu jo amžiaus apraszą „Auszrai“. Amžina atilsis jo dusziai!

S. R. — W.

Girdējom, jogei *Lietuwei Trakū paw.* (Wilniaus gubernijōs) mokin sawo waikus lenkiszakai, meldzias išz lenkiszkū knygū ir kad tenai niekur nekalb lietuwiszką pamokslą bažnyciose, nēs wýresnybē Wilniaus wyskupystēs, norēdama sulenkūti Lietuwius ano kraszto, siunczia kunigus Lietuwius į gudiszkas parakwijas, o Lenkus į parakwijas Lietuwiū užgywentas. Teipjau kad lietuwiszkos małdu knygos nesusiein su kalba ano kraszto, wartoja lenkiszkas knygas: nēs jie supranta tą kalbą gerai. Wienoj bažnycioj tenai, kad kunigas sakē pamokslą lietuwiszkai, žmonēs iszžę isz bažnyciōs. Gražų tur pajautimą sawo giminytēs Lietuwei ano kraszto?! Pas mumis neyra tokiū mulkiū.

Kunigas *M. Miežutawiczius* paraszē zodyną: *lietuwiszkai-latuwiskai-lenkiszakai-maskoliszką* ant 120 keltū arkuszū ir laukia daleidimo lotyniszku balsiu dēl musu knygu, nēs rusiszakai atspaustas jo knygas nieks nepirktu.

Buwo teipjau pernai padūti į užrandyjimą cenzurōs į *Petropile du kalendoriu* musu ant sziu metū, kurie wienok, kaipo raszyti lotyniszkomis literoms, ne buwo daleisti spaudinti.

W.

Wyresniamjam prieszedziui Wilniaus tribunolo (sudebnaja palata) nesenei pawaditam ant to urēdo p. *Stadolskiui* kowo mēnesyj buwo padūtas nū wieno sudziōs Lietuwio memorijōlas (paraszas), kuriame nū wardo Lietuwiū nemokancziū maskoliszkai praszoma yra suteikti lietuwiszkai kalbai suduse musu kraszto tą paczia

tiesą (prova), kuri yra dūta prie baltmariniame kraszte Latwiū ir Ingauniū (Estū) kalbai ir kad butu užrėdyta (pawelyta) perguldyti įstatymus sudo wedimo į lietuwiszką kalbą. Atsimikim žodžiū to, kurs žinojo, ką sakē: praszykit, o bus jums dūta!

Tarp ponū Žemaicziuose platinasi duma apie reikatalą procēs drauge su musu inteligencija (mokitais wyrais) dėl sustiprinimo ir iszplatinimo musu raszėjystės (raszliawōs) ir apszvietōs tarp musu tamsesniuju broliū. Wienas isz ju, Lenkū rasztininkas, žad pradėti raszyti lietuwiszkai ant naudōs sawo kaimynū Lietuwiū, už kokį ir jis sawę laiko. S. R.

Swetur.

Gromata isz Amerikōs.

Springfield, Ohio, Amērikoj, 6 d. Kowinio 1883.

Brangus prieteliau redaktoriau!

Radau lenkiszkoj gazētoj, kad trys lietuwiszki laikraszczi iszeina prusiszkoje Lietuwoje; tai apszvietē mano akis, kad ir musū giminystē turi dar tiek walnybės prusiszkoj Lietuwoj; ale rusiszkoj Lietuwoje, nežinau, ar yra kokia drukarnija ar ne.

Esu Amērikoj jau wieniūlika metų — ir randasi mus giminystės į 15 ar 20000. Mes turim keles taworczystes, ar tris parapijas ir kunigū tris Lietuwninkus. Buwom rodą užwedę lietuwiszką gazētą (laikrasztį) Amērikoj iszleisti, ale su mažu kapitalu — ir turėjom perstoti. — Norėcziau jus gazētōs kelis eksemplorius, kad atsiųstumet dėl apgarsinimo sawo linkimo. Po apturėjimo jus gazētōs atsiųsim prėnumeratą arba piningus. Asz storawosiūs paskui su abonentais pamaczį jums neszti. — Musū welyjimas yra, kad kiek tiek korespondencijōs padarytumet su Amērikōs Lietuwninkais. Tiktai nežinau ar mus kalba bus suprantama gerai ar ne. Asz pats esu isz Maskolijōs lietuwiszkōs Suwalkū gubernijōs, Wilkawiszchio pawiete.

Gal buti, jus prietelius tikras raszo.

Antanas Jurgelaitis.

Kelets žodžių apie Lietuvių gyvenancius Petropilėje. Jau senei Lietuwei gyvena Petropilėje, kad matyti jau isz to, jog cze lietuviszkos knygos tapē spaudintos. Ale dabar kas kartą wis daugyn ir daugyn atkilsta Peterburgon ant uzdarbio. Žinoma, daug pristoja tarnauti pas turtingus gyventojus Peterburgo, o dar ne menkas daugumas pastoja ant pabirkū darbūtis prie wisokiū remestū. Norints mažne wisi Lietuwei atkeliaujantis ing Peterburgą katalikai, ale jie ne tiktai netur sawo bažnyciōs, kai kitos wisos giminēs, net cze neyra nei kunjgo arba sakytojo žodžio Diewo Lietuwiams. Žinoma, wyresnybē kunjgū Rusū nenorēs iszgirsti musū balsą, ale prawerstu pasirupinti siūsti kunjgą Lietuwinjką Peterburgon, katras galētu apsakyti Diewo žodj Lietuwiams lietuviszkai, kaip yra apsakoma lenkiszakai, wokiszakai ir prancuziszakai bažnyčioje s. Katrynōs. O dar ir po panedēlius ir po seredas moko waikus susirinkusius bažnyčioje katekismą ir poterius nūg užgawēniū iki szesztiņēs. — Ne kartą atsitiko girdēti, kaip kunjgas bažnyčioje barē želnieriu ar praszciokēlj, kad nemok lenkiszakai spawēdotis. Jei kunjgai ne mok, arba nenor lietuviszkai spawēdoti ir pamokjti nemokantj, tai Diewas ir Lietuwei niekū nekalti. Neatradan ēwangēlijoje mokinimo Wieszpaties, kurs lieptu neapkęsti ar persekioti kokią nors giminę arba jōs kalbą. Tatai kad jau dabar geroks skaitlius Lietuwiū Peterburge susirinko, tai prawerstu, kad patys Lietuwei praszytu ciecoriszkōs waldziōs daleidimo sustoti, kaip tur kitos giminēs Peterburge, ing draugystę ūbdarystēs ir kad wiens kitam galētu dūti pagelbą reikale kaip moraliszką teip materialiszką, ir rupintis prakurt saw Diewo maldōs namus arba bažnycią. Jei kitoms giminēms reikalingu ir wafnu wartoti yra sawo kalbą, gelbėti sawo giminēs reikalus ir papratimus ir stengtisi pagerinti jū likimą: tai kokiu budu galima Lietuwiams to užwydėti ar užginti? Ir tikrai jei kitos giminēs nor Lietuwius su sawim suwienyti, tai tas pats jau dawadyja, kad jie yra nemenkōs wercziōs, ir dėl to neiszstatē sawę, kad jūs isznaikintu. Taigi, brolei Lietuwei, bukime Lietuweis. Žiemkintis.

Gromatnyczia.

Ponui St. R. T—joj. Tamstós gromatá su giesmelėmis ir issziraszymu apturėjom. Szirdingai dėkui už wiską. Žinlas labai dėkingai priimam. Giesmeles wėliaus pasinaudosim. Praszom ir dėl kito numerio mus su žiniomis isz Lietuwós aprupinti. — Rasi tamstai butu galima mums minėtajį artikulą pridūti, apie platumą musų kalbós? Labai butum už jo prisiuntimą dėkingi. — Jakoby, lietuwiszka krestomatija (litauische Chrestomatie) kasztūja 1 m. = 1/2 rublio (labai szaunios knygos, musų gimnazijose wartojamos), o Schiekopp'o gromatika 3 m. = 1 1/2 rublio. Josios bene wisose didžiose knygyncyziuse bus gaunamos. Jei tamsta tu rasztū pageidautum, tai taptu jie prisiusti.

Ponui Zyg. H. Ko—czoj. — Tamstai issziuntėm atwira rasztelį ir po tam Jakobio liet. krestomatiją; tikim, jog busi apturėjes. Bezenbergerio „litauische u. lettische Drucke“ ir Völkelio „lit. Elementarbuch“ dar neparėjo. Jakobio krestomatija kasztūja 1/2 rublio, Völkelio gramatika regis 1 1/2 rublio, o Bezenbergerio drukos 6 1/2 ar 8 rublius. Kaip pareis, teip isszsiusim. — Busim tamstai dėkingi už pažadėtas isz Lietuwós žines dėl Auszrós, teip pat ir už pridūtus adresus, kuriū ir daugiau mellytumėm.

Ponui S. Blt. Petr—lėje. Tamstós gromatą su penkais markels apturėjom ir nesenei issziuntėm Szykoppo gramatiką. Labai dėkawojam už pažadą mums apsakymus isz liet. literaturos pridūti. Giesmė pridėtoji graži, ji pareis į Auszrą. Mums butu didis dziaugsmas Stanewiczės bijograpiją dėl isszpaudinimo apturėti.

Ponui Žiemkincziui Petr—lėje. Tamstós giesmeles su prozajiszkomis dalimis apturėjom, per redakciją „Lietuwiszkos Ceitungós.“ Labai už tai esam dėkingi. Szie suraszai isz dalies 2. numeryje, isz dalies wėliaus taps isszspaudinti.

Ponui J. J—aicziui M. Tamstós gražųjį suraszą isz Lietuwós padawimū apturėjom; jis taps wėliaus sunaudotas rasztuse dėl musų praeitinės. Raszyta tapė tamstai placziau atwiroje kortelėje. Tikim, jog bus į tikras rankas nuėjusi.

Redakcija.

Zine nuog „Auszrós.“

Pirmamjam N. laikraszcziu musu iszejus, mes aptūrėjome isz keliū Lietuwós kampū gromatas nūg broliū, kurie su pasimėgimu sako skaitę musu „Auszrą.“ Wiens gilioj Rusijoj giwenantis mokslingas Lietuwis mums tarp kitu raszo: „Acziu, szimtą syk' acziu už žodžius, paraszytus tokiu gražum liežuwiu lietuwiszku, kokį skaityti ir sapnyj' ne sapnawau! . . . Acziu Wieszpacziui, kad man nusidawė ant pabaigós mano gywenimo regėti, „Auszroj“ prabudinimą isz miego, arba lėtargiszko sapno Lietuwós ir Lietwid! Galiu mirti, pamatęs „Auszrą“ musu atsigawinimo, apie kurį asz per 25 metus dumojau,“ ir t. t. Spaudiname mes szitūs to brolio žodžius, ne to dėlei, jog jis musū rasztui tokę neužpelnytą

dar garbę išrodė, bet kad parodyti, kaip mellingai wisose szalyse yra priimama „Ausra.“ Szirdingiausiai mes tad Dekawojame ipaczei tiems isz Zemaitijos broliams, kurie mums atsuntė mellingą raszta su keleis pasiraszusiųjų vyrų vardais! Atsliiepdami ant juu raszto, turime pasakyti, jogei ir mes labai malonėtumėme spaudinti sawo raszta Kaune, arba Wilniuje, kadangi tūmet „Ausra“ buta dar pigesnė, turėtu daugiau darbininku ir galėtu po wisą Lietuvą lengwu iszsisplėsti ir atrasti daugybę skaitytoju. Mes szendie wisi gana gerai suprantame ir numanome, jogei apszwiltimas musu broliu yra didei reikalingas, nės tik szwiesybe mokslo gali suteikti mumis stiprybę dwasiós reikalūse musu dwasiszkūse, ir parodyti mums kelia, kuriūmi mes, kaipo Lietuwei, galetumėme drasei žengti tolyn, nesibijodami, jog pawirsime į Lenkus ar Gudus. Tik isz lietuwiszku knigu ir raszta mes pažinsime weikalus ir darbus garbingu musu seneliu; tik per lietuwiszku rasztus mokinsimės mes karszta mylėti ir garbinti sawo gražią kalbą lietuwiszką ir sawo giminę.

To dėl mes praszome wisus skaitytojus sawo, raginti ant iszsisraszymo „Ausrós“ tūs brolius, kurie, mokėdami skaityti, norėtu lietuwiszka knygas pasiskaityti. Norėdami iszsisraszdynti isz Zemaiczii ir Lietuvós, galit pagal szita adresą parsigabenti „Ausrą.“

Jurgis Mikszas Ragaineje, Ragnit Ostpreussen.

Teip ir rankraszczei su gramatomis į redakciją ant to paties uzraszo eina.

Redakcija.

Apgarsinimai.

Seniausios ir geriausios lietuwiszkos
DAINOS
 uzraszytos
M. Jankaus,
 gaunamos pas O. v. Mauderodę Tilzeje. Prekia 30 Pf. = 15 kapeikū.

Ant apsteliawimo **Keleiwio** pono mokitelawimo kitojo Eynaro Klaipedoj' raszomojo, ant ateisencio bertainio meto pakweocia spausuwe Kel. Ragainej.

Pirm pietu namie esu nuo 9—11 zegoriaus, seredo ir sabato nuo 9—1 zegoriaus, todeley del iszkeliawimo ant lauku, kad didelio stroko niera, meldziu malduotis ant 11 zegoriaus o seredo bey sabato ant 1 zegoriaus, arba rytmety taip anksti, kad asz iki 9 zegoriaus wel namie buti galiu. Po pietu tarp 4—6 zegoriaus mane galit welkiausy namie tropyti.

Liekorius lietuwiszka kalbantis

Armons Liepa,

Tilzeje, wokiskoj ulyczoj 4.

WITOLORAUDA,

giesmė isz Lietuwos padawimū,

lenkiskai suraszta J. I. Kraszewskio, lietuwiszkai iszguldya J. A. W. Lietuwio. Poznaniuje, 1881. Spaustuwe dro. Lebinickio (J. S. Kraszewskio). Kasztuoja 3 m. arba 1 1/2 rublio ir gaunama Poznaniuje (Prusuos) prie knygininko Zupanskio.

Ausros II. numerio intalpa.

1. S., Kalbės dalykūse, laiszkas 26.
2. J. A. W. L., Regėjimas, giesmė, l. 29.
3. J. Miglowara, Lietuva, giesmė, l. 35.
4. J. B., Apie senowės Lietuwos pilies (primezgims), l. 36.
5. J. S. Kūksztis, S. Daukantas (primezgims), l. 41.
6. J. Bs., Skruzdėlių atsilankymas, l. 43.
7. P. L—as, Apraszymas žemės turtū, l. 47.
8. Bassianis, Knygos apie Lietuvą, l. 49.
9. Isz Lietuwos, l. 50.
10. Swetur, l. 52.
11. Gromatnyczia, l. 54.
12. Žinē nūg „Auszrōs“, l. 54.

DAIROS

W. Jankauskas
Lietuwos
Poznanis

Dėl redakcijos atsiliepia J. Mikszas Ragainėje.
Spaustuwė Albano & Kibelkės Ragainėje.

AUSZRA.

Laikraštis, išleidžiamas Lietuwôs mylėtojū.

„Auszra“ iszeina Ragainėje 20. kožno mėnesio pawyzydyje knygutės 32 pusiu. — Prekia: ant metų arba už 12 numerių 2 m. = 1 rubl., ant 1/2 metų 1 m. = 50 kap. Atskirus num. 20 pf. = 10 kap. Apgarsinimai, spaustuwėj „Auszrôs“ priimami, kasztūja už kožna pusiau dalytą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikytojams pusę tiek. Nū 1. liepôs m. gali „A.“ prie kožno ciecor. karal. pusto iszsiraszydinti.

Kalbôs dalykuose.

[Pabaiga.]

Keliaukim į kitą Wendū kiemą, kur kits mokįtojis — szejp ne durnas žmogus, ale smarkus pawokiečiuojis — kitą budą tur. Ten asz syk sutikau kokią szuilokę mergaitę, kuri man kokią skrynutę paneszt turėjo. Ant kelio sakiau: „Dabar sakyk, tu tikt wis wokiszkaui mokinama buwai. Ar man galētumbei koki posmelį isz wokiszkos į wendiszką kalbą perstatyti?“ Tai sakiau pradžia 90tojo psalmo: „Herr Gott, du bist unsre Zuflucht für und für“, irtt. — Ta eilutē wiena isz tujū yra, kurią asz pirmjausei, mažas kudikēlis budams, nū sawo nabasztininkēs motynēlēs iszsimokinēs buwau, ir prie kuriôs dar wis numanau, kaip gilei motynēlēs kalba ir mokslas, jei neiszrauji su gwołtu, kudikiams ant wisados eina į szirdį — wis dar, prie to žodžio, *ir to* pirmojo mokslo atsimenu, o to dėl ir kitiems tokį mokslą palikt ir apgīt norēcizau. —

Mergaitē tus žodelius ir be jokio patrikimo isz galwôs paskaityti galėjo, iszimant wieną — ir mokįtoji dar mokįt galinti — kliaudę, kurę paskui pasakysiu. Szejp liežuwēlio małunēlis wisai nepeiktinai sukosi wokiszkaui.

Dabar perstatyk wendiszka. — Na, „pone — diewe — tu — esi musu“. Gerai! Ale *Zuflucht*, kas tai? —

„Nezinau.“ — Kas tai *fliehen*? — „Lėkti“. Ne, tai *fliegen*. Ale *fliehen*? — „Nežinau.“ — Na, tai yr pabėgti, ir *Zuflucht*, tai yr' toks, pas kurį gali pabėgti ir pagalbôs jėškoti, kad wiens tawę persekinėja. Ale *für und für*, kas tai? — „Nežinau“. — *Ehe denn*, kas tai? — „Nežinau“. — *Die Berge worden*, kas tai? — „Musu mokytojis mus yr pamokinęs, *die Berge Wort*“ (tai butu, *kalnai žodis*).

Mergaitė juk, nežinodama tą wokiszka žodį *worden* (pastoję), buwo tą žodį teip apkreipusi, kad nors bile kokia mislis su nesuprastāju žodžiu susiglaudė.

Tai wisą tikrai iszguldžiau, o tai iszmingoji mergaitė, kuri wisai ne per sawo kaltybę buwo pasilikusi tokia nežinėlė, smutnai sakė tus žodžius, kurie ant wisados — o įpaczei Lietuwôs atsimenant — man dywinai graudžei atskamb atsiminime: „ak, kad ir musu mokytojis mums sykį teip iszguldyt norėtu, ką mes turim mokėtis! Tai tik žinotumbim, kas tai, ką mes mokinami.“ Toks grandus pasigūdims, toks tykus dusawims tôs bėdnosiôs mergaitės, tai *ir* buwo lyg kokia brangi aszarėlė, kurę pons Diews į sawo žaką bus surinkęs.

Ji buwo mokinama wieno mokytojo, kurs wisą asztriaušei ant wokiszkos kalbôs werczia ir retai sawo kudikiu ir sawo paties prigimtaję kalbą prie mokslo wartoja.

Tai, ką randam? Tikri wendiszki mokytojei, su tikra ir iszminga wiernybe priesz sawo karaliu, o su tikra meile priesz sawo kudikius, wis suprantamai mokydami, nū pažįstamôs kalbôs pradėdami, ir wisą, ko reik, iszguldydami, — *tie* kaczeig menkiaus czėso, ale protingiaus, ant wokiszko mokslo wartodami, daug, labai daug isztaiso. O kits, wisą sawo czėsa su gwołtu ant priwertimo prie wokiszkos kalbôs wartodams, labai menkai isztaiso. Anie didžiôs garbės nū musu aukszcziausios wyriausybės werti iszrasti buwo. Szis, jei pons geeimrots teip toli — ir pas jį — butu nukeliawęs,

wos butu su sykiu sawo kudikius už aną bėdnąją, isz priegimties galybės gana turinczę mergaitę iszmin-tingesneis padaryti galėjęs — o kas žin kokį apsudijimą jis nū pono geeimroto butu girdėjęs!

Mes, prigimtosiūs kalbūs užtarėjai, tankei ēsam prieszininkū apskelbiami, buk mes tą patrijotiszką, wokiszką mokslą trukdinti jėszką. Ne trukdinti, bet *pa-
daugsint*, bet *pagerint*, bet tikrai *paauksztint*. *Katrie* pasirodė, kad geriausei moką wokiszškai, ar tie wieną dalį sawo czėso, arba tie wisą sawo czėsą ant wokiszko mokslo wartojusiejie? Tie, kurie daugiausei ir tikriausei, o įpaczei pirmiausei ir isz pradziūs, sawo kalboje moki-
nami buwo!

Neapskelbkite mus, kurie *tikro* wokiszko mokslo *ir tikram czese* norim, buk mes wokiszko mokslo wisai ne, arba menkiaus, norį. Nesakykite, kad wiens no-
noris sėti, sėti, kadangi jis sako, kad, pirm sėjimo, rei-
kiant arti ir ekėti. Nesakykite, kad wiens nenoris arti, kadangi jis wengia arklį prie antrojo žagrės gafo pakinkyti. Jr mes norim wokiszkos kalbūs, ale tikrai suprastūs, szwiesei apszwiestūs, su prigimtaje kalba, kaip anose Wendū szuilėse, sandoroje susiwienyjancziūs kalbūs. Mes *daugiaus wokiszškai* praszom, nekaip jus, nēsa mes norim, kad kudikis po tikro supratimo sawo kalbūs, ir wokiszką kalbą *tikrai waldyt*, ale ne, kaip pauksztis, *tikrai isztart* galėtu. Jei jums pareina ant gero ir pła-
taus wokiszko mokslo, tai anos Wendū szuilės geriausiąjį mokslo budą aiszkei nurodė. Ale rods, jei bile kam ant to wyriausei pareina, *ne* kad teip daug wokisz-
kos kalbūs, kaip galima, butu mokinama, bet kad teip daug lietuwiszkūs kalbūs, kaip galima, ir teip greitai, kaip galima, butu isznaikinama, — *tai* rods neturit da-
ryti, kaip anie Wendai, kurie aukszcziausiajį gyrių, ir po akiu musu aukszcziausiosius szuiliu wyriausybės, už-
sipelnė. Jie tą užsipelnė — ar dabar atmįsi mįslę ano senojo grykoniszkojō priezodzio? — beje jie tą gyrių užsipelnė, kadangi jie žinojo, kad pusė czėso wokiszko mokslo su prigimtaje kalba yra naudingesnė už wisą czėsą be prigimtosiūs kalbūs — beje, kad mokslo ir

kalbės dalykūse, kaip kūcžės ir kitūse dalykūse, tankei „*puse yr daugiaus už wiską!*“

Drs. G. J. J. S. a./Gr.

Priczkaus Wiliaus I. ipatiszkas prisai- kinimo budas.

Didysis Priczkus, pasakojama, syk nukeliawo į Prusų provinciją. Prusų prėzidents, pons v. Massows, buwo prileistas pas karalių. Nesztukingai, ale tikt meilingai, sakē karalius: „Asz tawę padariau prėzidentu, tai man ir reik tawę tikrai pažīt gaut. Tikrai sakant, asz pats wyriausiasis teisybės aprupintojis sawo žemėje esu, kurs tur iszlaikyti tiesą ir teisybę, ale asz tikt negaliu wiską aprupinti, man tokiu žmoniu reik, koks ir tu esi, kurie kitiems teisybę parupintu. Asz pats jau cziu, kokias swarbes pareigas turiu. Nėsa ne tiktai wiso to pikto, ką *darau*, rokundą turiu dūti, bet ir wiso to gero, kas per mano kaltybę *neyra daroma*. Teipojau ir tu. Daryk wiską wis pagal sawo sąžinę, *nežiurek ant weido žmoniū*, bet buk teisus, *sudyk, n'atbodams nei szikiio nei tokio*, buk apicērs, buk pons, arba buk berns. Ar tu girdi? teisei, teisei turi sudyt, wis turi klausti sąžinės, szejp —“ Tai karalius kelis žingsnius waikszciojo stuboj, tai atsikreipdams pas prėzidentą, sakē: „Mano tētatis*) turėjo wieną ipatiszką budą sawo urėdininkams prisiekt dūt. Jis jūs nuwedē į wieną stubą, atdarē langą, isz kurio *pakoryczia* (kartuwės, galgēs) matyt buwo, ēmē prie rankōs tą urėdininką, kurs prisiekt turėjo, ir sakē: „Na; asz lukuriu, kad tu man wiernai szlūzysi, szejp —!“ Tai sakydams pirsztu nurodydawo į aną pakoryczią. Ale asz tikrai galiu sakyti, mielasis Massow, kad nei wienam žmogui ant swieto jo tarnai n'ier szlūzyjē wierniaus kaip mano tētaczini.“

Tai yr pamokslō pilns nusidawimēlis, weik galētum sakyti, lyg koks tekstas, apie kurį galima pamokslā laikyti. Ak, kad ir musu kelintam tokią pako-

*) Priczkus Wilius I., Prusų karalius.

ryczią mielasis pons ciecorius dar galētu parodyti, ir kad jis dar galētu aną pagirtąjį krukį Priczkaus Wiliiaus I. teip wartoti, kad jis kelintam nebyliui szuniui burną atwertu, kurs rods begėdiszkai užpūla wargingus ir sweczius, ale ponū sopagus laizydams ir ju kašneliū laukdams, neiszsidrįsta melus, prigawimus, zokano perzengimus, ir wisokią neteisybę, kur *reik, apskunst,* ale wisokią teisybę — beje ir waringū, baimingū Lietuwninkū teisybę, kur reikėtu, *užtarti.* *Katras* yra žmogus pagal szirdį didžiojo Priczkaus, ar toks, kurs, pagal sawo geriausiąją sąžinę, wisus teisybės perkreipimus, wisus žmoniu paiszkadyjimus, kurie galiausei ir waldžiai neiszpasakomą iszkadą darys, wainai ir nei sziochio nei tokio n'atbodams, apsako, *arba* toks, kurs, kokio auksztesnio pono rustawimo bijodams, arba jo apglostymo jieszkodams, kašnelio arba ženklelio tukuriūdams, priesz geresnę sąžinę tyl, kad reikėtu tikrai loti, tikrai kalbėti. Wokiszkaiz tokie žmonės *Streber* wadinami — mes lietuwiszkai galētumbim sakyt: *sopagū laizytojei* — tikras mars musu czėso! Ak, ko dėl ans Priczkaus Wiliiaus prisaikinimo budas tapė prastotas! Rasi dar kelis sykius apie szitą didžiojo Priczkaus tekstą pamokstą laikyti reikės.

Drs. G. J. J. S. I./Gr.

Aple senowes Lietuwas piles.

2] Pradžia 1. numeryje.

Isz nepersenei atrasto ir iszspaudito apraszymo *) keliū ir kelioniu Kryžokū po Lietuvą, galime aiszkei matyti, jog jie žinoję ne tik wisus to laiko kelius ir wieszkelius Lietuvós, ale ir kone wisus takus ir szuntakius, neminint jau apie wisas musu piles ir juju wietas. Kiekwiena brasta, kiekwiena upė ir upelis, tiltas

*) *Scriptores rerum prussicarum.* Edid. Dr. F. Hirsch, Leipzig 1863. Tom. II., Beilage I.: „Die litauischen Wegeberichte,“ laksztas 662—707.

ir jo plotis, kur yra gera žolė ir paszaras — apie tą wiską yra Kryžokū kelionių apraszyme paminėta. Žodžiu sakant, Kryžokai be paliowōs po Lietuvą besiwalkiodami ir kaipobaisiausi wilkai ją beplėszdami ir belupdami, labai aiszkei ir gražei musu žemę pažinojė. Pamusę jau pirmiaus Prusiją ir steigę saw joje tokius twirtus lizdus Ragainės, Tilžės, Klaipėdōs, Instruczio, Angerburgo, Rastenburgo ir kitose pilėse, pradėjo tolimesnius kampus Lietuvōs naikiti. Iszeidami isz Tilžės, Klaipėdōs, Ragainės, jie wisūmet Panemuniu ir widuje Žemaiczius plėszydawo, nueidami iki Raseiniu, Kauno pilės; wėl isz Instruczio ir Rastenburgo — iszedawo lupti ir pustyti Užgirinį Traką (szendie Suwalkū gubernijoje) ir nukakdawo iki Gartėno (Gradno), Słonimo, Alytōs, Trakiū ir Wilniaus. Kartkarczeis lietuwiszku piliu prisidingėdami, aplenkdawo jas ir tik pakelėmis kaimus aprubėje iszdegidawo ir apiplėszdawo; bet jeigu pilė tolimesnėj ju kelionėj didelei užkenkti galėjo, tai rupindawos tokę pilę apgulę jimi ir su žeme sulygiti. Wisose po Lietuvą kareiwiszkose kelionėse, Kryžokai įpratę buwo wisūmet turėti drauge nors wieną wadową, kursai gerai žinotu wisus wieno ar kito Lietuvōs kampo kelius ir wietas. Tokeis wadowais buwo — pagailėk Diewe — tie patys Lietuwei Prusū, kurie įpratę jau tempti jungą sunkiausiōs Kryžokū werguwės, neturėjo gailėsties dėl sawo broliū, tarnaudami baisiausiems Lietuvōs kankitojams. Mes cze galėtumēm ilgą eilę wardū, grynai lietuwiszkū, sustatyti tu wadowū, kurie po wisus kampus musu žemės Kryžokams kelius rodė, bet tikimės, jog ir musu gadynėje daugumas tokiu prawardžiu Prusūse randas! . . .

Pasakojant apie Lietuwū piles, nė jokiu budu negali užtylėti apie senowės su Kryžokais kariu įpatybes ir ju asztrumą. Žinote, jog Wokiecziu Kryžokū draugystei Palėstynoj atsirandant, jie įsiazadėjo su netikinčzeis kariauti; ateidami paskiaus į Kelmijōs zemę (1228 mete) ir į Prusus, jie tą patį įsiazadėjimą ir czion su sawim atsigabeno, ir wėl teip prigulinczei pildė, jog per kokes penkesdeszintis metų didesnę pusę Lietuwū

Prūsūse išgalabyjo*), o gywais likusius sunkiausei sawo werguwei pawedē. Cze reikēs nors trumpai paminēti, jog tūmet praboczei (prosenei) musu, pagonais dar budami, tokie buwo žmonēs, apie kurius wienas dwyliktojo szimtmeczio raszējas (Helmoldas) yra isztares: „Daugel galima butu *pagirtinū daiktū* apie szitōs giminēs (Lietuwiū) paproczius sakyti, jei tiktai jie turētu wien tikybę Kristaus, kurio apsakytojus jie persekinēja . . . .“ Kaip kožna giminē, prisiriszus drutai prie sawo įpatingōs tikybēs, kuri, pagal jōs nūmone, yra geriausia, iszganytingiausia bei naudingiausia, teip lyginai ir prosenei musu twirtai ir stiprei laikēsi prie tu tikėjimū, kuriūs nūg sawo garbingū seneliū buwo apturēja. Kryžokai wēl, pildydami walę popieziū Rymo tōs gadynēs, kurs norėjo, idant szwiesa krikščioniszkois tikybēs ir Lietuwaį apszwiestu, gerai, regis numanē ir žinojo, jog kardu bei ugnimi negalimas daiktas naują tikybę iszplatyti ir įwesti. Ale jie ir tai numanē, jog isznaikinus ir iszgalawus Lietuwa, labai butu smagu ant jōs wietōs įtaisyti kitą žemę; ir kokią jie įtaisē puikią karalystę! Szendien ant musu nelaimingu proseniū kaufū matome sukriautus ir suguldytus kietus pamatus sziois dienōs Lietuwōs žemėje galingōs karalystēs! . . .

Zinome, jog Wokiecziu Kryžoku draugystē kareiwiszka uždēta tapē wardan panōs Marijōs ir Kryžokai wisūmet szitą wardą aukszcziausioje garbėje laikydami didžiausias dēl jo apieras isz Lietuwiū kunū bei kraujo darydawo. Tūmet, matai, Kryžokai, įsteigtojai musu laiko stipriosiōs karalystēs, dar katalikais buwo, ir kaipo tikri katalikai szwēsdawo kas mets su didele iszkilme wisas paženklitas wardui Marijōs szwentes. Ant wisu szitu szwenciū pas Kryžokus wisūmet didelios mynios wisokiu auksztu swecziu — kareiwiu isz wisōs Eiropōs apsilankydawo, kuriūs jie iszsiwēsdawo drauge į Lietuwaį, idant su tu atėjunū pagaiba per tas szwentas dienas kone smarkiausei Lietuwius sumuszti ir iszmuszti, o wis „ant garbēs p. Marijōs, juju draugystēs užtaryto-

*) iszgalabyti, iszgalūti.

jôs, ir dël pagarbinimo wardo Wieszpacies,“ kaip patys Kryžokai prisipažinë. Katalikù bažnycioje, kaip žinome, didžiausios wardan Marijôs szwentës pripûla: 8. rugsëjo (septemberio) — jôs užgimimo, 8. grudzio (decemberio) — nekalto prasidëjimo p. Marijôs. Ant szitu tad dwieju szwencziu dideles keliones (wokiszkaiz reizus) į Lietuvą atlikti Kryžokai buwo įmëgë. Per szitas szwentes ne tik jie musu žmones daugiausei iszmuszindawë, bet daugel rupindawusies sudegįt tame rudens laikie jau suwalytus ir suwežtus jawus, idant likusieje musu prosenei ateisentį metą turëtu badą kentëti. Tankei ant meto dar ir trecią kelionę didelę į Lietuvą užsiimdawo pradžioje wasario (pebruaro), apie dieną apwalymo p. Marijôs, ir szitôs kelionës laikie isznaikįdawo wisus tûs jawus, kurie buwo ant sëklôs ateisencziam metui užsilikë. Mažesniu kelioniu atlikdawë, pagal Kryžokù raszëjù liudyjimà, po deszimt, penkiolika ir daugiau per metà, o kiekwienoj kelionëje ne wien naikino gywentojus Lietuwôs, wyriszkius iszmuszdami, o moteres ir mažus waikus su sawim isz Lietuwôs iszsigabendami, bet ir wisus kaimus, jawus ant lauko irtt. — į plentà sudegįdawë wisame pawiete, kurį aplankyti teko. Senowës apraszymûse kryžokiszkuju kelioniu po Lietuvà, kone ant kiekwieno lakszto juju metraszciù yra paminëta, jog tokiam ir tokiam pawiete sudegįta tapo tiek ir tiek kaimù, iszmuszta tiek ir tiek žmoniù, sugrëbta tiek ir tiek bandôs (kaimenës). Kaip daug jau ir senowës gadynëje Lietuwoje buwo auginama ir priłaikoma wisokiu naminiu gywuliù, isz to suprantame, jog 1337 mete wienam netoli Kauno pawiete Kryžokai sustwëre ir iszgabënë su sawim į asztûnis szimtus arkliù; galwijus — kapomis, o awis — tukstanczeis isz Lietuwôs iszsigabendawë! . .

(Dar ne wiskas.)

Margyris*).

Giesmė isz Lietuwos weikalū,
paraszyta L. Kundraiczio (Kondratawiczės).
Lietuwiskai iszguldė S. Norkus.

Pirmoji giesmė.

I.

Kur dingo, Lietuwa, tawo didybė,
Kur kunjgaikszeczei ir diewū daugybė,
Kur garsios piles darbo waikū tawo,
Kur giesmininkai su giesmėmis sawo?
Taw senei žmonės szlowės pawydejo,
Nės placzei, gražei — kaip kwietka żydejo!
Szendien — prapūlė, lyg sapnas praslinko,
Arba lyg kwietka suwytus' nulinko. . . .
Kas tawę szendien iszskaityt pataikys
Isz tū paminklū, kuriūs regi akys;
Arba gywybę kas iszgrožys aiszkei,
Katrą sens rasztas tik pawirszium reiszkia?
Kas praszwies tamsą praėjusio laiko,
Kas iszszculps tiesą, ką pasakos laiko?
Tawo paminklą jei žmog's laukūs rastu,
Ar koks žingeidis isz kapū iszkastu,
Isz trupinėliū geležies ar molio —
Kas įspės laimę ar nelaimę broliū,
Katrie nūg amžiū tamsiam grabe tyli?
Negu tik žmogus kurs, praboczius myli,

*) Weikalai czionai apraszomi atsitiko Pelėniū pilėje ant upės Aistós kranto Užgiriniame Trake (Suwalkū gub. Wilkawiszkiō paw. Bartnikū walst.) pabaigoj wasario 1336 m.; raszėjas perkeltė pilės wietą, ją apraszydamas, kaipo ant Niamuno kranto gulinczia. Pradžia szitōs giesmės tapė spaudinta „Lietuwiszkoj (ei tungoj“ 1882 m. 2. num. Red

Negu tik karszta szirdis giesminjko
Inspės, apgiedos skambidams isz tyko
In stygas kankliu kapūs atjieszkotu,
Su giesmininkais drauge palaidotu!
Ant jo tik balso atgīs dulkės kunū
Kunjgaikszeziū ir žyniū bei tarnū Perkuno,
Ir isz sutrupū isztarts per jį žodis
Kibirksztį tigrôs gywybės parodys. . . .
O kurgi jumis pelesai apniko,
Szwentos kanklės Lietuwôs giesmininko,
Suskambėkit žemėj nors balsu tykiu,
Kad szirdis mano pritartu jums sykiu:
Be jusu nieko asz pats negiliūsiu,
Jus wël iszgirdēs ir asz paniuniūsiu
Apie senowės Lietrwiū narsybę —
Ne kokį melą, bet tikrą teisybę.
In stygas kankliu isztemptas pabelsiu,
Dulkes prabocziū isz kapū prikelsiu —
Ir stos priesz akis kranju aptaszkyti,
Meszku ir wilkū kaileis apsagyti,
Stiprus kaip girios, kuriose gywena,
Skaistus kaip wandū, ką upėms sriuwena,
Liudni lyg rudū isz sziaurės atėjēs,
Lyg garsas dainōs, katrą nesza wėjas.
Sztai Lietuwei, ką szwentą teisybę daboja,
Ką diewus, žynius ir rykius gūdoja;
Sztai diewai, kurie ju kalboj teip garsus,
Kaip patys szlowėjai, stiprus, geri, narsus;
Sztai kunjgaikszezei, ką Lietuwą waldē,
Už jōs liūsybę sawo galwas guldē,
Dalinos su žmonėms ir dūnōs brusu
Ir szlowe ir grobiu ir karēs triusu,

Sweikatą gynė, kraujo nesigailej',
Grumės į meszkū įsinėrę kailį.

Klauskite, brolei, peiksite arba girsit —
Apie tokią tai gėtę giesmę iszgirsit.
O jeigu ranką prie kanklių pridesiu,
Ar niuniūt apie Margyrį pradėsiu,
Ar rodysiu, kraujas kaip teka iš kuno,
Ar stygos užgaus griowimu Perkuno,
Ar mano balsas dūs Algierčiai*) garbė,
Ar girs Lietuvą ir narsią ir darbią,
Idant per silpnybę neapsistotų —
Tu, szwenta kanklė, kanklė weidaliotū,
Suskambėk, atliepk iš po lentos grabo,
Dūk mano giesmei miklumo ir dabo!
Tėwai iszgirde balsą tawo stygu
Isz kapū kelsis, nors myriu užmigo.

Jus draugai mano, teikit paklaustyti,
Kaip reikia kankles giesmėn įtaisyti,
O giesmininką apsiauskit szirdingai,
Jei jums nepatiks — atleiskit meilingai;
Linksmi priimkit pasaką senowės,
Isz jōs suprasit, kaip praboczei kowės!

II.

Žemaiczius Keistutas nūg tėwo sawo,
Algieris Lietuvą isz dalybōs gawo.
Lietuwōs tūmet, o! wisi bijojo,
Nēs kunjgaikszei narsus ją dabojo:
Tarp Gudū, Lenkū juju kardas szwietė —
Drąsei į kowas ir Kryžokus kwietė;

---

*) Didis Lietuvōs kunjgaiksztis su broliu Keistuta — sti-
prus tėwiszkės apgynejai (1330—1381 m.).

Niekūmet jūsius nieks neapgalėjo —
Daugėlį žemiu apėmę turėjo.
Kur kunigaikštis pats randyt negali,
Broliams ar tarnams paweda tą dalį;
Kad paweikti perdėtinio klausytu
Ir lyg kunigaikštį jį patį matytu,
Dūda jam waldžią sawo ukės rėdo:
Kardą teisybės bei tiesą urėdo.

Nūg Trakū, pėsciam perėjus dwi dienas,
Paniamunyj, netoli nūg Kryžokū sienōs,
Riogsojo senei, didelei jau senei,
Pilė medinė, wadinos Pelėnei.
Keistuts sęę dalį kad nūg tėwo gawo,
Pawedė Margyriui ten waldžią sawo.
Lietuwiū gentėj Margyris pagirtas,
Paties Keistuto dabotoju skirtas,
Per kiauras dienas Pelėniūš budejo,
Niekados ginklą isz ranku nedejo.

III.

Jawai ant dirwu lyg wilnys jurawo,
Lankose kwietkos gražei raudonawo;
Ale Kryžokai iszganė, iszmyne,
Jawus iszbraidė, iszwoło, isztrynė;
Newienam žmogui jie szirdį perwėrė —
Kardas ju kraujo gana atsigėrė.
Stojus' į kową per dienas narsawo,
Lietuwa grumė neprietelius sawo;
Akmenio kirwiu jėi katrą užgawo —
Kaip musė krito bei nusigalawo;
Geležies szarwai ant krutiniu truko,
Kraujas garawo, tartum dumai ruko!
Lietuwei Wokieciamis regis nepatiko:

Dalgis gan' kieta akmenį užtiko,
Wertėsi atgal nieko nenaudoję —
Tik dirvas krauju ir kunais apkloję!
Isz dumų, dulkiu, ką sklaidos nūg wėjo,
Pažymė, Kryzoks pamarėсна ėjo. . . .

IV.

O Lietuwei piles vos tik apgynę,
Liko Pelėniūs didei nusiminę;
Wisi kaip žemes pardawę stowėjo,
Aszaros gailios isz akiu byrėjo.
Ar grįžti kaimon? Ar welyk ing miszką,
Nės neprietelei iszteriojo wiską! —
Kamūlei dumų, ką per girę ritas,
Gaisrai, ką blizga cze wienas, ten kitas —
Siuntinei isz ju pagiriniu kaimų,
Reiszkianti ženklus baucingų nelaimių!
Kryžokai wiską, ką tik duszją myli,
Kaip piktos szirszės iszčiulpė, sugylė!
Wienus surisztus į kalinį warė,
Kitiems ant wietôs jie galą padarė. . . .
Isz gailėsties tad szirdys Lietuwiū įnirto —
Negywus Kryžokus kapojo jie, kirto,
Laužon sukrowę aukawo dar kunus,
Kad jiems atleistu kaltybę Perkunas.

V.

Padumot baisu, kas per muszis buwo!
Isz abieju pusiu daugybė pražuwo.
Laukai suminti, lyg szlūta nuszlūti,
Gul tik Lietuwei, Wokieczei szarwūti.
Wienus sermėgos deng ir meszku kailėi,
Ant kitų skardai spinduleis žer dailei;

Ten Kryžoks driksio geležim apkaltas,
Nūg pilksermēgio parbloksztas, sumaltas;
Cze gul sukibę wyrai peties rimto,
Rodos numirę dar wiens kitą krinto!
Matyt, kad szirdį wienam labai skaudi,
Kitam jūką ant weido szėtons iszspandę.
O kožnas kruwins, kraujas bęgt neliauja,
Prie kožno warnas jau gaspadorauja,
Akis kapodams warnaicziams dalina;
Ten wilks isz giriōs iszlyndęs skalina.
Wieno krutinę sumuszta užkimo,
Bet girdēt balsas maldōs ar keikimo;
Kitas jau tyli — jau nusigalawo —
Apie tą pulkas szuniū szurmuliawo.

(Dar ne wiskas.)

Musu knygos.

Jeruzalės Iszpustyjimas pagal Zydo Jozepo Apraszymą atpasakots nuo K. J. Priekule 1881.

Garsingas rasztas Žydo Jozepo „Bellum Judaicum“ sulaukė, jog ir Lietuwei szendien gali jį skaityti sawo kalboj. Kaip isz titulo aukszcziau iszraszyto numanyti galima, rasztas tas tik atpasakotas, t. e. sutrumpitas per musu iszguldytoja tapę, bet wer-tybė tōs knygos per tai nenukentėjo. Pats iszguldytojas apie Jozepo knygas prakalboj sako: „Nū pat swieto sutwėrimo jos pradied pasakoti, iszreiszkia wisus nusidawimus Žydt gimiuēs ir galjausei iszpustyjimą Jeruzalės miesto. O raszėjas tu knygu yra Žyds Jozėpas, sunus Matijoszius, isz klebonū giminės, kurs pats isz pradziōs priesz Rymijonus kariawo, po tam sugauts tarp Rymijonū per tulką maiszėsi ir teip sawo paties akimis Jeruzalės iszpustyjimą matė. Tai wislab jis Žydams žydiszkoj ir wėliaus Rymijonams grykiszkoje kalboje suraszęs yra. . . . Isz tu [knygu] naudingiausius daiktus broliams Lietuwininkams ant žiniōs atpasakot apsiėmiau Jozepo labai platų apraszymą mažumą aprtrumpindams ir wislab iszleizdams, kas ne teip naudinga žinot.“ Apraszytas cze Jeruzalės iszpustyjimas atliktas tapę 71. m. po Kristaus per Rymo ciecorių Tytą, o Žydai nūg to laiko pradėjo ap-leistl sawo žemę ir pagallios iszsisklaistė po wisą swietą.

Iszguldytojas Jozėpo knygu yra pažįstamas musu raszėjas p. kun. Jurkszaltis isz Saugu. Skaistumas jo lietuviszkės kalbės yra pagirtinas, o per tai jojo lietuviszka knyga yra dar Wertesnė. Iszleista jįji tapė per laikrasztį „Tiesos Prietelių“, kursai spaudindamas szitą knygą szimtą syk daugiau naudós dėl Lietuvós padarė, neng per sawo kitus rasztus. Kožnas Lietuwis su pasimėginu perskaitys szitą knygą; gaila bet didei, kad jį wokiszkomis literomis spaudinta, o per tai anapus rubežiaus negalės daug iszsiplanti. O mes welytumėme szitą knygą wisiems Lietuviams skaityti.

Bassianis.

Broliams Lietuviams.

Pažwelgkit, brolei, in auszrės szwiesybę
Ir meskit isz szirdies piktą tamsybę:
Imkit szwiesybę nuo žmoniū musu,
Kurie melingai raszo del jusu.
Brolelei, grazioji auszra žiba,
Rodytoja in tamsią kelybą;
Ji kels isz nakties szirdis miegtanczias
Ir wes keleis žwaigzdemis žibanczeis.
Jau užsimirszta musu prigimtoji
Kažba mieliausia placzioj Lietuvoje —
Teip placzai sako — norint daug pražuwo
Broliū Lietuwiū, kurie melej buwo.
Jau daugel amžiū tilei prasnaudem —
Troksztanczias szirdis ne kartą baudem:
Szirdis negali gywenti duona,
Jei neužtenka swieto apmono.
Reik mums pažinti senowės žmones,
Kurie teip smarkiūs buwo małonės,
Reik perskaiyti, ką jie mums tare,
Ir ką daugybę gero padare:
Bus apraszyti musu miszkai žali,
O ir senowės diewai wisagali —
Swentas aužuolas, kuriame diewaitis
Buwo Lietuwoj didis Perkunaitis;
Kaip priesz jin didę ugnę kurino,
Ne wieną seną Krywę marino —

*Teip paszwencziami musu dievai buvo.
Del kogi karsztoji meile pražuwo
Del atminimo musu senowiu
Diewū ir žmoniu, geru Lietuwū?
Jau taikas didis akis pratrinti
Ir szwiesą mokšto wisiems pažinti —
Mes pasilikę nuo wisū wieni,
Argi bebusim tamsybej seni? . . .
Man betgi regis, kad dwase pakils,
Nuo sunkaus miego ji ilgo pails,
O brolei mano prades dirbineti,
Aplink szwiesybę mokšto netingeti;
O kaip pajusit szirdyj stiprumą,
Tai tad pažinsit mokštū gerumą.*

Raszo Egle.

Apraszymas žemes turtū.

1]

(Pradžia 2. numeryje.)

Tai dar ne wisi daigtai szios pasaulės. Balos ir pelkės pilnos jūdu sukibusiu žemiu; kitur wël turime geltona sierą, kitur anglį ar gintarą (burksztiną). Tie tai daigtai turi sawytarpinį artumą, jie telp sakant wienu liga serga. Inmesk sierą į ugnį, ji dega itin (labai) greitai, anglis neaplieta, neprigesyta wandeniu ugunyje iszplėni ir pawirsta į pelenus, gintaras sudega — tai wis dega be didelio karszczio ir galime lengwei pamėginti ant szakalio. Kaip dega, kokį iszdūda skonį nosei, kokį liežuwiui, kokia liepsna, tai žinoma, kad didelis skyrius. Wienok užteks ir to, kad dega lengwei ant liepsnės. Prie to galime pridurti ir antrą įpatumą — wandyje tie daigtai netirpsta. Szitai mums ir treczia weislė — degantiejie daigtai.

Bet tai yra dalykai, kuriūs neiszpūla patalpinti į tarpą jau paminėtu weisliu. Yra, matai, dalykai tirpsta gerame karsztyje — tai galėtu buti akmenei ir wargu butu atskirti nū ju, nės niekūmi nedwokia (neatsidūda), nieks neatskiria, jeigu tiktai kokia plowė (plėwelė) užsideda ant wirszaus (szwinas), ar pajūdūja (geležis). Isz to matome, kad tu dalykū negalima priskirti prie akmeniū, kadangi karsztyje akmenei iszsisikiria ir subjra į dalis su wisu įwairias (kitoniszkas). Dar ir tai galėtumėme prikergti, kad tikri akmenei norint newisi yra permatomi, o dalykai apsznekami neskaistus. Tai szitai musu ketwirtoji ir paskutinioji weislė — nauges (metolai). Dalykai cze priderj: 1) netirpsta ant ugnies,

2) nepersiszwiecžia ir 3) itin sunkus. Wisą weislę galime rasti ant pawelzdós tyra kalnūse; wienok pagal reikalą gauname daug dalykū isz žemės, isz kalnū grumulūse, kur daug yra priemaiszcziū.

Tai szital paskirstymas weislin ir nelygybė wienós su kita. Dabar įstebėsimė įpaczel¹⁾ kiekwieną weislę ir apraszysime akmenius, druskas, deganczius daigtus ir naugės, labiausėigi tas, kuriós randamos musu kraszte, Lietu woje, atneszti galėtu daugiems pelnā ir nauda. Gal kitoje wietoje teks skaitytojui ir pasnausti, bet nesitikiu, kad rasis toks snaudalius, kurs turėdams daug daigtū nenorėtu žinoti, kaip jie padirbti ir isz kur ganti. Taigi drauge czuipkime už darbo.

Pirmoji weisle.

Žemė ir tikri akmenėi.

Jei mes galėtumėme perpiauti žemę per jós widuri, tai pamatytumėme nū widurio ją ėsant wisą kieta, isz wieno mazkū akmenio, k. a. kalnai Somijós (Pinlandijós) ir Szwaicarijós, wadinamo granytu¹⁾, kurs susideda isz szpato, putnago ir sliudós, labai permaiszytu. Arcziau pawirsziaus mes matytumėme, žemę ėsant minkszta ir įwairaus sadėlio su priemaiszczeis apgelžėjusiu kaulū, kirminū, medžgaliū; dar arcziau rastumėme wėl kieta, isztekėjusią isz widurio per plyszį ant minksztosiós lygaus sadėlio su pirmaja pridėjus priemaiszczius granato²⁾. Tokie kalnai gneisū³⁾. Kartais wietoje sliudós minksztós įsimaino kieta (sijėnytas) Egipte. Teip besistebėdami atrasime wėl minkszta wėl kieta wisiszškai primaiszytā žemę.

Brangiejie akmenėi, naugės (metolai) randami kaip minksztoje teip ir kietoje žemėje, bet drusku bei degancziuju dalykū mes nerandame kietoje, o wien minksztoje arba ir sukietėjusioje nudžiuwus wandenyui. Sidabrā randame granyte ir smiltynūse. Dėl kogi randame sibabrā, auksā ir kitus tokius akmenius kietoje ir minksztoje žemėje, teip galima pareiszkinti: žemė minkszta radosi isz kietós, už taigi wisus daigtus, kuriūs tiktai turėjo kietoji, turi turėti ir minksztoji. Druskos ir degantiejie daigtai randami tiktai minksztojoje žemėje, kadangi ju paeigis pajieszkomas ne tirpime ugnyje, bet iszsileidime wandenyje.

¹⁾ granytas, ūla kalnynūse. ²⁾ granatas, pažistamas akmu, kaip stiklas spindis ir raudons. ³⁾ gneisas, sąmaisztis isz kwarco, szpato.

Granytas — tai musu laukinei akmenei — reikalingi statant namus, taisant girkas, dirbant kryžius ir k. Jie wisokiu dariniū: rauswi, melswi ir kanapėti. Teipogi naudingi yra ir gneisai ir sijėnytai.

Minksztoji žemė reikalinga pasėliui jawū (smiltis, molis, jūdžemė), o kietoji dūda marmorą, tekėlus, galastuwus, kreidą, sidoklius itt.

Dabar žwilgterėkime į akmenius randamus kietoje ir minksztoje, ar wien minksztoje žemėje, tankiausei matomus pas mumis, Lietuwius.

Diemantas — tai akmū brangiausias, kiečiausias ir gražiausias. Jo sądėlis tokspat kaip anglies ir jūd-paiszōs (atūpkōs, szwino). Jis esti wisokio žiedo, blizga prie szwiesōs ir raibuliūja wisokeis darineis. Kietumas jo neiszpasakytas. Greicziau sudaužysi priekalą ir kugį ne kad jį. Szioje gadynėje norėdami jį sudaužyti pirma merkia į sziltą kraują gywolio ką tiktai papiauto; po to padėtas ant priekalo jis trupa ir iszlužta į wisas puses. Jį deda į akiukes žiedū, spilgu, ar smicziu. Smulkius diemantus perka stiklininkai dėl raizymo stiktū ir auksininkai dėl trynimo, galandimo. Pats didysis diemantas yra ant wainikū, kuriūs dėwėdawo Prancijōs karalei. Daug ju atweža isz Indijōs ir Amėrikōs.

Granatas teipoji itin įwairiu žiedū, gerokai kietas, atweža ju daug isz Italijōs, Amėrikōs ir Azijōs; patsgi brangusis Wokiecziu žemėje, jis žiburiūja kaip kad zėrū-janczios anglis ir wadinasi *pyropu*. Tankei atsitinka rasti granatus prastus pas mumis perdaužus akmeni, tiktai musiejie ne teip tyri ir gražus.

Titnagas tikrasis yra balts, bet pas mumis ans pilkas ar jūdas nū priemaiszcziū gelžaiicziu ir kitu dalykū; daug jo aplink Makswą. Paturint wandenyje kartais jis atrupa arba užsideda ant jo balzgana plėwė. Jis randamas ir Lietuwoje, bet daugiau jį parweža isz Rygōs. Kitą kartą jis buwo sugadus prie szandykliu (strėlbu), szendien jį tebedėwi prie skiltuwū.

Jaszma — tai akmū iszrainūtas ir dryžūtas, daug jo randa Egipte.

Ametistas — akmū ružawas, randamas widuryje agato ar kietūse kašnūse. Ametistai šiļdomi pecziuje isz ružawū wirsta į geltonus.

Agatas — akmū kietas ir apgaļandus gražei rainūtas; kartais jis teip rainūtas, kad jame — gerai nutrynus — atsispindi wisokie waizdai (piguros).

Putnagas (kvarcas), jau kaip sakiau, yra dalia granyto, jis tankiausei baltas, ružawas, kietesnis už szpatą, su kuriūmi susitaisęs dūda gerą medegą girnoms — girnoms suteikia putnagas asztrumą. Smiltyje žiban tiejie grudelei yra grynas putnagas.

Cze galime nurodyti ant *kriksztolū* atwežamu isz Madagaskaro, saļōs Aprikoje, isz kuriu dirba gerūsius indus (rykus), daugiauseigi taisomas isz jo stiklas ant indū. Kriksztolai balti, ružawi, melswi, raudoni, žali randami Wokietijoje ir Amērikoje.

(Dar ne wiskas.)

„Lietuwōs bicziulis,“

laksztū 26.

Musu dienosē ēmē tarp Lietuwū rastisi wyrai apmisyļę giminēs pūļi ir nurodą szaknį tōs musu negandōs. Iwairi rasztininkai įwairias tam randa priežastis, bet dauguma ju sako, kad kalbōs panykimas — tai yra skaudžiausia plēga Lietuwiams. Tokiā mislę deda į pamatą meilraszcziū, apsakū, ar rasztū rustesniōs įtalpōs. Ir „Lietuwōs bicziulis“ mato, kad Lietuwa žuwa per pamirszimā lietuwiszkosioš kalbōs, už tai jis ir geldžia sawo dainelēm is ir apsakinjimais įpilti tą meilę kalbōs, kuri mus iszganysenti nū pragaiszties.

„Nier tēwynēs be liežuwio,
Kiekwiens szitą gal suprasti:
Atimk kalbą nū Lietuwio,
Tai Lietuwōs jau ir n'esti.
Sznekā krasztas tiktal gywas,
Kaip tas kūnas dwasē sawo;

Kaip tas ukis yr walywas,
Kur Lietuwa meilę gawo.
Kaipgi bucziau asz laimingas
Wisiems meilę tą įpilti! —
Dūk tai, Diewe maloningas!
Dūk! iszpilyd̄k mano wiltį!

Jaugi pripažistu, kad kalba yra įpatybe neatmetama nū buwlio kiekwienōs giminēs, bet ant to negaliu sutikti, kad pražutis sawotiszkosioš kalbōs wiena — butu giliausia priežasczia nusken-dimo į prapultį Lietuwū. Reikētu atminti, kad kowa už buwį žmogaus ir giminēs galanda sylas, stambina jas ir didina, kad ta kowa

wyksta gerai, ar tas sylvas iszkirmgraužoja, isznaikina, kad giminė suklumpa musztyneje už sawo gywenimą. Neatmetama nū to nei apszwieta; apszwieta suteikia žmogui teisu žvilgį į aplinkę, parodo jam keblumus ir painiawas gywenime, ir dūda jam įnagi ant pergalejimo anu kliaudžiu. Mokslas teipogi isztaiso darinus sylvas žmogaus, teip kad jau pūlis ir cze nebeyra galimas. Kad prie to dar mes prideturėme polytikiszka ūzwadą, kuri gali ar kenkti ar pagūsti aną kową dwasiszka, medegiszka ir doriszka — tada tai jau surasime wisas iszgales nelainiu, plekūjancziu musu giminė. Niekaip už tai netikiu, kad kalba panykusi munis prazudo, arba kad kalba gywojanti ir žaliūjanti munis iszgydo nū ligu isimerkusi į giminės kuną. Suprasti manę gerai reikia; asz parodau, kad yra daug szakniu pūlio ar kilties kaip draugljos teip ir giminės, ir sakau, kad niekaip kalba nepadaro teip szakinės pertaisės, kadangi kalba — tai papūszalas gywojanczio kuno ar tai žmogystės ar pilnės gentės. Kada ans kunas bus sweikas, kada jo dwasė bus iszlankasyta, nuanūta ir mokės palengwinti kunui kową už buwį, ir kada jame iszdygs dorine spēka (syła), tada tai ir musu kalba žydes ir waliūdama gywes; o jeigu kunas, dwasė ir dora bus nuszlikę, tai tas suwargimas atsispindės ir ant kalbės. Per tai regiuai kad kalba yra itin jautri ant sweikatės kuno ir dwasės kaip žmogystės powienam teip ir wisos giminės. Jei už tatau Lietuwei nyksta kowoje už buwį kaip medegiszka, teip dwasiszka ir doriszka, tai ju ir kalba irsta. Szaukiant ant irimo kalbės, reikia szaukti dar daugiaus ant priezascziu to irimo; nės sakau, negana regėti wien „iszgamus“ tūse, kurie pametė sawo kalbą. Nebuwis dwasiszko peno, žemumas musu ukės palyginant su kitu krasztū ukėmis, panykimas dorinės twarkos rodo, kad mes gywename labai kritiszkoje walandoje, ir jei nepamatysime to ojumo (priegadės), tai ir nepasijusime amžinai nugramėję į pragaisztį.

Tie mano žodžei parodo wienpusiawimą daug musu rasztininkū, tarp kitū ir „Lietuwos bicziulio.“ Tūmi nepasakau, kad wertis jo weikalo butu menkas; wirszumi „Lietuwos bicziulis“ labai patraukia skaitytojų, uždega jo jausmus, keldina jo szirdį — bet pripažindami tai, kas jam prideri, nepamirszkime parodyti ir tai, ko jam truksta.

„Lietuwos bicziulis“ yra tai knygutė kiauurai patrijotiszka, už tai teip meilu ją skaityti; prie to prisideda ir tai, kad kalba trauki ir skambi. Kadangi jau pernai Lietuwei tą knygutę iszgraibstė ir jina nebegeaunama pirkti, tai cze mėgjsiu skaitytojus įwездinti į jės įtalpa.

Pirmoji dainelė „Trakjenams“ yra pawesta. Dainius apsakō, kad musu kunjgaikszcei Trakūse ilgai sėdejo, kad ten Wytautas gimes ir mirės palikinas paminklą — murinę bažnyczia ir „jūdas“ Kurajimus. Laimingi tai buwo laikai!

„Kaip musu karalei Trakūse sėdejo,
Cze tūkart ir žmonės kaip skruzdės klibėjo;
Ogi kiek cze buta turtū ir gėrybės,
Tai ir apsakyti man truksta galybės.“

Prie to wiso primena dainius, kad musu kunjgalkszcei ten gywendami „lietuwiszkai meldės ir snekejo.“ Szendien Trakūse anu grožybiu tiktai griuwenos beliko; murai tiktai riogso dėl paminklo anos laimingos gadynės, o Trakū gywontojai nebemoka „nei žodžio sawaip pasakyti;“ o tūmi dar pikcziau, kad ir aplinkėje

„tulas jau piktai padarė —
Lietuwiszką kalbą isz maldu iszwarė.“

Taigi klausia sawės dainius, argi ne gėda kėsti aplink sawę tokią pustynę ir pragaisztį.

„O brolei Trakėnai, ar galima buti,
Kad jus sawo kalbai dūtumet pražuti?!
Argi jums nūtarcziai mielliaus parsidūti
Ir žmoniu jau wardą ant amžių nustoti?!
Argi Karajimai jums gėdės nedaro,
Kad czionai tarp jusu penktą amžių waro,
Tacziaus neužmirszo kalbės priegimtinės,
Nors toli ir senei isz sawo tėwynės?
Wisur szwiesus žmonės sawo kalba girias,
Ar ein per žemę, ar per jures irias;
Jus turit už gėdą jau sawaip snekėti,
Jei nū grincziós pėdą tinkas pasejėti.
Kad aukso man kalnus kas nors dawinėtu,
Iruž tai tik kalbą atidūt reikėtu:
Spiaucziau ant to aukso, prasmegk jisai suwis,
Man už jį brangesnis prigimtas liežuwis.“

Ar tai neyra gražel pasakyta? Kiėno szirdis neyra jautri ant tokio užgawimo?

Antroji dainelė „Pro Lydės murus prawažiūjant“ turi toki pat pamatą kaip ir tiktai ką apsakytoji. Tiktai ji nebeteip patraukia skaitytojų per tai, kad jį apsakinėjimą istorijės Lydės pilės dainius įtraukė daug paszaliniiū iszgaliiū. Wienok ir ta daina rėdo stamantruną dwasės raszytojo. Dainiui skurdu, kad Lydės pilės wieni murai beliko ir pragaiszo ju twermė, teipogi ir tai jam labai sopi, kad Lydenai „sawo mocziutės užsigynė.“ Kaip tai įstabu, suszunka jis, kad istorijoje gentės prakilniós wietės pirmiausei pamirszo sawo tėwnus.

„Nesuprantu asz to wiso,   Tai ten kalba pirm užgeso,
Kad kur wieta tik pirmesnė,   Ar cze kalczia ne didesnė?“

Teip antai ir Wilniuje jau iszgeso musu kalba.

„O Wilnėnai, kas isz jusu —   O sawiszki kojoms mina!
Koks Lietuwai szendien labas?   Dūk, Diew', tokiū nederėtu:
Nesuprantu tu Lietuwiiū,   Mums iszgamū nebereikia!
Katrie lizdą ten gadina,   Dūk, Diew', krasztaš priperėtu
Kitą jieszko saw liežuwiū   Tokiū, katrie gerai weikia.“

Tada tai jau dainius dainiūja praeigi Lydės. Ten tai Waidylius sėdėjo, ir kaip su Jagėla priesz Keistutą sunirszo,
„Ant kartuwiiū galą gawo,   Ir jo wardas užsimirszo.“

Paskui Lydą Walenrodas kankino ir Jungingėnas paėmė, tūmet tai „gaiszo turtai, twino kraujas.“ Taktamiszius, Ordos waldimėras, Wytautui leidžiant, cze gyweno, teipogi ir kiti Mongolū kanai. Ir daug dar kitu atsitikiū Lydą perleido, lik Žwėdai atsigriowė į musu krasztą — tada tai ir Lydōs „murai prakiuro.“

„Ir nutilo jau cze ginklas, Stowi murai kaip paminklas
Nier cze szendien gywo kwapo, Ant Lydėnū sznekōs kapo!“ —

Bet dainiui nelaimės ir mynės prieszgyntū musu, idėga dar didesnę meilę kalbōs, kuria meilę jis geidžia ir kitiems įkurti.
(Dar ne wiskas.)

Brangioji Lietuwa.

*Tewū mano žeme, Lietuwa brangioji!
Nors tu kaipo gente swiete negilioji,
Nors tu tarp smagiuju aszarose wiena,
Tikiu, jog dėl tawęs wirs szwiesesne diena,*

*Norints tawo dalis szendien yr werksminga,
Łaime praeitinės kažin kur nudingo,
Ir žalios ruteles dūlgelems apejo —
Tikiu, jog dar gašas tawo neatejo!*

*Tewū mano žeme, brangioji Lietuwa!
Ne daug tawo waikū — maža juju kruwa;
Nors daugel isz juju jau susilenkawo,
Po sziaudiniu stogu gywoj žodis tawo!*

*Prigimtoji žeme, brangioji Lietuwa,
Kaip senelei sako, daug płatesne buwo.
Norints taw kaimynai grabą nor priskirti,
Asz neduosiu kalbai prigimtai numirti.*

*Prigimtoji kalba, brangus žodžei tawo!
Man prie łopiszelio motyna liuliawo.
Brangus tawo žodžei nuo prastajo tewo,
Asz už tawo łaimę melsiuosi prie Diewo.*

*O kaip butu sunku man kuom kitu buti,
Meilę apturejus per kraują ir krutį! . . .
Nors swetur noretu in karalius skirti,
Welycz' tarp sawuju warguose numirti! . . .*

24. gegužės 1883m.

Wewersys.

Kelione ežerū ir upiu ing Lietuvą.

Kaip tušasis skaitytojū musu žino, apie daugybę musu ežerū ir upiu yra pasakojama, jog jie ēsą atēję arba nusileidę isz debesiu ing sziōs dienōs Lietuvōs žemę. Tokios apie kelionę upiu ir ežerū pasakos, pagailētina didei, iki szej dienai dar nesurankiotos ir nesuraszytos. Kelios juju tapē, teisybē, paminētos tuļuju praszalaicziū rasztininkū, kurie tacziau nesupranta, ką ta wandeniū kelionē galētu iszreikszti. Tarp tokiū isz debesiu nusileidusiū ežerū mes cze paminēsime: Łukstą, Birzulį, Sterwą ir Parszežerį Žemaitijoj; Dusēs, Alwyto ir Wisztyczio ežerus Užgiriniame Trake (Suwałkū gubernijoje). Apie Wisztytežerį mes užraszēme Oszkabalius szitokią pasaką: „Ežeras sziūtas senowēje buwęs wardu Wisztainis ir atējēs nūg Mēlinuju mariu. Wieni sako, isz debesiu nusileidēs, kiti wēl — isz žemēs iszplaukēs. Kada jis atējēs, nieks nežino — ļabai senei, o tą syk cze dar nē miesto nebuwē. Kaip jis atējo, ilgai nebuwo žinomas jo wardas, ir wandū wis tik užē ir cypsējo. Wieną kartą nuėjo dwi mergi ant ežero skalbtu. Jiemdwiem beskalbiant paežeryje wiskas cypsējo. „Ale cze cypsi ir cypsi kaip wisztytis!“ isztarus wiena merga atminē jo wardą ir pati apjeko, o wandū tūjaus nustojēs užēs ir cypsējēs. Apjeko ta merga dēl to, kad atminē jo wardą, koki jis turējo. Paskui prasidėjo cze miestas budawotis.“ Apie Birzulį pasakojama, jogei norējēs paskandinti Warnius, o tū syk tik apsiramines, kaip atmintas buwo jo wardas.¹⁾ Tokios apie kelionę upiu ir ežerū pasakos, pagal musu isztyrinėjimus yra didei swarbios dēl praeitinēs musu giminēs. *Tos užsilikusios senowiszkos pasakos stygawoja aiszkei apie atėjimą ir kelionę ne pacziu wandeniū, bet wardū tu upiu ir ežerū, ing Lietuvą.* Mes szendien jau galime aiszkei parodyti, kur senowēje musu tēwū tēwai gyweno, perkратinēdami wardus sawo kaimū, kaļnū, upiu ir ežerū. Pirm keliu tukstancziū metū musu garbinga giminē buwo apgywenus žemes, kurios szendien jau teko įwairioms giminēms. Isz tu senowēs wietu

ateidami ing sziôs dienôs Lietuwôs zeme, musu praboczei atsigabeno drauge wardus anu zemiū wietu, kur senowėje tukstanczius amziū gywenę. Gywenimo wietos persikeitē per užplaukimą barbarū, bet wardai upiu, ežerū itt. iki szei dienai liekti tie patys, kokie pirm tukstancziū metū pirmiausioje Lietuwiū - Arėjū tēwiszkėje buwo! . . . — To dēlei kaip koznas supranta, szitos apie kelionę wandeniū pasakos turi sawyje didę wertybę dėl apraszymo praeitinēs musu gentēs ir dėl wisatinio mokslo. Apraszymas ir darodymas kelio, kuriūmi Lietuwei atėjo į sziôs gadynēs zeme, ir tu wietu, kur musu giminē ilgus amzius gywenus, pirmneng sziaurēs link per užplaukimą barbarū prawaryta tapo, perwers auksztyn kojom wisas sziôs dienôs eiropiszkiū mokintū wyrū nūmones apie senowēs gywentojus Eiropôs pirm užtraukimo Wokieczū ir Słowēnū . . . To dēlei mes praszome wisus skaitytojus sawo rinkti tokias pasakas, kurios galētu sziokiu ar tokiu budu praszwiesti tamsenybes praėjusio laiko.

Pirm kokiū dwideszimtpenkiu metū raszē Kundraitis (Kondratawiczē): „Dirwa dėl isztyrinėjimo Lietuwoj yra plati ir neiszsemiama, kaip marēs, o tai ne wiename dalyke. Ar tai cze tułas daifdalius (daifdaris, artistas) norēs perkeliauti su pieszaļu ir mckalēliu; ar zemēs tyrējas (geologas), ar augmenū apraszējas ir ukinjkas užsigeis naudūti isz jōs widuriū; ar wēl weikafū tyrējas (isterikas) peržiurinēti jōs kapinytus, senrasztwietes (arkywus), griuwesius piliu ir bažnycziu; ar tyrējas budo ir dabo perweizdēti užsimanys daugybę gencziu, czionai gywenancziu; ar wēl dainius (poēta) užsinorēs szelptis giesme ir pasaka — wisi jie lygei cze pas mus apstingai laimēs, nors isz pradziū-pradziū ir nedasiprotētu to wiso, regēdami tokį szwelnų ir romų musu zemēs weidą.“²⁾ Mes nūg sawo pusēs pridursim dar tik tiek, jog pradėjus isztyrinēti liekanas garbingōs musu senowēs mes atrasime Lietuwoje netikētinus, o dėl mokslo swarbius skarbus! Pragoje. Bassanius.

¹⁾ K. A. K. Rzecz o litewskich. słownikach itt. Pismo zbiorowe Wilenskie, na 1862. p. 144. ²⁾ Wycieczki po Litwie, pag. 6.

Isz Lietuvôs.

Kaip yra didei isztroszkę musu brolei skaitymo lietuwiszku knygu ir rasztû, galima numanyti isz to, *jogei patys tulojo walscziaus ukininkai pradeda Rusû wyresnybês praszyti daleidimo spaudinti musu knygas senowiszku budu.* Dabar dasizinojome, kad dar growui Ignatijewui ministeriu beësant wieno walscziaus ukinikai (Wilniaus gubernijôs) padawê ant wardo to ministerio meldimâ apie daleidimâ spaudinimo. Bet atsakymo negawo. Dabar prie szito ministerio, growo Tolstojaus, wêlei meldimâ padawê tie patys (su 200 paraszû) ir uz dwieju nedëliu gawo per Wilniaus gubernatoriû atsakymâ: „Jusu meldimas negalîs iszpildomas buti!“ ko dël? — nežino. Tokî patî praszymâ, neilgay trukus, padawê isz kito tolimesnio walscziaus i tâ patî ministerj. Priesz ciecoriaus wainikawimâ karunacijâ) atsakymo dar nebuwo gawê, nors praëjo gers laikas... Uz tiesâ! suprasti mes negalime, koku priezascziu dëlei nenori p. ministeris pripažinti mumis tokiâ mazâ teisybê, kaipo pawelyjimâ musu senowês raszmeniu musu knygose wartoti. Mes turime sakyti, kad jeigu ir dar tiek rupinama butu apie iwedimâ rusiszku raszmeniu i musu knygas, *wisas tas darbas ir rupesnis nu eis ant niekû, kadangi spaudintu rusiszkomis literomis knygu nieks neperka ir neskaito.* Wisi mokicziausi praszalaicziû wyrai juk senei jau pripažino, *jog rusiszkomis literomis negalima raszyti lietuwiszku žodzius* — o tai yra antra priezastis, kuriôs dël rusiszkos raszmenys negali buti wartojamos musu knygose. — Mes praszome ir raginame sawo brolius — kuriump musu žodzei daeis — *kad isz kožno walscziaus butu siuncziamos maldôs gromatos p. ministeriui, apie daleidimâ mums spaudinti musu knygas pagal senowiszkâ budâ.* Jei mes wisumet êsame wierni wieszpacziui ciecoriui, tai regis turime teisybê reikałauti nûg rando (waldziôs) iszpildymo musu praszymo reikałuse dwasiszko musu apszwietimo. Jei p. ministeris negalês iszpildyti musu praszymâ, *tai meldimo gromatos gali buti siuncziamos tie-*

siog ant wardo ciecoriaus, jei tik surinkta bus 20 pasirasziusiuju wardu. Mes ir wisa Lietuwa tikimės, jog aukszciausiasius musu ciecorius iszpildys maļoningai troszkawimą wisos Lietuwos!! . . .

Birsztonas.

E. Iwinskio literarizskas palikimas. Skubinamės pasidalyti su prieteleis sawo raszto ir lietuwiszkos raszliawos didei linksma žinę. P. propesorius Kraucunas Marijos pilėj atrado isz palikimo a. a. Iwinskio sekanzcius rankraszczius lietuwiszkus:

- 1) *Žodyno lenkiszka-lietuwiszko suraszyto žodzius literu A, B, C ir S; szitas keturiu literu sueiliawimas žodzių užima 700 puslapių.* P. Kraucunas tikisi galėsęs ir kitu literu žodzius surinkti isz to paties palikimo ir papildyti tą didės wertės žodyną.
- 2) Anglijonų garsaus giesmininko *Miltono* iszguldytą lietuwiszkai eilėmis giesmę „*Rojus pragaiszintas*“ (keturios giesmės) ir *Jung'o* „*Sudo diena*“ (naktis pirmoji).
- 3) *Nomenklaturą* (wardu suraszą) coologiszka, botaniszka ir mineralogiszka.
- 4) *Budą gydymo ligu žmoniu ir gywolių.*
- 5) *Kaip auginti arkliaus.*
- 6) *Daugel wisokiu eiliu ir eileiu lietuwiszku isz swetimu kalbu iszwerstu ir originaliszku.*
- 7) *Dijonyzo Poszkos* keletą giesmiu.
- 8) *Kunigo Pabriezios* lietuwiszkas prawardes (nomenklaturą) augmenu ir ligu wisokiu.

Mes tikimės galėsę ir skaitytojams sawo „Auszros“ suteikti nors dalelėmis tu skarbų, kurius amžina minawonę tarp Lietuwu užsipelnęs Iwinskis per wisą sawo gywenimą rinko ir gļobėjo dėl sawo broliu. Dūk, Wieszpatie, kad atsirastu szimtai tokiu Lietuwos mylėtoju ir tokiu garbingu darbininku, koksai yra buwęs a. a. Iwinskis! — Mes szirdingai welytumėme, kad tułoji mantingesnio (turtingesnio) Lietuwio ranka apsiimtu iszspaudinti czionai už rubežiaus nors kelintą rasztą nabasztininko Iwinskio. . . .

Pragoje.

J. Bs.

Jo mylista kunjgaiksztis *Mikolas Ogińskis*, galima sakyti, wadowas prie ekonomszku (gaspadoriszku) rei-

kaŭ musu kraszto, labai didelis prietelius ir geradėjas Lietuwiu, kurio balsas su balsu kitu dwieju-triju ponu isz Lietuwos itekėjo ant garbingo iszriszimo per aukszciausiajė wyresnybę likimo teip wadinamu waŭnuju žmoni, turi labai naudingą dēl musu žmoni iszprocewojimā. Sz. at. Lauryno Iwinskio po paraszu „Naudingi perserėjimai dēl žmoni apsiėjimuse ju su gywoleis“ proce kunigaiksztis rodęs buwusiam ministeriui widaus reikalū growui Ignatijewui ir praszęs jo pawelyti spaudinti tą knygele, zinoma musu, tai yra lotyniskomis literomis. P. ministeris buk jam atsakęs, jogei negalys perzengti įpatingojo „ukazo“ (aukszciausiojo pawelyjimo). — Girdeči, jog kunigaiksztis wēl noris daryti storonę apie tai pas kitą ministerį pastojusį po growo Ignatijewo ir kad turis dumą uždėti (įstatyti) spaustuwę dēl dwasiszku reikalū musu kraszto; rupinasi apie tai ir kiti, bet nežino kur gauti reikalingu piningū.

Sziauliū gimnazijoje, kaip raszo lenkiszkas nedēlrasztis „Kraj“, buwę pernai isz 523 mokintiniū 363 katalikai ir 77 žydai, o Kauno isz 633 — katalikū tik 178, o žydū 275! Matoma, kad užsileidome žydams, o tai neiszpūla — nereikia muszti jus kumsczia, tai nedidelis užpelnas, bet eiti ant imtiniu galwomis, mokstu, proce, tai kitoniszkas daigtas.

Kražiuose ir Kelmeje tapē atvertos dwi krikszcioniszkos gaspados dēl sumažinimo girtūklystės, kur pigei pardūdamas alus, arbata, midus, užkandos; žmonėms labai patiko, dēl togi jie met karcziamą ir ein į gaspadas. Tūse pacziuse miestuse ir Raseiniuse yra uždėti krikszcioniszki kromai, kur žmonės gal wiską gauti needami pas žydus.

24. d. kowo buwo wēl užsidegęs *Panewiežis* keliose wietose, bet greitai buwo ugnis iszgesyta. Žmonės labai nusigando, nės jie mato, jog miestas buwo tyzciomis užkurtas.

Biržiuose kasztu p. *Tiszkewicziaus* bus uždėta wai-stinyczia (ligonbutis), kuriōs rėdyba bus pawesta walszciaus užrėdymui (wołostnoje prawlenije).

Kaune 22. d. kowo tapē atwerta pilija (antroji wietą) wieszpatystės banko. S. R.

Swetur.

Petropile, 10. sējōs m. Petropilē ne menkai pasi-pūsē, idant priderinczei priimti jo mylistā ciecoriū Aleksandra III. pagrižtantį isz Makswōs, apkarunawotā. Wisa Petropilē buwo iszkaiszyta žydroms karunoms, įpaczei ulyczios: Marinē (Marskaja) ir Newskas Prospekts, ľabiauiseigi gostinnyi dwor (mainawietē). Prieangēs papūsztos řaudonais audeklais, ľangūse pardawinycziu ir prieanksztēse parēdytose kilimais, skepetoms ir kitais pagrožinimais iszstatyti biustai arba raszyti paweikslai ju mylistu ciecoriaus ir ciecorēnēs; kitur ant sienōs iszraszytos literos wardu ju mylistu. Wakare buwo wisur uźdegtos iliuminacijos, įpaczei gražei buwo apszwiestas boksztas (koryczia) senōs admiralteistwōs. — Maskolijōs ciecorei wisūmet wainikawos Makswoje, nēs tatai tas paprotys jau nūg seno įwestas, nūg to ľaiko kada pasidarē Maskwōs kunįgaiksztystē. O budas karunawojimo kunįgaikszczytū buwo wartojamas dar pirmiau pagal budā rytyszkiū — pagal budā Bizantijōs ciecoriū, pradedant nūg kunįgaikszczio Wľadimyro szwentojo, kuriam 988 m. Bizantijōs ciecorius atsiuntē karunā arba kepure, wadinamā paskui kepure Monomako, iki Petro didžiojo; o Petras didysis pats tapęs ciecorium įwedē Eiropōs wainikawimo budā.

Ant dienōs szwentēs karunawonēs jo mylista ciecorius dawē manipestā arba apreiszkimā sawo padonams. Tasai apreiszkimas gana gausei iszpila dowanojimū skoľu, ciecorystēs skarbui neuźmokētu mokesniū — wisu skoľu dowanota 48 milijonai rubliū: 21 mil. uz iszpirkimā zemēs neuźmokētū, 13 mil. czjžēs, 13 mil. rubliū pagalwēs padūtķū (mokesniū). Teipogi daugums polytiszku perzengējū iszsiųstū Sibērijon gawo walnastį pargrižti namon, arba palengwinimā. Be to dar jo mylista dawē įpatingā pawelyjimā, kurs dūd walnastį raskolnikams turēti ir taisyti saw dēľ maldōs namus. Raskolnikai tatai Maskolei seno tikējimo.

To dēľ ir Lietuwei, gywenantis po Maskolijōs waldymēro, gali nusitikēti ir ľaukti, kad ir jiems bus su-

grąžita walnybė spaudinti lietuviszkas knygas lietuviszkais rasztais, kaip jau senei buwo wartojama, o tapė uždrausta 1865 m. Ir isz tikro wisam swietui žinoma, kad Lietuwiū giminė yra rami ir darbūjasi tik artojyste ir kaimiszka uke, ir tūm niekam nedaro nei jokiōs pažeidōs ir pawojaus, o įpaczei niekūmet nerupinos ir nerupinas pakelti ranką priesz Maskoliū ar priesz Prusū waldzią. Tū kartu, kaip Lenkai turėjo gausingą didūmenę prie dwarū wisokiū ponyszcziu, jie pasikeldami 1863 m. įtraukė ir mažumą Lietuwiū drauge, ir uz tat tapė uždrausta spaudint lietuviszkas knygas lietuviszkais rasztais. Tatai Lietuwei tapė nu-plakti ir yra dar dabar plakami uz kitū liauną darbą. — Tai neswietiszka intryga, kad turėjo toks smarkumas priesz Lietuwius iszrodomas buti. Lenkams yra wale spaudint knygas ne tik Lenkūse, bet ir Wilniuje ir Petropilėje. — Wienok dabar yra wiltis (lūkestis), kad ministeris growas Tolštojus kaipo wyrs iszmingingas wei-kei szitas intrygas supras ir dūs lietuviszkai kalbai tiek walnasties, kiek tur lenkiszkoji kalba. *Tik isz rasztū gali žmones žinoti, kur maisztininkai ir kur tikras redas.* Prie to jog waldzia daleidzia Żydams żydiszkas, Armėnams armėniszkas, Łatwiams łatwiszkas, Wokiecziams wokiszkas ir kitoms gentėms kitokias turēt saw knygas ir laikraszczius: tai ir Lietuwiams turētu priderėti ju rasztai.

Ž.

Petropileje dabar yra popiežiaus nuncijuszas (paslas) Wanutellis. Kas dieną 8 adynoj nū ryto ateina į bažnycią s. Katrynōs melstis. Prie tōs bažnyciōs kłoztoriuoj dominikonū apsistoja. Aukszts, su jūda cziurra, ant weido miełas. Kaip tiktai įeiną į žokrastiją isz bažnyciōs, tūjaus žmonės pūl prie jo buczyti rankas, tūkart jis žegnoja ir meilingai bėg nū ju sakydamas: à dieu, à dieu (su Diewu).

Wengrijoje tapė sziose dieneose įpatiszka prowa laikyta. 15 Żydū buwo apskūsti, buk jie wieną krikszczioniszką mergaite į synagogę įsiwilioję, cze papiowę, jeib kraują sawo wierōs paprocziams suwartotu, ir ła-

woną nuslėpę. Prowa berods ant gało, tacziau nusu-
dyjimas dar neyra iszreiksztas.

Prancuzai taisos su Kynėzais dėl wieno žemės
szmoto į karą stoti. Teip pat ir ant Madagaskarės
salės szale Aprikės jau pradėję wieną miestą apszaudyti.

Isz Sunderlanto, Anglijoje, raszoma, kad ten ne-
senei apie 200 kudikių iszgąstingą gałą gawę. Neku-
riame teatre buwo ant pusanthro tukstanczio kudikių su-
siėje. Ant gało monininkas pradėjęs lażybas tarp ma-
žųjų iszdalyti. Wirszuje ant galeriju ėsantiejie misly-
dami nieko negausę pradėjo umai pro duris žemyn
briautis. Per susikimszimą atsirado iszgąstingas ka-
mūlys, kursai wis didyn ėjo. Paskutiniejie per pirmuju
wirszų be liowės briowės. Tokiu budu ana daugybė ar
nuspausta ar nutroszkinta tapė. Suzeistųjų skaitlius
ėšas dar didesnis.

Albanijoje, Turkū žemės prowincijoje, yra karas
pakilęs tarp Turkū ir Ałbanū, kurie Turkū priskirtą
žemės szmotą Czernagoriszkiams, sawo kaimynams, ne-
nor su gera wale atdūti. Muszis per 10 adynu trukęs.
Turkai patrotyję 250 wyrū.

Culū žemeje, Aprikoje, turėjo Anglijonai pirm ke-
liu metų daug darbo, kol be jokiės, regis, tikrės prie-
žasties szitą murinū giminę užpūlę apweikė ir jės kara-
liū Czetewajū sugawo. Tam tarpe buwo ten kits wał-
donas įstatytas, o Czetewajus sugautas budamas mokinosi
raszyti, skaityti ir engliszkai. Jam nesenei praszius tapė
waldonystė anoje žemėje atdūta, su tūm iszsiderėjimu,
jei jis ant sawo weikalū wieną uždabotoją kėšęs. Kaip
girdėti, dabar jau pagujęs tą užweizdą, ir wisa žemė
sukitusi Anglijonū užziurą taisos po koju paminti.

Ir *Anglijonai* tūm tarpu siunczia penkis akrutus
į rytinės Azijės pakraszczius, akylai padabodami ant
susipainiojimū aname kampe tarp Kynū ir Prancuzū.

Suleimans Pasza, wyriausias užkurstytojas razba-
jystės ir iszpustyjimo Aleksandrijės Egipte pernai metą,
tapė ant smerczio prasudytas ir ant tės pacziės wietės,
kur rukydams ant wisokiū piktadėjyscziu paliepinimus
iszdawė, pakartas.

Isz *Adeso* raszoma, kad wiename kampa Taurijós gubernijós žiogŭ trukis nusileidęs ir labai laukus iszpustyjās. Du bataljonu pėstininkŭ gawę paliepimą tus žiogus isznaikinti.

Lietuwiszkos knygos.

Paskutineis metais mokjti wyrai — kaip patys Lietuwei, teip lygei ir praszalaiczei — praded wis daugyn triustis apie musu kalba. Mokjti Wokieczel dumodami, jog musu giminė weikel isznyks drauge su iszmirimu musu kalbós, renka dainas, pasakas it. norėdami musu kalba, budą ir dabą mokslui ir ateitinės tyrėjams kalbu palikti. Iki szel diena, reikia pripažinti, praszalaiczei, ipaczei Wokiecziu mokintieje wyrai daugiausei triusesi apie pažintį musu kalbós; jie geriausei isztyrinejo musu kalbairjos ipatybes. Nors, kaip isz szios dienós darbŭ numanyti galima, ne weik pasiseks mokslui priderinczei walioti tokią iszsiszakojusią ir didelēi mantingą kalbą, kaip yra musu kalba, bet ir iki szel diena spaudinti darbŭ isz lietuwiszkós ir apie lietuwiszką kalbą, yra didelės wertės ir dėl tu, kurie norėtu geriaus pažinti sawo prigimtą kalbą ir jos ipatybes, didei reikalingi ir naudingi. Atidėdami ant tolimesnio laiko platesnį rasztą apie lietuwiszkas knygas mes dabar pamliūsime tik tas, kurios paskutiniu metu ellej spaudintos tapė, dumodami, jog isz skaitytojų musu atsiras tulas, kuriam žinē apie tas knygas galēs buti reikalinga.

a) Kalbamokslei:

August Schleicher. Handbuch der litauischen Sprache. I. Grammatik; II. Lesebuch und Glossar. Prag 1856. — Prekia 12 markiŭ — 6 rubel. Yra tai auksztós wertės darbŭ ir reikalingas dėl kiekwienu, kursai norėtu musu kalbą pažinti; gailu wien, jog iszpardūtas ir sunku yra gauti pirkt. Dr. Fr. Kurschat. Grammatik der litauischen Sprache. Halle 1876. Prekia 8 marki = 4 rublei. P. Kurszaiczio gramatika daugel wietose taiso kliaudas ir papildu aną Schleicher'io.

J. Juszka. Kalbos lietuwiszka liežuwia. Petropilė 1862. Voelkel. Der Tonwandel in der litauischen Deklination. Tilsit 1883.

A. Baranowski u. H. Weber. Ostlitauische Texte, mit Einleitungen und Anmerkungen. Erstes Heft. Weimar 1882.

b) Zodynai:

Nesselmann. Wörterbuch der litauischen Sprache. Königsberg 1850.

Nesselmann. Thesaurus linguae prussicae. Berlin 1873.

Kurschat. Wörterbuch der litauischen Sprache: I Theil: Deutsch-litauisches Wörterbuch. Jena 1868 — 1874. Prekia

37 markai arba 18½ rublio; II. Theil: Littanisch-deutsches Wörterbuch. Jena 1883. Prekia 12 m. arba 6 rublei. Szita antra dalis p. Kursaiczio žodyno turi sawyje į 19 tukstancziū lietuviszku žodžių — o tai dar ne wisi cze patalpiti. Szitas žodynas — yra naujausias ir szendie dar geriausias. Pilnai surinkus wisus lietuviszkus žodžius, skaitlius juju bus į kokius 40—50 tukstancziū.

(Dar ne wiskas.)

Auszros III. numerio intalpa.

- 1) Drs. S., Kalbės dalykūse (pabaiga), laiszkas 57.
- 2) Drs. S., Priczkaus Wiliaus I. įpatiszkas prisaiknimo bu-das, I. 60.
- 3) J. Bs., Apie senowės Lietuwės piles (2. primezgimas), I. 61.
- 4) Kundraitis, Margyris, giesmė, I. 65.
- 5) Bassianis, Musu knygos, I. 70.
- 6) Eglė, Broliams Lietuwiams, giesmė, I. 71.
- 7) P. L., Apraszymas žemės turtū (1. primezgimas), I. 72.
- 8) J. S. Kūksztis, „Lietuwės bicziulis“, I. 75.
- 9) Wėwersys, Brangioji Lietuwa, giesmė, I. 78.
- 10) Bassianis, Kelionė ežerū ir upių ing Lietuwa, I. 79.
- 11) Birsztonas, J. Bs., S. R., Isz Lietuwės, I. 81.
- 12) Ž., M., Swetur, I. 84.
- 13) Bassianis, Lietuwiszkos knygos, I. 87.

Rankraszczius ir gromatas dėl „AUSZROS“
priima
J. Mikszas Ragainėje (Ragnit Ostpreussen).

Dėl redakcijos atsiliepia J. Mikszas Ragainėje.
Spaustuwė Albano & Kibelkės Ragainėje.

AUSZRA.

Laikraštis, išleidžiamas Lietuvės mylėtojų.

„Auszra“ išleina Ragainėje 20. kožno mėnesio pawyzydyje knygutės 32 pusiu. — Prekia: ant metų arba už 12 numerių 2 m. = 1 rubl., ant 1/2 metų 1 m. = 50 kap. Atskirus num. 20 pf. = 10 kap. Apgarsinimai, spauštuvėj „Auszros“ priimami, kasztūja už kožna pusiau dalytą eilute po 20 pf. = 10 kap., laikytojams pusę tiek. Nū 1. liepós m. gali „A.“ prie kožno ciecor. karal. pusto iszsisraszdynti

Apie insteigimą „Lietuviszkôs mokslû bendrystês (draugystês)“.

„ . . . Teisinga atente nusprijs teisybė ir tad ne tam bus gieda, kurs norieie o negalieie; bet tam, kurs diel lobio ar skauges, kitû galentiû kon garsj nuweikti neszelpę ir neglobe.“ S. Daukantas.

Jau antras metas eina, kaip užmanytas tapo uždėjimas „Lietuviszkôs mokslû bendrystês“*) Laikraštis, kuriame buvo apie tą dalyką raszoma, negalėjo tûmet — arba vël su dideliu vargu — pereiti rubežiu, to dėl ir žinē apie užmanymą neiszsiplatino Lietuvoje teip, kaip kožnas Lietuvôs mylėtojas butu norējes. Tacziau tose szalyse, kuriosna ta žinē atvyko, buvo meilingai priimama — ipaczei Žemaitijoj. Prusû Lietuvoj, kur susivokieciaivimas galias jau szaknis ileides, nebuvo galima laukti ir tikētis daug gero, ipaczei jog apszviestesni vyrai, giminēs vadovai, labai mažai cze rupinasi apie vedimâ savo broliû Lietuviszku, t. e. iszganingu keliu. . . Kadangi reikalai Lietuvôs kaipo giminēs, pagailėk Dieve, labai dar mažai suprantami ir iszmanomi, to dėlei ne dyvai, jog užmanymas bendrystês isteigimo neatrado tiek

*) Kas tûmet raszyta buvo apie isteigimą bendrystês, galima atrasti artikuluše drû. Sauerveino bei Bassanavicziaus ir p. Szalupo „Lietuv. Ceitungoj“ 1882 m. num. 12, 15, 17, 31, 32, 33 ir 36.

Lietuvoj prieteliū, kiek jis teisingai užsipelnyti galėtu. Jei kiekvienai naujai dumai yra sunku kelią patogų išvesti, kad ji galėtu lengvai priimama buti, tai n'ier ko stebėtis, jogei ir užmanymui bendrystės įsteigimo nepasisekė laimėti szirdis skaitytojū. . . Lietuvōs dvasė per tiek szimtū metų neprieteliszka ranka gesyta szendien didei sunykus! Vislab, kas buvo lietuviszka, per ilgus metus buvo rupinama isznaikinti, isz szakniu iszrauti! Jei dar nepasisekė musu mylimą ir puikią kalbą drauge mums su liežuviu iszplėszti, tai pasisekė piktžoliu sėklas visūse Lietuvōs kampūse iszbarstyti, o tos nenaudėlės, žiurėk, kaip iszbujojo! . . Girdime, Žemaitijoje ir Prūsūse prasti žmonelės gėdyjasi tułame kampe savo gražią ir seną kalbą vartoti, o łamdo ir laužo savo liežuvį lenkiszka ir vokiszka posmūdami. . . Drauge su sunaikinimu kalbōs isznaikyta tapo ir senovės Lietuvōs dvasė; kalbai ir dvasėi sunykus, nuvargo ir visa musu giminė! Sziōs dienōs apjekimas vienū, užsikietėjimas kitu dėl savo pavargusiōs tėviszkės, nenumanymas ir nesupratimas reikalū savo giminės, užmirszimas praeitinės ir garbingu prabocziū [sentėviū] — tai yra vaisei, kurie per ilgą metu eilę sirpo. . . Szendien yra neiszpasakytinai biau-rus, erszkėdzeis apaugęs kelias, kuriūmi tur eiti atsigai-vinimas musu giminės ir josiōs dvasiōs. Darbininku tu-rime nemažai, pajėgos ir ne teip menkos; tik Lietuvōs mokslingi vyrai iszsisklaidę po visus pasvieczius, tankiau-sei viens apie kitą nieko nežino, o tułojo darbai per tai dėl kitu nepažįstami. Be vienybės ir tas mažas Lietu-vōs mylėtoju pulkelis negali tiek dėl savo gentės gero padaryti, kaip kad butu savo pajėgas suvienijęs. Szen-dien atsitinka jau neretai girdėti, jogei vienas ar ki-tas paraszės arba raszys lietuviszkaį tą ir tą apie tą ir tą, bet mažai isz tu darbu turime dar naudōs, nēsa ra-sztai tankiausei liekti nespaudinti. Žinome szendien dau-gel rankraszecziū, kurie pelēja ir trėsztu gulėdami, o mes isz ju negalime turėti nė truputėlį dvasiszko peno, kur-sai mums teip didei yra reikalingas. Turime apsczei lietuviszku ir apie Lietuvą suraszytu ir iszspaudytu knygu, bet daugumas juju yra labai menkai pažįstamas Lietu-

voje. Rasztus Donelaiczio, Daukanto, Volonczevskio ir k. pažįsta tik kalbės tyrėjai ir mažas labai skaitlius mokslingesniu Lietuviu. Jei mes szendien turime viltį, jog Lietuvós dvasė dar atsigavęti galės, jog ateisencziame laike atsiras apstingesnis skaitlius Lietuvós mylėtoju ir mokslingu darbinęku, kurie rupęsis apie savo tėviszkės reikalus ir trusis dėl naudós savo broliu, tai jau dabar turime apdumoti, ką reikėtu daryti norint, kad musu rasztai galėtu saulės szviesybę pamatyti ir atneszti Lietuvai priderinczią naudą. Teip vadinami Mėcėnatai Lietuvoje ne veik dar atsiras, o ir dėl atsiradimo mes turime tūm tarpu mažą viltį. Mums to dėl rodos, kad įsteigimas „mokslu bendrystės“ galėtu mums visokeriopūse dalykūse — įpatingai dalyke spaudinimo lietuviszku rasztu — didelę naudą atgabenti. Jau pernai mes aiszkei parodėme naudą dėl Lietuvós isz tokiós bendrystės, to dėl dabar tik paminėsime, jog ta nauda galės buti dalykūse musu dvasiszko apszvietimo dar didesnė, neng szendien mes galim suprasti. . . Jei szendien Czekai, Serbai-Vendai, Karvatai ir k. atsigavinę trusiasi dėl savo giminės teip sparcei ir turi apstingą skaitlių rasztu, tai pabudimas tu giminiu ir atsigavinimas ju dvasiós gavo stiprybę per įtaisymus moksliszku bendryscziu. Jei kitur tos bendrystės buvo didei naudingos, tai pas mus Lietuvoj nūg įsteigimo „Lietuviszkės mokslu bendrystės“ prigulės visa Lietuvós ateitinė. Galima sakyti, kad susivienyimas Lietuvós mokslingu vyru ir mylėtoju tėviszkės bei kalbės į vieną sanlydžią draugystę, kad susivienyimas visu dvasiszku pajėgu musu — atnesz mums patiems ir visai musu giminei neiszpasakytiną naudą!

Linkį bendrystės koznas skaitytojas musu paregėti galės isz statutu, kurius sekancziame num. Auszrós patalpęsime. Dabar tik tiek turime pridurti, jog tūm tarpu sostas bendrytės turėtu buti Ragainėje prie redakcijós Auszrós; bet kaip veik Rusijós valdžia teiks is daleisti įkurimą tokiós draugystės savo vieszpatystėje, szita draugystė galės buti perkeliama į Kauną ar Vilniū.

Pirm koku dvieju metu Lenkams tokią pat bendrystę įkuriant tuls bagotesnis Lietuvis pridėjo savo ska-

tiką dėl platinimo šviesos tarp Lenku, mes tikimes, jog širdyse Lietuvos apšviestu vyrū, o ipatingai bajorū, kuriu tėvū tėvai dar gilioje senoveje buvo tikrais giminės vadovais, mylinceis savo teviszkę Lietuvą ir savo kalbą, neužgeso meile ir dėl savo brolių Lietuviū; tikimes, jog tie visi, kurie tur atliekamą skatiką nuog savo kasdieniu reikalū, neatsizades pasidalinti juomi su pavarguseis savo broleis reikaluose dvasiszko musu giminės apšvietimo. . . .

Pereitą metą kviesdami Lietuvius į „Liet. mokslu bendrystę“ ir darodydami jōs reikalingumą ir naudingumą mes sakēme: Gruntavokime „Liet. mokslu bendrystę“ — ji Lietuvą ir musu brangią kalbą nuog prapulties atvaduos! Tūs paczius žodzius mes ir dabar atkartojame.

Redakcija „Ausros“.

Margis.

Giesmė isz Lietuvos veikalū,
parasyta L. Kundraiczio (Kondrataviczės).
Lietuviszkai iszguldė S. Norkus.

Pirmoji giesme.

1] (Pradzia 3. numeryje.)

VI.

Apmaūdus Lietuvei ir baisei įszirdę,
Vaitojanczius Kryžokus nė viens negirdi,
Tik rėdykles brangias nūg kuno plėso,
Skreistes kryžiūtas į kasnikus rėzo,
Arbagi rankas suleidę gyslūtas,
Pesza ir taso barzdas garbanūtas.
Pusgyvius radę, kirveis galvas skaldo,
Net szirdis puczias, o prots ją nevaldo.

VII.

Szeszėlyj medžiū prie negyvo kuno
Jaunas Kryžokas dar pusgyvis tuno;

Dar jam Lietuvis gerai nepataikė,
Dar iksziol dvase kune užsilaikė;
Guli apsvaigęs, tik kartas nūg karto
Vaitoja, metos, tai vel akis varto;
Burna iszdžiuvus, o vandens ne laszo,
Katro vokiszka, supranti, kad praszo.
Plaukai ant veido kaip pukas lapelio,
Balsas toks skardus kaip balsas varpelio.
Iksziolei nieka gyva nepaleido,
Lietuviu szirdis jau d'bar atsileido;
Iszgirdus, kaip jaunas Kryzokas vaitoja,
Inirtimas Lietuviu greit jau apsistoja;
Nes tai valanda, kurioj atsitiko,
Kad apmauda szirdy meile sutiko,
Bet atsikvoszejus vel ing ja atpula:
„A! a! tai Kryzokas! Tegul jis prapula!“
Ranka pakule, jau but kirviu srebes,
Jei stovintis uz jo nebut sugrebes.

VIII.

Kareivis zvairei akims paziurejo,
Lyg tartum szirdy rustybe turejo,
Bet pazines Margi, neraukdams veido
Kirvi isz ranku ant zemės paleido.
Matyt, kad Margi Lietuvei gūdojo,
Nes uz ji stipresnis ne viens nepastajo!
Stiprus aržūlai giriose Ramnavo*),
Kur dievams savo Lietuva tarnavo;
Baisu, kaip Perkuns debesyj pabunda,
Viskas ant zemės tik pleszka, tik dunda,
Bet uz aržūlą Margis yr stipresnis
Ir uz Perkuno — kirvis jo baisesnis!

Ant aukuro**) Vilniuj aržilas kietas
Gan' karsztai dega alyva aplietas,
Betgi szirdyj Margio meilė tėvynės
Daug karszcziau degė, kaip Peleniūs gynės;
To dėl jį žmonės, jo visa szejmyna
Gėdoja, gerbia, klauso ir szlovina. —
Narsume Margį niekas nepranoko,
Ir dėl to brangaus sabalū kalpoko***),
Ant kurio plunksnos sklaidosi nūg vėjo,
Iksziol vertesnis už jį nedėvėjo:
Per karės darbus Margis jį dastojo****),
Kovoj niekūmet nieks jam netrivojo.
Gražu, kaip auszra auksin dangų žiedrą,
Bet duszioj Margis tur gražesnę giedrą.
Ant Vokiečių jis tik apmaudą giezia,
Ir dar teip baisei, kad net dantims griežia,
Tartum gyvatė szirdyn jo įslinkus
Iszliej truczyną, kiek tur jį surinkus! . . .
Vaikszechiodams szendien isz vietos į vietą,
Matydams dirvą teip krauju aplietą,
Bežiurint szirdį jam teip suskandėjo,
Rodos, jis vienas už visus kentėjo;
Rodosi, kad dieglei jo szirdyj daigė
Ir visus kardus Kryžokū susmaigė,
Visus, kiek tilpo, ik rankinei paczei,
Smeigdamas kožną ing szirdį jo staczei!
Kentė už Lietuvą, už dievus savo —
Už tad teip smarkei ir szirdis putavo!
To dėl jei kirvį pakeltą sulaikė,
Jauną Vokietį nūg myrio užlaikė:
Nedžiaugkis pirm laiko, jaunas Kryžoke,
Dar tavęs lankia kankynė kitokia!

IX.

Ne savo balsu suriko teip garsei,
Kad net Lietuvei kruptelejo baisei,
[Nesa tai ne balsas žmogaus szaukimo,
Paneszė labiaus ant liutės kaukimo,
Kuri po tyrą bėgiodama bliauja,
Kada medinczius liutyczius nuszauja]:
„Stok! Žmogų silpną užmuszti netinka,
„Mums Lietuviams gėda ir nepritinka!
„Isz jo kraujo naudą turėsime kitą:
„Kaip tik praleisime mėnesį szita,
„Ant jauno pripūla Vaisgamto*****) szventė,
„Katrą praboczei nūg senovės szventė.
„Gers dievas derlės! — Javai vis derėjo,
„Kaip senei sėti Lietuvoj pradėjo:
„Pieną ir medų jam sénei aukavo†),
„O mes nustoję visų turtū savo,
„Ką jam aukūsim, kad nieko neturim? . . .
„Visur gryna ir plika, kur tik pažiurim!
„Ruja††) Kryžokū viską iszteriojo,
„Bites iszplėsžė, javus iszvoliojo,
„Gyvolius iszpiovė, pievas iszganė —
„Kraugėrei skriaudė, kaip tik įmanė!
„Medaus ir javū mes szį met negausim,
„Turim Kryžoką — tą dievui aukausim:
„Kaip aviną ant aukuro isztiesim,
„Vieton raudonu kvėtku — kraują liesim.
„Kitą met rasi, jei dievs dšs sulaukti,
„Vaisgamtas javams derlei lieps užaugti.
„To delgi gyvą į pilę nuveskit,
„Surisžę drutai kambaryn įmeskit,
„Telaukia dienós jis Vaisgamto szventės,

„Kada szirdyj opą nūg peilio kentės. . . .“
Teip Margis sakė, tai garsei sznekėdams,
Tai vėl palengva lyg grabė gulėdams;
Priesakus iszdavus, balsas apss'tojo,
Lupos drebėjo, akys aszarojo.

X.

Ant žodžio Margio Lietuvei priėjo
Prie jaunikaiczio, ką kraujūs gulėjo;
Plieninį kardą atjūsė nūg szono,
Nusegė skreistę su kryžiumi pono,
Sudraske, metė ir jfidoj purvynėj
Baltus sklypelius kojomis sumynė;
Patį už ranku paėmė pastatė,
O kad kilnojant kunas susikratė,
Opos prakiuro, kraujas bėgt pradėjo —
Jaunas Kryžokas jau nepastovėjo,
Silpnas itttt) garszva, žemyn galva sviro,
Isz jōs kraujo laszai kaip žirnei biro. —
O n'ėra žmogaus, kursai jo gailėtu,
Rustybės ant jo kursai neturėtu,
Bėgantį kraują nubrauktu nūg veido —
Kožnas tik zaunas ant keiksmo paleido:
O jaunikaitis nors skaudžei vaitoja,
Bet jie tycziotis isz jo neapsistoja.
Vezdami pilyn viens galvą lingūja:
— „O tas szuns pusė, jau vos tik kvėpūja!
„Kas žin ar sugys jo minkszta kaukolė?
„Žiurėk, kraujas tek, kaip isz baczkōs golė,
„Ar tik nepadvės pirma savo laiko?!“
— „Nebijok! velnias negrėbs savo vaiko!“
Teip antras sakė — „kunas rods sutino,
Bet savo veislę szėtons padrutina.“

— „Nors sumusza galva ir kraujas teka,
„Tik laikyk prakeiktą“ — teip trecias szneka,
„Idant bežiurint isz ranku n'iszspruktu,
„Ir nūg kankynės baisiōs nepasmuktu!
„Reik nulauzt kryžių, ką turi ant kuno,
„Nēs po jūm kipszas pasislēpes tuno!“
Rankoms nutvērēs jau dar kryžių lanko,
Bet rustą Margį pamatēs nublanko;
Ranką nuleido — ir kryžius iszliko,
Nēs kunįgaiksztis ant rujōs suriko:
„Sziuksztu! kas žmogų beszarvį kernoja,
„Nors kraugēris butu, jei ginklo nustoja!“
(Dar ne viskas.)

*) Ramnava, vieta pakajaus, romybės, kur gyveno vyriausiasis kunįgas seniosios lietuviszkiosios vieros, kryviū-kryvaitis. **) Aukuras, altorius. ***) Kalpokas, kepurė. ****) Dastoti, įgyti, įgauti. *****) Vaisgamtas, vaisių dievaitis. †) Aukūt, apieravot. ††) Ruja, gauja, veislė. †††) It, kaip.

Aple senovės Lietuvės pilies.

3]

Pradžia 1. numeryje.

Neturite užmirsztį, jog kas mets tokius grobius Kryžokai musu žemeje grebe! Gyventojū jau ir tūmet musu žeme turejus apsczei, jog vienoj Darsuniszkiū ap-rubeje 1380mete per kelias dienas daugiau per 4000 Lietuviū pateko į Kryžokū rankas ir tapo į vokiszkaje Prususe verguvę iszgabenti. . . O kas gales suskaityti, kiek buvo užmuszta ir isznaikita musu proseniū per vi-sas tas keliones po kelis syk ant metū ir per tiek daug metū atliekamas! . . . Szitose kelionese Vokieczei po menesį ir daugiau Lietuvoj užtrukdave, valkiadamiesi isz vietōs į vieta ir viską pakeliui pleszdami, degjdami ir naikidami. Gaujos Kryžokū kartkarczeis nejmanomai didelios budavusios: po 10, 20—40 tukstancziū stipriu szarvūtu vyrū kareiviū, su pagalbinjkaais ir sveczeis isz

plesze ir iszčiudyjõ; vyrù, moteriu, vaiku sustvere 700,
o bañojamu arkliu iszgabeno keturiolika tukstancziù!..“

[Dar ne viskas.]

¹⁾ Karužë, pulkas vaisko su karuna (?). ²⁾ Saĩdokas, rykas
strëloms, szaudyklëms susikiszi.

Pirmyn!

(Gaida [balsas] užraszyta Kurszacziõ gramatikoj po num. 16.)
*Kad kiti žmones darbe krut, Darbe nestokim,
Ir kitos gentes ein pirmyn, Ir mes jei pris'deresim!
Ant ju dabokim Jei vieno žmogaus sytu maž,
Ir neatstokim, Kad musu gentę pirma stumt,
Ir mes su jais paspesim! Visi suszokim,
Kiekvienas žmoguskąnors gal Drauge sustokim,
Del savo teviszkės paveikt — Ir mes eit pirm galesim!
Tik procevokim, Staje Szunb . . . is.*

Fried. Kurszatis.

Nesenei teko mums aplankyti Pragoje sueigã sanariù „kaliszkõs Czekù mokslo bendrystës (Kral. czeská spolecznost náuk)“ po pirmsëdyste p. ministerio, dro. Jireczek'o. Jei yra miela draugystëje mokintu vyrù praleisti valandële atliekamo laiko, tai dar mieliau yra persiliudyti, jogei tik tikras apszvietimas ir mokslas iszdildina tarp giminiu tą neprietelystë, kuriõs dël stipresnës giminës slogina ir kankina silpnesnes, rupindamos apie isznaikinimã juju pacziù ir ju kalbõs. . . Aplankant sueigã mokintu Czekijõs vyrù mums szita syk buvo dar mieliau datyrus, jog isz visu szendieniszku Europõs giminiu rasi vieni Czekai iszrodo dël musu nuvargintõs giminës dar nors truputelį meilës. . . Ant szitõs sueigõs tarp kitu auksztõs garbës ir nùpelnù moksle užsipelnisius vyrù tapë vienbalsei paskirtas į sanarius szitõs bendrystës Lietuvos, Karaliaucziaus universitetõ propesorius, pilozopijõs daktaras, Fried. Kurszatis, kursai per savo mokslingus darbus apie lietuviszka kalba užsipelnë placziã garbë visame sviete. Kadangi garbë kozno mokyto Lietuvõs vyro tenkã ir visai jo giminei, mes galimë džiaugtis, jog mokinti Czekai apreiszke garbë musu Lietuvõs vyro priesz visa syieta!

Dumodami, jog szendien dar per anksti placziau apraszinëti gyvenimã ir darbus p. Kurszacziõ, mes ketiname tik trumpame suglandime pamfneiti jo nùpelnius moksle ir Lietuvoj.

szūta, su pirsztinēlēmīš, ponā, sutiktā ant Byrutōš kapo. Rasi ir jis suprato, kad turējau buti Lietuviu, nors ir nenesiojau barzdā maskoliszkā. Kitur kitoniszakai atsieidavo, prakalbindavau Lietuvius lietuviszkai, atsakydavo man lenkiszakai ar kitoniszakai. Baigiu. Kas nor atgai-vinti savo apalpusiā dvasē lietuviszkā prie tyrōš verde-nēs (versmēs), isz kur musu sentēvei sēmē tvirtybę, te-eina pas grabā szventōš Byrutōš, tepasimeldžia prie jōš, tepasiklauso, kā ten miszkas (girē) murmi — nepasi-gailēs, asz žinau, kad ten tik iszgjiau ant dvasēs ir ant kuno.

Staje Szunb . . . is.

Tevyne.

[Gaidla arba balsas „Byrutōš“.]

Ak mylimiausia ta musu Lietuva, — Senoj gadynej kaip ji garsi buvo! — Bet nelaimingas atsirado laikas, — Kuomet užpuole Kryžokū tytveikas.

Norint Lietuva su jeis kele karę, — Vienok Kryžokams ne daug tepadare; — Per kelis metus Lietuva naikinta, — Stojos su visum ana paniekinta.

Dar to negana; teip su jeje tiko, — Jog padalyta del kitū paliko. — Ak diena liūdna, diena suraudinta, — Kurioj Lietuva stojos paniekinta!

Bet szendien didžiau smutkas sunkin szirdi, — Kada Lietuvį neteip kalbant girdi; — Daugel Lietuviū gal szen dieną rasti, — Kurie prigimtā kalbā nor pamesti.

To del kas viernu del Lietuvos yra — Ir tvirtā meilę szirdij savo turi, — Tai reik vienybę tarp savęs tureti, — O kursai skirias, tam teipo kalbėti:

„Ar ne Lieturoj esi gimęs, augęs? — Ar ne Lietuvos duona esi mitęs? — Juk lietuviszkai nuog topszio kalbejei, — Ar jau ner gedōš, kad atsizadejei?“

Dieve mieliausias, gelbek tą Lietuvą! — Musu tevyne tegul neprazūva, — Kad galetum mes Lietuwei linksmintis — Ir niekintojū neužsigedintis.

Augustynas Baranauskis.

„Lietuvos bicziulis,“

laksztà 26.

(Pabaiga.)

Tolesnei kaip ant pareiszkinimo tulu vietu savo anudviejosa dainelëse, o dar daugiau regimai, kad skaitytojui priminti gyvenimà tëvù, „Lietuvos bicziulis“ apraszinëja gyvenimà ir darbus „Vytauto, lietuviszko karaliaus.“ Skaitytojams „Auszròs“ tà jo apsakà sutrumpinu. Vytautas gimë 1344m.; jo tëvas buvo garsus Keistutas, o motyna Byruta. Tëvams nusigyvenus stabmeldystëje, Vytautas palikes krikszczioniu „broliui Jagëlai padëjo Lietuvius į Kristù verstì.“ Jagëlai nuëjis užkureis ant Jadvigòs į Lenkù zemë, Lietuva susisëja su Lenkija, norint ir pasilaiko tiesà muszti savo piningus, laikyti savo kariaunà (vaiskà), turëti savo įstatus; vienybë tiktai tame turëjo pasirodyti, kad Lietuva su Lenkija eis kartu veikti savo prieszininkus. Tümet gavo valdžią Lietuvoje Skirgailius. Už tai Vytautas pasikvietë Vokieczius, kurie atëjë daug kraujo musu zemëje iszgozë. Jagëla nebetvërë ir susitaikino su Vytautu, kurs paliko Lietuvòs valdytoju 1392m. Bet nepaliovë Vytautà užgaulioti Skirgailius ir Svidrigailius. Jagëla jaugi suderino Skirgailių su Vytautu, bet Svidrigailius telkë Vokieczius ant Lietuvù; Vokiecziai 1394m. mažai kà tepeszë musu kraszte. Veikei po to Vytautas traukë priesz Totorius, pergalejo jùs prie Azovo ir Donupio, nelaisvius ju parvezdino į Lietuvà ir apgyvendino cze davës jiems zemë ir laisve. Kartu su Totoreis jis isz Krimo parkraustë 400 giminiu Karajimù-Žydù ir szend tebg gyvenanciu Trakùs. Kada Tamerlanas 1405m. mirë Samarkandoje, jo įpëdinis (pasekëjas) Timurkutlukas palikes perdëtinu Totoriù užszoko ant Taktamisziaus, kurs savinosi valdžią Totoriù. Szis pamusztas gauna prieglaudà pas Vytautà ir apsigyvena Lydoje. Tada Vytautas sutraukës daug kareiviù traukë Taktamisziù vedinas priesz Timurkutlukà — apsistoto ties upe Vorkszla. Norëdamas plëgà Totoriù nù Europòs nuvaryti jis pradëjo krvina musztyne, bet tas balsus piovinys — treczia dalis kareiviù gyva liko — Vytantui baisei nepasisekë, už tai jis atgal pasitraukë — tai atsitko 14. d. rugpiuczio 1398m. Vlenok po to dar ne kartà Vytautas kiszosi į ukë Totoriù ir jie jo privengë, „jis buvo kaip koksni globëjas ju ir talkjitojas, o jie visados buvo jo padëtojais ir szalininkais karës metà.“ — Bet didžiausiu prieszgyniu Lietuvù buvo Vokiecziai; jiems tai Vytautas „vijo ilgà džen-dziurà.“ Kad badams kilus Lietuvoje Jagëlòs siustus javus badùjantiems Lietuviams Vokiecziai užstojë ant kelio perëmë ir ju vezëjus nužudë, Vytautas sukilo priesz Vokieczius, atvadavo anksčiau jiems padëtus Zemaiczius, o susitaisës su Jagëla traukë į Tanenbergë ir Grunvaldpilë, kur Vokiecziai kariauna stovëjo; ten isztiko į baisy muszj.

„Jau krvinalis saulë spinduleis žibëjo,
Isztraukti isz maukliu ginklužel tvaskëjo.
Kaip Vytantas žirgà pentinalis suspaudë,

Pakilo tū vydras, žaibavo ir griandė.
Nū dumū ir ruko dangus apsinlaukė,
Galo paskutinio Vokieczel sulankė!
Kaip miszkas teip griuvo nū žirgo raitelei,
Trapeno jūs kojoms ristiejie žirgelei."

Vokiečių vadas krito ir daugybė kareivių — abipus sužuvo 100,000 žmonių — tai buvo liepu m. 1410m. Tokie tai darbai Vytautą apgarsino tada visoje Europoje ir prie jo gyvės galvės Lietuva „milžinas buvo.“ Jei tūmet daug krasztū prigulėjo, nės kunjgaiksztystė tęsėsi nūg Žemaičių lk pat jūdosiūs jūrės. — Vytautas tiekėsi Lietuvą vėl atskirti galutinai nū Lenkū ir kad butu truputį ilgiau pagyvenes, tai butu padaręs. Vytautas buvo teisingas, virszininkus baudavo labai už nuskaudimę žmoniū, žmonėsgi staczel pas jį nuėje pasiskusdavo. Girtūkliū labai neapkentė ir pats tiktai vandenį gerė. Su gimine ir visais savaisis kalbėdavo lietuviszkal, norint mokėjo vokiszkal, lotyniszkal, lenkiszkal ir rusiszkal. Jis mirė 1430 m. 27 d. spalīū, m.

Talgi, skaitytojai, juk pasigėrejei tą apsaką skaitydamas? Bet ar daug isz jo iszmokai? Jaugi pamatei, kad musu krasztelyje buvo naminės karės, sužinai dabar, koks tūmet buvo prietikis musu kunjgaikszczio prie kitu, girdėjei, kaip karėse Lietuvei ne-kartą gavo virszū — tai vis gražū žinoti ir dar daug kitu daigtū, bet isz naminio gyvenimo Lietuviū ar iszgirdai norint pusę žodelio? Pavirszel tiktai gentės gyvenimo atiteko tavo akei ir protui, o visa įtalpa, k. a. paproczei sentėviū, ukės pasitura, gyventojū daugis, turtū paskaida, prietikis žmoniū ir ponū, pobudis valdžios kraszto, tai vis palieka apvilka uku ir tamsa. Karės, karės — ir karės! „Lietuvós bicziuli“ ir kiti jus istorikai! pratrinkite taką tikrajai istorijai gentės, parodykite verpetą, paczią gelmę kilties ir pūlio musu gentės, parodykite jės kulturą, įtekme Lietuviū padarytą į svetimas gentes ir antraip, parodykite ekonomiszką buvį, įtekme tikėjimo ir kitu daigtū į gyvenimą ir jo sudilimą — tai tada skaitytojas turės gražū vaisdą anometinio gyvenimo ir palygįs jį tikei su sziaje diena ir mokės pasinaudoti padūtas žines. Kas isz apsakiniėjimū vien apie kares ir parbloszkimā szimtū tukstancziū prie-szininkū, jeigu musu Lietuva sužuvo ir jeigu szendien mes nei kokiūs naudós isz ju neturime? Gal jus mokate užgauti jausmus skaitytojū naikindami virtines' prieszgnių, o keldindami savūsius, bet tas graudinimas szend mus nei szildo nei szaldo. Juk jau senai praėjo viduramžis ir jo karinės lenktynės. Szend mes gyvename gadynę ekonomiszku sujudinimū, už tal mės laukiame, kad jus tir-dami praeigį laiką parodytumete, kaip kitą kart tokiūse atsikimūse žmonės savę gelbėjo ir szelpė — už tokias žines mes jums galvą žemai nulenkisime. O juk jusu darbas turės ir tikrą moksliszką vertį!

Tolėnei minėtoje knygutėje telpa „Rūnda apė Motėju Žie-maicziū Wiskupa 1875 m.“ paraszta, mirus tam musu garsiam ra-szytojui liet. giesmiu, dvasiszku knyguoziu, polytikiszku paskviliu

ir istorijós Žemaiczid vyskupystės. Dainius pasitiki raudodamas, kad vyskupas tekes į dangų iszmaldaus sav įpėdinį.

„Tokį, kaip Tujai (Motėjan) dėl musu kraszto,

Kursai myletu dievą, tėvynę,

Ir butu spunda Lietuvós raszto.“

Paminėti dar iszpūla apie tulus akyvus klausimus ir atsaka ant ju. T. a. ar senei bajorai paliovė lietuviszkai sznekėti? Suvis nesenei, atsako „Liet. b.“ Lietuvių rasztininkas Pilipas Rnikis isz Pagumbinio budamas 1698 m. Lietuvoje rado visus ju mylistas bajorus lietuviszkai bekalbant. Ir isz Vilniaus nepersenei lietuviszka kalba iszginta, kadangi 1631 m. mirė kn. Kanst. Szirvydas, kurs sakinėdavo ten lietuviszkus pamokslus. Visūtinas apskelbimas Tadauszo Kascziuskós, vado Lenkū ir Lietuviū, iszėjo lenkiszka ir lietuviszka, jis buvo dūtas 2 d. geguzės 1794 m. stovykleje pas Vynorius. Teipogi susirinkimas rodós Vilniuje 15 d. geguzės 1794 m. iszdavė lietuviszka savo prisakina. Ant galo daugis pažįsta Daukantą, Dijonyžą Poszką, Jurgį Platera, Simaną Staneviczė ir kitus bajorū rasziusius musiszka. Juk ir szend yra daug didžiunū, „kurie vargsta dėl lietuviszkós kalbós.“ Priduria rasztininkas: „Ar graži musu kalba? — Teip graži, kad garsingieji mokslo vyrai negali atsimaganti, Bopp's, Szave, Szleikeras, Bogleras, Neselmanas, Szafarikas, Kraszauskis, Pott's, Veberis neiszpasakytai ją giria ir gallestauja, kad kiti Lietuvei ją paniekina.“ „Jeigu praszalaiczei, svetimu szaliu vyrai, teip musu kalbą myli, taigi mums butu gėda didžiausia ją niekinti ir nesirupinti paturėti.“ — Tiktai gailu, kad „bicziulis“ neparodo, kaip ją galjma geriausei paturėti.

Ant galo patilpo į knygutę „Žydū rauda“. — Žydai verkia, kad žmonėms nustojus gerti baltakę (arėlką), busę Žydams „pagalam.“

Taigi matai, skaitytojan, kad tai labai graži knygutė — „Lietuvós bicziulis“, teisingumu jausmū, gražumu kalbós jinau sugraudina szirdį — bet protas negauna ganėtinai peno, protas iszsviepes laukia atsako ant savopu klausimū ir niurni negaves. Už tai pasitikekime kad tas pats „bicziulis“ isz bicziulystės veikei pasistengs papildyti tą spragą kitais veikalais teip labai patrijotiszkais, bet ir svareis savo įtalpa. 15 d. geguzės 1883 m. J. S. Kūksztis.

Keli žodžei apie kolerą.

(*Cholera asiatica s. indicu.*)

Pirm 3—4 septyndieniu (nedėliu) prancuziszki laik-raszcei atneszė žinę, kad Aigypte pasirodzius kolerą. Tolyń datirta, kad ne tik pasirodė ta liga, bet ir įmanytinai iszsiplatinus susivijo sav gužtą tulūse apie Suėzo kanalę miestūse, ir ezionai pradėjus savo baisingai nai-

Gromatnyczia.

Ponui J. K. Petropilėje. Tamstos raszta, raszta 27. d. berzelio, su pridetu rubliu gavom. Auszros numerel tapē isziusti. Ar ir nuėjo į vieta, tai rods nežinoma. Praszom tamstos mums apie tai žinę dūti. — Mes ir labai procewojam ir raszinėjam, kad valdzia pavelytu „Auszra“ spaudinti Kaune ar Vilniuje. Ale iki sziol dar nei jokiós žinės. . . .

Broliui Lietuviui Warszavoje. Tamstos siuntinys su szezsioms dainelėms parėjo. Jos taps isz palengvo iszspaudintos. Dabar esam medega labai aprupinti. Vienok kaip veik jau spaudinamasis Auszros kalendorius iszeis, bus ir materijolai susi- mažine. Dėl to tamsta busi toks geras ir daugiau rankraszcziu pridūti. — Dėl pertaisymo tu daineliu turim ju sudėtojai pasakyt, jog jos teip, kaip yra, negali buti spaudinamos; nės per daug jose vieno kraszto tarmentė ponlawoja. Auszra skaitoma ne-vien p. sudėtojo kaimynū, bet ir toli sziaurėje ir atstu pietuse ir vakarūse Prusu Lietuvoje. Taigi tamsta nedyvysi, jei mes stat-raszā (tiesraszti) taisysime.

Ponui A. Gedr. Szy. Iszsiszaszymas ant „A.“ su vienu rubliu parėjo, už kagi tamstai taps pageidautasis dalykas prirupitas.

Ponui K. Str. Żyż. Tamstos iszsiszaszymā su dviem rubliam apturėjom. Iszsiusti tieje numerel bene jau bus tamstos rankose. O jei nebutu nuėjē, tai praszom mums apie tai žinę dūti.

Ponui Jonui Szuk. Mol. Tamsta gavo už prisiustu du rubliu „A.“ atrupitā. Vienok ar tamsta jau ja apturėjel? Jei ne-teip, tai praszoma mums tą dalyką pareiszskinti.

Ponui Neriui Ser. Belgijoje. Tamstos gromatā su žinoma is piningais apturėjom, teippat ir tris rankraszczius. Už viskā szirdingai dėkui. Daugiau dūta per gromatā ir atvira rasztelį apie tai žinės. — Lietuviszki mėnesid vardai: januarijus, sausis; pēbruvarijus, vasaris; mercas, kovas; aprillis, balandis, kar-velis, sultekis; majus, geguzės m.; juntjus, berzelis (birzelis, sėjós m.??); julijus, liepós mėnū; augustas, rugpiutis; septemberis, rug-sėjas; oktoberis, spaliū m.; novemberis, lapkritis; decemberis, grūdis.

Ponui Alek. B. Wy. . . szkiūse. Gromata su trimis rubleis ir giesmele gražiaje parėjo. Ant pridūtu adresū tapē „A.“ iszsiusta.

Ponui J. K-giui. „Žirgakalnis“ parėjo; jis taps „A.“ kalen-dorinje, kursai bus keles nedėles pirm Mikelinės gatavas, patalpitas.

Ponui V. V-aiocziui, O-liūse. Dėkui tamstai už meilingę gromatā ir dar meilingesnes giesmeles, kuriu vienok savo laikrasz-tyje negalime patalpinti, nės viena, musu verczia neyra tokia didelē, o antra, jas patalpindamį gyrcelneis pasidarytumėme. Taigi tamsta nedyvysi, kad tos cilės negal sziczion spaudinamos buti. Su di-dziausiu dziaugsmu priimtumėme minavotases penkes daineles ir labai butumėme vž ju prisiuntimą tamstai dėkingi. Jei galima, tai praszom tamstos ir daugiau sziokiu tokiu rankraszcziu pridūti, kurie visi musu laikraszcziu susigadys.

Ponui M. Sl. Trump. Tamstos gromatā su keturiu rubleis ir iszsiszaszymu ant „A.“ gavom; ji taps iszsiusta visleme

ant pridūtojo adreso. Gražios giesmutės taps patalpintos, o ir mįslės, kuriu ir daugiaus meilytumėme, jei tamstos loska.

J. Mieglovai R. Musu statraszas (tiesrasztis, ortogra-pija) yra Szeikerio pastatytasis; tik genetyvas pluralio yra su stogeliu paženklintas cze, kur reikia jį nū singulario instrumen-talio atskirti, teip pat ir žodžių antrosios deklinacijės genetyvas singulario nū nominatyvo pluralio atskiriamas; dar randasi musu statrasze sumiukstzinasis i po liežuviniu sabalsis cz, z (cziaudėti, meldžiu). Pirmasis numeris turėjo su didėi daug kliaudu iszeiti; nės literu su rasztzenkleis reikalingais buvo stoka; ir dabar dar kartais nepritenka. — Sabalsis v, kursai paprastam dvigubam w isztarmeje lyginas, yra szime numeryje įvestas, nės tokiu budu žodžei, kuriūse v randasi, susitumpina (w antrą tiek vietos užima nekaip v). Skaitytojai taigi tenergoja už nekurektą tiesrasztį. Veik bus geriaus spaudinta.

Auszros IV. numerio intalpa.

- 1) Apie įsteigimą „Lietuvizškės mokslū bendrystės (draugystės)“, laiszkas 89.
- 2) Kundraitis, Margis, giesmė (1. primezgimas) l. 92.
- 3) J. Bs., Apie senovės Lietuvės piles (3. primezgimas) l. 97.
- 4) Stajė Szunb....is, Pirnyn, giesmė, l. 102.
- 5) J. Bs., Friedr. Kurszatis, l. 102.
- 6) Vaiczaitis, Svecziu szalelė, dainelė, l. 104.
- 7) Stajė Szunb....is, Paminėjimas Byrutės kapo, l. 105.
- 8) A. Baranauskis, Tėvynė, giesmė, l. 107.
- 9) J. S. Kūksztis, „Lietuvės bicziulis“ (pabaiga), l. 108.
- 10) Drs. J. Bs., Keli žodžei apie kolera, l. 110.
- 11) Isz Lietuvės, l. 114.
- 12) Svetur, l. 117.
- 13) Gromatnyczia, l. 119.

Apgarsinimai.

„Auszrės Kalendorius“

1884 m.

visai Lietuvai pritinkas, 112 pusiu didis, lotynizškoms literomis spaudinamas, bus iki 23/11 rugsejo gatavas. Apgarsinimai po 10 m. arba 5 rub. už puse, po 5 m. arba 2½ rub. už puse pusės, jei menkiaus, tai ant eis po 30 pf. arba 15 kap. Auszrės redakcijoj priimami.

Isz musu drukorijės dabar patlab parėjo lietuwiszkaj kalboj:

Korawoniu

Zokanknyges

vokizškės ciecorystės

nū 15. majaus 1871.

Prekia 80 pf., jei frankerotai prisiuncziamos buti tur, 90 pf. (45 kap.).

J. Reylander & Sunus

Tilžeje.

Dėl redakcijės atsiliepia J. Mikszas Ragainėje (Ragnit Ostpreussen). Spaustuwė Albano & Kibelkės Ragainėje.

AUSZRA.

Laikraštis, isleidžiamas per Lietuvōs mylētōjus.

„Ausra“ iszeina Ragainėje 20. kožno mėnesio pavyzdyje knygtēs 32 pusiu. — Prekia: ant metų arba už 12 numeriū 2 m. — 2 rubl. 20 kap., ant $\frac{1}{2}$ metų 1 m. — 1 rubl. 10 kap. Atskiras num. 20 pf. = 10 kap. Apgarsinimai, spaustuvėj „Ausrōs“ priimami, kasžtija už kožnā pusiau dalytā eilutē po 20 pf. = 10 kap., laikytojams pusē tiek. Nū 1. liepōs m gali „A.“ prie kožno ciecor. karal. pusto iszsiraszdynti.

Eik laukan!

Kasžinkoks pōnelis, vardu Zero (t. e. niekam ne vertas) šiteip ambrija ant mūsų iš Marijampolēs 163 Nr. lenkiško laikraščio „Gazeta polska“, Varšavoj' isleidžemo: „Mūsų gimnazijoj' didesne puse mokintinių yra vaikai ukininkų (Lietuvių), kas rodo, kaip labai žmones mūsų kampo veržiasi prie mokslo, o turtingumas jų daug jems tame gelbsti; iš to jaunimo kožnais metais ne maž naudingų dėl savo krašto iseina vyrų. Nūg ne per senei pas tūs žmonės sutinkame apsireiskimą kasžinkokio ne gero velijimo dėl mūsų (Lenkų); reikia tą prirokūti intekmei piktai skelbiamų individū, iš kurių kiti ir už rubežiaus mūsų žemēs gyven, isleizdami ten laikraščius ir knygeles su labai pavoingu linkimu, rupindamies vienu kart suvaidinti tūs žmoheles su mumis (Lenkais). Deltogi pas tūs žmones nūg tulo laiko pradedame regēti aiškei pastangā prie gyvenimo pagal savo budā, o iš to ir truputį neapikantōs dėl savo prietelų (t. e. Lenkų). Tačau tai pa-

laima, kad šio krašto dvasiškyste (kunigai) rupinasi tam priešintis, apšviesdama tamsųjį svieta ape ipatiskasias inteneijas tų parsidavusių žmonių (t. e. Lietuvės rašytojų). Ilgai apie tai reikėtu rašintie, bet dabojent ant vietos ir kitų dalykų veliju užlaikintie tylėjimą, tikrai nusitikedamas, kad visa ta intriga tures tikrai prapulti. Tame reikale be abejojimo daug gali padarinti gero, beje ir išrauti su šaknim's pradžia tōs piktybės, šviesioji intekme ant mūsų dvasiškystės Vyskupo musu, kun. Olakōs, Vilkaviškije gyvenančio, kaipo žmogaus šio krašto, iš kurio jis pats paeinas ir delto gi ir gerai jį pažinstas; Vyskupas, regis, teiksis akylai ant to daboti.“

Toks marijampoliškio mus' apskelbetojo balsas atsiliepe labai toli: amerikoniškoj' lenkiskoj' gazietoj „Gazeta polska Chicago“, Nr. 34, mums teko jau jį skaitinti; išleidžemas vel Petropylej' nedēlraštis „Kraj“, 29 Nr. patalpina tūs pačius žodžius, ne minint tiktai Vyskupo, neatbodamas, matjūt ant to, iš kokiōs balōs jis semja tūs dumblius.

Kad Zero turi ant myšliēs mumis — ne abejojame. Gyvenam kiti ir už rubežiaus ir išdėdam' laikraštį labai skajtomą visoje Lietuvoj', laikraštį, kursai stato sau už mierį šaukimą Lietuviuų prie gyvenimo pagal savo ipatingą nūjėgą. Reikia pripažinti, kad p. Zero ne daro daug su mumis ceremonijų; jis gana gerai žino, kad mes asame už jį silpnesni ir kad mums apsingiti yra da ne lengva: kodel gi iš užkampio ne užpultie ant mus' ir ne inkansti, ipačei turint darodymus,

kad mes asame parsidavę? Ne paikas žmogus buvo, kurs kitą kartą sake: „calomniez, monsieur, calomniez, il en restera tousjours quelque chose“! (apkalbinek, pone, apkalbinek, vis liks iš to koks truputis). Gaila tik didei, kad p. Zero ne sako, kam mes parsidavem, velniui, ar piktam žmogui; žinotumem bent, ar daug musu žmonems gales padėti dvasiškyste, jai jo Ekscelencija kun. Vyskupas lieps jai karą su mumis užvestie. Atsakinti ponuj Zero ant jo melagystės ne skaitom už reikalingą daigtą. Jis, matoma, prigul prie tų individuu, kurie „nieko ne užmiršo, ir nieko ne išsimokino“, ir kurie ne gali suprasti, kad galima butu imtis už darbo iš meilės dėl savo giminės; nes, regis, jis paein' iš tų ponų, kurie du šimtu metų pardavinejo savo karuną lik visiškai ne pardave savo tevų palikimą. Nesidyvisime ant lojimo p. Zero ir kitų niekingų žmonių iš tės prastės priežastiės, jūgei pažinstame tarp Lankų, givenančių Lietuvoje, daug tokių vyrų, kurie patys ne pagirs to lojimo, o mums rodos, kad tie vyrai turi daugiaus tiesės kalbeti vardan savo tautės. Su tais vyrais jau susikalbejom: pasisakem, kaip mes numanom valnybę giminių, gyvenančių ant musu šventės žemelės ir kam mes tarnaujam: svetimiems dievams, ar savo tamsesniems broiams. Nemyslijome jo Ekscelencijai Vyskupui Olakai bei esančiai po jo valdžiūs dvasiškyste užsimesti su savo prietelyste, bet prašytumeme jų pirma negu pradese karą su mumis, kaip Zero mus baido, bandinti pažint, keno asame priešininkai: ar darbininkų visokio stono ant aša-

romis ir krauju aplaistintôs musu žemės, kuri laukia nūg savo vaikų, kad setų ant jôs grūdą sandorôs, meilės, teisybės; ar vel dažintų lapių, kurios meilę tevyskės noretu pamusti savo egoistiškais, ne dorais interesais ir po skraiste prietelystės dėl Lietuvôs neša jai amžiną prapultį, atimdamos jai ipatingą veidą. Turime viltį, kad dvasiškieji vadovai mūsų, pasižinę kaip prider su mumis, atsakins ponui Zero drauge su „Aušra“: — „eik' laukan!“

St. Szunb.

Margis.

Giesmė isz Lietuvôs veikalū,
parasyta L. Kundraiczio (Kondrataviczės).
Lietuviszkai iszguldė S. Norkus.

Pirmoji giesme.

(Pradžia 3. numeryje.)

XI.

Lietuvei nudrausti nūg Margio seno
Jauną križioką pylen nugabenc. —
Pylis medine, tik ant aukšto kalno,
Iš tryju pusių nūg prieties valno;
Sienos iš rąstu pušyniu patiektos,
Smailais statyneis aržflu apdiegtos,
Aukštu aplinkui grioviu aptaškintos,
Geležies durys drutai užrakintos;
O apačioje urvai gilei iškasti
In gyres ir kaimus slapče išvesti,
Tamsus, kaip flos, kur lindoja lapės,
Rodos ten žalcei, o ne žmones slapės;
Placei ir drutai plytom's išmurinti,

Dėl atsargumo tyčioms padarinti.
Nes, su pasaleis križiokais sebraujent,
Reike dabotis, niekūmet nelaujant;
Reike turetie ir zuikio budrumą,
Glūdino gylį ir lapės kitrumą,
Ant ju šventumo ne pasitiketie —
Ginklą iš ranku ne naktij' ne detie.
Lietuva šventa! kodel vaikai tavo
Taip suminkstejo inirtume savo?
Kodel apmauda jų širdij' užgeso?
Čze surmulėja — tai vel galvą kaso . . .
Vakar apmaudžei nei vilkas salino - -
O šendie šyrdže jau pasidalina,
Jau alaus styklą išgeręs pravirko,
Ką vakar kraujūs' užmiršta, kad mirko . . .
Sztai senis Margis — vakar ugnė spjove,
Kalboj' nei Perkuns debesyje griove;
Szendie suminkšto, šyrdis atsileido,
Jau malonesnis kalboj' ir ant veido;
Atsidusejęs pylen jis nuejo,
Kur jaun's križiokas apkaltas gulejo.

XII.

Pylen inejės pašalij' sustojo. —
Križiokas skaudžei guledam's vaitojo,
Galva nusvirus ant akmenio kieto,
Tekančiu krauju iš kaktôs aplieto;
Ranka mosėja, tartum, lig noretu
Saule akyse kad jam ne spindetu. —
Margis žiuredams ing jijį meilingai,
Szytais prabylo jam žodzeis šyrdingai:
— „Gaila man tavęs, Vokieti nedoras!
„Tu asi jaunas, rasi ir bajoras,

„Motina, rasi, kur sunkei vaitoja,
„Tavęs ne tekus, sunkei ašaroja?..
„Mato bet musu dievai maloningi,
„Kad jus dėl musu asat' ne teisingi!
„Pylese jusu Ringos ir Marbargo
„Mus' jaunumene gana jau privargo,
„Ir šendie vargsta, o ir vargs be galo!..
„Szyrdise jusu meile mat, atšalo!
„Tau nors lengvesnis myris atsitinka —
„Kriši, kaip varpa, kad pjutė istinka....
„O musiškei, ing jus pakluvę šali,
„Myršta kasdiena ir numyrt' ne gali!
„Badu kankinti in pusę inmyrę
„Da jie givena, daug pikto datyrę!..
„Man tavęs gaila, nes ir tu ėion kenti,
„Bet laikit' angį stimpančęję antij' —
„Tai, kaip bematant, geradejo savo,
„Kad ją nūg myrio jisai atvadavo,
„Atgijus inkas ir parodžius opa,
(„Uj! padumojus, tok jau syrdį sopa!)
„Kiek tur' truciznos palėis ji in kuną...
„Geraus uždovit' pasaliū slinkuna“!..
Taip Margis senis, patsai sav' šnekedam's,
Dumojo dvasioj', kad križioks guledam's,
Jį ne supranta, ką kalbą — ne žino,
Ką jam padarit', kur padet' ketino.
Bet Vokietukas su vaikais prusoku,
Pirmneng jis tapo kareivis križioku,
Ant kranto juriu tankei susiejo,
Žiuret', kaip vilnys siubavo nūg vejo.
Nūg ju išmoko jis kalbōs prusiškōs,
Kuri ivairiūj' maž' nūg lietuviškos.

Todel išgirdęs, ką Margis kalbejo,
Taip lietuviškai ing jį prašnekejo:
— „Lietuvi narsus! manę žudīt hōri,
„Sakai, križiokai mes asam nedori,
„Gali taip buti; bet vyr's nedorybės
„Ar negal rasti truputį teisybes?
„Sakai, mes kandam, nei piktos givates —
„Ne tiesa yra; ar ne asi matęs,
„Kaip tos šnipštīles, rankoms jus' penetos,
„Slankioja, raitos', tokios yra letos,
„Pikto nedaro, ne kanda ne vieno,
„Ipač tą žmogų, kur's jais girdo pienu...
„O aš tik žmogus ir žmogum' but' noru —
„Kodelgi manę vadini nedoru?
„Ar jau piktesnis bučiau už givatę?
„Grumtis, teisybe, mes asam papratę,
„Bet mokam mylet savo geradejus,
„Ir meile šyrdij' ne nustos klestejus.
„O šyrdis norint ką piktą pageistu —
„Tai šytas križius darit' ne daleistu;
„Žodį tau dūdu — ir jei susimilsi,
„Sakau teisingai, kad ne apsilvili!“

XIII.

Margis ne šendien su Kryžokais grudas'
Ir gerai žyno, koks ju yra budas,
Sandora koke ir ką vertas žodis:
Szendien prisieks tau, o rytoj' vel vodis;
Givolus išpjaus, žmonelę iškardins,
Kaimus ir pyles sudegins, suardins,
Nes jau ne syki sus'tart' pasitaike —
O niekad dūta žodį ne užlaike.
Margis tą visą nors gerai žynojo

Ir nors klausidam's dar nusišipsojo,
Bet išpalengvo žodžems intikejo,
Kurišs kryžokas guledams kalbejo.
Meilingais žodžiais kalbantį išgirdęs,
It tunas tirpsta — nors buvo inšyrdęs.
Reik', mat, žynotie Lietuvio silpnybę:
Jis atleis kožnam didžausę kaltybę
Skraudą užmiršta, nelaiamej pagelbęs,
Kas gimtineis žodžiais in jįjį prakalbes.
Tą privalumą gamta pasavino:
Gerai da, kad to svečymi ne žyno,
Nes jau Lietuviu artu ir aketu,
Kas jo silpnybę tą šventą inspetu.
Tokę silpnybę ir Margis turejo, —
Vos tik kryžokas in jį prakalbejo;
Szyrdij padumojęs, jis ilgai ne lauke,
Dabojenčius vyrus prie savęs pašauke,
Kruvinas žaizdas liepe jam užristie
Ir in sekličę šviesesnę nuneštie,
Kur saule žyba ir sveikesnis oras.
Tokė bo vale ir toks Margio noras,
Kurio Lietuvei insakus išklausę,
Valę ir norą pyldo koveikiausei.
Kryžoką, kuriam myrį buvo lemeę,
Jau išpalengvo, ant ranku paemeę,
Sekličion neša ir gražei prižuri,
Kai tikrą brolių savo globej' turi.
Sekličė linksma — saulute žybejo, —
Vidurij' aslōs skūmas čė stovejo,
Skūmas padirbtas iš aržūlo kieto;
Matit' kur-ne-kur ir alaus nulieta,
Ir taure stovi — iš jos mydus gerta,

Trupinei dūnūs ir druskūs nuberta.
Žymū, kad ėionai Lietuvei prieš karą
Rinkos ir džauges rodą pasidarę,
Nes ir saidokai ir āstrios vielėcios
Apsukmai kybo ant sienu seklicios;
Matit' ir brangus vyturei Totoriu,
Sparnai su ginklais Možuru raitoriu,
Skydos, bardišei, šarvai ir kalpokai,
Kureis apsimovę grumesi kryžokai.
Czion kryžok's mato ir žymes Malbargo,
Kur jaunumene, kaip sakiau, mus' vargo,
Žymej' arelis tur' žiedą Jelijūs;
Mate vielavą su vardų Marijos,
Skraistes kryžokų su kryžumi baltu,
Prietaisa myrio Kristuso nekalto..
Pamatę viską nors kunu ėion buvo,
Bet myslis toli kranton jurūs kluvo;
Atsimen', kaip ten' ir vilnys siubavo,
Atsimen tevą ir motyną savo,
Ir daugel, regis, da jis sudumojo,
Nes atsiminęs — apsiašarojo...

[Dar ne viskas.]

Apie senovės Lietuvos pilies.

Pradžia 1. numeryje.

Galima butu paminetie, iš raštų to paties Wigando, da ne vieną simtą tokių kruvinų ir baisių atsitikimų mūsų nelaimingoje ir nuvargitoj' per — križokus žemėje; tikime vienok jog ir iš aukščiau sugulditų Wigando žodžių, skaitotojai numanitie gales, kokės tai nežmogiskas Wokiecei kares vede su mūsų proseneis!... Tas patsai rašytojas, križoku budam's, tankei pats sakų,

mes, pagal jų vertybę, galėsime po rubriką „Ziniós iš Lietuvós“ mūsų rašte patalpinti.

Pagalos turime prašiti, kad pasisamdant „Aušrą“ adresai iš Lietuvós butu pridėdami lietuviškoj' kalboj', o iš tolymeshės Rusijós — prancuziškoj', arba vokiškoje. — Preke „Aušros“ ant pusės meto (6 numerėi) yra 1 rub. 10 kap; ant metų (12 numerių) — 2 rub. 20 kap. su persiuntimų. Tūs, kurie tik ant pusės-meto būvo „Aušrą“ apsištelavę, prašomę už sekancius numerius pinigų prisiunsti.

Gromatas su piningais, Rankraščius ir korrespondencijas del patalpinimo pačioj „Aušroje“ prašome siunsti ant vardo rėdiko „Aušrós“

Ostpreussen, per Lumpönen, in Bittenen bei Ragnt.

Jon. Szliupas.

Gromatnyczia.

Petr Trupinel. Marijós pilej'. Už atsiuntą „Kaimo mokliničios“ šyrdingai ačiu! Išguldimas dailus — bus „Aušroj“ patalpinta. Turime vilti, kad iš Tamystós bus patogus rašitojas. Mikišk tik ir vartok grina kalba, — ir kvieskie sandarbyston savo kalmynus. . . .

Jonui Kr. Suval. Vitoloranda gaunama pas knygininką Zupanski Poznaniuj (Zupanskis Buchhandlung in Posen. Preussen;) preke 3 m. = 1½ rub. be persiuntimo. „Aušra“ taps siuncema pagal pridūta adresą.

J. Kim, Petropilej. 1 rub. apturėjome. Preke kalendoriaus 30 pf. = 15 kap. be persiuntimo.

Prof. Dr Fortun. Maskvoje. 6 M. aptureta. 1—4 N.N. „Aušros“ išsiunsta.

Vincui Vaič. Oškabalūse. Ačiu už atsiunstas daineles — pasinaudūsim. 4 N. išsiunstas. Korrespondencijos iš Bartnikų apigardės butu naudingos. Pasirupink Tamista užrašinti pasakas nūg Antano grabinio — daug nūg jo pelnisi! . . .

M. Mituz. Jonišk. 2 rub. gavome. Ant vardo p. Koržen. ne galejom tiesiok išsiunsti, nes adrese kaimo vardas ne aiškiel pridūtas. Teikes adresą aiškų ir lietuviškai atsiunsti. 2—4 NN.

ant Tamystos vardo išsiuntė. Prašom pasirupint ape išplatinimą „Auš.“ tarp pažinstamų.

Mat. Slanč. Trump—čiūse. „Aušra“ išsiunsta, bet ar daejo?

Jon. Trump. Sargunūs. 1 r. gauta. „Aušros“ 12 N. kaštūja 2 r. 20 k., už prisiunstus pinigus bus Tamystai išsiunsta tik 1—5 N.

Adomui Giedr. 2 r. gavome; pagal pridūtus adresus bus išsiunsta tik 1—5 NN.

Nincui Zamait. Nokišk. 1 r. 20 gauta; noras Tamystas bus išpildintas.

K. Š. Vanagel. „Rudenį“ apturejome—aciū! Pasinaudosim. Ne patingek, Tamysta, iš savo kampo atsiumsti daugiau žinių,— meilingai bus priimtus.

L. B. Nargomat. Malonetumeme sandarbininkų „Aušrôs“ ejoje ir Tamystus gūdotiną vardą matitie.

Al. Burb. 25 r. aptureta; veljimas tamystos bus išpildintas. Prisiunstos eileles mums patiko—aciū! Bus patalpinta. Malonetumeme ir daugiau.

Stan. Prak. Zeim. 3 r. gauta. „Auš.“ išsiunsta.

Jonui Rym. Petropyl. Ne turedami Tamystos adresą, ne galim išsiunsti. Laukeme adreso ir šyrdingai dekavojame už veljimus del rašto. Ar ne galetumei Tamystą prisiunsti mums žinės iš lenkišku ir kitu petropyl. laikraščiu, kas tampa ape mus rašoma?

„Eglei“ Mintav. Malonetumeme labai tulą dainelę del „Auš.“ prisiunsta regeti. Lietuvôs paukštialėms pragyduš, gal, veik ir pavasaris grįš. . . .

Veversiuui ir Parplui. Szyrdingai aciū už prisiunstus raštus. Vislab taps išspaudinta.

Auszros V. numerio intalpa.

- 1) St. Szunb. Eik laukan! Lakšt. 122.
  - 2) Kundraitis. Margis, giesme. l. 124.
  - 3) J. Bs. Ape Senovės Lietuviu pyles. l. 129.
  - 4) J. A. V. Lietuvis. Tiesos zerkolas, giesme. l. 135.
  - 5) Vieversis. Tadeušas Kasceuška buvo Lietuvinikas. l. 136.
  - 6) Dr. J. Bs. Keli žodzei apie kolera (pabaiga) l. 138.
  - 7) Iš Lietuvos. l. 143.
  - 8) Žine nūg Redakcijos. l. 149.
  - 9) Gromatnyczia, l. 150.
  - 10) Apgarsinimai, l. 152.
-

Apgarsinimai.

Lietuviškas

„AUSZROS KALENDORIUS“

ant

1884

išejo ir tur saviję lakštu XL ir 72. Inturys jo: Kalendorius dienų bei švenčių pagal seną ir naują metų skaitlį, su paženklinimu mėnesio bertainių, saulės bei mėnesio užtekejimo ir nusileidimo, atmainų oro ir t.t. — Czesio rokundas. — Ape užtemimus saulės ir mėnesio 1884 m. — Ape meto laikus 1884 m. — Ciecoriškos gimines. — Žemaičių ir aukštosios Lietuvos bei prūsų meturgel ir kermošei — Pasleptines misles. — Atleiskite! — Priestartis, giesme. — Pirm šešių simtų metų, giesme. — Pasaka ape vilką ir avį — Nenusigandantis, eilios. — Kaip karta kokiam persivertelui eina, pasaka. — Lietuva ant visados, giesme. — Jaunujų Lietuvininkų giesmele. — Keli klausimai minykiski. — Daina apie arelą. — Simelio tėvas, pasaka. — Senprusiški „tėve musu.“ — Hamleto priežodis del biauoriojo sviato. — Graudenimas is Hamleto. — Tiesos žodį sumyne. — Sena kalba tik vis janna. — Te gyvoj' kalba muziko! — Musu rupesėi. — Lietuvių skaitlus. — Žirgakainis. — Is Lietuvos. — Is gaspadinystės ir Gaspadorystės: Medaus sutaisymas; medaus virimas; galvijų ligas. — Kaip galima praplatinti knygas. — Visoki trumpi kalbesei. — Koks laikas iki atsivedimo (turejimo) gyvolų praeina. — Apgarsinimai. — Vyriausieji metal geresniuju atsitikimu. —

Kalendoriaus preke 30 pf. = 15 kap.; su persiuntimu per rubežiu 35 kap. Karabelninkai, perkanti sykiu daug, gauna ant 100 egz. 15 egz. veltu. Pirkti gauname: Ragaineje spaustuveje p. Albano bei Kibelkės; Klaipedoj pas knygininką p. Polencą; Lauksargiūs' pas p. Ziehe; Aušgiriūs' pas p. Szilomaitį; Smalininkūs' pas p. Vieškalnį; Szirvintoj' pas p. Schmidt'ą.

Velitumeme, kad sit's Kalendorius kožname name butu randamas ir skaitomas.

Kauno gub., Sziauliu pav., Gruzdziu valsčiuje, pas Aug. Baranauska Szuiupiliuose galima pirkti: 1) itaisa išmokimui greitai paisinti visokias paisas ir abrozodus; prekis 75 kap. ant vietos, su prisiuntimu — 1 rubl. 2) Itaisas pripratimui rankos gražiai rašiti — pr. 75 kap.; su prisiunt. — 1 rublis. 3) Kningute monu — 25 kap. su pers. 4) Skrinute monu — 75 kap. 5) Maišiuks monu — 25 kap. — Kas prisius paštos marką už grivina, gaus pilną darasą tokiu daigtu.

Lietuvininkams privelija Aug. Baranauskas.

Izdavikas ir Redakteris Jon. Szliupas.
Spaustuve Albano & Kibelkės Ragainėje.

AUSZRA.

Laikraštis, išleidžiamas Lietuvos mylėtoju.

„Ausra“ išveina Tilžėje 20. kožno mėnesio pavizdije kmgutės 32 pusiu. — Prekia: ant metu arba už 12 numaru 2 m. = 2 rubl. 20 kap., (prisiuncziant vokūse 3 rubl. 20 kap.), ant $\frac{1}{3}$ metu 1 m. = 1 rubl. 10 kap. (vokūse siuncziant 1 rubl. 60 kap.). Atskiras num. 20 pf. = 18 kap. Apgarsinimai, spaustuvėje „Ausros“ priimami, kasztūja už kožną pusiau dalitą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikitojams „Ausros“ pusę tiek. Vokie-tijoje galima „A.“ prie kožnos ciecor. karal. pasztos issiraszidinti.

Įdarbą kas lietuvis!

Kas peržiurinėdamas musu istoriją jieszkojo, dėlko lietuviszka dvasė tai rodėsi buvo visiszkai sunikusi, tai vėl prasidėjo ant gyvenimo atsigausti, tas galėjo aiszkiai matiti, jūg priezastis to sunikimo ir atsigavimo tvilo pasilaikime „augsztesniuju“ stonu (varsnu) musu tautos prie reikalu savo giminės. Istorija mums sako, jūg tiktai dėl to pasilaikimo musu ponibės netik praszalaicziai, bet ir mės patis lig paskutinio laiko garbstėme lietuvius, kaipo tautą, numirusius netik politikiszkai, bet ir dvasiszkai, o toks savęs paniekinimas ir isz tiesu galėjo iszsiroditi musu miriumi. Nedivai, kad tie, kuriems malonu butu sulaukti musu prapulties, be paticziu mums gieda *amžiną atilsį*. Bet dar netaip visiszkai sunikome, kad tą giesmę pripažintumėme esant teisibę, ir tas nepripažinimas parodo, jūg anksti buvo pradėti giedoti tą giesmę. Liko dar mums sąmonė, kad apalpinas musu dvasios, kurį musu prieszininkai paskaitė per mirių, ira tiktai valandinę ir visiszkai nemaringą ligą, kurią mums bus lengvu pagiditi. Kas isz musu szendien nenumano, jūg lietuviszka gentė buvo tvirta netik politikiszkai ir jūg susilpnėjusi ir prapuldžiusi savo

valdistę netik nesuniko dvasiszkai, bet virszumi — suaugo ir susitvirtino ant dvasios nelaimėse geriaus, negu butu galėjusi padariti givendama laimėje ir turėdama savo valdistę. Kas szendien pasidrasins sakiti lietuvius neturint sau įpatingos, nū kitu ne-skolitos, nesamditos ir nevogtos kultūros, bet ju budą, įprocius, pobudį, pasielgimą, visas geras ar piktas įpatibes esant lenkiszkomis, vokiszkomis ar maskoliszkomis? Kas mėgins žiaugsėti, kad lietuviai nepagimdė daug viru, kurie savo iszmintimi, mokslu ir darbais pasidarė garsingais netik savo kraszte bet ir svetur, ir kad musu tauta neturi gana silu augti dvasiszkai ir giventi pagal savo budą? Juk girdėjome, kaip garsingas pas maskolius agronomas Engel-gartas ragina savo vientauczius, kad imtu paveikslą nū ukavimo ponu Kauno gubernijos, o vienas ju senatorius, kuris vasarą pavieszėjo tame pat kraszte, nežino kaip girti ju darbsztumą ir gražumą ju ukės, neužmirszdamas pridurti, jūg ir ukininkai to kraszto, ties iszsigalėjimu, einą drauge su ponais, givendami su jais sądore, ir priežastį to viso drasiai sako esant augsztesnią kultūrą to kraszto. Kas nežino, kad musu ukininkai nelabai baidosi svetimu lenktiniu (konkurencijos), ir netiktai savo žamės kitiems nei sprindžio neužleidžia, bet dar ir nū kito atperka, kaip tiktai kur atsieina pirkti. Matome jūs mokant ukauti ant savo žamės!

Kodėlgi tadą ant taip stiprios dvasiszkai giminės galima buvo pamisliti, jūg ji jau mirusi, arba kad ji neužilgu galinti isznikti? Labai prastas daigtas. Ar seniai dar kas tik žmoniszkesnis ne sakėsi pas mus, esąs lenku; tie kurie pelną turėjo isz tos musu lenkistės, atskirė be reikalo ukininkus nūg kitu varsnu musu tautos, pravadino tūs lietuviais, o dar dažniaus žamaicziais, nepripažindami nei ukininkams vardą lietuviu, o anūs, tai asti paponėjusius viengenczius, lenkais, ir tokiu dabu tautą isznaikino, nės vieni ukininkai tautos nepadaro, o kadagi lietuviszka dvasė nemokėjo apsireikszi raszitu lietuviszku

savo varšnos. Bet atėjo laikas, kad svietas pažintu, kokios liko pas jūs dvasiszkos lietuviszkos pajėgos; atėjo laikas pažinti, katrie isz givenancziu ant musu senoviszkos žamės, aplaistitos krauju ir pakraitu musu seneliu, asame tikraisiais jos vaikais ir galime naudoti ju palikimus, o katrie n'asame to verti. Dabar jau neb'era reikalo nei muszti teutonus pas Žalgirį (Grunvaldą), bei belstiesi su mangolais ir tutoriais po tirus, nei vaikiti žuvėdus ar kitus nepraszitus sveczius isz savo kraszto, nei sądorą dariti su gudais ar lenkais. Turime tiką; politika mums nerupi ir rupėti neprivalo. Už tai dabar turime pritinkantįjį laiką atsiminti apie reikalus liet. dvasios, o kas nežino, jūg pirmiausiu dvasios reikalu, didžiausią jos silą, ira *raszta*, ans apshireiskimas žmogaus dvasios. Kas nori, kad vardas lietuvio jam prigulėtu isz tiesu ir kad pagal tiesos galėtu vadintiesi sunumi lietuviszkos žamės ir garbinguju jos seneliu, *kam ne gėda prisiglausti prie musu, kurie ju neatsizadėjome ir kas kiek iszgali, tas turi szendien žinoti tiktai apie vieną savo privalumą — imtiesi dirbinėti apie musu raszėjistę, o galime jam pažadėti, jūg toks darbas jam atnesz daugiaus garbės, negu musu seneliai jos gavo ant lauko musziu. Musu kalba juk pažįstama tiems, apie kurius czia kalbame, o jei tuli sakitūsi esą lenkais, tai laikas atėjo prisipažinti, jūg klistą, kaip klista tie isz musu, kurie jūs skaito per neprietelius Lietuvos. Neprietelius musu — tai tamsibė; o kas gali lengviaus naikinti tą tamsibę, jeigu netie, kurie atsiskiria savo apszvietą nū tamsesniuju broliu? Man ding, kad milėtojai to pagarbintojo darbo nevien randasi dvare, ir teisingai szaukia dainius: „sztai diena auszta — naktis iszlaužta, niksta tarp lėtu žmoneliu“, o kur tos nakties mažiaus, ar szviesiūse dvarūse, ar tamsiose grincziose — argi klausti?*

S. R.

Margis.

Giesmė isz Lietuvos veikaln,
paraszyta L. Kundraiczio (Kondratavicziaus).
Lietuviszkai iszguldė S. Norkus.

Giesmė pirmoji.
(Pradžia 3. numare.)

XIV.

Nors pats križokas apie tai tilėjo,
Bet žim' merginą ten, kur jis milejo,
Nės pajautimai jo szirdije siauczia,
Laimę ir nelaimę pakaitomis jauanzia,
Linksminas, verkia, tai gulėdam's spjauodo --
Ot taip, kaip žmogus, kursai vėjus gaudo.
Ne reik' stebėties; budams tarp križoku
Gero ir pikto daug nū ju iszmoko.
Narsum's ant veido nors ugne žibėjo,
Bet duszia silpnin, kaskart silpnin šjo . . .
Žinai, draugiston kareiviu patekus,
Duszia tur' „visti doribiu netekus.
Isz mažens vaikas, rod's, drausmėj' laikitas,
Prie viso gero buvo prijaukintas:
Sėklą doribiu szirdije turėjo,
Tikėjim's, meilė ir viltis klestėjo.
Motina pati budama doringa,
Doriai augino ir sunų derlingą;
Budavo tėv's jį su savim' vadžiodam's,
Pėkszczias ar raitas įng bažniczią jodam's,
Mokino vaiką ir dievui tarnauti
Ir už liūsibę tėvinės kariauti,
Žirge sėdėti, rankoj' laikit' kardą,
Per gerus darbus gerą pelnit' vardą,
Senu gadiniu veikalus minejo,

Kaip paveiktiniu jaunikaicziai ėjo:
Pasako', kaip tam, kurisai nuveikia,
Gražios merginos vainiką suteikia,
Girdamòs jojo narsą rankom's ploja,
Kvietkas jo kojom's einancziamui kloja.
Pasakos tokios be vaisiaus neliko:
Urdelis vaiko szirdije isztiko,
Ką tėvas sakė, sunus įtikėjo,
Ir nei szį nei tą misliti pradėjo.
Ik sziol jis buvo milėjęs tik dievą,
Motiną savo ir savąjį tėvą;
Pajautos szirdij' jo buvo nekaltos,
Nei darže židinczios lelijos baltos.
Bet tolin svietiszkos meilės panudo,
Svietiszkomis mislims szirdis jo apgudo;
Pasakas tėvo kaip įsiklepojo —
Ir jisai merginą sau padabojo,
Merginą jauną, dukterį kaimino,
Kuri jo akis ir szirdį linksmino.
Jis ją milėjo, priesz jąją dabinos,
Per karės darbus jai patikt' rupinos;
Ar buvo nūg jos apentai milėtas,
Jos klaust' nedrįso, nės buvo per lėtas,
Tik patsai savo szirdije jis jautė,
Kad bo' laimingas, kiek kartu ją matė
Svietiszkos mislis nors szirdį mokszojo,
Bet ją tikėjim's szventas neprastojo:
Da visą szirdžia ir dievą milėjo,
Ir viltį savo pas jį vieną dėjo,
Ir tikėjime jautėsi dar tvirtu —
Visi jį žmonės vadino pagirtu.
Bet tie nekalti duszios privalumai

Suvito križoku draugistoje umai,
Vos isz kudikistės iszeiti paspėjo,
Plieninį kardą vos pakelt' galėjo,
Kareivis tapo: szarvus jau nesziojo,
Drauge vu kitais jau į kares jojo.
Czia viresniejie ir visa kariauna
Piktino kareivį svavaliomis jauna,
Kursai klausidams piktžodžiu saunoriai,
Pradė' pats mislit' ir darit' nedoriai,
Tikėjim's, meilė jau szirdį apleido,
Jau nekaltibė suvito ant veido;
Gėrdamas yiną ir kalboj' iszdrišo,
Jau milėti Dievą prie žmoniū nedrišo,
Tikibę savo jau per nieką laikė,
Drauge su kitais mislim's vėjus vaikė,
Ir nevėzlibu geiduliu pritiręs,
Darbūse dvasios tapo kaip numiręs:
Nės kun's ant dvasios kadą gavo virszų,
Dievą ir duszios reikalus užmiršo.
Eidam's keliu tokiu dideliai paklido,
Stojos it žolin's, kursai vos pražido,
Sztai jau ir kirmin's žiedus jo aplanko,
Arba pakirstas, kad vista nūg tvanko. —
Žim', kad szirdije meilės n'er nei jokios,
Pajautos duszioj' kas dieną kitokios,
Doribes niekin', iszjūkia, kernoja,
Ar ira Dievas, jau jis abejoja,
O nors sažinė jojo szirdį baudžia,
Bet nusidūda, kad jis tą nejauczia;
Szirdije pikto kad ir daug turėjo,
Bet kunas dvasią nustelbt' negalėjo.
Isz mažens žmogus gražiai iszmokintas,

Niekad nebuvo ido pagadintas:
Sėkla doribės, duszioje išėta,
Neveik nūg velnio buvo izsgravėta;
Vien's ats'dusėjim's, aszarėlė viena
Atgaivin' duszią, sugraudin' kiekviena.
Ir tokiu budu duszia atgaivinta
Ne veikia gali vėl but' numarinta;
Nesikį piktos rodos prie jos kabinas',
Bet su didesniu narsumu ju ginas'.

XV.

Pritirtas daigtas, kad laikas nelaimės
Slenka iz lėto ir nestov' be baimės;
Žmogus kalinij' per dienas nerimsta,
Dienos, lig ticzia, ing amžius pavirsta;
Szirdies kartibės per metus kentėtos
Ira lig sapnas ir trumpas ir lėtas;
Atminim's galvon kaip veikiai ateina,
Taip akimirkoj' vėl iz jos iszeina.
Bet perbut' diena, perbuti nevalioj',
Liginas miriui mirsztanczio po valei . . .
Taip bo' krizokui pilije Peleniu,
Imtam nevalion nūgei Margio senio.
Mėnesio laiką pilij' izgulėjęs,
Užmirso viską, ką buvo kentėjęs:
Szirdies pajautos ir mislis graudingos
Suskubo pereit' greitumu blezdingos.
Bet dienos galas! o tai jau kas kitas
Jis keikia saulę, kad per lėtai ritas';
Gulėdam's vartos' į szia ir tą szali,
Po biszkį snaudžia, bet užmigt negali.
Jaunistos darbus daug sik apdumojo,
Kur buvo, veikė, kaip karėn jojo;

Bet žim', kad notis praeties jį dovin',
Atentė ligiai nelabai jį bovin',
Viltis atentės tai žamė žadėta,
Auksu, sidabru, žamčiungais apsėta;
Žmogus kas dieną gali czion skrajoti,
Lig bitė medaus žiedūse jieszkoti;
Kas dieną kiti žiedeliai pražista,
Kas dieną medum' ir pienumi sklįsta;
Bet mus' križoko kalinij' laikito,
Viltis atentės lig žolinas vito.

Jo kraujasi karsztas, jojo kunas tvirtas,
Sudegt' ant laužo buvo jau paskirtas,
Miris jį laukė, bet kada — nežino,
Szendien ar ritoj' po peiliu kris plieno.
Kožnoj' valandoj' gal' but' pavaditas,
Ant garbės dievams it avin's statitas.
Križokas dvasę turė' gana tvirtą,
Drąsumą muszjoj' nūg visu pagirtą,
Karmuszjoj' mirti jis nesibijotu,
Žirge su kardu ir ing ugnį jotu.
Bet mirt' palengva ir mirti kas dieną,
Skaitit valandą givibės kiekvieną,
O! tai pajėgos mažai gali likti,
Drąsiausį virą tur' baimė isztikti! ..
Budavo žinė, kaip urvus pradaro,
Ir sznekėt' ima su dievais pragaro,
Ar vaidalitis supuczia trimitą,
Apreikszdam's žmonėms vakarą ar ritą,
Križok's isz lovos iszszokęs tad klauso,
Kaip zuik's, pastatęs savo jautrią ausį:
Rodės', kad gauja jau po urvus lando,
Jau ant jo galvos peilius iszgalando,

Ir už valandos aukurą Perkuno
Aplies jo krauju, tekancziu isz kuno,
Bet vėl nutilo — križok's snaust' pradėjo,
Vėlei isz gilmės garsas kits iszėjo —
Ir vėl jį baimė isz naujo kaunkina,
Tvirtabę dvasios lig ugnis degina.
Taip buvo kasdien: tai džiaugės, tai bijo
Pakaitoms mirė, tai vėl ats'gaivijo . . .
(Priemazga bus toliaus).

Apie senoves Lietuvos pilis.

Pradžia 1. numare.

1362m. vokiečiai užsimanė Kauno pili išgranti.
Apie szitą ju darbą, senovės raszėjas*) szitaipo
pasakoja:

„Po valdžią brolio bei magistro Vinriko, križoku
perdėtiniai Prususe didelėje buvo tarpo visu garbėje.
Tame tad mete križokas Lupus (Vilkas) von Balders-
heim, didis komendatorius, Hennig Schindekopf,
didis marszalka draugistės, susiszekėjo viliumi ir
apgautinai Kauno pili įgriebti. Todėl draugistės
brolis Ortholfas isz Treviru, Elbingos komendatorius,
komendatoriai isz Christburgo, isz Balgės, brolis
Wriko (Ulrich Fricke), brolis Kuno von Hattenstein
(Brandeburgo komendatorius), Rodgier von Elner,
Samlandijos arba zambijos vaitas drauge su paskir-
tais giventojais Prusijos, o magistras su kareivistę
Prusu, pagal susikalbėjimą isztraukė Kauno linkon,
vesdamiesi drauge sveczius isz Anglijos, Italijos ir
Vokietijos; plauktie pavėjui valtimis Nemūnu plaukė,
paslapta pro Veliūnos ir Bistenės pilis praeidami,
atplaukė žemiaus Kauno apsistojo, per tris dienas
tiltus dirbdami, o treczią dieną ant kranto kopės

*) Chronicon seu annales Vigandi Marburgensis . . . .
Posnaniae 1842, perskirimas XI.

Gromatu skardinė.

Aug. Baran. Sziupil. Vitolioraudą ir kitas kningutes ant vardo R. V. prisiųsime.

Smilg. Kaune. Auszra dėlto užgaiszo, kad jos rėdikas J. Mikszas turėjo pasitraukti persekiojimu dėlei. Lig nauju metu jeigu suspėsime izleisime lig deszimto numaro.

J. Lid. . . Szat. . „Raszta sv.“ pilningą galime parupinti, kada prisiųsi du ir pusę rubliu. Ar gavote Auszrą?

M. Sloncz. Trumpaicz. Kiek reikalavai, tiek numaru Auszros izsiuntėme, o ar gavai? Dėkui už dainutes.

J. Korzeniauskiui. Gavome piningu du rubliu, bet adresas neaiszkus, mės laukiame, bene prisiųsi aiszkesni.

Jon. Rimkev. Petropil. Jei gali, prisiuntinėk mums žinias izz gyvenimo Petropilies lietuvinku.

J. Czerkaus. Petropil. Rėdistė „Keleivio“ mums 3 rubliu neatsiuntė; kalendoriu gausite, kada tik piningus atsiųsitate. Ka kur rasite apie lietuvius mask. gazėtose, mums numerus tūjau prisiųskite, jei ne, tai bent trumpą ju įtalpą. Grinai lietuviszką, gramatiką negalime prisiųsti, nės jos nėra bet ira vokiszškai raszitos: Szleikerio, Kurszaiczio ir kitu; tas galime pristatiti. Meilu mums butu gauti gerus rankraszczius; kuriūs galima, patalpintumėme Auszroje ar kitur kur.

S. R. Kaune. „Auszrą“ galime suteikti nū pat pradziuos. Vieversiu. Ko kas reikalavo, parupinome.

Jūz. Ornast. Vlocl. Ar gaunama kur dabar pirkti „Zemaicziu viskupistė“ Vol., nežinome; neužilgu mės visus veikalus ku. Volonczauskio ir S. Daukanto imsime spaudinti. Bus apie tai platesnė žinia.

Al. Bur. Vid. Dėkui už taip didelią lietuviu meilę. Kningas jau siuncziame.

Ku. Rad. Szak. Viską parupinome.

I talpa szesztojo numaro Auszros.

- 1) S. R. I darba kas lietuviai! lakszta 153.
- 2) S. Norkus. Margis. lakszta 158.
- 3) J. Basanaviczius. Apie senovės Lietuvos piliis 1. 163.
- 4) J. Miglovara. Rigos giedoriu draugistė, 1. 170.
- 5) Pr. Lipszta. Apraszimas žemės turtu, 1. 172.
- 6) J. A. V. Lietuviai. Szviesa, 1. 176.
- 7) Andriejus Latviss. Latviszki laikraszcziai, 1. 177.
- 8) Iz Lietuvos, 1. 179.
- 9) Gromatu skardinė, 1. 184.

Rėdikas Jonas Sziupas.
Spaudinta už piningus skaititoju „Auszros“ pas
O. v. Mauderodę Tilžėje.

AUSZRA.

Laikrasztis, iszleidžiamas Lietuvos milėtoju.

„Auszra“ iszeina Tilžėje 20. kožno mėnesio pavizdije knigutės 32 pusiu. — Prekia: ant metu arba už 12 numaru 2 m. = 2 rubl. 20 kap., (uždengtūse vokūse 3 rubl. 20 kap.), ant pusės metu 1 m. = 1 rubl. 10 kap. (uždeng. vokūse 1 rubl. 60 kap.). Atakiras num. 20 pf. = 18 kap. Apgarsinimai, spaustuvėje „Auszros“ priimami, kasztūja už kožną pusiau dalitą eilutę po 20 pf. = 10 kap., laikitojams „Auszros“ pusę tiek. Vokietijoje galima „A.“ prie kožnos ciecor. karal. pasztos parsikviesdinti.

„Auszra“ ir „Dziennik Poznanski's.“

„Sum cuique“...

Antras ar treczias jau metas aina, kaip mums užtėmiti teko nors mažą subruzdėjimą lenkiszkūse laikraszcziūse isz priežasties musu Lietuvos. Pradžią to padarė vienas Pariziūje tūmet givenąs lietuvis, kursai savo rasztais apie Lietuvą, isz vieros pusės didį pasipiktinimą tarp vienu, ir nemenką trukszmą tarp kitu pakėlė, dasilitejės savo rasztūse tulu opiu vietu. Neperkratinėdami ir negirdami to, kas ir kaip buvo apie Lietuvos reikalus tūmet raszoma, mės tik tiek paminėsime, jūg paskutiniūse metūse gana tankiai ir vis tankiau bei tankiau atsitinka atrasti praszalaicziū gazėtose žinias isz Lietuvos ir apie Lietuvą. Iszpasakoti viską, kaip buvo apie mus raszoma, mės neištengsime; todėlgi tik trumpai pasakisim, jūg tūmet, kadą vieni rasztai — o tokiu ira labai mažai — kartais užtaria žodelį, kiti su mumis jokios keremonijos nedaro. Aplenkiant zaunijimus apie mus lenkiszko laikraszcziū „Gazeta Narodowa“, kursai įbrukęs Lietuvą į rubriką „Lenkiszku žamiu“, kiekvieną ir menkiausį ženklelį atsigaivinimo lietuviu ne sveikina taip, kaip prigulėtu ir kaip mums butu malonu, t. e. prieteliszkai;

varszuvinės ir petropilinės lenkiskos gazetos taipogi dėl mūsų įpatingos prietelistės dar neiszreiszkia. O kodėl taip dedasi? Argi lietuviai per kelius szimtus metu suvienito politikiszkaį givenimo su lenkais neužsipelnė sau nei tiek, kad apie jūs bent lenkiszki laikraszcziai nors mažumėli meilingiaus paminėtu, be įžeidimo ju gentiszku jausmu? Ar lenkai bene užmirszo jau apie tą garsingąjį Unijos atsiszaukimą: „Valni su valnais, ligus su ligiais?“ — Teisibė, — nesik mums atsitiko užtemiti ir, tarsi, meilę dėl mūsų, ale tik tada, kada Lietuva ira skaitoma už lenkiszką žamę; lietuviai tacziau tie, kurie trokszta užlaikiti savo priegimtą lietuviszką kalbą ir nieku budu nenori susilenkti, o savo žamę nepripažįsta už lenkiszką, tokius lietuvius ne broliszkaį lenkai priima, nors apie brolistę mėgsta paisziti ir sznekėti, kaip kur kada jiems reiki. . .

Kas mus pažįsta — o kas gali geriaus mus pažinti jeigu nelenkai — tas: gana gerai žino, kad mės lietuviai lengvatikiai asame, ir kad geru žodžiu bei meilingumu vitūmet lengviausiai galima įveikti ir laimėti mus ant savo pusės. Vardan meilės ir tokio szvento žodžio kaip brolistė, mususentėviai suvienijo su lenkais ir savo politikiszką givenimą, o dalis lietuviu — bajorai — pasisavino ir ju kalbą, gal norėdama dar geriaus aniems įtikti. . . Nevienas lietuvis vardan meilės ir „brolistės“ netiktai turteliu savo su lenkais dalinosi, bet ir savo galvas guldė. . . Mės szendieniszki lietuviai, ilgai pasitikėjome, kaip ir musu tėvai ir proseniai, ant lenkiszkos „brolistės“ ir prietelistės; bet po didės daugibės patirimu, kad ta prietelistė netikra ira ir su pasibaisėtinu gomuriu, tikojancziu mu prariti, pirmiaus negu kiti atviri neprieteliai tą padaritu, musu jausmai truputį atszalo. Argi mės turime isz „broliszkos“ meilės iszsziadėti savo givasties ir dūtiesi „broliams“ prariti, kad jie riebesni ir stipresni taptu? . . . Niekados! Todelei ne mus ir kaltinti reikėtu už iszdildimą tu meilingu

Margis.

Giesmė isz Lietuvos veikalu,
L. Kundraiczio paraszita, lietuviszkai iszgulde S. Norkus.

Giesmė pirmoji.

(priemazga).

XVI.

Opos iszgijo — kunas atsigavo,
Senas lietuvis, kursai jį vaktavo,
Pagal Margio norą gražiai prižiūrėjo
Žaisdas, ir tepė ir apriszinėjo,
Ir kol nūg mirio jį neatvadavo,
Rupinos', kaip tėv's apie vaiką savo.
Lietuvio vardas tikras buvo Liutas:
Jaunistėj' buvęs nezmogiszkai drutas;
Pajėgos dievai jam nepavidėjo —
Prieszginius savo kaip žlugtą velėjo!
Bet buvo ir kam! vir's isz viru imtas,
Krutinėj' stambus ir pecziūse rimtas.
Stiprus kaip aržul's amžiais įrietėjęs,
Narsus, kaip liutas, vaiku apginėjas;
Vokiecziams, lenkams taip įsai įkiro,
Jūg pamen' szendien narsumą to viro,
Jo rokmonumą ir didį gudrumą,
Stovilą augsztą ir kuno stiprumą,
Galibę kirvio, kurį kad nutvėrė,
Vokiecziams kailį perkuniszkai pėrė!

Bet po daug metu gal's amžio prislinko,
Ir rinti pecziai milžino sulinko;
Plaukai ant galvos lig sniegas pabalo,
Karsztas jo kraujas gislose atszalo;
Balsas, ką muszroj' lig Perkunas griovė,
Szendien tik sznabžda, lig vandenio srovė,
Vos tik daineles padaintūt valiojo,
Bet ir czion Liutui gerai pasiklojo.
Lietuvos darbus karėse atbutus,
Kaip narsiai grumėsi, trimitas suputus,
Kaip stripais nugaras križokams drožė —

Vislab dainose senukas iszrožē.
Žiløj' senatvėj' jis nepataikavo:
Savo ir kitu darbus apdainavo,
Idant atmintis ju garbēs nežutu —
Amžin's pamokslas jaunūmenei butu,
Kaip už liūsibę pridera kariauti,
Tėvinę ginant, neprietelius kauti . . . .
Žiniai, mat, ugnį szventąją dabojo,
O seniai ukēs darbus apdumojo;
Vieniems, mat, garbē rupejo dievaicziū,
Antri kurstē ugnį szirdij' jaunikaicziū.

XVII.

Križok's gidomas, norint jau iszgjijo,
Skaistumas veido neveik' įsivijo;
Kraujo isz kuno daugel isztekėjo,
Szirdis kas dieną, kaip lupos virbėjo,
Rupestis galvą mirtinai slogino —
Vaiksčziodam's blaszkēs, lig po nasztą szvino.
Tokasai tai vargas atkust' nedaleido,
Cziulptinai cziulpē skaistumą nūg veido:
Lig žolin's uksmėj', nors jis ir pražista,
Bet žied's nēr' aiskus, ir gelsta ir vista,
Szakos peleszais apniktos glaumija,
Lapeliai krinta, nēs szaknis kirmija.
Taip jaunikaitis glaumija ir niksta
Nors žaisdos gija, bet kunas neviksta.
Liutas križoko perszulius įspejo,
Szirdis atližo ir pasigailėjo;
Pradžioj' nekēsdam's ligiai szliksztų liulj,
Purtēs ir piko, lig bitē už dulj.
Budavo akim's, kaip kadą pažiuri,
Tartum su peiliu į szirdį įduria;
Gididam's gidē ir žoles virino,
Bet skausmu su jūm' dar nesidalino.
Szirdis kovose lig plien's užgrudinta,
Neveik galėjo buti sugraudinta;
Jis pats kraujūse ne kartą voliojos',
Taigi ir kitus matidam's ticziojos';

Bet szirdis Liuto veikia suminksztėjo,
Kaip sopą szirdies križoko ispejo.
Ir akim's meiliau jau į jį žiūrėjo,
Ir malonesniais žodžiais prakalbėjo.
Pravardės iszklausęs, sakė, atsiminęs,
Verner'į Ransdorp'ą, jo tėvą, pažinęs,
Ir dar su stripu veidą jo pažeidęs,
Kad tas kovoje jį parblokszti geidęs.
Žodis po žodžiui kaip įsisznėkėjo,
Net akis senio lig ugnis žėrėjo,
Rodos' jam kupra nūg. pecziu nuslinko,
Karsztesniu krauju szirdis jo pritvinko;
Rodės, kad senis dar vėl atjaunėjo',
Su draugais, kurie jau kaptis gulėjo,
Į karę aina, križokus galabin',
Į vartus pilies su bardisziūm' klabin'
Ir szaukia: „virai! verskime gi sienas,
„Czion tupi musu kraugėris nevienas . . .
„Kaip sziltas vilnas mės jūs sukedensim',
„Kas dar dris remties', tam galvą nurensim'!“ . . .
Toj' įkaitoj' dvasios besidžiaugiant gausiai,
Tankiai ir Margis atėjęs jo klausė,
Dumodam's, bet pats nieko nekalbėjo,
Tik kune kraujas jo greicziaus tekėjo,
Tik kart's nūg karto jojo akis raibos
Ugne žėrėjo, lig debesij' žaibas! . . .
Žiūrėdam's linkon juriu Baltuju
Ir givenancziu križoku prie juju,
Akis ruscziai mėto, kumsczias abi gniauzia,
Žim', kad apmaudas atmonos jį graužia.

XVIII

Jauną Ransdorp'ą bet n'uzpuldinėja,
Laiko jį liūnoj' ir savo globsėje.
Nors neprieteliaus sunų jame mato,
Bet prie sunkaus darbo niekad jį nestato;
Nors vokiecius kitus nelaisvėj' laikitus,
Varinėj' visur pancziais surakitus,
Liepia kast' urvus po žamę per dienas,

Nesziot' akmenis ir muriti sienas,
 Visaip kankinti, o prieg to dar barti —
 Tur' taszit' medžius arba laukus arti.
 Prie tokio darbo križoką nevaro,
 Nežinē, kodēl taipo Margis daro;
 Ar tai jaunistę taip jis jo godojo,
 Ar gailis' jauno, esanczio bēdoje;
 O rasi laukē ėtuksenczio kuno,
 Turinczio eiti ant garbēs Perkuno?
 Nežinē — žim' tik, kad drauge didžiunu,
 Globoja, mil' jį, kaipo savo sunų;
 Sen's Liut's jį bovin' ir dainas dainūja,
 Akimis niekas į jį nežnairūja,
 Margis su savim' į stalą sodina,
 Kasdien skaniausiai jį pavalgidina,
 Ir niekad prie jo vokiečius nepeikia,
 Nors szirdij' niekin', kernoja ir keikia.
 Daleidž' iszeiti jam už pilies vartu,
 Kur daug valandu vaikszziodam's pravarto',
 Ziurēdam's, kaip Nemūn's gražiai tiviliūja,
 Su vėju, kurs ziedras vilnis jo voliūja.
 Jaz tolimo kraszto, kur tiek pridejavo,
 Siunczia tėvinēn dumas szirdies savo,
 Klausia tėvucziu, kaip jūs dievas laiko,
 Ar dar n'uzmirszo jieje savo vaiko,
 Kurs svetimoj' szalij' givendam's vienas,
 Su vėju siunczia ėjemus labas dienas.

~~~~~ Apie Raudonpilį.

Dēlei Lietuvos dideliai garbingas XIV. amžius; nū tos gadinēs iszliko daug pasaku ir miniu apie musu Didį Kuningaiksztį Gedminą kaip Žamaicziūse taip ir Lietuvoje. Kadagi szendien nedaugis ką žino apie tą kuningaiksztį, asz keliais žodžiais apraszisiu jo darbus. Jeigu nebutu givenęs Gedminas, neturētu Lietuva nei garbēs. Gedminas sunus Liutavaro, o brolis Vitenio, sēdo ant sosto 1315 m. gimus Kr., o mirē 1340 m. Jis pastatē sostapilį Lietuvos —

imtu (nēs tankiai ir vogtas) turi paklausti pardaviko: kokio jis vėjo bijo? tai ira: nū kurios pusės jis pavogtas? Jei tau pasako: saugokis pietinio, ar vakarinio, tai žinok, kad tenai nereiki važiuoti, nēs atims tau givūli.

Pas mus Žamaicziūse ira isz dalitas kelias dėl taisimo tarpo žmoniū, ir žmonės turi statiti stulpiukus dėl paženklino kam kur nūvadas dūtas. Mažne visur tie stulpiukai turi maskoliszkus paraszus pavardziū ir vietu. Ira vienok apigardos, kurios užlaikē lietuviszkus paraszus ant stulpiuku, taip antai Szimkaicziaini, kaima su savo apigarda, Raseiniu paviete, Kauno gub. Tai galime matiti ant vieszkelio, einant nū Raseiniu ant Nemūnolink per karaliszka girę arti Szimkaicziū. Tie tai žmonės, kurie užlaikē savo prigimta kalbā, labai girtini. Kada gi viresnibē nedraudzia lietuviszkai rasziti ant stulpiuku, reikētu kad visi visur raszitu lietuviszkai lotiniszkomis litaromis. Visa Lietuva lai pasistebij puiku ir nudziuginantij pasielgima Szimkaicziū!

Vieversis.

Grudzziū valscziūje, Szauliu paviete, vienii tiktai žmonēs spiriami pilti kelius. Ponaigi, kurie mažne szimteriopai turi daugiaus žamēs už žmones neapveža žvirā nei vieno sprindzio kelio. Koki czia teisibē! Juk žmonēs ir ponai ligiai važinēja tais pacziais keliais; kam gi turi žmonēs dėl ponu neapmokami už savo prakaitavima tiekti ir taisiti kelius? Matai, visada, vargesnis daugiaus kankinamas ir varginamas ne kad szeringas paputzandis. Bet kodėl taip? Vien tiktai todėl, kad paputzandis akilesnis ir moka mulkj, akla prascziokā apgauti. *J. Szl.*

Gromatu skardinē.

M. D. S. R. Girdėjau. Draudzia jie skaititi „Auszra“ už tai, kad ji kelianti kersztq priesz lenkus ir maitojanti artimq. Bet visi tie, kurie skaito „Auszra“ lengvai mato, kad mēs nepradedame nei jokio vaido nei su kūmi. Mēs tiktai užstojame artima, silpnaji ir varginama ar ponu, ar žmoniū, ar . . . . . Kas galētu nesiginti ir neginti kitu, kad pakersztzingas prieszininkas ima virszumi lipti! . . . Ne kovoti už brolistę, ligibę, laisvę, apszvietą — butu gėdingu daigtu ir dideliai nepadoru. Taigi sakau, kad tiktai žmoniū neprieteliai gali „Auszra“ žmonėms traukti isz nagu, ar drausti, kad jos neskaititu.

R. S. R. K. Szitai tos ligos pradzia. Zmogus kvėptija įvairų ora — ore gi tankiai kiburiūja dulkelēs tai vilnu, tai smilcziu, tai lekiuoja žvirzdai labai smulkus, tai angliu palaikai, tai javu pelai ar spaliai, tai dumai ar medzio ar taboko ar akmeniniu angliu. Tie žvirzdeliai ir dulkelēs įkvėpti į plauczius tai per nosi, tai per burnā, nūsisēda ar giliai gerklėje ar t. vad. tarpiniūse audekleliūse plaucziū. Pirmtsius nugulusius ant givplaukeliū gerklėje, givplaukeliai virbėdami pamažu iszgabena laukon į burnos gerklę, ir taip antai ritā atsikėlę į krenkszėdami iszspjauname jūs kartu su spjaudulais. Kitai ira su dulkelėmis nūsisēdusomis jau ant pacziū plaucziū; plaucziai neturē

dami givplaukėliu, nei dulkėliu iszvariti negali. Dulkės ima graužti plauczius. Tai kutina isz pradžios gerkle, seiline plėvele, kuri papunta. priplusta tenai daugiaus kraujo, prasideda labai sunkus kosulis, kurs baigiasi iszspjovimu jūsvai gelsvu spjaudulu, t. e. seiliu sumaiszitu su dulkėmis, nusėdusiomis ant plaucziu. Tai žmogų ir labai įveikia. Labiausiai nū rito ira kosulis smarkus, ir tada jis kaip kad dvasę žmogui atima, žmogus mažne uždusta, ir kada kelius kartus atsikosėjęs iszmeta jau žiupsnelį glicziu seiliu, jis truputį nurimsta. Taipogi tankiai užninka žmogų žuditi toks kosulis ir nakties metą, miegas mažai jį beilsina, jis budi . . . Ant galo to viso pikto, žmogus ima listi, mernėti, nebepatenka sveikatos — kaip kad žmoguje isigauna džiova. — Giditiesi tėra galima atsitraukiant nū darbu dideliai dulkėtu, kur daug lekiojancziu žvirzdu, dumu; jeigu to padariti negalima, tai einant prie darbo reiki ant burnos užsidėti „respiratora“ (kvėpūtuka); tą įtaisą gali gauti pirkti ap-tiekoje; tas kvėpūtukas perleidžia orą, bet suturi dulkes. Toki tai liga ir jos gidikla.

N. Akielėv. Pariziūje. Ar ne galėtumėme gauti apraszą apie tai, ka lietuviu-izzeiviu draugistė nū 1863 iki 1870 m. darė ir ka padarė. Turime mažumą apie ją žiniu, bet pasitikime, kad ant vietos geriaus galėtumėte apie viską patirti. Ar nepažistate Ad. Bitino ir kn. Dėbskio? Juk ir dabar Pariziūje ira buris lietuvi-ninku — kaip jie givena, ar atmena reikalus tėvinės. . .

V. Lingv. isz Rub. 1 Rub. gavome ir iszsiuntėme „Ausraž“ nū pat pradžios. — *V. Vaicz. Oszk.* Du rubliu gavome. Ausraž vėlinasi per tai, kad nelikus pono Mikszo neveik kits kas galėjo pastoti į jo vietą; dabar veikia A. eis paskirtame laike. — *J. Cerk. Petrop.* „Auszros Kalendorius“ gaunamas ir musu rėdistėje; kas prisiųs į rėdistę 40 kap. ar markomis ar piningais, tam tūjau bus kalendorius parupintas. Už „Nov. Vrem.“ dėkui. — *Kn. A. Szl. Pern.* Dėkui už du rub., Ausraž pasiuntėme. — *Kn. P. Andrusz. . Olk. .* Gavome dėl kitu metu siųstus pinin-gus; viską parupinsime.

Italpa septintojo numaro „Auszros“.

- 1) Birsztonas. Auszra ir „Dziennik Poznanski's“, lak. 185.
- 2) S. Norkus. Margis. Lakszta 197. 3) V. Vaiczaitis. Apie Raudonpilį. lak. 200. 4) J. A. V. Lietuvis. Szviesunas ir pelėda. l. 202. 5) S. K. Sz. Apgulmi rasztu skiriai. Dūnalaitis. l. 203.
- 6) P. Lipszta. Apraszimas žemės turtu. l. 208. 7) B. Mezzo-fanti ir prigimta kalba, l. 210. 8) Dudutis. Musu kningos, l. 211. 9) A. B. Viltis. lak. 213. 10) S. N. Girtūklio dīvai, l. 214. 11) Isz Lietuvos, l. 214. 12) Gromatu skardinė, l. 219.

Rėdikas Jonas Szliupas (Bitėnai per Lompėnus).

Spaudinta už pinigus skaititoju „Auszros“ pas

O. v. Mauderodę Tilžėje.

N. 8, 9 ir 10. Tilžāje. 1883 m.
Už spalīnī m., lapkritī ir grūdī.

AUSZRA.

Laikrasztis, iszleidzīamas Lietuvos milētoju.

„Auszra“ iszeina Tilžēje 20. kožno mėnesio pavīzdīje knīgutēs 32 pusīu. — Prekia: ant metu arba už 12 numaru 2 m. = 2 rubl. 20 kap., (uždengtūse vokūse 3 rubl. 20 kap.), ant pusēs metu 1 m. = 1 rubl. 10 kap. (uždeng. vokūse 1 rubl. 60 kap.). Atskiras num. 20 pf. = 18 kap. Apgarsīnimai, spaustuvēje „Auszros“ priimami, kasztūja už kožnā pusīau dalītā eilutē po 20 pf. = 10 kap., laikītojams „Auszros“ pusē tiek. Vokie-tījoje galīma „A.“ prie kožnos ciecor. karal. pasztos parsīkvīesdīnti.

Lietuvīai kitā gadīnē ir szendīen.

Daugībē musu žmoniū nežīno isztīsīnēs istorījos savo tautos. Tokī nežīnē lietuvīams daug pikto at-gabena, ir dēl ko? dēl to, kad vīeni mislīja, jūg lie-tuvīai buvē tamsī, vangī ir negarsī tauta, prie ku-rios geram žmogūi gēda esā prisīskaitīti, kitīgi norīnt gerīaus žīno praeīgā lietuvīstēs, bet nevīsai supranta tai, ko szendīen lietuvīu gīminei reiki ir kokias jīnai turī tiesas ganēdīnti savo reikalams. Tas mano norīnt trumpas rasztas bene iszsigalēs vīeniems akīs atvēpti, kad jīe žvīlgterējē ī praėjusī gīvenīmā lietuvīu susī-zgrībtu ir imtu tarnauti savo gentei, kītiemsģī bene nurodis tikrajī takā darbūse ir pageidīmūse.

Jau sukanka mažne 1600 metu lietuvīams ant vietos, vadīnamos Lietuvā, begīvenant. Reiki žīnoti, jūg jīe pirma ne kad atkeliavo ī tā krasztelī, turējo savo bustīnē Baltkalnīnīame pusīausalīje; tenai jūs vadīnta ne lietuvīais, bet įvairīais vardais, paprastai Trakais. Tie tai Trakai, genami svetīmu tautu, per-sīkēlēs ī Panonījā, kur szendīen Vīngrai gīvena; czīa tai prosenūliai musu — Dakai apgarsējo muszdamēsī su

rimėnais. Bet ir iš czia jie turėjo prasikraustiti; tadą tai viena lietuviu dalis traukė į žiemį ir atsi-dangino į tą szalį, kurioje jie ir szendien tebestipso, o kita giruliais arba gėruliais vadinama, susitarusi su turcilingais ir savo brotainiais skutais nuėjo ir paėmė Italiją. Bet Italijoje vargszai neilgai sėdėjo. Iš-
variti ateivių-gotu, vieni grįžo prie savo genczių į Lietuvą, kitigi nutraukė į Meklenburgą ir ten giveno lig ateinant Karlui Didžiujui pagalėje VIII. amžiaus gimus Kristui; bėgdami nū skaudžios rankos Karlo jie pagaliaus atviko į Pamarį, kur susimaiszė su bro-
liais savo ramiai ėmė giventi.

Bet labai senoje gadinėje giminė lietuvių buvo persiskiriusi į dvi szaki — vieni *lietuvininkai* iš Azijos, kaip matėme, nuėjo į Baltkalninį pusiausalį giveno, trakais vadinami, o kiti atlikę ilgas keliones atėjo į Pabaltmarį, apgulo abi pusi Dunos arba Dauguvos upės — ir vadinasi *latviais*.

Taip IX. am. gim. Kr. vieną kalbą sznekėjo ir drauge giveno parusnėnai, lietuvininkai ir latviai.

Parusnėnai jau laiku paniko ties kalbą; ju kraują galime lengviai atspėti tekant gislose ne vieno taip vadinamo vokieczio, givenanczio tarpo upėmis Vistulę (Vislą) ir Nemūnū. Nelengviai leidėsi panaikinti pa-rusnėnai. Vokiecziams į ju krasztą atsisukus, jie per 40 metu vieną pradžia kariavo priesz ateivius, bet n'esant sutarties ir vienibės visos parusnėniskios sri-tis parpūlo; žmonėsgi vieni keliavo į Lietuvą savo givūlius varini, turtą ir vaikus neszini, o kiti likę ant vietos (nedidutis ju buvo burelis) ilgai ilgai vargo sve-timą jungą neszdami, lig XVII am. ju kalbos pėd-sakas visiszakai paniko. Liko ju kalbos ir givavimo paminklė — keletas kningu.

Lietuvininkai ir Žamaicziai atsisėdo abipus upės Nemūno, ir czia apginti girėmis ir pelkėmis nū pra-szalaiczium, ilgai galėjo giventi nėkeno neįgrobiami. Aplinkui giveno — į vakarus tarp Vistulę ir Nemūnū

kiaulės atpigo ir žmonės turi nemažą trošą . . . Priekštatis arba proga užginti buvusi *trikinu* liga, bet tikriaus sakant, bene tiktai priauginimas apstaus burio kiauliu pacziūse Prusūse.

Apvainikavimo metą Aleksandrai III. vienas giventojas Kauno gub., Žvirblis, nusiuntė dainutę, kurioje jis ciesorių išz visu pusiu pagirdamas ir jam savo padonistę ir isztikimumą iszreikszdamas, praszo idant leistu lietuviams spaudinti kningas Kaune, tada jie neneszę ju isz Prusu. Kas isz to praszimo bus, nežinome. Argi ciesorius ant to neatsilieptu? Meilu butu, jeigu p. Žvirblis tą dainutę atsiųstu į rėdistę „Auszros“ tadą ją paskaititu visas svietas, bet neviena maskoliu kancelerija.

J. Gailutis.

Labai noriai atspaudiname isztrauką isz gromatos brolio L. B. Vargomaczio, kurs aiszkiai parodo, jūg vienur ar kitur „Auszroje“ buvo isibrovęs nuklidamas nū kelio teisibės, pasitikėdami, jūg skaititėjai „Auszros“ ir visadą szirdingai, o aiszkiai porodis musu klaidas. Szitai žodžiai brolio V.: „Guli pae manę ant skūmės „Auszros“ N. 6. Ir ką-gi ten randu paraszita? Ponas S. R. ant 156 lapo sako: „kuningaiksztis Radvilas įtaisė Keidainitūse lietuviszkas mokslavietes, spaustuvē, rinko isz visur mokintus virus į Lietuvą ir jeigu nebutu sunaikinę jo darbą jezavitai, kurie evangėlikus (bambizus) persekiodami, nebijojo nei apszvaista sunaikinti, tai gali jau nū trijų szimtu metu musu tautos ponistė butu nustojusi kabin tiesi į lenkistę“. Bet ar taip-gi ira? Ar-gi priesz Radvilą, įtaisiusį Keidainitūse lietuviszkas mokslavietes nebuvo tokiu mokslavieciū Lietuvoje? Istorija atsako, kad buvo. Dar 1530 m. įkurta buvo Joniszkėje klebono Markaus Lanczkio lietuviszka mokila, apie ką galima ir isz „Ziemaitiu Viskupistes“ Valanczauschio, parsliuditi. Už galvos-gi Vilniaus Viskupo Jono isz lietuviszku kuningaikszcziū, kursai mirė 1537 m. buvo atliktas Vilniaus viskupistėje Dvasiszkas Susirinkimas (sinodas), kurio įstatimūse prisakita buvo, idant visur palei bažnicziū butu įsteigtos mokiklos su szv. Evangėlijos ir szv. Povilo gromatu iszguldinėjimais lietuv. ir lenkisz. kalbose, ir dar liepta, idant klebonai pilėse ir kiemtūse givenantiejei laikitu tokius tiktai Kamendorius, kurie gerai moka lietuviszkai (Hist. miasta Wilna Balinskiego, lap. 87). Jeigu taip buvo įstatita Dvasiszko Susirinkimo, tai man rodosi, kad turėjo buti ir iszpildita. Tū tarpū pirmiausis protestontu tikėjimo skelbėjas atsirado Lietuvoje vos 1539 m. Jo vardas Abraomas Kulva. Zamaitijon dar vėliaus užplaukė protestontai, nės tikt už Jurgio Petkėviczės viskupo galvos, tai asti XVI. amžiaus gale ten pasirodė.

Taigi protestontai jau rado Lietuvoje lietuviszkas mokslavietes, kurias paskui pasisavino dėl naujos tikybės platinimo ne vienoje vietoje arba ir naujas uždėjo, taip kaip ir su kataliku bažnicziomis buvo padarita, kad nevienoje vietoje jas ant Kirku apiversta. — Man rodosi, kad Radvilas ne dėl kalbos paturėjimo, ne iš tėviszkumo, Keidainiūse lietuviszkas mokslavietes ir spaustuvę uždėdė, bet tikt dėl kataliku tikybės griovimo, o savo numilėto protestontizmo uždėdimo. Juk kiek tiktai galėjau savo akimis matiti lietuviszku kningu Keidainiūse spaustu, nėra ten nei vienos apie lietuviszką tėviszkumą, bet visos apie protestontu mokslą . . . . .

„Toliaus „Auszroje“ pasakita, buk tai jezavitai apszvaistą sunaikinę? Ar-gi tai gali buti teisibė? Ne! Iezavitai tiktai protestontu tikėjimą sunaikino ir tai ne kumscziomis, ne kalavijais, o tiesos žodžiu, . . . dvasiszku ginklu . . . . Ogi už kiek visokių naudingų iszradimų mės turime buti jiems dėkingi! Kad ne jezavitai, tai ir tos kinos (chininum) gali dar iki szitlaik butumėme neturėję! Juk jie-gi aną Amėrikoje atadengė ir pirmieji Europą pamokino nū drugio gerti. Ir visi kiną vartojame, kaip mums galva sopa arba drugis krato, visi-ikivienam, pradėjus nūg karaliu ir galvocziu protmeiliu iki paskucziausio piemens, o tacziaus jezavitu tulas nūpelnu nemato! Nemato, kad jie netamsino, bet szvietė netiktai dvasiszkuose bet ir pasauliszkuose dalikūse!

„Kasgi pirmiausias ir musu lietuviszkai raszliavai nusipelnijo, jeigu nejezavitai? Kas-gi mums dar XVI am. pirmūji Žodina ir pirmūsius pamokslus paraszė, jeigu ne jezaistas Kanstantinas Szirvidas? Ogi ir tasai musu XVII am. rasztininkas Pranc. Szrubauskis, „Auszros“ N. 6me l. 182 paminėtas, kas-gi jisai buvo jeigu ne jezavitas? Kas 1713 m. iszspaudino kalbomokslį lietuviszką (Universitas linguarum Lithuanicarum) jeigu ne jezuvitai? Tai kodėlgi toki szlovė jezavitams, kad jie apszvaistą isznaikino? — Jezavitai visados buvo garsus isz savo tūlumo kuningai, taigi juju begalinis pasiszventamas dėl kataliku tikėjimo jau tūmi patim' jūs spirė dirbti ir dėl lietuviszko liezuvio. Pagaliaus ir p. Kraszauskis, musu didis bicziūlis, savo kningoje „Litwa“ (I tom, 97 lap.) apie lietuviszką kalbą raszidamas aiszčiai pripažįsta, kad jezavitu pribuvimas, pridavę liezuviui naują givastvą . . . . .

„Bet negana to, dar ant 169 lapo to paties N. 6 pasakita apie atlaidus: „Visi bjauriausi piktadėjai, nors krikszcziomis, su musu prabocziais kariaudamiesi ir lietuviszką kraują liedami visūmet apturėdave nusidėjimu visu atleidima, pagal tos gadinės įtikėjimus. Kū daugiaus Lietuvių pagonu nužadidavę, tū daugiaus atlaidos dienu arba indulgenciju nusipelnidavę! — Zinau, kad križiaus karžigiai buvo nedori, bet isz tu žodziū augszcziaus privestu apie atlaidus iszaina, kad antū metu ir visi katalikai tikėjo, jūg atlaidas (indulgencija) ira tai visu nu-

sidėjimu atleidimas . . . . Atlaidu toksai supratimas tikt isz Liutario galvos iszėjo . . . . Nusidėjimai (prasiradimai) tiktai per nusidėjimu iszpažintę (spavėdę) ir tikrają gailistą atsileidžia. O kas-gi tai ira atlaidas? — Ira tai dovanojimas nepatenkančios plėgos, kuri palieka po iszriszimo per kuningą dūto. Plėga (baudima) tą prasiradėlis (peccator) tur' isz Kentėti ar czia ant žamės, ar-gi numiręs szeveistoriuje (cziszczius). Ko reikalauja bažniczia nūg žmogaus, norinczio gauti atlaidus? Reikalauja, 1) idant butu dievo milistoje per nusidėjimu iszpažintę (spavėdę) jau apipraustas, apkūptas nūg nusidėjimu ir plėgos amžinos. 2) Reikalauja, idant atbutu iszakomus gerus darbus. — Szitai kaip reikia suprasti atlaidus . . . . O kataliku tikėjimas visados tas pats, be jokio persikeitimo arba atamaino. Tikt netikri, klaidingi, žmoniū pramaniti tikėjimai nūlat mainosi savo mokslė, kiek galvu, tiek supratimu . . . . Taigi netikėkit' tam klaudingam mokslui, isz kurio pasėmėte žinią apie jezavitus ir atlaidą . . . . Man regisi, kad p. S. R. ne isz pikto norė, bet isz nežiniū paklido, nės ir senovės lotiniszkas priezodis sako: humanum est errare . . . .

Lietuviszkos kningos.

(Pradžia 3 numare.)

- c) Miscellanea (kalbos buitis, lietuviū budas, daba, dainos, pasakos ir tt.:

Bessenberger. Beiträge zur Geschichte der lit. Sprache, Göttingen 1877.

— Litauische und lettische Drucke des 16. Jahrhunderts 1—3 Heft. Göttingen 1874—1875. Prekis = 10 rubl. (19 M.)

— Litauische Forschungen. Beiträge zur Kenntniss der Sprache und des Volksthumes der Litauer. Göttingen 1882. Prekis 10 M. = 5 rubl.

J. Kartowicz. O języku litewskim. Kraków 1875.

Voelkel. Die lettischen Sprachreste auf der Kurischen Nehrung. Heidelberg 1879.

— Litauisches Elementarbuch. Heidelberg 1879.

Jacoby, R. Litauische Chrestomathie zum Schulgebrauch Tilsit 1879.

Dr. Geitler. Litauische Studien. Prag 1875. Prof. Geitleris atliko kelionę Lietuvoje 1873 m. rinkdamas liekanas musu kalbos, kurias ir patalpino savo kningoje. Jis taipogi apraszė czekiszkoje kalboje savo kelionę raszte: „Litva i Litvané“ („Osveta“ 1874 m. NN 7 ir 8). Mės ketiname szitą jo rasztą lietuviszškai iszgulditi.

Brugmann und Leskien. Litauische Volkslieder, und Märchen aus dem preussischen und dem russischen Litauen gesammelt. Strassburg 1882. Prekis 10 M.

Weiss. Preussisch-Litauen und Masuren. Rudolstadt 1879.
Schleicher, Aug. Litauische Märchen, Sprichworte, Räthsel
und Lieder. Weimar 1857.

Nesselmann. Litauische Volkslieder. Berlin 1853.

Mittheilungen der lit. lit. Gesellschaft, Heft 1—7.
Heidelberg 1880—83.

Palangos Juzė. Wilniuje — Tilžėje 1872. (?) —

Christian Donalitiūs. Litauische Dichtungen. Herausgegeben
von J. Nesselmann. Königsberg 1869. Ira tai geriausias iz-
davimas visu garbingiausiojo musu dainiaus Dūnelaiczio, rasztu.
Prekis 6 M. (3 rubl.)

Ant. Juskeviczius. Svotbinė rėda Veltūnycziu Lietuviu.
Kazaniuje 1880 m. Prekis 1 rubl. Szitą kningą turėtu kiek-
vienas lietuvis turėti savo namūse!

— Lietuviszkos dainos . . . Kazaniuje 1880—82 m.;
tris kningos, prekis 17 M. (8¹/₂ rubl.); jos turi savije 1569 dai-
nas! Vertibė ira neiszpasakitina ligiai dėl tirėju musu kalbos,
kaip ir dėl musu garbingos senovės. Mės szirdingai velijame, kad
kožnas be vienas galėtu perskaititi szitas kningas, o ir dar ge-
riaus butu, kad jas kožnas nusipirktu. Prusu Lietuviai gali jas
parsigabenti nū kningininko A. Brockhaus (Leipzig), o mask.
lietuviai — nūg J. Zavadzki (Wilniuje) arba nū Wendės ir Co.
(isz Varszuvos).

*Litovskija narodnija piesni, sobrannija Fortunatovim i Mil-
lerom.* Moskva 1872. Szita kningelė, turinti tik 100 dainu,
ira spaudinta maskoliszkomis litaromis, ir didei sunku ja skai-
titi; už tai ji Lietuvoje neiszsiplatins.

Litovskija narodnija piesni, sobran. Juskeviczem. S. Peter-
burg 1867. Spaudinta taipogi maskoliszkomis litaromis, turi
tik 20 dainu.

Vitolorauda, giesmė iz Lietuvos padavimu. — Lietuviszkai
iszguldė J. A. V. Lietuvis. Poznaniuje 1881—1882 m. Gau-
nama pas kningininką Zupanski Poznaniuje. Prekis 3 m.
(1¹/₂ rubl.). Galima gauti ir per Auszros rėdistę, bet už 2 r.
25 kap. J. Bs.

Gromatu skardinė.

St. Bur. Petropil. . . . „Auszra“ siuntėme, ar gavote?
Szikopo liet. gramatika kasztūja pusantro rublio be nusiuntimo,
Szleikerio ir Kurszaiczio gramatikas galite pigiaus gauti Petro-
pilėje.

Vėversiu. Rasziba 5. numare „Auszros“ raiba ne per
mano kalczia. Istorija tą daliką pareiszkins. Visiems, kuriu
adresai teko į mano rankas, siuncziu „Auszra“. Kas nėra
kelinto numaro gavęs, lai pagarsina man gromatoje; juk
nestebuklai, jeigu vienas ar kitas numaras kelije nugaiszta.
Kn. R. jau bene bus gavęs 4. ir 5. num. A. — „Parpliui“

raszik per musu rēdistę. — Ger girdēti, kad Vilniaus gub. jau gauna virszų liet. kalba; reikētu tiktai, kad su kalbą paplistu ir apszvaista, kitaip neilgai ji gērēsiesi savo pargalę. — Rasztą, patilpusį Krajaus N. 46 1883 m. neasmi skaites.

Miglovarai. Mikszui siustus piningus atidavėme. Kalendoriai kasztūja 25 kap. „Szt. dainas“ siuncziamė. — Apveiksime maskolus ir lenkus ne ginklu, bet *apszviėsdami savo žmones* O žmones apszvieczia ne vien tikėjimas, bet ir kitokie mokslai. Be visatinu mokslu nėkadą priderincziai žmonės neapsiszvies. Kadą visi žmonės ataks, tadą ir tauta sustiprės ir givens amžina. Reikētu, kad apszvietime žmoniū visi susiglaustu; savitarpinis ginczas gali ir geriausį darbą sužuditi. Atsiminkite „gulbės, vežio ir lidėkos“. Kad ne visi tai supranta, ar-gi mės kalti?

A. Bar. Szūpil. Tamista mums skėli — 90 kap.

M. Slon. Siustas giesmeles ir mįslius gavome, dėkui; laukiame mitu ir kitų daineliu. Dėkui už pažadą rasziti p. B., iszpeikusiam „Auszrą“, kad jis bent „Naktį“ žmonėms ant pasi-skaitimo siustu. Žinok Tamista tiktai, jūg mės aną iszpeikimą skaitėme patis, ir jame teisibės neradome. — Kalendorių gau-site pirkti namie.

Aglėi. Dainutės bus atspaudintos. Kad taip visi rupin-tūsi apie žmones ir ju priderintį auginimą, kaip tai butu gražu! Kalend. ir 4. num. A. pasiuntėme.

Orn. Vlocl. 5. ir 6. num. A. siuntėme.

St. Szunbajoriui. Įtaisimas „liet. moklu ir apszv. milėtoju draugistės“ neiviko.

Gaiuccziui. Dėkui už pažadą parupinti kritiką Juszkos dainu. Apie „palaidūsius žmones“ bus neilgtrukus raszita.

V. Vaicz. 2 rubl. gavome. 1, 2 ir 3 num. „A.“ siuncziamė — bet už tai turite užmokėti 54 kap. Laukiame rankraszcziū; tiktainesuprantame, dėlko Tamista rankrasztį vadini „zastraszcziū“.

Vargomacziui. Dėkui už 25 r. Padarisime tai, ko norite.

D. M. G. „Tris budriai“ prapūlė iszkeliavus p. Mikszui; bene galėtum Tamsta tą atsiųsti rasztą antrą kartą, ligial ir kitus gerus rankraszcziū.

Dagitiui. Už gražų rasztą dėkui; kad taip visi virai butu apskrus! Raszik tiktai toliaus.

Cserk. Petrop. „Tilzės Kelevis“ įmokėjo 3 rub., siustus p. Paulauskio.

Ad. Giedr. S. Gavome 8 rubl.; viską parupinome.

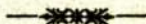

Žinia nū rēdistēs.

Szитай jau pabaigēme tąją kningutę pirmus metus „Auszros“ givenimo. Vargingi tai buvo metal Bet „Auszra“ isztrivojo! Jeigu skaititojai ir toliaus nepasigailēs skatiko, „Auszra“ įstojusi į antrus metus savo givenimo bus graitēsne, pilningēsne ir apvalēsne. Tiktai prekiš (kainiš) laikraszcziō ant 1884 m. pakila į keturius rublius (Prusūse-gi keturi markiai). Pasitikime, jūg lietuviai norēs variti toliaus pradētą darbą.

J. Szliupas.

Rēdistēs antraszas: Bitėnai, p. Lompėnus, ritinėje Prusijoje (Ostpreussen).

Apgarsinimai.

„Lietuviszkas Auszros Kalendorius“ ant metu 1884

gaunamas rēdistėje „Auszros“ *pavienam perkant už 40 kap.*, Prusūse už 40 pf., su prisuntimu; kas perka 100 ekz. užmoka su nusiuntimu 20 rubl. ir gauna 15 ekz. priedais.

Tilzes Keleivis,

pirma Naujasis Keleivis,

pareina Tilzėje kas Nedelę pėtniczioje. Szitas laiszkas kasztūja 50 pf. už keturdalį metu. Tie skaititojai, kurie Tilzėje Reilenderio spaustuvėje ant kiauru metu už „Tilzės Keleivi“ piningus įmoka, gauna lietuviszką kalendorių bei liet. Liutėriaus kningėles veltū ir dikai. „T. Keleivis“ parnesza szale suraszimu isz vieros daliku bei sziokiu pamokinimu svarbiausius

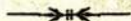
dalikus izš kasdieniszkujų nusitikimu, žamės bei Cie-
solistės saimo surotijimū, žinias izš miesto bei skri-
ties, prisaikintuju sudžios, papasakojimus, visokią ži-
nią, turgaus prekiąs izš Tilžės, Klaipėdos bei Kara-
liaucziaus, priminimus kada ir kur galviju bei arkliu
turgai nulaikomi bus, toliaus malkos pardavimo laiką,
rublio prekią, gromatniczią ir tt. **Apsakimai** po
smulkiais rasztais spaudinta eilę už **10 pf.** priimami
ir visur Vokietijoje, kur lietuvininkai givena randa
iszplatinimą. Perstatimas į lietuviszką kalbą ne-
kasztuja nėko.

Spaustuve „Tilzes Keleivio“ pas
J. Reilenderi ir sunu Tilzeje.

Italpa 8, 9 ir 10 numaro „Auszros“.

- 1) *J. Szliupas*. Lietuviai kitą gadinę ir szendien. lak. 221.
- 2) *A. Sket.* Lietuvėlė. laksztas 231.
- 3) *Vėversis*. Ar pritinka musu bajorams buti lenkais.
laksztas 231.
- 4) *J. K. Sz.* Varna ir lapė. lak. 235.
- 5) *J. Bs.* Apie senovės Lietuvos piliis. lak. 236.
- 6) *Kn. Jonas Katėla*. Kuningas Antanas Strazdelis (Droz-
dowski). lak. 242.
- 7) *Andrėjus Latvis*. Kun. Antanas Juszeviczius. lak. 248.
- 8) *J. S. Kūksztis*. Simanas Daukantas (galas). lak. 249.
- 9) *Vėversis*. Ne dėl visu seniū. lak. 249.
- 10) *Agtė*. Musu Szalelė. lak. 254.
- 11) *Pranckus Lipsztas*. Apraszimas žamės turtu (galas).
lak. 256.
- 12) *Vėversis*. Garbė pieteliaus. lak. 265.
- 13) *Petras Trupinėlis*. Kaimo moksalniczia. lak. 266.
- 14) *J. Bs.* Kningos apte Lietuvą. lak. 272.
- 15) *J. Bs.* Senovės Lie uviu szventenibė. lak. 277.
- 16) *J. A. V. L.* Sengadiniszakas musu gentės paminklas.
lak. 278.
- 17) *J. Szliupas*. Vaikszczojanczius žvakelės. lak. 279.
- 18) *Isz Lietuvos*. lak. 282.
- 19) *J. Basanoviczius*. Lietuviszkos kningos. lak. 295.
- 20) *Ėromatu skardinė*. lak. 296.
- 21) *Žinia nū rėdistės*. lak. 298.
- 22) *Apgarsinimai*. lak. 298.

Rėdikas Jonas Szliupas, Bitėnai, p. Lompėnus.
Spaudinta už piningus skaititoju „Auszros“ pas
O. v. Mauderodę Tilšėje.

1883 METU „AUSROS“

PRIEDAS PRIE „VARPO“ 1903 Nr. 3.

Italpa.

A. Įvairūs rasztai.

B. Priekalba, l. 3.

— Mezzofanti ir prigimta kalba, l. 210.

— Senovės lietuvių šventenibė, l. 277.

J. A. V. L. Isz lietuviszkos literatūros, l. 20.

— Sengadiniszkas musu gentės paminklas, l. 278.

— Zodelis dėl Prusu lietuvininku, l. 21.

Dr. G. J. J. S. i. Gr. Kalbos dalikūse, l. 25. 57

Žiemkentis. Keletas žodžių apie lietuvių givenanczius Petropi-
lėje, l. 53.

Žinia nū rēdistės, l. 54, 149, 298.

Apie įsteigimą „lietuviszkos mokslu bendristės“ l. 89.

S. R. Į darba kas lietuvis, l. 153.

Andrėjus Latvīs. Latviszki laikraszczi, l. 177.

Vēversis. Ar pritinka musu bajorams buti lenkais? l. 231.

J. Miglovara. Rigos giedoriu drangistė, l. 170.

B. Istorija.

J. Basanaviczius. Apie senovės Lietuvos pilis, l. 15, 36, 61, 97,
129, 163, 236.

V. Vaiczaitis. Apie Raudonpili, l. 200.

J. Szlūpas. Lietuviai kitą gadinę ir szendien, l. 221.

C. Bijograpija.

J. S. Kūksztis. Simanas Daukantas, l. 13, 41, 249.

J. Bs. Frid. Kurszaitis, l. 102.

Vēversis. Tadauszkas Kasciuszka buvo lietuvininkas, l. 136.

J. K. Sz. Apgulmi rasztu skiriai. Dūnalaitis, l. 203.

Kn. J. Katėla. Kn. Antanas Strazdelis, l. 242.

Andrėjus Latvīs. Kn. Antanas Juszkeviczius, l. 243.

D. Kritika.

M. Vitoliorauda, l. 18.

— Jaunasis Robinzonas, l. 20.

Bassianis. Julius Lippert, l. 49.

— Jeruzalės iszpustijimas, l. 70.

— Pasakos Veckenstedt'o surinktos, l. 272.

J. S. Kūksztis. Lietuvos bicziūlis, l. 75, 108.

Dudutis. Lietuviszkos dainu kningelės M. Jankaus, l. 211.

E. Ginczo rasztai.

St. Szunbajoris. Eik laukan, l. 122.

Birsztonas. „Auszra“ ir „Dziennik Poznanski's“, l. 186.

G. Apsakai.

- J. Bs.* Skruzdēliu atsilankimas, l. 43.
Dr. G. J. J. S. i. Gr. Priczkaus Viliaus I. įpatizskas prisai-
 kinimo budas, l. 60.
Stajė Szunbajoris. Paminėjimas Birutės kapo l. 105.

I. Dainos.

- A. B.* Lietuvos senovės paminėjimas, l. 8.
A. Bu. Viltis, l. 213.
Aug. Baranauskas. Tėvinė, l. 107.
J. A. V. L. Lietuviškoji kalba, l. 10
 — Regėjimas, l. 29.
 — Tiesos zerkolas, l. 135.
 — Szviesa, l. 176.
 — Szviesunas ir pelėda, l. 202.
J. Miglovara. Lietuva, l. 35.
S. Norkus. Margiris, l. 65. 92. 124. 158. 197.
 — Girtūklio dūvai, l. 214.
Aglė. Broliams lietuviams, l. 71.
 — Musu szalelė, l. 254.
Vėversis. Brangioji Lietuva, l. 78.
 — Ne dėl visu seniu, l. 254.
 — Garbė prieteliaus, l. 265.
Stajė Szunbajoris. Pirmin, l. 102.
V. Vaiczaitis. Svecziu szalelė, l. 104.
A. Sket. Lietuvšlė, l. 231.
J. K. Sz. Varna ir lapė, l. 235.
Petras Trupinėlis. Kaimo moksliniczia. l. 266.

K. Pasakos.

- Bassanius.* Kelionė azeru ir upiu į Lietuva, l. 79.
J. Szliupas. Vaikszcziojanczios žvakelės, l. 279.

L. Isz gantos mokslu.

- Pr. Lipsztas.* Apraszimas žamės turtu, l. 47. 72. 172. 208. 256.
J. Bs. Keli žodžiai apie kolera, l. 110. 138.

M. Lietuviszkos kningos,

l. 87. 295.

N. Isz Lietuvos,

l. 22. 50. 81. 114. 143. 179. 214. 282

O. Svetur,

l. 23. 52. 84. 117.

P. Gromatu skardine,

l. 54. 119. 150. 184. 219. 297.

R. Apgarsinimai,

l. 55. 56. 120. 152. 298.

Turinys „Auszros“.)

(1883—1886.)

[Sutrupinta: I — 83 metai, II — 84 m., III — 85 m., IV — 86 m.;
arbiškos skaitlinės — puslapiai.]

I. Lietuvių gyvenimas, reikalai, siekiai.

- B.** (D-ras J. Basanavičius) Priekalba I 3
 — Apie insteigimą „Lietuvizkės mokslų bendrystės (drangystės)“ I 89
 — „Auszra“ ir „Dz. Poznanski's“ I 185
 — (Rinkime senovės Lietuvos liekanas I 273
 — Leopoldas Geitleris apie Lietuvius III 211
 — Schleicher'is apie Lietuvius (Prusų) III 37
D-rs G. J. J. Sa/Gr., Šilvatikas (Dr. Sauerwein) Kalbės dalykuose I 25, 57
 — Medega ir dvasė (atsiliepimas ant straipsnio „Musu vargai“
 III 257) IV 1
St. Szunb. (ajoris) Eik lankan! I 121
 — Prodomo sua II 393
J. S. Kūksztis, J. Szl., (Jonas Šliupas) „Lietuvos bicziulis“ I 75, 108
 — Tikrasis jeszkinis tevinisztkumo II 1
 — Apie įtaisimą lietuviszkų mōkslaviecziu II 31, 118
 — Bicziūlistė II 64
 — ir *Tautkus* (Bandžiaivos liekanos) II 176, 180, III 284
 — (Bylos ir doros nupuolimas) II 178
 — (Lietuvos ponai) II 181
Jūzapas Miglovara Dvi „Auszri“ Lietuvoje II 32?
 — Buk pagirta, žemė tevu musu! III 3, 33, 113
Plebtjus „Nedielia“ III 72
Szarka Trumpa peržvalga, kodėl musų Lietuviams vargu yra gauti
 paczias Lietuvos III 97
J. Kėksztas, Jonas Nebylys (Jonas Mačys) Musu vargai III 257
 — Dvasė ir medega (aitarimas p. Šilvatikui žr. pusk. 1) IV 161
 — Viduržeminė apžvalga IV 173
Kalnėnas (Andžiulaitis) Apszvaistos dalykuose IV 129
 — (Apie atsigaivinimą giminių) IV 186
 — Musu židai III 233
Kal (nėnas?) Ką daryti? III 393
Praszcziokešis Keli žodžei apie auginimą IV 46
Sz . . . s Tyla, geresnė byla IV 97, 165
S. R. I darbą kas lietuvis! I 153
Vevėrsis Ar pritinka musu bajorams buti lenkais? I 231
 — (Dėl uždraudimo pirktis žemės) III 133

*) Vardai autorių ir straipsnių parašyti „Auszros“ rašyba, išskyrus tas vietas, kurios yra kabėse. R e d.

- J. K. Sr. Mokinimas** be iszkalu IV 118
..... (Vaikų mokinimas) III 134, 136, 167, 239, 358
(*Visteliauckas*) Balsai apie lietuviszką gentę (neužbaigta) II 235
Neregys (Dėlei spaudos uždraudimo IV 60—62
..... (Dėlei spaudos uždraudimo) I 51, 55, 81, 83, 85, 288, 292,
293; II 90, 96, 144, 149, 279, 320; III 135, 237, 283
..... (Dėl lietuviškos kalbos suduose, bažnyčioje) I 51, 144, 183;
IV 155
..... (Lietuviai ir lenkai) II 176, 267, 283; III 241
..... (Užmetinėjimai ant „Auszros“) II 103, 150, 214, 268, 281,
322; III 57, 368
..... („Auszra ir kunigai) II 376, 382; III 137, 173; IV 156
..... (Lenkystė Lietuvoj) I 51, 148, 367, 372, 378; III 283
..... (Lietuviškos kalbos niekinimas) III 60, 62, 168, 169, 238,
397, 398; IV 189, 190
..... (Prekystės reikalai) II 140, 273; III 61
..... (Ubagai) III 17, IV 188
..... Užprašymas (įsteigti liet. draugystę dvarams parceliuot) III 91
J. Ma...ys = J. Mačys („Varšavskio Dnevnik'o“ apaštalavimas) IV 190
Red. Užpraszymas (ant išleidimo Daukanto pasakojimų apie Lietuvos
veikalus) III 250
..... (Kalba Ed. Volterio apie Maskolijos politiką Lietuvoj) III 368

II. Istorija, ethnographija, ethnologija.

a) Lietuvos.

- J. Basanavicius** (Birsztonas) Apie senovės Lietuvos pilies I 15, 36,
61, 97, 129, 236; II 37
— Senatvė lapinės kepurės II 159
— Lietuviu skundas II 162
— Apie senovės kalvius III 242
— Ar sena yra lietuviszka „duszia“ II 131
— (ir *Vėversys*) Bažnyczios — kapai II 195; III 65
— Apie Sudauninkus III 243
— Lietuviu „Dunojus“ ir Rimėnu „Danubius“ II 227, 341, 418
— Bajoro pilis II 354
— Žinės apie pirmus Lietuvos gyventojus III 105, 179
— Vardas senovės Lietuvos valdonu III 145
— Išz priežasties atradimo Lietuvoje raszyto akmens III 377
— Kultū — trypti IV 33
— Kas tai yra „daina“ IV 65
— Upiu žuvingumas senovės Lietuvos III 402
— Lietuvei Pragoje IV 94
Cyrulys Prie nusidavimu senovės prispaidimu Lietuvoj IV 122
J. Szliupas Lietuviai kitą gadinę ir szendien I 221
— Debesiu iszsklaidimas II 105, 153
— Palanga ir jos istorija II 260
V. Vaiczaitis ir **V.** Apie Raudonpilį (Raudondvari) I 200; II 408
Ma...iu Jonas (Prie istorijos atliuosavimo žmonių nuo baudživos)
IV 158

- J. B.* ir *J. A. V. Lietuvis* (Vizteliučas) Sengadyniszkas musu gentes paminklas (apie stovylą Patrimpo) I 278; II 192; III 10
- L. B. Vargomatis* Izsitrauka isz gromatos I 293
- Vėversis* (V) Geruliai II 411
- Zamku II 409
  - Lida II 410
  - Tadeusz Kosciuszka buvo Lietuvininku I 136
  - (Senovės liekanos Lietuvoje) I 215, 285; II 80, 84, 183; III 61, 135, 355, 370
  - Lybeszu gentės III 63
- T. L. Žuikis* (Akmū su įskirstais ženklais) III 167
- Szis tas isz senesnio laiko Prusu Lietuvos III 369; IV 16
  - Kronologinis suraszas atsitikimu buvusiuju Kauno rėdyboje, isz „Kov. pam. Kn. 1861“ III 304; IV 76
  - Kapai didziū kunigaikszciu ir karaliu Vilniuje IV 137
  - Vytautas, didysis Lietuvos kunigaiksztis (su abrozu) IV 96
  - Apie krivulę II 81, 192; III 64, 372
- J. K. Sz. Žiemkintis* ir *K.* (iš Lietuvos statistikos) II 99, 186, 274; III 138, 360

b) Kitų tautų.

- Andriejus Latvīs* Latvīszki laikraszcziai I 177
- J. K. Sz.* Kristionas Kalninis (latvių patriotas) IV 117
- Kuržėmiszka kulturinei-istoriszka paroda IV 157
- Bs* Latvei po vokiecziu jungu III 400
- Skarđielius* Jonas Oberlenas III 313
- K. Ką* vienas žmogus įstengia (kun. Strossmayeris, Kroatų patriotas) IV 42
- V. B. Jonas* Ernestas Smoleris (patriotas Serbų-Lužicų) III 151, 195, 263
- X. Nurvekijs* apszvaista III 345
- A. Kriszczukaitis* Czeku Mocziutės III 184

III. Mythologija, pasakos, burtai etc.

- J. K. Sz.* Giltinė ir avykirpės žirklys III 10
- Szunkasys* Senelin pasakėlė III 325
- J. Szliupas* „Lietuviu senoviszkas pantejistiszkas pažvilgis į gamtą“ II 282
- Mikszas* „Senovės lietuviu bicziulin pasaka“ III 231
- M. Jankus* Szereikis, Skriaudopis ir Szereitlaukiu kalnas III 163
- „Merguvos ežeras“, „Mergu kalnelis III 232
- Aglė* Sudegės pragaras III 16
- Bassanius* (J. Basanavičius) Kelione ežerū ir upiū ing Lietuvą I 79
- Die Mythen, Sagen und Legenden von Dr. Ed. Weckenstedt 1883 I 274
  - Litauische Volkslieder und Märchen von Leskien und Brugman III 349
- M. Dovainius* ir *J. Szl.* Pasaka apie Palemoną II 59, 205
- Vėversis* „Uzdėti kepturė“ II 92

IV. Raštai ir Raštininkai.

- J. S. Kūksztis* (J. Szliupas) Simanas Daukantas I 13, 41, 249
- Rasziti laikraszcziai („Auszra“ ir „Kalvis Melagis“) I 289

- Franckus Lipsztas I 264
— (Lietuvos rasiotininkai) I 182
- J. Basanavicius** Fried. Kurszatis I 102; II 318
— Martinas Mažvidis II 241
— Ivinskio literatizskas palikimas I 82
— Lietuviszkos dainos II 309; III 349
— J. Dankantas III 90
— Senovės lietuviu szventenibė („ivairi kniža“) I 277; II 206
— Bretkuno postilla III 401
- S. D. S.** Keli žodžei apie poeziją abelnai, o ipaczei apie sudėjimą ellin (ne užbaigta) IV 6
- Kun. J. Katėla** Antanas Stradzelis (Drozdōvski) I 242
Andrėjus Latvis Kun. Antanas Juszeviczius I 248
S. R. W. L. Iwinskis I 50
- J. K. Sz.** Dainos ir ju literatura II 247
— Apgulmi rasztu skiriai (Kr. Dūnalaitis) I 208
— Prof. Ugianskis II 286
- Vėversis** Apie Dijonizą Poszką I 285; II 11, 113
— Kun. Brunos, Karolius Rimaviczia II 85, 410
— Jurgis Plateris III 165
— Kunigas Karelis Nerliches I 215
- V.** Godlevskis III 61
— Lindviks Juceviczia II 411
— Kun. Gaileviczia II 400
- Parplis** Juszevevcziaus dainos I 179, 292
— Karolina Praniauskikė I 288
- Kat.** Kun. Ant. Juszeviczius II 268
- sz-** Priczkus Kelkis II 87
— Sungaila II 86
— ir **J. Bs.** Pirmutinis lietuviszkas laikrasztis II 86, 194
- Gailutis** ir **Mažutis** Ažukalnis (Zagorski) II 20; III 55
- Vyturys** Sim. Staneviczia III 285
- Dagilis A.** Kada imta spaudinti lietuviszkas kningas ir ar stambeldziai lietuviai turėjo supratimą apie rasztą II 21
- J. Bs.** Pataisymas (paraszo, nurodyto Dagilio II 26) III 29
- Cyrulys** Lelevelei kilo isz Lietuviniku IV 113
— Feodoras Norbutas IV 123
- Gailutis** „Daukanto surankioti dokumentai“ II 98
- Red.** Laikraszcziiai lietuviszki 1885 m. III 402
- A. Žagaras** (Daukanto kapas) III 59
- V. Kalbos dalykai.**
- N. Akelaitis** Gromata isz Paryžiaus II 197
— Lietuviszkųjų kunigaikszcziu vardai III 207
- Pel. Mažutis** Tikriejie vardai nekuriu vietu Lietuvoje II 358
- J. K. . . . .** *gis*, **A. K.** ir **Taukus** Lietuviszku pavardziu darykimas I 180; II 318; III 273, 283
- Red.** Raszyba I 120, 296; II 211, 388
- T. Varszavietis** (Ar tinka liet. rasztams graždanka?) III 240
- Gailutis** Apie nekuriu žodziu vartojimą III 157

- Bs.* Pankszciu kalba IV 14
— Keli lietuviszki žodžei IV 224
— Daukanto pravardė III 88
— Kalbu žodingumas IV 158
M. Sl. Pradžia lietuviszkos kalbos III 129
(*D-ras Sauerwein?*) Vokiszkasis ir lotyniszkasis vokiecziu vardas (ne-
užbaigta) III 289
C. Juszkos žodynas IV 122
— Jurbarkas IV 124
B. Mezofanti ir prigimta kalba I 210
Bs. ir *Parplis* Lietuviszka kalba, jos senatvė ir jos tobulumas I 285;
II 71, 310; IV 95
J. A. W. L. „Pulkelis pilologu ir mylėtoju praėities“ I 20, 51
... Lotiniszkosios ir gotiszkosios litaros I 21
Bs. Kalbamokslei, žodynai I 54, 87, 295
— Die lettische Sprachreste auf der kurischen Nehrung. Maxim.
J. A. Völkel II 202
X. Ethymologisches Wörterbuch geographischer Namen IV 125
— Ar rojuje lietuviszkai kalbėjo III 170
V. Polockas III 63
A. K. Lietuviszkos pravardės III 274
J. Szl. (Vardan grimumo kalbos) II 147
Kunigas Ilgis Užmanymas (rašytis „кунигасъ“ o ne „ксендзъ“) III 174

VI. Iš prigimties mokslų.

- Prancus Lipszta* Apraszymas žemės ir turtų I 47, 172, 208, 256
J. Bs. Skruzdėliu atsilankymas I 43
— Keli žodžei apie kolerą I 110, 138
J. Szl. Vaikszczojanczios žvakelės I 279
— Hypnoscopas III 319
Gintautis Medega statant trobas II 56, 125, 166, 351, 412; III 50
Ant. Kriszczukaitis Matematiszkas žemės apraszymas II 206, 254
Pranys Aszakaitis Apie skruzdėles III 115
— Apie bites III 122, 202
— Apie žemės paveikslą III 342
Pigulevyccia Bandymas rankiaus Lietuvoje žmoniu vartojamu žolin
vardu IV 82
J. Ma . . ys Vaistas nū koleros IV 145
J. Andziulaitis Žodis apie veterinariją IV 169
Vaistytojas Szviesa ir gyvastis IV 184

VII. Ellės.

- A. B.* (A. Baranauckas) Lietuvės senovės paminejimas I 8
— Viltis I 213
— Tasai žmogus besmagenis I 234
— Verversėlio giesmė II 317
— (Al. Burba) Lukokim! II 239
— Raginimas II 256
J. A. V. Lietuvis (Viszteliauckas) Lietuviszkoji kalba I 10
— Regėjimas I 29

- Tiesos zerkolas I 135
- Szviesunas ir pelėda I 202
- Szviesa I 178
- J. Miglovara Lietuva I 35**
- Gulbė, vežis ir lideka I 170
- Szū ir avinėlis II 122
- Prabrekszk, auszrele II 335
- S. Norkus Margis (giesmė pirmoji) I 65, 92, 124, 158, 197**
- Troptais ir valtimis Niamunas apsetas II 279
- S. N. Girtūklio divai I 214**
- Vėversys Brangioji Lietuva I 78**
- Ne dėl visu seniu I 254
- Garbė prieteliaus I 265
- Liudnumas III 158
- Musu darbai II 245
- Lietuva ir jos sunus III 20
- O tėvynė III 149
- Gentės giesmė III 55
- Liudnumas III 158
- Eglė (L. Malinauckaitė) Broliams Lietuviams I 71**
- Musu szalele II 254
- Paminėjimas praeties II 161
- Lietuvos miszkai II 416
- Liudnybė II 246
- Gražioji II 246
- Snausk šav, o dvasė III 221
- Prasnusim, prasnusim III 331
- P. Trupinėlis (Petras Arminas) Kaimo mōkalnycia I 266**
- Bitė ir szlapis I 19
- Kur geriaus II 19
- Zuikiš ant medzioklės II 124
- Lapė ir luntas II 124
- Žuvitė II 124
- Piastu duktė II 222, 304, 336, 396; III 6, 35
- Stajė Seunė . . . is Pirmyn! I 102**
- Aug. Baranauckis Tėvynė I 107**
- M. Sl. isz Tr. Mano tėvinė, Lietuva I 227**
- Žmoniu daina Kitakart Lietuvoj dar teisibe buvo I 226**
- A. Sket Lietuvelė I 231**
- J. K. Sz. Varna ir lapė I 235**
- Ks. Vanagelis Laimės valanda II 234**
- 19 kovo 1884 m. II 239
- Szauksmu aidas III 192
- Gaidys ir deimanto grudas III 318
- Dalis mano IV 103
- Daina apie vanagėlj (su balsais) IV 147
- Daina apie laksztingalą (su balsais) IV 183
- K. S. V. Abejojantiems III 177**
- Laiszkelis pas gerą draugą ir tvirtą Lietuvj III 275
- J. Kalėnas (Andriulaitis) Tarp savuju II 253**

- Pas nelaiminga broj II 406
- Mirus Keistucizni II 400
- Jieva III 214
- Ka. Vanagėliui III 271
- Bitė III 280
- Laukas III 318
- Pasaka IV 81
- Nugramzdytas mėstas IV 136
- (pagal Borns'ę) Pirmiaus visko IV 172
- O liūsybės Maskvuzėlė IV 180
- Stanevicius Sim.* Arklis ir meszka (nuo 1824 m.) II 102.
- V. V. Daina* apie strazdą (su balsais) II 253
- Garbstimas Lietuviu II 366
- †? Nemeneczinias II 314
- L. Z.* Isz dainu Lietuvės II 384
- Jaksztas* Giesmė praszcziokelio, nemokanczio rasziti II 165
- Gdł.* Žemaicziu szlovė II 201
- M. Jankus* Tris garsus kiemai II 175
- Oszkab.* ir *Macziulis Mul.* Svetima szalelė II 257
- T. J. Linkis.* Varlė ir jautis II 260
- Szermenys ir laidotuvės Petro Armino „Auszros“ Trupinėlio
† 18 kovo 1885 m. III 129
- Isz Vytanto musziu (isz J. I. kraszio — įžengtinė prie „Birutės“) III 191
- Trys mįslės IV 45
- Birutė III 43, 102, 148
- (pagal S. Goszczu) Nadomas IV 72
- T. J. L. J.* . . . . . Istoriszka daina apie Vilnių ir jo karalius
(nuo 1320 iki 1492) III 294
- T. J. L.* Žintautis Lietuvio skundos IV 138
- Jonas Žvirblis* Nesziok, karalian, aukso karuną II 279
- D-ras G. J. J. Sik. Gr., Silvatikus* (Sauerwein) Anytė manc III 281
- Saugoties reik III 194
- Lietuvninkas svetimoje kalnu szalelėje III 312
- Paszankimas III 67
- Hamleto pasikalbėjimas su savimi II 347
- Macilėnas ir Gražyna III 386
- Dievui dekui dar gyvi mes esam III 261
- . . . . „Vaji ola“ III 403
- . . . . Bet-gi, bet-gi sunaikinot II 373
- . . . . Neturiu nėko, nebijau nėko III 244
- . . . . O tu, sesele, kur tu pasidėjėi II 355
- . . . . Kad Kasčiuszka jėjo II 184
- . . . . Augszti kalnai lygios lankos (slg. „Kranklys“) III 63
- . . . . Meilės dainelė III 206
- Red.* „Auszra“ skaikytojams III 1
- Und wir hassen nie die Brüder II 322
- Szerenga* Artojas ir jo sunus III 68
- Gaidys ir žemcziuogas IV 113
- Antanas isz Bugnu* Pas mus III 114

- .... Ne tik lankoje dobielei auga III 242
.... Mergelė mano jauna III 132
.... Kad Kasciuszka jojo III 184
Vyturio sesė Tėvynė III 394
Vyturis Ispanda iš Latvijos III 158
Zvalionis Lietuvos vargas III 194
Vincas Kapsas (V. Kudirka) Dėlko žydai nevalgo kiaušienos III 160
Baltras Teisybaitis Roda seno ukininko III 223
J. Mažinis Dirbti!! III 317
D-ras Bruažis Lietuviszka tu giminėlė III 340
M. Ds. Malonės iszreiskimas III 347
— I Albumą Lietuvos, lenkiszka raszancio p. P. III 348
A. B. Sziurpulys Atsibuskim III 354
Pailius Gromata pas J. B. III 345
Gula V. Meilės mauda III 348
Danutė Ant nauju 1886 metu IV 1
Dijonyzas Poszka Žemacziu ir Lietuvos muzikas IV 10
Kuczius Mergytės iszėjimas (su balsais) IV 15
Kucziu Vilius Mergytė prieszgnė (su balsais) IV 86
Zozyna Gr. Baltoji Motyna IV 39
Szimkevicia Gromata pry Dyoniza Poszkiewiczio IV 49
Krūpaicziu Kristups Niamuno kelione (su balsais) IV 116
M. J. Lietuviams IV 191
Ma . . . iu Jonas (J. Maczys) Kalnėnui IV 164
(J. Maczys?) Audra IV 57

VIII. Apysakos ir vaizdeliai.

- Guzutis* (Al. From) Kaip žydai dalina karaliską girę III 47, 116
— Vilkas aviu gelbėtoju II 188
— Kaip avinai szelpė vilkus II 190
Staja Szunbajoris Ant milžinkapiu. Juokai. II 53
Aglė (Malinauckaitė) Skobi putra isz gyvenimo Lietuvnioku III 13
Pranyš Milcziauckas Dėnos jieszkoczei IV 51, 87, 104, 143

IX. Yvairūs raštai.

- Drs G. J. J. S.* isz *Gr.* (Sauerwein) Priczkaus Wiliams ipatieszkas prisaikinimo budas I 60
J. Miglovara Rygos Giedorių draugiste I 170
J. K. Sz. Marininkiszkos iszkalos ir latviszka „Auszra“ III 270
Al. Ratkus Praszimas II 291
J. Seliupas Gromatos isz Amerikos II 359, 401; III 22, 75, 333
— Mokslas apie tautinę ukę II 217, 297
— Jono vaikai II 382
— Asilai ir darbininkai III 218
— Žvirblakreždžei III 219
K. Vanagėlis (Musu talentai) III 360
Ma . . . iu Jonas Isz ukės III 148
— Liet. draugyste „Birute“, jos įkurimas ir jos mieris III 58, 227
* * Vokiecziu pripažintis III 111
B. Kada lietuviszkiejie keltai pradėjo Amerikona keltiesi? IV 95

- M.* Kaip smiltys ant kopkalnių szale baltųjų marių kiemus apnesza (su abr.) IV 30
... Keliatas žodžių apie kelių taisyms (neužbaigta) IV 181
C. Kotryna I — Svirplytė IV 124
— 500 metinės sukaktuvės nuo priėmimo krikščionystės III 251
A. J. B. Žagaras Kun. K. Aleksandravyciaus stependija III 356
Ančiulaitis (Kalnenas) Maskolizskasis rubežius (su abr.) IV 160
M. Sl. Gromata iš Latvių parubežio III 220
... Praszymas (pasinaudoti išradimais p. K. Bukaviečio) III 408
V. Driankauckas Atsiliepimas N. Jorko parapijos Sz. Traicės III 252
Ant. B. Juokai II 291
J. Miglovara (Programas rinkimui žinių iš ethnographijos) III 276

X. Korespondencijos.

- Iš Kauno gub. Kaunas I 115; II 267; III 164, 282; IV 26. Šiauliai I 83, 116, 179, 283; II 139, 142, 185. Raseiniai I 115, 291; II 370; III 136; IV 121. Panevėžis II 370; III 59, 60. Ukmergė II 186, 272. Anykščiai II 272. Indriونiskis II 272. Kaltinėnai II 268. Troškunai II 272. Salokai II 273. Viduklė II 407. Kupiškė II 140. Szidlava II 370, 407. Josvainiai II 372. Rumsziskiai II 267. Biržei I 83, III 58. Radviliskė III 58. Papilė III 165. Veksnei III 136. Szveksna III 285. Skūdas III 286. Naujoji Žagarė III 355. Paniaunys (žarasų pav.) III 357. Veliūna ir Seredžius IV 124. Joniškė IV 125. Pakurszė IV 90, 156.
Iš Suvalkų gub. IV 153, 156. Suvalkai II 273; III 396. Marijos-pilė (Mariampolė) II 140; III 396. Naumėstis II 182; III 62; IV 18, 27, 155. Pajevonis II 267; III 235. Vilka-viszkis III 234, 396. Bartininkai III 236. Paniaunė (Suv. gub.) III 237. Grizskabudis II 273.
Iš Vilniaus gub. Vilnius I 115; II 144, 278, 374, 409; III 13, 166; IV 28. Szventenai I 115.
Iš Prūsų Lietuvos. I 22, 114; II 382, 388; III 163, 228, 229; 360, 362; IV 22, 59, 62, 120, 153, 185.
Lietuviai svetur. Mintava (Mintauja, Jelgava) I 116; II 149, 176. Riga (Ringa) I 116, 180, 287. Petropilė I 53; II 97. Moskva II 149. Iš Amerikos I 52; II 284; III 241.
Iš svetimų šalių. I 23, 85, 117; III 372, 404.

XI. Nuo Redakcijos.

- „Gromatu skardine (gromatnyczia)“ — kiekviename numeryje, išskyrus pirmąjį 1883 m.
Žine nuog „Auszros“ I 54
Žine nuog redakcijos (redistės) I 149, 298; II 216, 328, 392 III 415
Delefi išleidimo „sukaktuvines knygos“ (1886—1886) III 373
Atsisveikinimas III 248

XII. Bibliografija.

- I 18, 20, 49, 54, 70, 87, 152, 211, 295, 298; II 103, 137, 151, 293, 295, 321, 326, 386, 391, 422; III 31, 32, 95, 255, 375, 412; IV 29, 125.

Priedas. „Varpa“ redakcijas nepaaiš-
kinta šiu „Aizsūs“ rašytojų slapyvardžiai:

B., B., B. BASIANIS, Birstonnis = Dr. J. Ananavičius; J. S., Kuokstis, J. S. Anša-
leitis = J. Štūpas; A. S. J. J. a) Ir., Silvatičius = Dr. Samuėlinas;
H., Vėversys, Cyzulis, M. Dooninis = Macislavas Dnozina Sil-
vestraivičius; Parplys = Mikšas; S. R., Šanajonis = adv.
Raita; Miglovara = J. Moliuskas; Žiemkintis = I. Baltu-
maitis; Andrius Latvys = adv. Bihzrikis; G. K. Sz. Szedu-
vietis = Jonas Koncevičius; J. Gailutis = Dr. Spudulytis;
+ ?, ir L. B. Vargomatis = Kun. S. Gimžauskas; S. Nor-
kus = Kun. S. Norkevičia; X, Gintautis = inž. V. Iešis;
Pailius = Kun. A. Burbka; Antanas ir Augny, A.
is B = adv. Antanas Kriščiukaičio; Mažutis = Kun. Rudei-
kis; Šerenga = Kun. Ušupis; Jakštas = Kun. A.
Dambrauskas; Pranyš Aszakaitis = Pr. Mašiotas;
A. B. = Kun. (vėlynu vyskupas) A. Baranauškas; T. J. Kiškis =
J. Žičkauskas; Gužutis = M. Fromas; N. Ak. = N. Akielaitis;
Ma-iz Jonas, J. Ma-ys, Kėkštas = J. Mačys; J. Obuolaitis =
J. Jablonskis; Vincas Kapsas = M. Kudirka, Tauktas =
Stan. Štūpas

BENDRALEIDĖJŲ PASTABOS

ir kun. A. Miluko atsakymas.

(Iš paskaitos Dr. J. Valuko namuose vasario 18, 1935).

I.

Didžiai Gerb. Kunige, Rašytojau!

Nuoširdžiai linkiu Tamstai, kad nauji 1935 metai būtų nemažiau gausingi Tamstos kilniais darbais, kaip ir daugelis jau praėjusių metų. Labai apgailestauju, kad šiek tiek užviliau Tamstą, neišpildydamas savo pažado. Žadėtojo straipsnio negalėjau šiek tiek rimčiau parašyti. Neturiu jokių dokumentų, nevedžiau jokių užrašų. Paprastai, jau nublankę atsiminimai, nelabai ir tikėtų į Tamstos ruošiamą rimtą leidinį.

Su geriausiais linkėjimais —

Kan. F. Kemėšis.

Kan. Kemėšio laišką taipiname pateisinimui suvėluoto šių knygų išleidimo. Panašiai atsitiko ir su kitais bendraleidėjais.

II.

„Aušros“ 40-ies metų sukaktuves švenčiant Kaune 1923 metais Dr. J. Šliupas savo paskaitoje (atspaustoje ir atskirose knygelėse) laikraštinių kursuose atrado Lietuvos kunigiją „Aušros“ priešais. Esą „kunigai ir jų luoma, kaip tokią, prie „Aušros“ atsinešė nepalankiai. „Juk ir Gimžauskas be grasinimų neapsiėjo, o ko jau belauktum nuo kn. Baranausko?... „Aušra“ jam buvo tiesiog pašinu. Vis tik keletas kunigų su „Aušra“ laikėsi. (pusl. 21)... „negaliu bent keletą broožų nepadaręs apie vieną kitą rašinėli, kuris iššaukė anais laikais ypatingo subruzdimo. Didžiausiu rasi subruzdimo kaltininku buvau aš pats. Kada ėmė spausdinti raštą apie S. Daukantą, išėjo aikštėn keletas nemalonių brukšnių iš gyvenimo vysk. Valančiausko“. (Gaila, kad ir čia Dr.

Šl. nepagarsino lenkiško originalo Daukanto gromatos, ant kurios nevykusio savo paties vertimo, kaip kiti sako, jis parėmė savo įtarimus).

„Kunigai“, tęsia Šl-as, „subruzdavo ir suklego: kaip galima esą juodinti atmintis taip didelio ir švento žmogaus? Tas šmeižtas, tai kriminalas! Teprasmenga „Aušra“ — girdėjosi Kauno Seminarijoje ir kitur...“ (Turėjau reikalų su Kauno Seminarija pirmoje metų dešimtyje nuo „Aušros“ pasirodymo, bet apie tokius baisius pasmerkimus išgirdau tik nuo paties J. Šliupo ir jį girdėjusių, bei jam patikėjusių Tilžėje ir Amerikoje)... „Mano gromatos iš Amerikos taip pat smigo kunigams į akį, bet čion jokių komentarų nereikia. Aš prietarų draugu nebuvau ir nesmiu, o skelbti tai, ką teisybe laikau, nematau, kas uždrausti tiesą turėtų“ (pusl. 23—24)

Ką į tai pasakys kun. A. Milukas, savo paskaitoje „Lietuviai ir 40 m. Drauda“ (žiur. šių knygų pusl. 60. „Žv.“ red.) išgarbinęs „gražią ir naudingiausią visai šaliai“ S. Gimžausko įtaką.

Su pagarba M...

Viršminėtąjį S. Gimžausko patriotinės mūsų kultūros srityje veiklos pagyrimą parėmiau ne keno kito, bet paties Šliupo žodžiais 1883 m. „Aušroje“ (pusl. 75—78 ir 109—110), kuriuos galima rasti nufotografuotus šiose knygose. Tų pačių (1883 m.) „Aušros“ No. 8, 9 ir 10 pusl. 293 „rėdikas J. Šliupas“, talpindamas L. B. Vargomačio (vienas kun. S. Gimžausko slapyvardžiu) raštą sako: „Labai noriai apsausdiname ištrauką iš gromatos brolio L. B. Vargomačio, kurs aiškiai parodo, jog vienur ar kitur „Aušroje“ buvo įsibriovęs nuklydimas nuo kelio teisybės“ ir tt... Kad kun. Gimžauskas buvo uolum ir tvirtu „Aušros“ rėmėju ir skleidėju, plačiai rašė 1924 m. „Ryto“ No. 104, jo bendradarbis K. Strazdas (skaityk „Spaudos Laisvės ir Am. Liet. Organizuotės Sukaktuvės“ pusl. 183—201). 1885 m. „Priešaušryje“ randame šiuos paties Gimžausko žodžius: „Džiaugdavaus „Aušra“ kaip kasžin kuom. Su didžiausia nekantrybe laukdavau tos dienos, kurioje „Aušra“ ateidavo pas mane. Beskaitydamas neatsidžiaugdavaus jos tėviniška dvasia. Net šviesiaus tarytum akelėse tapdavo, o kaipgi meilu ir saldu širdyje. Ir aš visuomet „Aušros“ labai laukdavau, ogi ir jinai

vargužė greituoju skubinosi pas mane, jos tikrą mylėtoji. Per dvejis metus visuomet taip buvo"... (Gimžauskas su savo padėjėjais paskleisdavęs kartais net po 70 „Aušros“ knygelių, gautų iš Rygos nuo Miglonavos ar iš Senapilės nuo jo moksladraugio Petrapilės Dv. Akademijoje Petro Kriaučiuno. Apie Petrą Kriaučiuną pats Dr. Šliupas toje pat paskaitoje (1923) Kaune pasakė: „pačioje pradžioje „Aušrai“ butų labai sunku užsilaikyti, jeigu nebutų jos palaikyti norėjęs P. Kriaučiunas... Kr—as užmokėdavo už šimtą ar du šimtu egzempliorių ir per Naumiestį parsisiųsdavo sau žinomais keliais... jis plačiai paskleisdavo „Aušrą“ Suvalkijoje ir Kaune“. „Spaudos Laisvės ir Am. Liet. Organizuotės Sukaktuvių“ knygoje patalpinęs ilgesnę paskaitą apie Gimžauską, pažymėjau, kad tai atpasakota „daugiausiai docento Tumo (Vaižganto) žodžiais“.

III.

Jūsų į anglų kalbą verstose Antano Jasaičio knygoje „The History of Lithuanian Nation and its Present National Aspirations“ Daukanto Valančiaus periodas (1840—1875) lietuvių literatūros istorijoje pavadintas auksiniu (golden). Be Daukanto ir Valančiaus skaitlingų raštų paminėta ten Ivinskio, Tatarės, vysk. Baranausko, kun. A. Juškevičiaus, Schleihelio literatinė darbuotė. „Aušros“ gadyne, prasidėjusią po tam auksiniam periodui, vadinama tautos atgijimu. Tad išeitų, kad nutilus Valančiui ir jo sądarbininkams, nebeliko lietuvių kultūros dirvoje darbuotojų. Ar taip?

Su pagarba K—is.

Ats. Perskaitykit su atyda „Tautos Atbudimas“ kalbą, tilpusią „Aušros“ 40 m. suktaktuvių“ knygoje, kurią pakartosime ir šių „30 m. Spaudą Atgavus“ knygų antrame tome. Rusų valdžiai persekiojant mažiausią tautinės gyvybės apsireiškimą draudos metu negalima buvo labai garsintis su tautiniais darbais. Ir pačioje „Aušroje“ rasite paliudijimų, kad mūsų tautos numirimas tai buvo vien mūsų priešų prasimanymas.

1883 m. „Aušros“ No. 6 skyriuje „Gromatų Skardinė“ (pusl. 184) buvo paskelbta: „Aušra“ delto užgaišo, kad jos rėdikas J. Mikšas turėjo pasitraukti persekio-

jimų deliai. Lig Naujų Metų, jeigu suspėsime, išleisime lig dešimto numaro". (Paskutinė tų 1883 m. knygelė, iš 80 pusl., pažymėta No. 8, 9 ir 10. „Žv." red.)

Prasišalinęs nuo savo persekiotojų Mikšas rado prieglaudą pas aušrininką Vieversį — Žemaitijos bajorą M. Davainą Silvestravičių, gyvenusį netoli Raseinių. Silvestravičius buvo iš pirmųjų „Aušros" įkūrėjų burelio ir turėjo plačias pažintis netik su savo apygardos, bet ir visos Lietuvos apšviestunais. Vėliaus jis pagarsėjo kaip eiliuotų brošiūrėlių, lietuvių ir lenkų kalboje (Tėvynainių Giesmės ir k.) autorius taipgi kaip Amerikos „Vienybės Liet." korespondentas (pseudon. Žaltis, 44 ir k.).

Lietuvos apšviestunija — kunigai ir bajorai Mikšą kaip buvusį pirmąjį „Aušros" atsakomąjį redaktorių labai gražiai visur priėmė, vaišino, nesislėpė nuo jo su savo patriotiniais darbais. „Aušros" (1883) No. 6, kurio pabaigoje pasirašo „Rėdikas Jonas Šliupas", yra platesnis raštas „Iš Lietuvos" (pusl. 174—183), J. Mikšo parašytas po pseudonimu Parplis.

Prisimena pirmiausiai apie kun. Juškevičiaus Dainų Knygas, apie kurių pasirodymą „ne kursai p. Bartsch Tilžėje jas recensavodamas ir pasidvydamas, kad tose knygoose viskas ir mažiausia pasarga ir kiekvienas kalbamokslinis išguldymas lietuviškoje kalboje atliktas ir kad tokiu budu pasirodą, buk skaitytojas ne su menkai pažįstama ir prasta ir nemokyta lietuviška kalba darbą turįs, bet su liežuviu didžios literatūros!" Pranešęs „Aušros" skaitytojams, jog pirmos „šių lietuviškų dainų laidos nei už jokių pinigų nėra gaunama", Parplis (Mikšas), aprašo savo išpuodžius: „Prūsų Lietuvoj yra klaidinga žinia išsiplatinusi..., jog lietuviai neturį nei jokios literatūros ir jog mūsų vienintėlis dainininkas esąs Duonelaitis..." Išskaitęs visą eilę lietuvių rašytojų buvęs „Aušros" redaktorius Jurgis Mikšas toliaus tęsia: „daugiausiai rašo lietuviškoji kunigystė... ji pažįsta lietuvišką kalbą iš pat šaknies... Maskoliškoj Lietuvoje atrandi pas kunigus ir bajorus čielas bibliotekas lietuviškų knygų. Čia tai gauni suprasti, kad lietuviai turi savo literaturą ir ne yra tame dalyke užpakalyje kitų giminių pasilikę... Rašo šimtais lietuviškai ir kožnas nori savo dalelę prie lietuviškos literatūros

pridėti. Lietuviškoji inteligencija, lietuviškai kalbančioji, skaitos taip pat ne dešimtimis, bet šimtais. Susieina bajorai ir mokyti, apšviesti lietuviai į draugystes ir kalba tarp savęs lietuviškai ir nei vienam tai nerodos diviniai. Kalba ne vien namie, bet ir tarp svetimų, svetur, savytartyje lietuviškai, norint ir visi svetimas kalbas pažįsta ir jas vartoti galėtų..." (pusl. 182—3).

IV.

1934 m. Kaune atspausdinta brošūra — „Aušrininkas Jonas Šliupas... Redagavo J. V. Girdvainis. Atsiminimus parašė Dr. J. Šliupas, J. O. Širvydas ir V. K. Račkauskas-Karolis Vairas". Prakalba prasideda žodžiais: „Dar per anksti vertinti Dr. Jono Šliupo reikšmę Lietuvos kulturiniam ir tautiniam atgimimui... Šio rašto tikslu yra registruoti faktus reikšmingus Dr. Jono Šliupo bijografijai ir Lietuvos kultūros istorijai" ir tt.

Brošūroje ne vienas iš mūsų pračities dalykas parodoma visai kitoje šviesoje, nei iki šiol buvome įpratę juos matyti. Patariu Tamstai tą brošūrą įgijus pasiskaityti. Kol tą padarysite, atkreipiu Jusų dėmesį į šiuos juos randamus sakinius: „Jonas Šliupas, o ne kas kitas, buvo „Aušros" laikraščio sumanytojas ir kurėjas." (pusl. 111). Pareiškęs, kad „Kun. A. Milukas ir šiandien savo raštuose... kur galėdamas ir kur negalėdamas puola Dr. Šliupą"... p. redaktorius nusiskundžia, kad pasikaičius „kun. M—ko veikalą „Aušros 40 metų Sukaktuvėse" gauni įspūdžio, kad Šliupo „Aušros" leidimui ir redagavimui mažiausiai iš visų tedirbta" (pusl. 30).

Su aukšta pagarba. K—is.

Atsakydamas turiu pareikšti, jog p. redaktoriaus įtarimas „Aušros 40 m. Sukaktuvėse" knygoms pagręstas tokiais pat pamatais, kaip ir jo tvirtinimas, buk „Šliupas, o ne kas kitas buvo „Aušros" laikraščio sumanytojas ir kurėjas. Minėtose knygose tilpę straipsniai apie „Aušrą" tai: Dr. Basanavičiaus „Aušros Genezis", prof. E. Volterio „Aušros 40 metų sukaktuvių paminėjimui", Jono Kraučiuo „Aušros paminėjimui", paties

p. Girdvainio bendradarbo J. O. Širvydo straipsnių „Aušra ir mūsų prieteliai svetur“, Vaižganto „Aušros Itaka“, inž. A. Vilkutaičio „Apie Aušrą“ ir tt. Iš visų tų „rašytojų plačiausiai paminėjo apie Šliupą prof. E. Volteris, pakartojęs Dr. Totoraičio apie tą „antrąjį“ po Basanavičiaus rašytoją žodžius. Pasiėmęs dabar Šliupo apgynėjo rolę p. redaktorius Girdvainis gal labiausiai nepatenkintas, kad Basanavičiaus straipsnyje Šliupo vardas paminėtas vien prisimenant, kad ir 7-asai „Aušros“ numeris paties Basanavičiaus buvo suredaguotas, bet „jis atspausdintas buvo jau Jonui Šliupui prie „Aušros“ pristojus“. Basanavičiaus viršminėtas straipsnis buvo pagarsintas tais (1923) metais Kaune, kur ir Dr. Šliupas skaitė savo paskaitas apie „Aušrą“. Kodel anuomet, prie Basanavičiaus gyvos galvos negirdėta nei žodelio apie „Joną Šliupą, „Aušros“ sumanytoją ir kurėją“?

Prof. E. Volteris savo rašte nepamiršo prisiminti apie Šliupą, „kuriam po Basanavičiui, kalbant Totoraičio žodžiais, antra vieta tarp „Aušros“ rašytojų priklauso... „Jo (Šl.) nuomonės“, tęsia prof. Volteris, „apie tėvynės meilę, tikėjimą, bažnyčią, dorą ir kunigus ten pat kaip ir jo supratimai apie praeitį ir Lietuvos reikalus kuosmulčiau išdėstyta ir prieita prie išvados: „Į „Aušrą“ jis (Šl.) įnešė dar tuo laiku Lietuvai svetimą ir nežinomą socializmą ir bedievybę“ (pusl. 34. Slgk. Vadovas, XIII, pusl. 267). Apie savo ryšius su mūsų social revoliucionieriais rašė ir pats Šliupas 1903 m. „Varpo“ Nr. 3, (pusl. 84) Tik negalėdamas niekur jokio darbo Šveicarijoje gauti, o pabugęs grįžti į Maskoliją, kaipo „Narodnos Volios“ Išpildymo Komiteto narys, paklausė M. Jankaus pakvietimo ir važiavo į Pragę pas Basanavičių. „Aušros“ įkurėjas (Bas—us) tame pat 1903 m. „Varpe“ (pusl. 72—73) pabrėžia, kokiomis sąlygomis jis sutiko priimti Šliupą „Aušros“ redaktorium... „tarp išlygų, ant kurių sutikau, idant jis (Šl.) redaguotų, buvo conditio sine qua non, kad visi rankraščiai, „Aušron“ talpinami, turi per mano rankas eiti, ko reikalavo ir J. A. Vištalius“... Taip rašė Basanavičius 1903 metais. Jei sulyg p. „redaktoriaus Girdvainio“, „Šliupas, o ne kas kitas buvo „Aušros“ sumany-

tojas ir kurėjas", kodėl jis, nei kas kitas neprieštaravo tam Basanavičiaus pareiškimui. Reikėjo laukti trisdešimtis metų, kol sugrįž iš Amerikos rašytojai Širvydas ir Račkauskas ir sueis su p. Girdvainiu, kad unitis viribus paskelbti naują teisybę ir net patarti Lietuvos Vyriausiam Tribunalui, kaip privalo išrišti Dr. Šliupo finansinius ar kitokius mazgus.

V.

Savo paskaitoje Chicagos Šv. Jurgio parapijinėje svetainėje (spalių m. 1934) bene perdaug busi išgarbinęs „kunigus, Petro Kriauciuno moksladraugius, padėjusius tam garbingam vyrui „Aušrą“ palaikyti ir paskleisti". Pasirupinau įgyti Jusų minėtą 1903 m. „Varpą" Nr. 3, kur skaitau tokius antrojo „Aušros" redaktoriaus — J. Šliupo žodžius:

„Piktino nekuriuos patalpintus „Aušroje" žinutės... ypatingai p. Nėris (inž. Petras Vileišis. „Žv." red.) pustijosi ir grasino visiškai neremti „Aušros". Apie kunigus nėra ką nė šnekėti: daugumas jų ugnia spiaudė ir kun. Gimžausko raštelį patalpinau „Aušroje" 1883 m. pusb. 293—295 del numalšymo įnirtimo kunigų".

Su pagarba A. K.

Atsakydamas meldžiu paskaityti paties Šliupo rėdiko" gražius ir meilius žodelius paskutiniame 1883 m. „Aušros" numeryje L. B. Vargomačiui — kun. S. Gimžauskui parašytus už parodymą „Aušroje" įsibriovusių „nuklydimų nuo kelio teisybės" (pusl. 293). Kuomet Gimžauskas buvo vienu uoliausių „Aušros" rėmėjų ir „Šliupas rėdikas" „labai noriai spausdino" jo žodžius. Mirusį Gimžauską 1903 m. tas pats Šliupas mėgina apšaukti „Aušros" ir lietuvių atbudimo priešu, bene už tai, ką šis „Priešaušryje" sukritikavo jo antitikybinus raštelius.

Nevien inž. Vileišis, bet ir kiti aušrininkai, išskyrus vieną Šliupą, vengė tikybinių ar partijinių ginčų, suprasdami, kad tuomi jie naudingiausiai pasidarbuos tėvynei. Pasiskaitykite sekančius „Aušros" įkurėjo žodžius:

Dr. Basanavičius užginčydamas „Dzien. Ponznaskio“ priekaištą, buk „Aušroje“ esą „užkabinėjami, išjuokiami žemaitiški kunigai“, rašo: „Mes iki šiai dienai nei žodelio apie mūsų godojamus kunigus nerašėme, žinodami labai gerai, kad mūsų mylimi ir tikrai lietuviški kunigai (pabraukta „Aušros“ red.) tokiais niekniekais, kaip platinimas lenkiškystės, niekados neužsiėmė ir neužsiima. Bet žodžiai „Dzien. Poznanski'o“ paleisti, žinome, į kurią šalį — butent kad pakelti prieš mūsų raštą Lietuvos kunigus, kurie galėtų, kaip tulas dumoja, pagelbėti gyvenimą „Aušros“ sutrumpinti. (1883 „Aušra“ pusb. 195).

VI.

Bendraleidėjams: J. K—iui, J. A—nui ir k. Labai man būtų malonu, kad galėčiau patenkinti Jusų reikalavimus ir atspausdinti visų „Priešaušrio“ lapų fotostatus. Bet kelios dešimtys pasižadėjusių ligi šiol savo lėšų neįnešė. Tad reikia vien tikėtis, kad tą galima bus padaryti antrame ar trečiame šių knygų tome. Sauso nieks neklauso.

Kun. A. M. M.

VII.

Bendraleidėjams: J. L., J. A. ir k. Atsakymus į Jusų pastabas patalpinsime sekančiuose šių knygų tomuose.

VIII.

LEIDĖJŲ PASARGA. Kaip rašėme ant 10-jo šių knygų puslapio, buvome pasiryžę parodyti čia prie 150 „Aušros“ lapų ir visų 28 „Priešaušrio“ lapų fotostatus. Bet keletai dešimtų pasižadėjusių „bendraleidėjų“, net po 3—4 gromatų, jiems paleistų, nieko neatsakius, priversti buvome susiraminti pasakymu „sauso nieks neklauso“ ir nukeliame tą dalyką ne ad calendas grecas, bet į sekančius šių knygų tomus.

Pradedant 75-uoju puslapiu iki 243 (kur atspausdinta fotografijos: 4 „Witoloraudos“, 150-ies 1883-jų metų „Aušros“ ir 1903 m. „Varpo“ 10-ies lapų), palikta tų raštų puslapių numeracija. Kaip matote, in extenso 1883 m. „Aušros“ tik pirmųjų trijų numerių visi lapai atspausta. Paskutiniųjų tų metų „Aušros“ penkių numerių tegalėjome atspausdinti tik 68 lapų fotografijas. Labai apgailestaujame, kad nepavyko mums pagarsinti visą septintojo tų (1883) metų „Aušros“ numerio vedamąjį straipsnį (viso 12 puslapių), kuriame Dr. Basanavičius paskelbia aušrininkų atsakymą lenkų rašytojams — „Aušra ir Dziennik Poznanski“. Ne leidėjų kaltė, kad sumanytasis fotografiškas žymesnio „Aušros“ lapų skaičiaus atspausdimas sutiko daug netikėtų priešų. Vieni tame darbe įžiūrėjo grėšiančio pavojaus savo profesijiniams ar partijiniams interesams, kiti pabugo perdidelio pasisekimo, kuris gali suteikt kai kam „garbės laurų.“

T U R I N Y S

Dedikacija	3
Draudžiamos Spaudos įkurėjo paveikslas	5
Bendraleidėjai	7
Nuo Leidėjų	9
Kun. A. Miluko gromata	11
Maironio žodžiai	15
Iš Pirmojo liet. spaudos pasmerkimo	17
Draudžiamos Spaudos Inkurėjas	19
Spaudos Atgavimo Sukaktuvės	29
Lietuviai ir 40 Metų Drauda	31
„Aušros“ Atsiradimas	67
„Aušros“ Inkurėjo paveikslas	73
„Aušros“ ir kitos fotografijos	75
a) Witolioraudos fot.	77-80
b) 1883 m. „Aušros“ fot.	83
c) Priedas prie 1903 m. „Varpo“	233
Bendraleidėjų pastabos ir kun. Miluko atsakymai	243
Skelbimai	253

KA KALBA APIE "ZVAIGZDĖ" LEIDINIUS LIETUVOS ZURNALISTAI SAVO SPAUDOJE.

I.

Kauno dienraščio "Ryto" N. 15 (2062) prelatas A. Dambrauskas rašė:

"Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesjonalai ir Kronika. (Iš kun. A. Miluko paskaitų). Tomas I. Pranaičių Julės leidinys, "Žvaigždės" spauda, Philadelphia, Pa., 1929 m. 250-12 in—8.

Amerikos Lietuvių gyvenimas mums maža težinomas. Jis apsuptas tam tikru slaptinumu šydu. Mes tiek težinom, kad jis labai skirias nuo mūsų šio Lietuvoj. Bet koks jis yra iš tikrųjų, apie tai mes artimesnio supratimo neturim. Todel privalome būti ypatingai dėkingi tiems rašytojams, kurie Amerikos lietuvių gyvenimą parodo tikroje šviesoje.

Vienas tokių rašytojų yra kun. A. Milukas. Jis daug metų yra išgyvenęs Amerikoje, klebonavęs ne vienoj Amerikos lietuviškoj parapijoj, dalyvavęs įvairiose Amerikos lietuvių organizacijose. Todel jam yra gerai žinomas netikėtai Amerikos lietuvių gyvenimas, bet ir jų įsikūrimo istorija. Turėdamas surinkęs tai istorijai daugybę žinių, kun. Milukas yra ne kartą jomis naudojėsis savo paskaitose apie mūsų išėiviją. Dabar tos paskaitos išėina atskiromis knygomis. Leidžia jas žinomoji mūsų rašytoja, Amerikos "Žvaigždės" bendradarbė, p-lė Julė Pranaičiūtė. Aukščiau minėtoji knyga—sudaro kun. A. Miluko paskaitų I-jį tomą. Jame daugiausia kalbama apie Amerikos "profesjonalus." Profesjonalais autorius vadina žmones, turinčius tą ar kitą profesiją, amatą, ar užsiėimimą. Dėlei to skaitytojas ras čia

įdomių žinių ne tik apie pirmuosius Amerikon atvykusius kunigus, redaktorius, spaustuvinius, rašytojus, daktarus, bet ir apie pirmuosius siuvėjus, kurpius, barzdaskučius, krautuvninkus, bankininkus ir kitokius biznierius.

Labai įdomios ir istorijos pirmųjų Amerikoje lietuvių bažnyčių. Jos buvo įkurtos bendrai lietuvių ir lenkų lėšomis, bet lietuviams neilgai teko jomis naudotis, nes lenkai jas sau pasisavino ir lietuviai vėliau gavo statydintis savas atskiras lietuviškas bažnyčias. Taip buvo Shenadory, Šamokine ir kitur.

Šalia lietuviškų parapijų steigimo, autorius aprašo ir pirmųjų Amerikoje lietuviškų draugijų įsikurimą. Čia puola akin faktas, kad daugiausia tų lietuviškų draugijų—turi vardą šv. Kazimiero Draugijų (pav. Brooklyne, Bostone, Chicagoje, Waterbury, New Yorke, Pittsburghe, Plymouth ir k.). Tai parodo šv. Kazimiero populėrumą amerikiečių lietuvių tarpe.

Vėliau tos draugijos susijungė į vieną "Visų Liet. Kat. Dr-jų Susivienijimą Amerikoje."

Autorius savo veikale elgias kaip tikras istorikas. Jis netiktai faktus paduoda, bet ir kitų paduotus patikrina ir klaidingus atitaiso. Todėl nei vienas būsiamasis mūsų išeivijos istorikas nekalės apsieiti be šio sąžiningai sustatyto kun. A. Miluko veikalo.

Jis įdomus pasiskaityti ir šiaip jau lietuviams neamerikiečiams, nes parodo, kaip prasti, bemokšliški kaimiečiai lietuviai, atvykę Amerikon, įsikūrė, prasigyveno, tapo prekybos įmonių, spaustuvių, bankų savininkai.

O jau kas mano Amerikon ar kitur dangintis, tie būtinai turėtų atydziai perstudijuoti šį veikalą, kad svetur nuvykę nebedarytų tų klaidų, kurių yr darę seni emigrantai.

Už šios knygos parašymą ir jos išleidimą gerb. autorius ir garbi leidėja yra verti iš mūsų visuomenės susilaukti nuoširdžois padėkos. Nes užfiksuodami savo rašiny žymią mūsų išeivijos gyvenimo dalį, yra patarnavę nevien iš-

eiviams, bet ir apskritai mūsų tautos istorijai. Būtų geistina, kad panašūs veikalai netrukus pasirodytų ir apie mūsų išeiviją kituose kraštuose, k. a. Kanadoj, Argentinoj, Brazilijoj, Pietų Afrikoj ir kitur.

A. Jakštas.

II.

Kultūros žurnalo "Vairo" recenzentas S. Merkelis, 1931 m. N. 1-me rašo:

Spaudos Laisvės ir Amer. Liet. Organizuotės Sukaktuvės. Antra laida. Pranaičių Julės lėšomis A. Milukas and Co., Philadelphia, Pa. 782-8 nž. psl. 15-23 cm.

Kun. A. Milukas yra vienas iš kruopsčiausių lietuvių literatūros medžiagos rinkėjų Amerikoje. Jis nepraleidžia nei vienos progos, nei vienerių sukaktuvių apie jas plačiau nepakalbėjęs ar neparasęs. Daug jis įdomios lietuvių literatūros medžiagos yra paskelbęs "Žvaigždės" žurnale. Pats buvęs aktingas spaudos draudimo gadynės veikėjas jis daugiausia ir rašo apie tuos laikus.

Šioje knygoje taip pat daugumas straipsnių yra kun. A. Miluko parašyti, daug medžiagos iš jo archyvo paskelbta. Taigi su šia knyga verta susipažinti kiekvienam lietuvių literatūros ir kultūros istorikui. Ji bus įdomi ir šiapjau lietuvių inteligentui pasiskaityti.

Pirmiausia susipažinkim su knygos turiniu. Daug medžiagos yra apie šiuos mūsų literatūros ir spaudos veikėjus: Valančių ir Daukantą (9-63 p.; 315-319 p.), kun. Martyną Sederevičių ir jo padėjėjus (63-107 p., 254-257 p.), Petrą Kriaučiūną (151-170 p.), Kazimierą Jaunių (171-187 p.), S. Gimžauską (183-201 p.), Joną Jablonskį (202-205 p.), kun. Ad. Grinevičių-Jungtą (206-240 p.), Juozą Ložinskį (320-322 p.), Dr. P. Matulaitį (323-368 p.), ir Martyną Janukų (404-14 p.). Yra trys straipsniai ir apie mūsų spaudos draudimo gadynės katalikiškosios literatūros kilimo centrus (Kretingos vienuolyną, Žemaičių ir Seinų kunigų se-

min.): Kretingos vienuolių kalinių darbuotę (241-253 p.), Šv. Kazimiero Draugijos pradžia (287-291 p.) ir Seinų seminarija (373-403 p.). Toliau seka bendro pobūdžio straipsniai apie spaudos draudimą ir kovas dėl lietuviškųjų raštų —Lietuvių spaudos uždraudimo dokumentai 122-134 p. mūsų draudžiamosios literatūros keliai (135-150 p.), J. O. Širvydo Iš mūsų knygos kovų fronto (atsiminimai apie kontrabandnešius (265-286 p.). Dar yra keletas mažesnių straipsnelių apie spaudos draudimą ir trumpai paminėtas Didysis Vilniaus Seimas (292-297 p.).

Toliau reikia paminėti iš Amerikos lietuvių gyvenimo porą straipsnių—”Tėvynės Mylėtojų Draugija” (418-424 p.) ir Amerikos lietuvių pirmieji profesionalai (425-695 p.). Šis pastarasis straipsnis gana ilgas ir duoda daug medžiagos Amerikos lietuvių gyvenimui nušviesti ir Amerikos lietuvių veikėjams pažinti.

Daugumas šios knygos straipsnių yra paskaitos, skaitytos įvairių sukaktuvių proga. Toms paskaitoms medžiaga semta daugiausia iš kan. dr. J. Tumo, prof. Biržiškos, prof. kun. Alekno ir kitų raštų. Taigi, kun. A. Miluko raštai kompiliacijos retkarčiais pajvairintos jo paties atsiminimais. Žinoma, tie jo raštai yra skirti Amerikos lietuviams, todėl jų praktiška reikšmė yra didelė. Mums, lietuviams, kun. A. Milukas daug įdomesnis ten, kur jis duoda naujos, dar niekur nespaudintos medžiagos. Pav., rašydamas apie dr. P. Matulaitį, arba 1904 m. korespondenciją (Iš ”Žvaigždės,” ir ”Dirvos Žinyno” archyvo) (706-750 p.). Daugumas šios knygos straipsnių jau yra buvę išspausdinti kituose žurnaluose, daugiausiai ”Žvaigždėj”), laikraščiuose ir atskiromis knygelėmis. Žinoma, tas faktas rodo, kad kun. A. Miluko raštai yra mėgiami ir skaitomi.

Knygos turinį pajvairina daug mūsų literatų ir lietuviškos spaudos platintojų fotografijų. Be to, keliolikos rankraščių faksimilės, taip pat dailiai išspausdintos.

Šio veikalo kalba palyginti daili ir graži.

III.

Amžinas Paminklas Spaudos Draudimo laikų Darbuotojams. Apie mūsu vargų ir kovų del spaudos laikų jau nebe vieną knygą turime parašytą. Rašė apie tai kan. J. Tomas, rankiojo atsiminimus P. Ruseckas, išleidęs du tomu "Knygnešio," esama nemažai ta tema rašinių ir kitų autorių (A. Jakšto, A. Rucevičiaus, P. Mašio ir k.). Bet nei viena tų knygų savo turiniu nėra nušvietusi Amerikos lietuvių vaidmens tautiniame lietuvių atgimime. Šio rašinio autoriui, beviėšint nesenai lenkų okupuotame Vilniuje, bežiūrinėjant L. Mokslo Draugijos archyvą, puolė į akį vienas įsidėmėtinas piešinys jame atvaizduotas schematiniai apibrėžtas Lietuvos žemlapis, kurį apšviečia trys šviesos šaltiniai: vienos iš užjūrio—tai Amerika, kitas iš užnemunio—tai Tilžė, ir trečias iš vidurio Europos—tai Šveicarija.

Tas schematinis planas, buvęs vienas iš eksponatų tarp-tautinėje parodoje Paryžiuje, regis 1898 m., (1900 m.—R.), sako daug nemalonumų padarė rusų valdžios atstovams, nes užsienis pamatė, kad tik iš svetur apšvietos spinduliai spinduliai Lietuvą tepasiekė.

Kalbamajam plane Amerikos apšvietos spinduliai nubraižyti visų ryškiausiai—ir, berods, tai pilnai atatiko anų laikų padėtį. Šalia tilžiškės kontrafakcinės literatūros, daugiausia spaudinių į Lietuvą iš Amerikos buvo gabenama, nes ten ir knygos ir laikraščiai laisvai buvo spaudinami.

Spaudą atgavus ir Lietuvos gyvenimo sąlygoms besikeičiant, tas Amerikos lietuvių spaudos vaidmuo ėmė nejučiomis mažėti ir šiandien visuomenėje mažai kas beatmena anuos lietuvių tautai sunkiuosius laikus, kada mūsų užjūrio broliams teko Lietuvos švietėjų ir tautinės sąmonės kėlėjų vaidmenį vaidinti. Darbas buvo varomas visų iš-

---

*) „Spaudos laisvės ir Amer. liet. organizuotės sukaktuvės“, Ant-ra laida. Pranalčių Julės lėšomis. A. Mikukas ir Co, Philadelphia, Pa.

vien: ko nepajėgė ėiabuviai ar Mažosios Lietuvos talkinin-kai, tai atliko užjūrio broliai, turėdami prieš akis vieną tikslą: laisvą ir laimingą tautos ateitį.

„Spaudos Laisvės“... autorius ir leidėjai, suprasdami anais laikais nuveiktų darbų visiems atmintiną svarbą, parūpino kapitalinį veikalą, kuriame lygiai Lietuvos, lygiai Amerikos lietuvių kontrafrakcinis veikimas plačiai nušviestas. Veikalo turinys sudarytas nesilaikant nei chronologinės tvarkos, nes tai, ištikrųjų, sunku buvo įvykdinti: jame daug randame atsiminimų, biografijų, net atskirų studijėlių. Del tų priežasčių „Spaudos Laisvės... ir t. t. sukaktuvių“ knyga tenka ne monografija (kaip iš jos vardo gailma būtų spėti), bet rinkiniu brangintinos mūsų kultūros istorijai medžiagos, tikrai kruopsčiai surankiotos ir rūpestingai sutvarkytos.

Viso knygoje yra bemaž 800 puslapiai teksto, suskirstyto atskirais straipsniais—viso apie 60. Pakaktų tų straipsnių pavadinimus išrašyti, kad įsitikintume, jog „Spaudos ir t. t. sukaktuvių“ knygos turinys tikrai įdomus. Bet šiuo atveju tai būtų per ilga ir persunku. Todel, manding, pakaks nurodyti labiau įsidėmitinas rašinių rūšis, užtinkamas aprašomoje knygoje. Pirmučiausiai—„Spaudos ir t. t. sukaktuvių“ knygoj daug vietos paskirta atsiminimams apie vysk. M. Valančių ir jojo darbų aprašymams. Tokių rašinių knygoje randame šešis. Toliau, minėtini pluoštai žinių apie garsųjį knygnešį ir knygnešių autorių kun. Sedelevičių, apie Petrą Kriaučiūną, apie Kazimierą Jaunių, apie šv. Kazimiero dr-jos pradžia, apie Didyjį Vilniaus Seimą, apie d-rą P. Matulaitį, apie Seinų kunig. seminariją, apie „Aušros“ laikus, apie M. Jankų, apie d-rą J. Šliupą, apie kun. Juškevičių, „Amerikos Lietuvių Kronika,“ apie išeiviją, apie kun. A. Burbą, apie L. Mokslo Dr-ją, ir t. t.

Pabaigoj turiningo ir įvairaus teksto eina gausus ir įvairus rankraščių faksimilių skyrius, kuriame randame atvaizduotų d-ro J. Basanavičiaus, A. Jakšto, Geručio, Šerno, Totoraičio, Civinsko ir k. rankos raštą.

Skaitytojų patogumui, norint kuria nors viena tema atsidėjus pastudijuoti, gale knygos pridėti trys sąrašai paminėtų laikraščių, knygų ir raštų sąrašas, paminėtų įstai- gų sąrašas ir paminėtų vietų sąrašas.

Žodžiu, "Spaudos laisvės ir t.t. sukaktuvių" knyga tai dar platesnis ir išsamesnis, negu "Knygnešiai" ir kiti raš- tai veikalas amžinas paminklas spaudos draudimo laikų darbuotojams kultūros dirvoje pastatytas. Vien, kas pri- kiština šiai tikrai brangiai knygai—tai kalbos ir rašybos nevienodumas. Kalbą pataisius, autorių individualybė, ra- sit, nebūtų nukentėjusi, o skaitytojui parankiau būtų bu- vę. Ilustracinė dalis ir spauda irgi gražesnės galėjo būti.

"Lietuvos Aide" V. B-nas. 1931 m.,

IV.

PRELATUS DAMBRAUSKAS APIE „VIESNAGE SESTOKUOSE”.

Prnaičių Julės Viešnagė Šeštokuose. Autorės lėšomis, Philadelphia, Pa., 3654 Richmond str., 214 psl. m. 8.

Žinomas mūsų rašytojas ir veikėjas kun. A. Milukas 1923 me- tais yra pavadęs šios knygos autorei aplankyti jo senutę matiną, gyvenančią Šeštokuose. Pildydama šį prašymą, autorė tais pat metais atvyko Lietuvon, aplankė ne tik Šeštokuose gyvenančius kun. Miluko gimines, bet pabuvojo ir Kaune ir Klaipėdoj ir mūsų pajūrio kurortuose, visur atidžiai domėdamasi Lietuvos žmonių gyvenimu, susidariusia nauja valstybės tvarka, jos gerumais ir netobulumais. Turėdama didelę stebėjimo dovaną autorė iš tos kelionės prisirinko daugybę įvairiausių išpūdžių, kuriuos šioje knygoje trumpais bet gyvais bruožais ir aprašo; kaip kino filmoj slenka čia vienas po ki- to įvairiausi tipai. Štai neišauklėta storžievė pikčiurna majorienė, nei akių nesakanti už padarytus jai patarnavimus; štai jauna sveika ir sumani dzukaitė bevažiuojanti kelintą kartą Kaunan į Norkaus kontorą laivakortės atsiimti ir vis jos negaunanti, nes kontoros tvir- tinimu, jos brolis dar nevisus pinigus už laivakortę teatsiuntęs; štai kun. Miluko senutė motinėlė savo laiku uždraustas knygas slėpusi,

žandarus nugirdžiusi, jų suareštuotą kunigą išvadavusi ir daug daug savo amžely gražių darbelių nuveikusi. Neužmirštas ir autorės bendradarbis — patsai kun. A. Milukas. Jo nuopelnai spaudos draudimo ir karo metu gana plačiai ir teisingai nušviesti. Primintas ir kun. Miluko įskundėjas Amerikos lietuvis; dėliai to įskundimo Amerikos valdžia per visą karo laiką buvo uždėjus kun. Milukui sunkią pareigą — visus spausdinamus savo raštus versti angliškai. Kiek per tai be reikalo sugaišta laiko, kiek tiems vertimams išleista pinigų, sunku ir apsktyti. Gerai padarė autorė, kad to, dabar Kaune gyvenančio lietuvio išdaviko nepareiškė vardo. Nes žinant, kas tai padarė, sunku būtų buvę susilaikyti nespjovus jam į veidą.

Įdomus taipgi autorės pasakojimas ir apie Salemono Banaičio jaunystę ir jo narsius uždraustų knygų platinimo būdus.

Palangoj autorė susitinka su įdomiu, bet nekoku lietuvių amerikietės tipu. Duoda charakteristiką ir dviejų nesimpatinių ponių ministerienų. Be reikalo tik priduria iš jų gyvenimo smulkmenų, iš kurių norinčiam nesunku atspėti ir kas jos pačios per vienos. Aš bijaus, kad čia nebūtų per daug sutirštintos varsos. Tikrumoj tos ponios ministerienės gal nėra jau taip peiktinos, kaip jos šioj knygoj nupieštos.

Autorės atpasakotas karininko pasakojimas apie mūsų kariuomenės organizavimo pradžia būtų ne pro šalį paskaičius ir mūsų prokuratūrai. Jai priderētu, kad ir vėlai, padaryti teisybę ir kariuomenės bei valstybės skriaudiką tinkamai nubausti.

Išvestų šiame veikale tipų galeriją papildo dar lietuvių bolševiko daktaro šeimyna ir dvi komisarės žydaitės. Autorė gina Lietuvą nuo šių dviejų šmeižtų, bandydama įrodyti, kad Sovietų, „rojus“ toli nėra taip gražus, kaip jiedvi mono, bet, žinoma, jų neitkina.

Netrūksta čia ir panegirikų kai kuriems Lietuvos veikėjams, k. š. A. Smetonai, generolui Nagevičiui, A. Jakštui ir k.

Būdama pati amerikietė, autorė nepaliko nepalietus ir Amerikos lietuvių santykių su naujai susikūrusia mūsų valstybe. Ji teisingai nušviečia iš vienos šalies nepamatotas lietuvių amerikiečių pretenzijas, o iš kitos — ir mūsų buvusių valdžių nemokėjimą suprasti teisingus tų pačių amerikiečių interesus ir savo nedovanotinu biurokartizmu kliudžiusiu jiems pirktis žemės sklypelį ir susikurti kokią pramonės įsteigėlę. Ji tiesiog piktinasi tuo, kad mūsų valdžios už auksą greit duodavusios leidimus įvažiuoti Lietuvon iš Rusijos įvairiems nelietuviams, palaikantiems pas mus rusų kalbą ir simpatizuojantiems rusų bolševizmui, ir net nesigailėdavusios jiems šiltų vietelių valdžios įsteigose ir pačioje kariuomenėje, o savo broliams amerikiečiams neparodžiusios nė pusės to palankumo. Rusų kalba

mūsų karininkų tarpe atrodė autorei nepakenčiama anomalija. Ji klausia, argi neatsirandą protestų prieš tą rusicizmą. Ir gauna atsakymą, kad protestantų būta, bet už savo narsumą jie gavę „netikėtą paaugštinimą zuikių šaudyti provincijon“. Tai buvo autorės rašyta 1923 m. Reikia tikėtis, kad dabar nei panašūs protestantai, nei tokie paaugštinimai nebėra jau reikalingi.

Nemažai šioj knygoj patiekta ir asmeniškų autorės sumanymų, projektų, pasiūlymų. Pav. tiek amerikiečiams, tiek Lietuvoj gyvenantiems mūsų broliams ji siūlo laidotuvių ir paminklų išlaidas sumažinti iki minimumo, o sutaupytas tuo būdu sumas paversti stipendijomis mokslus einančiam jaunimui šelpti. Lygiai įdomus ir kitas autorės projektas. Pastebėjus, kad mūsų jauni rašytojai terašo daugiausia beprasmius futuristiškus niekus, ji išreiškia sumanymą — sukurti atskirą fondą premijoms už veikalus, parašytus mūsų tautos istorijai bei gyvenimui nušviesti k. š. už dailias istoriškas apysakas, tautiškus epus ir p.

Labai įsidėmėtinas ir trečias gerb. rašytojos pasiūlymas apie mūsų valdininkų atostogas. Ikšiol jų dauguma veržias į mūsų pajūrio kurortus. Ten nuvykę, o neturėdami užtektinai lėšų, jie gauna gyventi blogiausiose sąlygose, per tai tos atostogos jų sveikatos visai nepataiso, o jų biudžetą visai suardo. Taipgi autorė ir pataria valdininkams vykti atostogoms į kaimą pas savo tėvelius bei gimines. Ten ras ir sveiką orą ir valgi, o išlaidas sumažins gal daugiau negu per pusę. Taip beatostogaudami valdininkai nenutoltų nuo liaudies, geriau suprastų kaimiečių vargus, galėtų aukščiau pakelti jų valstybišką susipratimą ir šiaip jau daug gera kaimui padarytų. Mintis sveika, graži, verta plačiai paskleisti valdininkų, ypač žemesniųjų, tarpe.

Ne vienoj šios knygos vietoj paliesta ir lietuvių amerikiečių gyvenimas. Ypač įdomiai nupiešti Amerikos lietuvių klebonų santykiai su parapijiečiais. Pasirodo, lietuviai visur linkę į opoziciją. Neturėdami savo lietuviškų prezidentų, ministerių, kuriuos galėtų kritikuoti, peikti, mūsų broliai amerikiečiai visą savo opozicijos energiją nukreipia dažniausiai prieš savo kleboną, ypač kai jis kuriam laikui išvažiuoja atostogų. Nekieno nebekliudomi opozicionieriai pavaro tuomet taip energingą agitaciją, kad klebonui iš atostogų sugrįžus, parapijiečiai nebenori jau nė klebonijon įsileisti. Dėliai to dauguma klebonų amerikiečių ir vengia važiuoti atostogų. Dalykai keisti, bet patvirtinti faktais.

Šioj savo trumpoj recenzijoje, aš, žinoma, toli gražu ne visą teatpasakojau šios knygos turinį. Skaitytojas ras joj daug ir kitų įdomių žinių ir pastabų. Ji skaitos tikrai kaip apysaka, nors čia nė-

ra nieko kas būtų prasimanyta bei iš piršto išlaužta. Autorė ne-fantazijuoja, bet piešia tikrą gyvenimą, vietomis gal net per daug atvirai vilkdama aikštėn ir tokius dalykus, kurie gal geriau būtų buvę bent kiek pridengus.

Turinio įdomumui prilygsta veikalo kalba. Ji gyva, daili, turtinga išsireikškimais. Filologai pedantai, žinoma, rastų ne vieną prikištiną dalyką. Mes pasitenkinsime čia tik pažymėję vieną nelabai vykusį būdvardį asmenis,io, asmeniai, viet. asmeninis, asmeniškai. Netaisyklingai taipgi rašo autorė paojus vieton pavojus (slg. lot. žodj pavere).

Autorė yra išleidus šį veikalą savo lėšomis. Pelną iš jo ji skiria savo brolio a. a. kun. Justino Pranaičio vardo stipendijai įkurti prie Lietuvos Universiteto.

Reikia tikėtis, kad šią taip įdomią knygą ir taip simpatingam tikslui išleista, mūsų visuomenė greitai išgrobstys. Ji verta kiekvienam mūsų inteligentui perskaityti.

A. Jakštas.

(1928 „Lietuvos Aidas“ N. 104 — VI — 11 d.)

V.

„Lietuvos Aidas“ XII 29 d. N. 269.

L A I S V O S I O S   L I E T U V O S   A T L A N K Y T U .
I š   P r a n a i č i ū   a t s i m i n i m ū .   A u t o r ė s
lėšomis „Zvaigždės“ spaustuvėje, Philadelphia,
Pa. 1928, 357 psl. gr. in. 8.

Autorė trejopai laiminga: vieną, kad gali tolimas keliones atlikti; antrą, kad moka tose kelionėse daug ko pastebėti ir savo išpūdžius dailiai aprašyti; trečią; kad savo kelionių aprašymus gali „savo lėšomis“ taip puikiai išleisti.

Siame naujame savo veikale autorė teikia žinių apie savo kelionę iš Amerikos Lietuvon. Iškeliauja ji 1922 m. gruodžio mėn. Laimingai perplaukus okeaną ir su dideliu vargu pervaziavus

per Vokietiją, pačiam Kūčių vakare pasiekia ji Kybartus, o pirmą Kalėdų dieną atvyksta Kaunan.

Būdama karšta patriotė, ji tarianti galėsianti ōia pasilsėti, pasidžiaugti nauju lietuvių gyvenimu, nauja mūsų valstybės tvarka. Deja, skaudžiai apsigaua. Pasamdytas stoty vežikas nesugeba surasti nurodytos gatvės ir namų. Pati Lietuva sutinka ją, kaip ir kitus brolius amerikiečius, šaltai su biūrokratišku formalizmu, laiko ją svetimo krašto piliete, vargina ją ilgais „meldavimais“ ir po ilgų baladonių teišduoda jai leidimą gyventi Lietuvoj tik vienam mėnesiui.

Matydama mūsų naujo valstybės aparato netobulumą ir net nedovanotiną kvailumą, ji tariasi patarnausianti ir amerikiečiams lietuviams ir pačiai anų laikų mūsų valdžiai aprašydama su visomis smulkmenomis tikrai idiotišką tuometinę pasų ir „meldavimosi“ procedūra.

Tuo savo aprašymu ji tikrai atkeršija ne tik už savo, bet ir visų brolių amerikiečių vargus ir pažeminimus, patirtus Lietuvos policijos įstaigose. Bet būdama teisinga, ji neužmiršta pažymėti ir išimtis: vieną geraširdį valdininkėlį ir vieną „džentelmoną“ — policininką, parodžiusį kur kas daugiau proto ir takto, negu jo viršininkai.

Nemazėsnio nemalonumo patiria autorė ir anų laikų Kauno pašte, atėjus atsiimti jai adresuoto siuntinio. Čia rusiškai kalbanti valdininkė iškelia abejojamą net autorės lytį, dėl to, kad jos amerikietišrame pase buvo parašyta Julė Pranaitis, o ne Pranaičiūtė.

Bet autorė — kieto būdo. Ji nugali visas kliūtis, gauna leidimą gyventi Lietuvoje, kiek jai reikia, aplanko žymesnes jos vietas, pamato lietuvių gyvenimą tiek laikinoj sostinėj, tiek ir provincijoj. Visus savo išpūdžius ir patyrimus ji surašius siunčia Amerikos „Zvaigždei“ atskirais laiškais, o dabar tuos laiškus krūvon surinkus išleidžia atskirą knygą.

Beskaitant ją, atgyja, lyg kino filmoj, visas 1923 metų Lietuvos gyvenimas. Štai tu metų užgavėnės su visokiais koncertais, vakarais, o ypač baliais, kur įvairiausi svaiginamieji gėrimai, ypač šampanas, liejasi, kaip iš „gausybės rago“ ir kur šokta lig 6 val. ryto. Vienas tų balių (Ukio Banko) autorės žiniomis prarijęs ne mažiau 25,000 litų!

Štai vėl 16-o Vasario šventė, su jos iškilmingomis pamaldomis, demonstracijomis, kalbomis, iliuminacija ir „suktiniu“ ne vietoj. Štai III jo Liet. Katalikų Kongreso posėdis su kun. Krupavičiaus kalba, kurioj jis barė klebonus, kad taip „svarbaus reikalo nenori suprasti ir neduoda savo arklių agitacijos reikalams“ (60 psl.).

Toliau eina Lietuvių laivyno vėliavos pašventinimas, lydymas mūsų eksporto statistika ir nurodymų nuostolių dėl neturėjimo savo laivų. Ne užmiršta ir gegužės 1 d. šventė pasibaigusi milicininko Zitinevičiaus nušovimu. Paminėtos ir jojo laidotuvės, kuriose dėl vidaus ministerio Olekos pasivėlinimo, gedulinga procesija turėjo laukti iš-tisą valandą.

Bet ir čia negalas. Štai dar III Seimo atidarymas, štai visokios gegužinės štai įvairios tragikomedijos dėliai butų stokos. Štai abejingos visuomenės liūdnas vaizdelis, šta ištisą savaitę laively laikomas nuskendusio garlaivio mašinisto lavonas, teleistas palaidoti tik tuomet, kai prieplaukos žydai ėmė skųstis dėl nepakenčiamo dvokimo... ir t.t. ir t.t.

Autorė visur parodo pastabumą, sugebėjimą greit orientuotis mūsų santykiuose, o taipgi ir nemaža civilinės drąsos. Kur reikia, ji pasako tiesos žodį ir Lietuvos valdžiai ir mūsų jaunimui ir karininkams ir patiems žydams. Kas autoriui atrodo tiesa, tą ji ir pasako atvirai nesistengdama tiesos vynioti į bovelną.

Taigi šis veikalas yra visiems rekomenduotinas ir skaitytinas. Mūsų puristai ras čia be abejo ne vieną prikištiną kalbos dalyką. Bet kam rūpi turinys daugiau, negu kalba, tas autorės amerikietiško beveik nepastebės.

Kas aukščiau pasakyta, liečia vien I-ją šio veikalų dalį (1—127 pls.), nes antrąją jo dalį sudaro „Viešnagė Šeštokuose“, kuri jau seniau buvo mano recenzuota „Lietuvos Aide“. Prijungimas tos antrosios dalies prie autorės atsiminimų ne tik nenkenkia autoriui, bet anaipatol jo vertę žymiai padidina, nes gautas iš čia 1928 m. Lietuvos vaizdas tampa kur kas pilnesnis ir realyjiškesnis.

A. Jakštas.

“AUŠROS” 40 METŲ SUKAKTUVĖSE

(Atspauda iš “Žvaigždės”)

Štai tu, anot “Tėvynės” ir “Draugo” istorinių knygų Pirmosios Dalies įtalpa:

1) “Aušros” įkurėjas apie vysk. A. Baranauską. To paties — 2) “Aušros” genezis. 3) Aušrininkai rašytojai, pasak šliupą ir Totoraitį. 4) Turcinių eilės “Aušrininkams”. 5) (J. Pranaičiūtė Apie prof. Volterį. 6) Prof. Volteris “Aušros” 40 metų sukaktuvių paminėjimui. 7) Pirmojo “Aušros” numerio ir kitų žymesnių — viso 40 puslapių fotografijos. 8) “Musų Karionių Metų” skyriuje laiškai: Dr. J. Basanavičiaus, Dr. J. Gaidžio ir S. Kušelevskio ir Dr. V. Kudirkos. Vieno Dr. Basanavičiaus laiško fotografiška fascimile (4 puslapiai). Paveikslai I-je dalyje: Namai, kur S. Daukantas gimė, Dr. Basanavičiaus namai Bulgarijoje. Dr. Basanavičius--1893 m. Vysk. A. Baranauskas, Broliai Juškevičiai: kun. Antanas ir prof. Jonas; A. J. Višteliauskas, Dr. J. Šliupas, Jurgis Mikšas, Martynas Jankus; Jubilėjinis Aušrininkų paveikslas: inž. Petras Vileišis, P. Matulionis, Dr. J. Bulota, V. Palukaitis, prel. K. Prapuolenis, J. Jablonskis, Dr. J. Basanavičius, A. Jakštas, Al. Fromas-Gužutis, kun. J. Lideikis-Mažutis, K. Sakalauskas-Vanagaitis, J. Mačys-Kėkštas, Pr. Vaičaitis, prof. K. Jaunis, Petras Kriauciūnas, Peterburgo lietuvių grupėje, kun. S. Gimžauskas, prof. S. Volteris, M. Davaina Silvestravičius-Wewersys-Žaltys, prel. J. Maciulevičius-Maironis, Dr. P. Pietaris, Dr. J. Šliupas, Gerutis-kun. Balvočius, J. Adomaitis-Šernas, Dr. V. Kudirka, Vaižgantas-Tumas, Kmitas-kun. K. Urbanavičius, kun. A. Jusaitis ir Saulės kursų įkurėjas — prel. A. Olšauskas.

KAINA UŽ ABU TOMU DU DOLARIU.

**Tos knygos gaunamos lietuviškų laikraščių
redakcijose ir knygynuose arba pas**

**A. MILUKAS & CO.,
3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.**

"AUŠROS" 40 METŲ SUKAKTUVĖSE

Antrosios Dalies [Italpa

1) "Aušros" Paminėjimui — Jono Kriaučiuno; 2) XIX Amžiaus Pabaigos Musų Dainiai — L. Šimučio, "Garso" redakt.; 3) Ginamosios Literatūros Platintojai (su paveikslais: Vysk. M. Valančiaus, Jurgio Bieliako ir Kun. Miluko, P. Mikolainio, J. Kriaučiuno, Dr. P. Matulaičio, Dr. Bagdanavičiaus, Kun. Bulvičiaus, And. Dubinsko, Kunigų: M. Miežinio, A. Vienužio, V. Juzumavičiaus, Kl. Kozmiano, P. Šilinsko, J. Katėlos, J. Žebrio, V. Dargio, A. Staniukyno, J. Naujoko, A. Civinsko, M. Gustaičio, Duobos, J. Totoraičio, A. Jusaičio, M. Šedvydžio, (Vyskupo) Jurg. Matulaičio, J. Davidavičiaus; toliaus agr. Totoraičio, J. Česnos, J. Kačergio, Pr. ir A. Matulaičių, A. Daniliausko, S. Kušelevskio, P. Mikalausko); 4) "Aušra" ir Musų Prieteliai Svetur — J. O. Širvydo, "Vienybės" redaktoriaus (su paveikslais: J. O. Širvydo, J. J. Kraševskio, K. Skirmuntaitės, L. Kondratavičiaus ir T. Norbuto); 5) Tautos Atbudimas — Kun. A. Miluko; 6) Spaudos Platinimas Dzukijoje — S. E. Vitaičio, "Tėvynės" redaktoriaus; 7) Vysk. Valančiaus Intaka — Kun. N. J. Petkaus; 8) P. Mikolainio Prityrimai; 9) "Aušros" Intaka (anot Vaižganto); 10) Amerikos Lietuvių Leidėjai — J. Pranaičiūtės, "Žvaiždės" redaktorės (su paveikslais: J. Pranaičiūtės, J. Paukščio, A. Olševskio ir kunigų: A. Miluko ir V. Varnagirio); 11) "Aušros" Pasirodymo Priežastys — Dr. Šliupo; 12) Jurgis Bielinis (Bieliakas); 13) Ex-Prezidentas A. Smetona apie Maironį; 14) Vilkutaitis, "Amerikos Pirtyje" autorius apie Aušrą"; 15) Maironio žodžiai Prie Basanavičiaus Paminklo; 16) Baigiant Darbą.

KAINA UŽ ABU TOMU DU DOLARIU.

Tos knygos gaunamos lietuviškų laikraščių redakcijose ir knygynuose arba pas

**A. MILUKAS & CO.,
3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.**

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.	.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida. 40 pusl.	.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.	.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.	.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.	.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.	.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranačių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais, paaukuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.	.25
Išvakarės grei. Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.	.75
Išpažinties Istorija. Prancuziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.	.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.	.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.	.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.	.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės	.05
Kun. Dr. M. Gustaitis.....	.5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.	.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštai kun. Antano Miluko. 94 pusl.	.50

Užprašymus ir pinigus "ŽVAIGŽDĖ" 3654 Richmond St., Philadelphia, Pa. adresuokit:

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškas Albumas. Dalis I. Istoriskos ir šiaip jau Lietuvos vietos. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	.75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žymesni vyrai ir tipai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50
Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patrijotizmą ir Išlaikymą	.05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl	.50
Mūsų Socijolistai. Apysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.	.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Dzukų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.	.10
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.	.25
Ne Mieste Laimė. Prancuziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tulos šeimos. Vertė P. Str. 81 pusl.	.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina	.05
Pasakyk Matušei, Agnieška, Ant Garlaivio. Tris Šatrijos Raganos apsakos.	.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.	.10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Idlargas. 72 pusl.	.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.	.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drutais audeklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paauksuotais kraštais	5.50
Šiapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.	.60
Susiskaldėliai. Vaizdelis iš mūsų sodiečių gyvenimo. Parašė J. Gerutis. 62 pusl.	.20

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St., Philadelphia, Pa. adresuokit:

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Sodfonų Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiausia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstyta visos Katalikų Teologijos mokslas. 285 psl.	1.00
Trumpas Katekizmas	.10
Vaišalių Eilės. Su velionio plačia biografiija ir paveikslu. 157 psl.	.75
Valdūnėrius. Apysaka 47 psl.	.10
Pergyventos Valandos (Karvojaus Laiškai). Parašė K. A. K. 140 psl.	.60
Jonukas Karklynas eina Lietuvos pažintų. Parašė Prietelis. 47 psl.	.20
Socijalistai Kas jie? — Iškur atsirado? — Ko nori? Parašė Dr. A. Civiškas. 124 psl.	.15
Gera Išpažiotis Verta šv. Komunija. Kun. P. Saurusaičio. psl. 68	.10
Satrijos Raganos, Saulei nusileidžiant, Iš mūsų karionės, Kalėdų Vakarais. 62 psl.	.15
„Aušros“ 40 Metų Sukaktuvėse. 1883 — 1923. (Perspaudinta iš 1923 m. Gruodžio Mėnesio „Žvaigždės“). 241 psl.	2.00
Lietuvių Tautos Istorija ir Dabartiniai Siekiniai Tautišku Atžvilgiu. Parašė kun. Antanas Jusaitis. 112 psl.	.75
„Žvaigždės“ 1922 metų kompletas	\$2.50
„Žvaigždės“ 1921 „ „	2.50
„Žvaigždės“ 1920 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1919 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1918 „ „	3.00
„Žv.“ 1917 „ „	3.00
„Žv.“ 1916 „ „	3.00
„Žv.“ 1915 „ „	3.00
„Dirvos Žinyno“ kompletai	3.00
Keliolikos metų „Žvaigždės“ kompletai \$5 kiekvienas.	

Užprašymus ir pinigų „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St., Philadelphia, Pa. adresuoti.